

karanlık kitaplık

EDGAR ALLAN POE

usher evi'nin çöküşü

ithaki

Çeviren:
Dost Körpe

Ayışığı Kitaplığı

İçindekiler

USHER EVİ'NİN ÇÖKÜŞÜ
7

KRAL VEBA
27

BERENICE
40

LICEIA
50

BİTMİŞ ADAM
67

ŞİŞEDE BULUNAN ELYAZMASI
79

RANDEVU (HAYALPEREST)
90

EIROS İLE CHARMION'UN KONUŞMASI
104

GÖLGE – BİR MESEL
111

SESSİZLİK – BİR MASAL
114

ÇAN ODASINDAKİ ŞEYTAN
118

OVAL PORTRE
127

NEFES KAYBI
132

KALABALIKLARIN ADAMI
146

MİSTİFİKASYON
156

İŞADAMI
168

L'ΘMELETTE DÜKÜ
178

PERİ ADASI
184

ELEΘNΘRA
190

Bu kitabın taraması Ay Işığı ekibi tarafından yapılmış ve ücretsiz olarak paylaşılmıştır. Lütfen pdflere para vermeyin ve daha fazla yeni kitap için bizi Telegram'dan takip edin. https://t.me/ayisigikitap

Usher Evi'nin Çöküşü

Son coeur est un luth suspendu;
Sitôt qu'on le touche il résonne.[1]
– De Béranger[2]

Durgun, karanlık ve sessiz bir sonbahar gününün tamamını oldukça iç karartıcı bir taşra yöresinde tek başıma, at sırtında geçirmiştim ve gökyüzündeki bulutların alçaklığı boğucuydu; sonunda, akşamın gölgeleri giderek uzarken, görüş alanımda melankolik Usher Evi'nin belirdiğini gördüm. Nedendir bilmem – ama o binayı görür görmez ruhuma dayanılmaz bir kasvet çöktü. Dayanılmaz diyorum; zira en iç karartıcı ya da ürkünç, en haşin doğa manzaralarının bile zihinde genellikle uyandırdığı, şiirsel olduğu için az çok zevk veren o duygu, bu hisse eşlik etmiyor ve etkisini azaltmıyordu. Karşımda uzanan manzaraya bakarken – tek başına yükselen o eve ve arazinin basit ayrıntılarına – çıplak duvarlara – gözü andıran boş pencerelere – tek tük bitmiş gür kareks sazlarına – ve çürümüş, tek tük ağaçların beyaz gövdelerine bakarken – ruhum öyle bunaldı ki, dünyevi hisler arasında bunu ancak afyon kullanan âlemcilerin düşlerinden uyandıktan sonra – gündelik hayata acı bir şekilde döndüklerinde – maske korkunç bir şekilde indiğinde hissettikleriyle kıyaslayabilirim. İnsanın kalbi buz kesiyor, bunalıyor, hastalanıyordu – öyle telafisiz bir düşünsel kasvete kapılıyordu ki, hayal gücünün hiçbir teşviki ve işkencesi buna ulvi bir nitelik katamazdı. Neydi – durak-

1 "Yüreği, askılı bir ut; / Dokunulduğu anda tınlayan." –*çn*

2 Fransız şair ve şarkı sözü yazarı Pierre-Jean de Béranger (1780-1857). –*çn*

sayıp düşündüm –, Usher Evi'ne uzun uzun, düşüncelere dalmış hâlde bakarken beni böylesine huzursuz eden neydi? Tamamen çözümsüz bir gizemdi bu; kafa yorarken üstüme üşüşen karanlık kuruntularla da mücadele edemiyordum. Tatmin edici olmayan bir sonuca varmak zorunda kaldım: Bizi böyle etkileme gücüne sahip çok basit ve doğal nesne kombinasyonları hiç şüphesiz *var olsa* da, bu gücü analiz etmek bizi aşan şeyler arasındadır. O manzaranın ayrıntılarını, o resmin detaylarını basitçe farklı bir şekilde bir araya getirmenin onun keder uyandırma kapasitesini azaltmaya, hatta belki de yok etmeye yetebileceğini düşündüm; ve bu fikir doğrultusunda harekete geçerek dizgini çekip, atımı o meskenin yanında uzanan siyah ve parlak, ışıltılı ve dalgasız, küçük dağ gölünün sarp kıyısına sürerek aşağıya baktım – gri kareks sazlarının, ürkütücü ağaç gövdelerinin ve gözü andıran boş pencerelerin yeniden biçimlendirilmiş ve tersine çevrilmiş görüntülerine – ama öncekinden de şiddetli bir ürpertiyle.

Yine de, şimdi bu kasvetli konakta birkaç hafta kalmayı önerdim kendime. Oranın sahibi Roderick Usher en yakın çocukluk arkadaşlarımdandı; fakat son görüşmemizden beri uzun yıllar geçmişti. Ama geçenlerde, ülkenin ücra bir kesimindeyken bir mektup ulaşmıştı elime – onun yazdığı bir mektuptu – ve öylesine aşırı ısrarcı bir dil içeriyordu ki, yanıt olarak bizzat gelmekten başka bir şey yapamazdım. Elyazısı huzursuz ve kaygılı olduğunu ortaya koyuyordu. Ağır bir bedensel hastalıktan – içini bunaltan bir zihinsel rahatsızlıktan – en iyi ve hatta tek dostu olan beni gerçekten görmek istediğinden, arkadaşlığımın keyfini yerine getireceğini ve bunun hastalığına biraz olsun iyi geleceğini umduğundan bahsediyordu. Bütün bunların ve çok daha fazlasının ifade ediliş tarzı – arkadaşımın isteğinde gerçekten *samimi* oluşunun barizliği – kararımı duraksamadan vermeme yol açmıştı; böylece, hâlâ çok tuhaf bulduğum o çağrıya uymuştum.

Çocukken yakın dost olsak da, arkadaşım hakkında pek az şey biliyordum aslında. Hep fazlasıyla çekingen biri olmuş, bunu huy hâline getirmişti. Ama ben oldukça köklü ailesinin çok eskilerden

beri tuhaf, duyarlı mizacıyla tanındığının ve bu mizacı uzun çağlar boyunca çeşitli büyük sanat eserleriyle, son zamanlarda da cömertçe fakat dikkat çekmeden yaptıkları hayır işleriyle ve kendilerini müzik ilminin inceliklerine, belki bu ilmin alışıldık ve kolayca tanınabilen güzelliklerine duyduklarından bile daha yoğun bir tutkuyla adamalarıyla sergilediklerinin farkındaydım. Usher soyunun, köklü olsa da hiçbir dönemde kalıcı şekilde dallanıp budaklanmamış olması gibi oldukça ilginç bir gerçeği de öğrenmiştim; bir başka deyişle, bu ailenin tamamı tek bir koldan ilerliyordu, son derece ufak tefek ve geçici değişiklikler dışında da hep böyle olmuştu. O mülkün karakterinin, sahiplerine atfedilen karakterle tamı tamına örtüştüğünü ve uzun yüzyıllar boyunca birinin diğerini etkilemiş olabileceğini düşünürken bu noksanlık zihnimi meşgul etti – aile ile evi sonunda aynı tuhaf ve çift anlamlı isimde, "Usher Evi"[1] isminde birleştiren şey belki de bu noksanlık, bu dallanıp budaklanmayıştı ve bunun sonucunda mirasın sürekli babadan oğula kalmasıydı – köylüler hem aileden hem de aile konağından bu isimle bahseder gibiydi.

Yaptığım biraz çocukça deneyin – dağ gölüne tepeden bakma deneyinin tek etkisinin – ilk başta edindiğim garip izlenimi pekiştirmek olduğunu söylemiştim. Batıl inancımın –onu neden böyle adlandırmayayım ki?– hızla güçlendiğinin bilincinde olmamın, temelde onun güçlenme hızını artırdığından şüphe edilemez. Uzun süredir bildiğim gibi, kökeni dehşete dayanan tüm duyguların böyle paradoksal bir kanunu vardır. Gözlerimi göldeki yansımasından kaldırıp tekrar eve baktığımda zihnimde tuhaf bir hayalin belirmesinin tek sebebi buydu belki de – bu hakikaten öyle gülünç bir hayaldi ki, içimi karartmış olan hislerin canlı gücünün boyutunu göstermek için bahsediyorum sadece. Hayal gücümü öyle çalıştırmıştım ki, bütün konak ile arazisinin kendilerine ve yakın çevrelerine özgü bir atmosfere sahip olduğuna gerçekten inanıyordum – gökyüzünün havasıyla ilgisi olmayan bu atmosfer çürümüş ağaçlardan, gri duvarlardan ve sessiz dağ gölünden, pis kokusuyla yayılmıştı – donuk, ağır, hayal meyal seçilen ve kurşun rengi, hastalıklı ve mistik bir sisti.

---

1 İngilizcede "house" kelimesi hem "ev" hem de "hanedan" anlamına gelir. *–çn*

Düş *olması gereken* bu şeyi silkelenerek ruhumdan attıktan sonra binanın asıl görünüşünü daha dikkatli inceledim. Görünüşe bakılırsa, en dikkat çekici özelliği fazlasıyla eski olmasıydı. Çağlar boyunca rengi epey solmuştu. Küçük küçük mantarlar evin bütün dış yüzeyini kaplamıştı ve birbirine dolanmış incecik ağlar hâlinde saçaklardan sarkıyordu. Yine de bina çok köhne sayılmazdı. Hiçbir duvarı yıkılmamıştı; kısımları arasında hâlâ var olan kusursuz uyum ile teker teker ele alınınca ufalanmakta oldukları görülen taşları da büyük bir tezat teşkil eder gibiydi. Bütün bunlar, ihmal edilmiş bir yeraltı mezarında uzun yıllar boyunca, dış dünyanın havasının nefesiyle rahatsız edilmeden çürümüş eski, geniş bir ahşap tabutu epey çağrıştırıyordu bana. Ancak binanın dış cephesinde, yoğun çürümenin bu belirtisi dışında pek dengesizlik görülmüyordu. Dikkatli bir gözlemci, binanın ön yüzeyinde çatıdan aşağı zikzak çizerek inip dağ gölünün kasvetli sularında gözden kaybolan ince bir çatlağı keşfedebilirdi belki.

Bunları fark ettikten sonra atımı sürüp, kısa bir yükseltilmiş yoldan geçerek eve girdim. Beklemekte olan uşağın atımı almasının ardından holün kemerli, gotik tarz girişine adım attım. Sinsi adımlarla yürüyen bir uşak, beni pek çok karanlık ve karmaşık koridordan sessizce geçirerek efendisinin *stüdyosuna* götürdü. Yolda gözüme çarpan birçok şey, daha önce bahsettiğim muğlak hisleri her nasılsa yoğunlaştırdı. Etrafımdaki nesnelere – tavan oymalarına, kasvetli duvar halılarına, abanoz döşemelerin siyahlığına ve ben uzun adımlarla yürürken takırdayan, yadigâr olarak konulmuş fantazmagorik zırhlara çocukluğumdan beri alışkın olmama, en azından o hâllerine alışkın olmama ve bütün bunların tanıdıklığını reddetmekte duraksamama karşın bu sıradan görüntülerin içimde uyandırdığı hayallerin yabancılığına şaşırıyordum. Merdivenlerden birinde aile doktoruyla karşılaştım. Yüzünde biraz kurnaz ve şaşkın bir ifade olduğunu düşündüm. Bana yaklaştı ve kaygıyla bir şeyler söyledikten sonra geçip gitti. Sonra uşak bir kapıyı açıp beni efendisinin huzuruna çıkardı.

Kendimi içinde bulduğum oda oldukça genişti ve yüksek tavan-

lıydı. Pencereler sivri tepeli, uzun ve dardı; siyah meşe döşemeden öyle yüksekteydiler ki, içeriden kesinlikle erişilemez gibi görünüyorlardı. Parmaklıklı pencere camlarından girerken kızıllaşan hafif ışık etraftaki belli başlı nesneleri yeterince aydınlatmaya yarıyordu; ancak insanın gözü, odanın uzak köşelerini ve kafes işiyle süslenmiş tonozlu tavanın kuytularını görmeye boşuna çabalıyordu. Duvarlarda koyu renkli örtüler asılıydı. Sayıları epey fazla olan mobilyaların geneli rahatsız, antika ve yıpranmıştı. Ortalığa saçılmış çok sayıda kitap ve müzik aleti vardı fakat odaya biraz olsun canlılık katmaya yetmiyorlardı. Bir keder atmosferini soluduğumu hissettim. Amansız, derin ve kaçınılmaz bir kasvet her şeyin üstüne çökmüş ve içine nüfuz etmişti.

İçeriye girdiğimde, Usher boylu boyunca yattığı kanepeden kalkıp beni neşe ve sıcakkanlılıkla karşıladı; başta bu ilgiyi abartılı buldum — görmüş geçirmiş ve hayattan bezmiş bir adamın sergilediği zorlama bir çaba gibi geldi. Fakat yüzüne bakınca, tamamen samimi olduğuna ikna oldum. Oturduk; birkaç dakika boyunca hiç konuşmadı ve bu süre içinde onu yarı acıyarak, yarı dehşetle inceledim. Roderick Usher'dan başka, bu kadar kısa sürede böylesine korkunç bir değişim geçirmiş biri görülmemiştir mutlaka! Karşımdaki solgun varlığın çocukluğumun ilk yıllarındaki arkadaşım olduğunu kabullenmekte zorlanıyordum. Ama yüzü hep etkileyiciydi. Kadavra rengi bir ten; iri, sulu ve eşsiz ölçüde parlak gözler; biraz ince ve epey soluk ama son derece güzel kıvrımlı dudaklar; Musevilerinki gibi zarif ama delikleri benzerlerine kıyasla sıradışı genişlikte bir burun; çıkık olmadığından manevi enerjiden yoksun, biçimli bir çene; örümcek ağından bile yumuşak ve ince telli saç; bu yüz hatları şakakların yukarısının aşırı genişliğiyle birleşince, kolay kolay unutulmayacak bir sima çıkıyordu ortaya. Bu hatların başlıca özellikleri ve oluşturdukları ifade artık aşırı belirginleşmiş olduğundan, öyle farklı görünüyorlardı ki kiminle konuştuğumdan şüpheye düştüm. Beni en çok o tenin şimdiki ceset solgunluğu ve o gözlerin şimdiki mucizevi ışıltısı irkiltmiş, hatta dehşete düşürmüştü. O ipeksi saçın da tamamen bakımsızca uzamasına göz yumulmuştu ve incecik

tellerinin o yüzün üstüne düşmekten çok etrafında salınması karşısında, o arabesk ifadeyi, çaba gösterdiğimde bile herhangi bir basit insanlık fikriyle ilişkilendiremedim.

Arkadaşımın tavrındaki bir tutarsızlık – bir aykırılık hemen dikkatimi çekti; ve bunun müzmin titremeleri – aşırı kaygı ve gerginliği alt etmeye yönelik bir dizi zayıf ve beyhude çabadan kaynaklandığını kısa sürede anladım. Böyle bir şeye karşı hazırlıklıydım aslında... Sırf arkadaşımın mektubundan değil, onun çocukken sahip olduğu birtakım karakter özelliklerini hatırlayışım ve tuhaf fiziksel görünüşü ile ruh hâlinden çıkardığım sonuçlar sebebiyle de. Kâh canlanıyor, kâh durgunlaşıyordu. Sesi titrek ve kararsızken (canlılığı tamamen askıya alınmış gibiyken) bir anda, kendini içkiye vermiş kişilerde veya iflah olmaz haşhaş bağımlılarında, en heyecanlı oldukları zamanlarda gözlemlenebilen o ani, ağır, telaşsız ve sanki boşluktan gelen ses tonuyla – o cansız, kendini dengeleyen ve kusursuzca kontrol edilen, gırtlaktan gelen sesle konuşmaya başlıyordu.

Gelmemi istemesinin sebebinden, beni görmeyi ne denli samimiyetle arzuladığından ve kendisine getirmemi istediği huzurdan bu konuşma tarzıyla bahsetti. Hastalığının doğası olarak gördüğü şeye uzun uzun değindi. Söylediğine göre, bu ailesinden gelen kalıtımsal bir hastalıktı ve kendisi şifa bulmaktan ümidi kesmişti – bunun basit bir sinirsel rahatsızlık olduğunu ve hiç şüphesiz kısa sürede geçeceğini hemen ekledi. Rahatsızlığı, doğal olmayan birçok duyumsal hisle kendini belli ediyordu. Bunlardan bazılarının ayrıntıları ilgimi çekti ve beni epey şaşırttı; gerçi bulunduğumuz ortamın ve Usher'ın genel anlatım tarzının da bunda etkisi oldu belki. Tuhaf bir algı keskinliğinden fena hâlde muzdaripti; ancak en tatsız tuzsuz yiyeceklere katlanabiliyordu; ancak belirli bir kumaştan yapılmış giysiler giyebiliyordu; tüm çiçek kokularını boğucu buluyordu; hafif ışık bile gözlerine işkence çektiriyordu; ve onu dehşete düşürmeyen sesler, yaylı çalgılardan çıkanlardı yalnızca.

Anormal bir korkunun esiri hâline gelmiş olduğunu gördüm. "Öleceğim," dedi... "Bu berbat, saçma sapan şey beni öldürecek *mutlaka*. Bu yüzden, bu yüzden öleceğim; başka sebepten değil.

Olacaklardan ödüm kopuyor; kendilerinden değil, sonuçlarından. Ruhumda bu dayanılmaz rahatsızlığa yol açabilecek herhangi bir şeyin, en küçük bir olayın dahi düşüncesi bile ürpertiyor beni. Tehlikeden değil, onun mutlak sonucundan – dehşete kapılmaktan nefret ediyorum aslında. Bu sinir bozukluğuyla – bu acınası hâlde – o amansız hayaletle, KORKU'yla mücadele ederken er geç hem hayatımdan hem de aklımdan vazgeçmek zorunda kalacağımı hissediyorum."

Ara ara yaptığı eksikli ve çift anlamlı imalardan, zihinsel durumunun bir başka tuhaf yönünü de öğrendim. İkamet ettiği ve yıllardır dışına çıkmadığı meskene – varsaydığı gücünden burada tekrarlamama mahal vermeyecek kadar üstü kapalı bir şekilde bahsettiği bir etkiye – aile konağının biçimi ile özündeki birtakım tuhaflıklar ve kendisinin uzun süredir çektiği acılar sebebiyle ruhunda hissettiğini söylediği bir etkiye – gri duvarlarla taretlerin ve hepsinin tepeden baktığı loş dağ gölünün *fiziksel varlıklarının* onun kendi varoluşunun *tinsel* yönüne olan tesirine ilişkin, batıl inançlarından kaynaklanan birtakım izlenimler tarafından zincire vurulmuştu.

Fakat başına bela olan garip kasvetin daha doğal ve çok daha somut bir nedene – uzun yıllardır tek yoldaşı – dünyadaki son ve yegâne akrabası olan – çok sevdiği kız kardeşinin – uzun süredir devam eden ağır hastalığına – hatta bariz bir şekilde yaklaşan ölümüne dayandırılabileceğini tereddütle de olsa itiraf etti. "O ölünce, geride kalan kişi (o umutsuz ve narin kişi), kadim Usher soyunun son ferdi olacak," dedi, asla unutamayacağım acı bir sesle. O konuşurken Leydi Madeline (kız kardeşinin adı buydu) odanın uzak bir kısmından yavaşça geçip gitti ve varlığımı fark etmeden gözden kayboldu. Ona korkuyla karışık büyük bir şaşkınlıkla baktım – ama bu hislerime bir açıklama getiremedim. Uzaklaşmasını izlerken üstüme bunaltıcı bir sersemlik çöktü. En sonunda, kapı ardından kapandığında, bakışlarım içgüdüsel olarak ve hevesle erkek kardeşinin çehresine çevrildi – ancak o, yüzünü ellerine gömmüştü ve tek fark edebildiğim, duyguyla dökülen bol miktarda gözyaşının aralarından süzüldüğü zayıflamış parmaklarının iyice solgunlaşmış olduğuydu.

Leydi Madeline'in hastalığı uzun süredir doktorlarını şaşırtmaktaydı. Sıradışı belirtileri müzmin bir ilgisizlik hâli, tedrici kilo kaybı ve sık sık yinelenen ama kısa süreli, kısmi katalepsi nöbetleriydi. Şimdiye dek hastalığına azimle direnmiş, yatak istirahatini reddetmişti; fakat eve geldiğim günün akşamının sonunda, yıkıcı hastalığının tüketici gücüne boyun eğdi (erkek kardeşi bunu geceleyin, tarifsiz bir kaygıyla söyledi bana); ve onu anlık görüşümün muhtemelen son görüşüm olacağını – o kadını, en azından sağken bir daha asla görmeyeceğimi öğrendim.

Sonraki birkaç gün boyunca ne Usher ne de ben onun ismini ağzımıza aldık: Ve ben bu süre zarfında, arkadaşımın melankolisini hafifletmek için gerçekten elimden geleni yaptım. Birlikte resim yapıp kitap okuduk; ve onun gitarını konuşturarak yaptığı çılgınca doğaçlamaları rüyada gibi dinledim. Yakınlığımızın giderek artması sayesinde arkadaşımın ruhunun derinliklerine indikçe, sanki içsel ve belirgin bir niteliği olan karanlığının tinsel ve fiziksel evrenin tüm nesnelerine süreğen bir kasvet yaydığı o zihni neşelendirmeye çalışmanın boşunalığını giderek daha acı bir şekilde kavradım.

Usher Evi'nin efendisiyle bu şekilde, baş başa geçirdiğim kasvetli saatlerin anısını daima içimde taşıyacağım. Ama onunla geçirdiğim zamanlarda beni dahil ettiği veya yönelttiği çalışmaların ya da uğraşların doğası hakkında fikir vermeye çalışmam boşuna olur. Heyecanlı ve son derece huzursuz edici bir idealizm, kükürtsü parıltısıyla her şeyi aydınlatıyordu. Usher'ın uzun, doğaçlama ağıtları sonsuza dek kulaklarımda çınlayacak. Özellikle Von Weber'nın Son Valsi'nin[1] o hareketli havasının oldukça tuhaf, çarpıtılmış ve yoğunlaştırılmış bir versiyonunu çalışını acı verici bir şekilde anımsıyorum. Girift hayal gücünün üstünde yoğunlaştığı ve her dokunuşuyla birlikte daha derin belirsizliklere gömülen tabloları beni ürpertiyordu, bunun sebebini bilmeyişim de iyice ürpermeme yol açıyordu; – bu tabloların (şimdi hayalimde net bir şekilde, karşımdaymış gibi canlansalar da) çok az bir kısmını sırf yazıyla tasvir edebilirim;

1 Alman besteci Carl Gottlieb Reissiger'ın (1798-1859) eseri. Poe'nun zamanında bu eseri Alman besteci, piyanist ve gitarist Carl Maria Von Weber'nın (1786-1826), ölümünden kısa süre önce bestelediği sanılıyordu. –*çn*

gerisi kelimelere sığmaz ve onları tasvire kalkışmam boşuna olur. Tasarımlarının basitliği ve çıplaklığıyla fazlasıyla dikkat çekiyordu. Eğer şimdiye dek bir fani, bir fikrin resmini yapmışsa bu kişi Roderick Usher'dır. O hastalık hastasının tuvaline aktarmayı başardığı saf soyutlamalar, en azından bende –o sırada içinde bulunduğum koşullar altında– dayanılmaz yoğunlukta bir huşu uyandırıyordu; Fuseli'nin[1] kesinlikle parıltılı, ancak fazla somut hayallerinin asla içimde uyandırmadığı bir huşuydu bu.

Arkadaşımın çok soyut olmayan fantazmagorik yapıtlarından biri kelimelerle, yetersizce de olsa tasvir edilebilir. Bu küçük tabloda, duvarları alçak, düz, beyaz, kesintisiz ve pürüzsüz olan çok uzun, dikdörtgen şeklinde bir mahzen ya da tünelin içi gösteriliyordu. Tasarımdaki bazı ayrıntılar, bu kazılmış yerin yeryüzünün epey aşağısında olduğu izlenimini güçlü bir şekilde uyandırıyordu. O engin mekânın hiçbir kısmında çıkış yeri görülmediği gibi, meşale türünden bir yapay ışık kaynağı da seçilmiyordu; fakat huzmelerden oluşan yoğun bir ışık seli oranın tamamını ürkünç ve uygunsuz bir ihtişamla aydınlatıyordu.

Arkadaşımın yaylı çalgılardan çıkan belirli sesler hariç her türlü müziği kendisi için katlanılmaz kılan tuhaf işitme siniri rahatsızlığından az önce bahsettim. Belki de gitar çalışının muhteşemliğini, içinde kısılı kaldığı dar sınırlara borçluydu büyük ölçüde. Fakat doğaçlamalarındaki ateşlilik ve *ustalık* bununla açıklanamazdı. Çılgın fantezilerinin hem notalara hem de kelimelere (zira gitar çalışına kafiyeli sözel doğaçlamalarla eşlik ediyordu çoğu zaman) dökülmüş hâli, ancak yapay yollardan son derece heyecanlanılan belirli anlarda gözlemlenebildiğini söylediğim o yoğun zihin açıklığı ve odaklanmanın sonucu olsa gerekti ve öyleydi de. Bu rapsodilerden birinin sözlerini hatırlamakta hiç zorlanmadım. Hatırlamamı kolaylaştıran şey, arkadaşımın okuduğu o sözlerin taşıdığı anlamın gizli veya mistik akıntısının etkisi altındayken, ilk kez Usher'ın ulvi mantığının tahtında sarsıldığının tamamen bilincinde olduğunu algıladığımı zannetmemdi belki de. "Hayaletli Saray" adını taşıyan bu dizeler aşağı yukarı şöyleydi:

---

1 Tuhaf temalarıyla tanınan İsviçreli ressam Henry Fuseli (1741-1825). –*çn*

I.

Vadilerimizin en yeşilinde,
Ki iyi meleklerin ikamet yeriydi,
Bir zamanlar bir saray, güzel ve görkem içinde –
Işıltılı bir saray – kendini gösterirdi.
Mutlak hükümdar Düşünce'nin egemenliğinde –
Yükselirdi orada!
Melekler daha önce kanatlarını açmamıştı asla
Onun yarısı kadar bile güzel bir binanın üstünde.

II.

Bayraklar, ki sarı, altın rengi, ihtişamlıydı,
Salınıp dalgalanırdı çatısında;
(Bunlar – bütün hepsi –
Çok eskidendi)
Ve o gün, ki tatlıydı,
Oyalanan her esinti
Sisli ve soluk surlarda
Kanatlı bir kokuyu taşırdı.

III.

Gezinenler o mutlu vadide
İki aydınlık pencerenin ardında
Görürdü ruhların, iyi akortlu bir udun nizamına
Uyduğunu müzikal hareketlerle,
Bir tahtın etrafında, ki üstünde görülürdü
(Soylu doğmuş, morlar içinde!)
Diyarın hükümdarının oturduğu,
Şanına yakışan bir görkemle.

IV.

Ve hepsi, parlak inci ve yakutlarla bezeli
Güzel saray kapısından geçerdi,
Akarak, akarak, akarak
Ve sonsuzca parıldayarak,
Bir Yankılar topluluğu, ki tatlı görevleri
Şarkı söylemekti sadece,
Eşsiz güzellikte sesleriyle
Krallarının zekâsı ve bilgeliğini övmekti.

V.

Ama kötü şeyler, keder cüppeli,
Monarkın sarayına saldırdı;
(Ah, yas tutalım çünkü yapayalnız kendisi
Ve bir daha asla göremeyecek şafağı!)
Ve o ihtişam ki çiçek gibi açan
Kızararak hükümdarın evinin etrafında,
Artık bir masal, pek anımsanmayan,
Mezara gömülmüş geçmiş hakkında.

VI.

Ve şimdi gezinenler o vadide,
Görüyor ardında kırmızı ışıklı pencerelerin,
Tuhaf şekillerde hareket ettiğini devasa siluetlerin,
Ahenksiz bir melodinin eşliğinde;
Bu arada, hızla akan ürkünç bir nehir gibi,
O soluk kapıdan içeri
İğrenç bir kalabalık sonsuzca akın ediyor
Ve kahkaha atıyor – ama artık gülümsemiyor.

Bu baladın yol açtığı çağrışımların bizi bir düşünce zincirine sevk ettiğini ve bu sayede Usher'ın fikirlerinden birini öğrendiğimi çok iyi hatırlıyorum, ki bu fikirden bahsetmemin sebebi orijinal olmasından çok (zira başkalarının da[1] düşündüğü bir fikirdi), kendisinin onu büyük bir kararlılıkla savunmuş olmasıdır. Bu fikrin temelindeki iddia, tüm bitkilerin duygularının olduğuydu. Ama Usher'ın hastalıklı hayal gücü bu fikri cüretkârca, belirli koşullarda düzensizlik âlemini[2] de kapsayacak şekilde geliştirmişti. Bu kanaatine duyduğu samimi *inancı* tüm boyutlarıyla ifade edecek kelime bulamıyorum. Ama bu inancı atalarının evinin gri taşlarıyla bağlantılıydı (daha önce ima ettiğim gibi). Bu taşların diziliş tarzı – onların ve üzerlerini kaplayan çok sayıda *mantarın,* ayrıca etrafta duran çürük ağaçların düzeni – hepsinden öte de bu düzenin uzun süredir bozulmamış olması ve dağ gölünün dingin sularındaki yansıması, onların hissedebildiğini gösteriyordu Usher'a göre. Kanıtın –onların hissedebilmesinin kanıtının– (o bunu söylerken irkildim), suların ve duvarların etrafına azar azar ama belirgin bir şekilde kendi atmosferlerini yaymaları olduğunu söyledi. Bunun sonucunun, ailesinin kaderini yüzyıllar boyu şekillendirmiş, *kendisini* de şimdi gördüğüm hâle – bu hâle getirmiş olan o sessiz ama ısrarcı ve korkunç etkide görülebileceğini ekledi. Böyle fikirlere yorum getirmek anlamsızdır, ben de bunu yapmayacağım.

Kitaplarımız –yıllardır o hasta kişinin zihinsel yaşamının önemli bir bölümünü teşkil etmiş o kitaplar–, tahmin edilebileceği gibi, bu hayallerin niteliğine tamamen uygundu. Birlikte böyle eserlerin, örneğin Gresset'nin *Ververt et Chartreuse*'unun;[3] Machiavelli'nin *Belphegor*'unun,[4] Swedenborg'un *Cennet ve Cehennem*'inin;[5]

---

1 Watson, Doktor Percival, Spallanzani, özellikle de Landaff Piskoposu. – *Bkz. Kimya Üstüne Denemeler,* 5. cilt. – Poe.

2 Mineral âlemi. –*çn*

3 Fransız şair ve oyun yazarı Jean-Baptiste-Louis Gresset'nin (1709-1777) "Papağan Vert-Vert" adlı şiiri. –*çn*

4 Machiavelli'nin kısa romanı. –*çn*

5 İsveçli biliminsanı, filozof ve ilahiyatçı Emanuel Swedenborg'un (1688-1772) ölümden sonrasıyla ilgili kitabı. –*çn*

Holberg'in *Nicholas Klimm'in Yeraltı Yolculuğu*'nun;[1] Robert Flud,[2] Jean D'Indaginé[3] ve De la Chambre'ın[4] el falı üzerine kitaplarının; Tieck'in *Mavi Uzaklığa Yolculuk*'unun[5] ve Campanella'nın *Güneş Şehri*'nin[6] üstüne düşüncelere dalıyorduk. Sevdiğimiz kitaplardan biri, Dominikan Eymeric de Gironne'un *Directorium Inquisitorum*'unun[7] küçük bir sekiz yapraklı formalı baskısıydı; Pomponius Mela'nın[8] eski Afrika Satirleri ve Aegipanlara[9] dair yazdıkları da Usher'ın saatlerce oturup hayallere dalmasına yol açıyordu. Fakat en çok da dört yapraklı formalı, gotik harflerle yazılmış, son derece nadide ve tuhaf bir kitap –unutulmuş bir kilisenin elkitabı– olan *Vigiliae Mortuorum secundum Chorum Ecclesiae Maguntinae*'yi[10] dikkatle okumaktan haz alıyordu.

Usher bir akşam ansızın bana Leydi Madeline'in öldüğünü söylediğinde ve onun naaşını (nihai mezarına gömülmesinden önce) iki hafta boyunca binanın ana duvarlarının içindeki çok sayıda yeraltı mezarından birinde tutma niyetinden bahsettiğinde, bu eserde anlatılan tuhaf ritüeli ve o hastalık hastasının üstündeki muhtemel etkisini düşündüm ister istemez. Ancak Usher'ın bu garip kararını dayandırdığı dünyevi sebep üstüne tartışma özgürlüğümün olmadığını hissettim. Müteveffanın erkek kardeşi, onun hastalığının sıradışılığı, doktorlarının ısrarla sorduğu birtakım rahatsız edici sorular ve aile mezarlığının uzak, açık bir alanda bulunması sebebiyle bu

---

1 Çağdaş Danimarka edebiyatının kurucusu olan Norveçli yazar, denemeci, filozof ve tarihçi Ludvig Holberg'in (1684-1754) romanı. –*çn*

2 İngiliz doktor ve okültist (1574-1637). –*çn*

3 Alman keşiş, ilahiyatçı ve yazar Johannes de Indagine (1415-1475). –*çn*

4 *Principes de la Chiromancie* (El Falcılığının İlkeleri) kitabının yazarı Maria Cireau de la Chambre (1594-1669). –*çn*

5 Alman yazar, şair ve çevirmen Ludwig Tieck'in (1773-1853) yazdığı öykü. –*çn*

6 İtalyan şair ve filozof Tommaso Campanella'nın (1568-1639) felsefi ütopyası. –*çn*

7 Gironalı Nicholas Eymerich'in (1316-1399) 1357'de Aragon Baş Engizitörü olmasının ardından yazdığı kitap. Engizitörlere, kâfirlere karşı soruşturma yürütme konusunda pratik tavsiyeler verir ve büyü yöntemlerini anlatır. –*çn*

8 İlk Romalı coğrafyacı. –*çn*

9 Yunan mitolojisindeki Keçi-Panlar. –*çn*

10 "Mainz Kilisesi'nde Uygulanan Şekliyle Ölüler İçin Gece İbadetleri". –*çn*

kararı almıştı (bana söylediğine göre). Eve geldiğim gün merdivende rastladığım şahsın meymenetsiz suratını hatırlayınca, sonuçta kesinlikle anormal olmayan ve zararsız bir tedbir olarak gördüğüm bu karara itiraz etme arzusu duymadığımı inkâr etmeyeceğim.

Geçici mezarın hazırlanmasında, Usher'ın isteğiyle bizzat ona yardım ettim. Tabuta konulan naaşı dinlenme yerine sadece ikimiz taşıdık. Onu yerleştirdiğimiz yeraltı mezarı (öyle uzun süredir açılmamıştı ki meşalelerimiz oranın boğucu havasında neredeyse sönecekti, dolayısıyla da ortalığı incelemeye pek imkânımız olmadı) küçük ve rutubetliydi, hiçbir yerden de ışık almıyordu; binada kaldığım odanın tam altında, epey aşağısındaydı. Eski feodal zamanlarda zindan olarak, en kötü amaçlar için kullanıldığı belliydi; daha sonra da barut türünden patlayıcı maddelerin konulduğu bir depo olarak kullanılmış olsa gerekti, zira zemininin bir kısmı ve oraya açılan, içinden geçtiğimiz uzun, kemerli geçidin içinin tamamı özenle bakırla kaplanmıştı. Kalın demir kapı da aynı şekilde korunmuştu. Bu kapı öyle ağırdı ki, menteşeleri üstünde hareket ederken sıradışı keskinlikte gıcırtılar çıkarıyordu.

Keder verici yükümüzü bu korkunç mekândaki ayaklıkların üstüne bıraktıktan sonra tabutun henüz çivilenmemiş kapağını biraz kaldırdık ve içinde yatan kişinin yüzüne baktık. İki kardeş arasındaki çarpıcı benzerlik ilk kez dikkatimi çekti; ne düşündüğümü belki de tahmin eden Usher'ın mırıldandığı birkaç sözden, müteveffayla onun ikiz olduklarını ve aralarında hep pek anlaşılmaz bir bağ bulunduğunu öğrendim. Ancak ölüye uzun süre bakmadık — çünkü bunu yapmak ister istemez huşu ve korkuya kapılmamıza yol açıyordu. O kadını genç yaşta böyle mezara sokan hastalık, tıpkı tüm safi kataleptik hastalıklar gibi, göğsüyle yüzünde hafif bir kızarıklık ve dudaklarında da ölülerde çok ürkünç görünen, şüphe uyandırıcı bir gülümseme bırakmıştı. Kapağı kapatıp çiviledikten ve demir kapıyı kapattıktan sonra evin üst kısmının biraz daha az kasvetli odalarına güçlükle gittik.

Acı bir yasla geçen birkaç günden sonra arkadaşımın zihinsel rahatsızlığının nitelikleri fark edilir şekilde değişti. Artık her za-

manki gibi davranmıyordu. Olağan uğraşlarını ihmal ediyor veya unutuyordu. Telaşlı, düzensiz ve amaçsız adımlarla odadan odaya geziniyordu. Yüzünün solgunluğu daha da ürkünç bir tona –bu mümkünse eğer– bürünmüş, gözlerinin feri tamamen sönmüştü. Sesinde arada sırada beliren boğukluktan eser kalmamıştı; bunun yerini sanki uç noktada dehşetten kaynaklanan bir titreklik almıştı. Sürekli huzursuz olan zihninin bunaltıcı bir sırla boğuştuğunu, bu sırrı paylaşmak için cesaretini toplamaya çalıştığını düşündüğüm zamanlar oluyordu doğrusu. Bazense tüm bunları altı üstü deliliğin açıklanamaz tuhaflıklarına yormak durumunda kalıyordum; çünkü Usher'ın saatlerce, hayali bir sesi dinlercesine, pürdikkat kesilmiş hâlde boş boş baktığını görüyordum. Durumunun beni dehşete düşürmesi – bana bulaşması şaşırtıcı değildi. Onun fantastik ama etkileyici batıl inançlarının çılgınca etkilerinin beni yavaşça fakat belirgin bir şekilde, tedricen ele geçirdiğini hissediyordum.

Bu duyguları, özellikle Leydi Madeline'i zindana bıraktığımız günden sonraki yedinci veya sekizinci gecenin geç bir vaktinde yatmamın ardından, tüm şiddetiyle hissettim. Uyku, sedirime yaklaşmıyordu – saatler geçip giderken. Beni ele geçirmiş huzursuzluktan mantığımla kurtulmaya çalıştım. Hislerimin tamamının değilse bile çoğunun, odanın iç karartıcı mobilyalarının – ve giderek şiddetlenen kasırganın nefesiyle, işkence çekercesine duvarların üstünde sağa sola uçuşan ve yatağın süslerinin etrafında huzursuzca hışırdayan, karanlık ve yıpranmış perdelerin sersemletici etkisinden kaynaklandığına inanmaya çabaladım. Ama çabalarım boşunaydı. Bastırılamaz bir titreme tüm vücuduma azar azar yayıldı; ve nihayet, tamamen sebepsiz bir kaygı, kalbime inkubus[1] gibi çöktü. Güçlükle soluyarak ve çabalayarak bundan kurtulduktan sonra yastıkların üstünde doğrulup odanın zifiri karanlığına pürdikkat bakarak, fırtınanın hafiflediği zamanlarda, uzun aralarla gelen, kaynağını bilmediğim birtakım alçak ve belirsiz seslere kulak kabarttım –bunu yapmamın sebebini bilmiyorum; içgüdüseldi–. Açıklamasız ama da-

1 Efsane ve mitolojilerde, uyuyan kadınlarla cinsel ilişki kuran bir çeşit erkek iblis. –*çn*

yanılmaz, yoğun bir dehşete yenik düşerek çabucak giyindim (zira o gece uyuyamayacağımı hissediyordum) ve bu acınası hâlimden, odada hızlı adımlarla ileri geri dolanarak sıyrılmaya çalıştım.

Bu şekilde birkaç kez gidip gelmişken, bitişikteki merdiven boşluğundan gelen hafif ayak sesleri dikkatimi çekti. Bunların Usher'a ait olduğunu fark ettim. Bir an sonra kapımı hafifçe çaldı ve elinde lambayla içeri girdi. Yüzü her zamanki gibi kadavra beyazıydı – fakat ayrıca gözlerinde delice bir tür neşe vardı – *histerisini* bastırdığı her hâlinden belliydi. Görünüşü beni afallattı – fakat herhangi bir şey, öylesine uzun süre katlandığım yalnızlıktan iyiydi ve Usher'ın bile varlığı beni rahatlatmıştı.

Birkaç saniye sessizce etrafına bakındıktan sonra birden "Sen onu görmedin mi yani?" dedi. – "Onu görmedin mi? – Ama dur! Göreceksin." Böyle dedikten ve lambasını dikkatle kararttıktan sonra pencerelerden birine gitti ve onu fırtınaya karşı, ardına dek açtı.

İçeriye akın eden rüzgârın hiddeti neredeyse ayaklarımızı yerden kesecekti. Gerçekten fırtınalı fakat çok güzel bir geceydi; korkunçluğu ve güzelliğiyle, vahşiliğiyle benzersizdi. Civarımızda hortum çıkmış olsa gerekti; zira rüzgâr sık sık ve şiddetle yön değiştiriyordu; bulutların aşırı yoğunluğu da (neredeyse evin taretlerine değecek kadar alçaktaydılar) uzaklaşmadıklarını, canlıymışçasına dört bir yandan hızla bir araya geldiklerini görmemizi engellemiyordu. Bunu görmemizi bulutların aşırı yoğunluğunun bile engellemediğini söyledim – ama ay ile yıldızları görmüyorduk – şimşek de çakmıyordu. Fakat o devasa, hareketli bulut kümelerinin alt yüzeyleri ve hemen etrafımızda, karada yer alan tüm nesneler, konağın çevresinde asılı duran ve onu kefen gibi örten, biraz parlak ve açıkça seçilebilen sisin doğal olmayan ışığıyla aydınlanıyordu.

"Bunu görmemelisin – görmeyeceksin!" diyerek Usher'ı hafifçe çekip pencereden uzaklaştırdım ve bir koltuğa götürdüm. "Seni şaşırtan bu görüntüler aslında sıradan elektriksel fenomenler sadece – veya belki de o ürkütücü şeylerin kaynağı, gölden yükselen pis kokulu gazlardır. Şu pencereyi kapatalım; – hava buz gibi ve sağlığı-

na zararlı. İşte en sevdiğin romanslardan biri. Ben okuyacağım, sen de dinleyeceksin; – böylece, bu korkunç geceyi birlikte atlatacağız."

Elime aldığım eski cilt, Sör Launcelot Canning'in *Deli Trist*'iydi;[1] fakat bunun Usher'ın en sevdiği romanslardan biri olduğunu söylerken hazin bir espri yapmıştım daha çok; zira hayal gücünden nasibini almamış ve gereksizce uzatılmış bu inceliksiz kitapta, arkadaşımın ulvi ve spiritüel idealizmine hitap edecek pek az şey yer almaktadır açıkçası. Fakat yakınımdaki tek kitap buydu; ve ben, o hastalık hastasını şimdi huzursuzlaştıran heyecanın, okuyacağım saçma sapan şeylerle bile geçebileceğini az da olsa umma izni veriyordum kendime (ne de olsa, zihinsel rahatsızlıkların tarihi böyle anormalliklerle doludur). Usher'ın okuduğum hikâyenin kelimelerini pürdikkat dinlemesine veya dinler gibi görünmesine bakacak olursam, planımın başarıya ulaştığını düşünerek kendimi kutlayabilirdim kesinlikle.

Trist'in kahramanı Ethelred'in, münzevinin evine barışçıl yollarla girmeyi boşuna denedikten sonra zorla girmeye karar verdiği o meşhur kısımdaydım. Bu kısımda şu cümlelerin yer aldığı hatırlanacaktır:

"Ve yiğit biri olan Ethelred, içtiği güçlü şarabın da tesiriyle, o dik kafalı ve fesat münzeviyle uzlaşmaya çalışmaktan vazgeçti ve omuzlarında yağmuru hissederek, kasırganın şiddetlenmesinden de korkarak gürzünü havaya kaldırdı ve ahşap kapıya seri darbeler indirerek, zırh eldivenli elinin geçebileceği bir gedik açtı; sonra elini buraya daldırdı ve tahtaları öyle büyük bir güçle çekip çatlattı, söktü ve paramparça etti ki, o kuru tahtaların alarm veren boğuk çatırtıları bütün ormanda yankılandı."

Bu cümleyi bitirince irkilip bir an sustum; çünkü (harekete geçmiş hayal gücümün beni yanılttığı sonucuna hemen ardından varsam da) – konağın çok uzak bir yerinden kulaklarıma tam da Sör Lancelot'un ayrıntılı bir şekilde tasvir ettiği o çatırtı ve sökülme sesinin çok benzerinin (ama kesinlikle daha boğuk ve toktu) yankısı gelmiş gibi geldi. Dikkatimi yalnızca bu rastlantı çekmişti şüphesiz; zira pencere zangırtıları ve hâlâ şiddetlenmekte olan fırtınanın ola-

1 Gerçekte böyle bir kitap ya da yazar yoktur. –*çn*

ğan gürültüsü arasında o ses tek başına ilgimi çekmez veya beni rahatsız etmezdi muhakkak. Hikâyeyi okumayı sürdürdüm:

"Ama iyi kalpli savaşçı Ethelred kapıdan girip de o fesat münzeviden eser göremeyince büyük bir hiddet ve şaşkınlığa kapıldı; münzevinin yerinde alev dilli, gövdesi pullu, dev bir ejderha durmaktaydı; gümüş döşemeli, altın bir sarayın önünde oturmuş nöbet tutuyordu; ve duvarda asılı parlak pirinç kalkanda şu yazı vardı –

"Buraya giren kişi bir fatihtir;
"Ejderhayı öldüren, kalkanı elde edecektir;

"Ve Ethelred gürzünü kaldırıp ejderhanın kafasına indirdi; karşısındaki o can sıkıcı ejderha devrilip son nefesini verirken öyle korkunç, sert ve tiz bir çığlık attı ki, Ethelred eşi benzeri duyulmamış bu korkunç gürültü karşısında kulaklarını elleriyle örtmek zorunda kaldı."

Bu noktada tekrar, bu kez büyük bir şaşkınlıkla duraksadım birden – çünkü tam bu anda, hafif ve sanki uzaktan gelen ama sert, uzun ve son derece sıradışı bir çığlık ya da gıcırtıyı açık seçik duymuştum (hangi yönden geldiğini bilemesem de) – bu ses, romansçının tasvir ettiği ve hayalimde şimdiden canlanmış o doğadışı ejderha çığlığının aynısıydı.

Bu ikinci ve son derece sıradışı rastlantı hiç şüphesiz sinirimi bozmuş olsa da, bin bir zıt duyguya (ki en baskınları hayret ve uç noktada dehşetti) kapılsam da, arkadaşımın hassas sinirlerini etkileyecek bir gözlemde bulunmaktan kaçınacak kadar aklım başımdaydı hâlâ. Bu sesleri fark edip etmediğine hiç emin değildim; gerçi son birkaç dakikadır tuhaf hareketler yapmaktaydı kesinlikle. Karşımda otururken sandalyesini yavaşça odanın kapısına doğru çevirmişti; dolayısıyla yüz hatlarını ancak kısmen görebiliyordum ama dudaklarının hafifçe bir şeyler mırıldanırcasına titrediğini görmekteydim. Başı göğsüne düşmüştü – ama uyumadığını, profilden gördüğüm gözünün ardına kadar açık ve hareketsiz olmasından anlıyordum. Gövdesinin hareketleri de bunu kanıtlıyordu – zira hafif ama düzenli ve monoton bir

şekilde iki yana sallanmaktaydı. Bütün bunları bir çırpıda fark ettikten sonra Sör Launcelot'un anlatısını okumayı sürdürdüm:

"Ve şimdi, ejderhanın korkunç gazabından kurtulmuş olan savaşçı, o pirinç kalkanı ve ona yapılmış büyüyü bozmayı düşünerek leşi yolundan çekti ve şatonun gümüş döşemesinde yürüyerek, duvarda asılı kalkana yiğitçe yaklaştı; onun gelmesini beklemeyen kalkan, Ethelred'in ayaklarının dibine, gümüş zemine büyük ve korkunç bir çınlamayla düştü."

Bu heceler ağzımdan çıkar çıkmaz –sanki tam o anda, gerçekten de gümüş bir zemine ağır bir pirinç kalkan düşmüşçesine–, uzaklardan gelen tok, metalik ama sanki boğuklaşmış bir tangırtıyı açık seçik duydum. Tamamen ürkmüş bir hâlde ayağa fırladım; ama Usher istifini bozmadan, ölçülü hareketlerle sallanmayı sürdürdü. Oturduğu koltuğa koştum. Sabit gözlerle ileriye bakıyordu ve tüm yüzü taş kesilmişçesine hareketsizdi. Fakat elimi omzuna koyarken tüm bedenine güçlü bir titreme yayıldı; dudaklarında hastalıklı bir gülümseme titreşti; ve varlığımdan habersizcesine, alçak sesle, hızlı hızlı, anlaşılmaz bir şeyler mırıldandığını gördüm. Üstüne iyice eğilince, söylediği tüyler ürpertici sözleri nihayet anladım.

"Duymuyor muyum? – Evet, duyuyorum ve *daha önce de* duymuştum. Uzun – uzun – uzun – dakikalar, saatler, günler boyunca duydum – ama cesaret edemedim – ah, acı bana, zavallının tekiyim! – Cesaret edemedim – konuşmaya *cesaret* edemedim! *Onu diri diri mezara koyduk!* Duyularım keskin dememiş miydim? *Şimdi* de diyorum ki, o derin tabuttan gelen ilk kımıltı seslerini duydum. Onları duydum – günler, günler önce – ama cesaret edemedim – *konuşmaya cesaret edemedim!* Ve şimdi – bu gece – Ethelred – ha ha! – Münzevinin kapısının kırılması, ejderhanın ölüm çığlığı ve kalkanın tangırtısı! – Bunlar aslında Madeline'in tabutunun kapağının açılması, hapishanesinin kapısının demir menteşelerinin gıcırtısı ve onun o yeraltı mezarının bakır kaplı, kemerli geçidindeki çabaları! Ah, nereye kaçayım? Madeline birazdan burada olmayacak mı? Aceleciliğim yüzünden beni azarlamak için hızla buraya gelmiyor mu? Merdivenden gelen ayak ses-

lerini duymadım mı? Kalbinin o ağır ve korkunç atışını işitmiyor muyum? Deli!" – Birden ayağa fırlayıp, ruhunu teslim edercesine, avaz avaz haykırmaya başladı – *"Deli! O şimdi kapının ardında duruyor diyorum sana!"*

Konuşmasındaki insanüstü enerjisi büyü gücü taşırcasına — parmağıyla gösterdiği antika panelli dev kapı tam o anda ağır, abanoz ağzını yavaşça, geriye doğru açtı. Esen sert rüzgârın işiydi bu — fakat o kapının ardında *gerçekten de* Leydi Madeline Usher kefenle sarmalanmış hâlde, uzun boyuyla duruyordu. Üstündeki beyaz kumaşta kan vardı, bir deri bir kemik kalmış vücudunun her yerinde de acı bir mücadelenin izlerini taşıyordu. Bir an eşikte titreyerek ve öne arkaya sallanarak öylece durdu – sonra hafif ve iniltili bir çığlıkla, olanca ağırlığıyla içeriye, erkek kardeşinin üstüne yığıldı ve şiddetle sarsılarak son kez can çekişirken, beklediği dehşetlerin kurbanı olan kardeşinin cansız bedenini kendisiyle birlikte yere düşürdü.

O odadan ve o konaktan dehşet içinde kaçtım. Kendimi o eski, yükseltilmiş yoldan geçer hâlde bulduğumda fırtınanın hiddeti hâlâ dört bir yanda sürmekteydi. Yol ansızın parlak bir ışıkla aydınlanınca, bu tuhaf ışığın nereden geldiğini görmek için dönüp baktım; zira arkamda sadece o muazzam binayla gölgeleri vardı. O ışık daha önce bahsettiğim çatlağın, binanın çatısından dibine zikzak çizerek inen ve önceden güçlükle seçilebilirken şimdi genişlemiş çatlağın arasından gelen parlak, kan kırmızısı ay ışığıydı. Ben bakarken bu çatlak hızla, iyice genişledi – hortumun nefesi vahşice esti – birden ayın, o uydunun tamamı karşımda belirdi – o sağlam duvarların çöktüğünü görünce zihnim sersemledi – sanki binlerce denizden gelen uzun, gürleyen bir haykırış duydum – ve ayaklarımın dibindeki derin, soğuk dağ gölünün suları "Usher Evi"nin kalıntılarını kasvetle ve sessizce kapladı.

Kral Veba

Alegori İçeren Bir Öykü

Tanrılar serseri ayaktakımında nefret ettikleri şeyleri
Kralların yapmasına izin verir, aldırmazlar.
– Buckhurst'ün *Ferrex ile Porrex* Tragedyası[1]

Yiğit Üçüncü Edward'ın hükümdarlığı döneminde,[2] bir ekim gecesi saat on iki sularında, Sluys ile Thames arasında düzenli sefer yapan ve o sırada bu nehirde demirli olan ticaret ıskunası "Free and Easy"nin tayfasından iki denizci, kendilerini Londra'nın St. Andrews mahallesindeki bir meyhanenin içki salonunda oturur hâlde bulunca çok şaşırdılar – bu meyhanenin tabelasında "Şen Gemici" portresi vardı.

Salon kötü döşenmiş, dumandan kararmış, basık tavanlı ve diğer her açıdan dönemin böyle mekânlarının genel özelliklerine sahip olsa da – içinde ayrı ayrı oturan tuhaf gruplardakilerin kanaatine göre, amacına yeterince uygundu.

Bu gruplar arasında, iki denizcimizinki en dikkat çekici olmasa da en ilginç olanıydı sanırım.

Daha yaşlı görünen ve arkadaşının karakteristik "Legs"[3] lakabıyla hitap ettiği kişi, aynı zamanda diğerinden çok daha uzun boyluydu. Boyu belki iki metre kadardı ve omuzlarının sürekli çökük durması,

1 Thomas Norton (1532-1584) ve Thomas Sackville –Buckhurst Kontu– (1536-1608) tarafından 1561'de yazılmış, ilk kafiyesiz İngiliz tragedyası *Gorboduc'un Trajedisi*. –*çn*

2 III. Edward (1312-1377) 1327-1377 yılları arasında hüküm sürmüştür. Hükümdarlığı sırasında defalarca veba salgını çıkmıştı. –*çn*

3 Bacaklar. –*çn*

o kadar yüksekte olmalarının kaçınılmaz bir sonucu gibi görünüyordu. – Fakat bu şahsın başka açılardan sahip olduğu kusurlar, bu boy fazlalığını dengelemenin de ötesine geçiyordu. Oldukça zayıftı; ve arkadaşlarının söylediği gibi, sarhoşken direk başında flama, ayıkken de cıvadra vazifesi görebilirdi. Fakat bu ve benzeri esprilerin, gemicinin gülme kaslarını herhangi bir zamanda, herhangi bir şekilde etkilemediği belliydi. Çıkık elmacıkkemikli, iri kanca burunlu, geriye çekik çeneli, sarkık gerdanlı ve iri, pörtlek, beyaz gözlere sahip yüzünün ifadesi, her ne kadar her şeye karşı azimle gösterilen bir çeşit genel kayıtsızlığı biraz sergilese de, taklit veya tasvir edilemeyecek ölçüde ağırbaşlı ve ciddiydi.

Daha genç olan diğer denizciyse dış görünüş itibarıyla arkadaşının tam zıddıydı. Boyu bir yirmiden fazla olamazdı. Bodur, hantal vücudunu kısa ve çarpık bacakları taşıyordu; gövdesinin iki yanından sarkan, sıradışı ellere sahip, çok kısa ve kalın kolları, denizkaplumbağalarının yüzgeçleri gibi sallanıyordu. Özel bir rengi olmayan, epey çukura kaçmış küçük gözleri parlıyordu. Burnu toparlak, tombul ve mor yüzünü kaplayan et yığınının arasında gömülü kalmıştı; ve daha da kalın altdudağının üstünde duran kalın üstdudağının kattığı kibir ve kendini beğenmişlik havası, adamın dudaklarını ara ara yalama alışkanlığıyla çok daha belirginleşiyordu. Uzun boylu gemi arkadaşını hem takdir ettiği hem de ona şaşırdığı belliydi; ve arada sırada başını kaldırıp onun yüzüne, batan kızıl güneşin Ben Nevis'in[1] sarp kayalıklarına bakması gibi bakıyordu.

Ancak bu değerli ikili, gecenin erken saatlerinde civardaki birçok meyhaneyi dolaşmış ve epey macera yaşamışlardı. İnsanın parası ne kadar çok olursa olsun sonunda tükenebilir; dostlarımız da bu birahaneye boş ceplerle gelmişlerdi.

Bu tarihçenin başında anlatılan zamanda, Legs ve arkadaşı Hugh Tarpaulin dirseklerini salonun ortasındaki büyük meşe masaya, ellerini de yanaklarına dayamış oturmaktaydılar. Kapının yukarısındaki meşum "Tebeşir Yok!"[2] yazısına, parası ödenmemiş devasa bir "şarkı

1 Büyük Britanya'nın en yüksek dağı. –*çn*

2 "Veresiye yok" anlamında. O zamanlar veresiye hesapları tebeşirle tutulurdu. –*çn*

söyleten sıvı" sürahisinin ardından, bu kelimelerin tam da varlığı inkâr edilen mineralle yazılmış olmasının verdiği öfke ve hayretle bakıyorlardı. Gerçi bu deniz müritleri, okuma yetisine –o zamanın sıradan insanlarına neredeyse yazma sanatı kadar gizemli gelen bu yetiye– sahip olmakla suçlanamazdı; fakat doğruyu söylemek gerekirse, iki denizciye göre, o harflerin şekillerinde – genel olarak, sanki tarifsiz bir şekilde rüzgâraltı tarafına yatmış gibi görünmelerinde – havanın uzun süre kötü olacağını gösteren bir şey vardı; dolayısıyla da, Legs'in alegorik tabiriyle, hemen "gemiye atlayıp, tüm yelkenleri fora edip rüzgârı arkalarına alarak pupa yelken gitmeye" karar verdiler.

Böylece, kalan içkiyi de bitirdikten ve kısa, dar ceketlerini ilikledikten sonra nihayet kapıya doğru koştular. Tarpaulin şömineyi kapı sanarak iki kez içine yuvarlansa da, sonunda kendilerini dışarı atmayı başardılar – ve saat yarımda, kahramanlarımız karanlık bir arka sokakta, St. Andrews Kilisesi merdiveni yönünde, "Jolly Tar"ın[1] sahibesinin yakın takibi altında, fesatlığa hazır hâlde ve canlarını kurtarmak için kaçmaktaydılar.

Bu maceralı öykünün geçtiği dönemde, ayrıca yıllar öncesi ve sonrası boyunca, bütün İngiltere'de fakat özellikle de metropolde, korkulu "Veba!" çığlıkları düzenli aralıklarla yankılanmaktaydı. Şehrin nüfusu büyük ölçüde azalmıştı – ve karanlık, dar ve pis arka sokaklarında Hastalık Şeytanı'nın doğduğu söylenen, Thames civarındaki o korkunç mahallelerde yalnızca Korku, Dehşet ve Batıl İnanç kol geziyordu.

Böyle mahallelere giriş çıkış Kral'ın emriyle *yasaklanmıştı* ve oraların iç karartıcı ıssızlığını bozanlar idam cezasına çarptırılıyordu. Fakat hiçbir tehlikenin maceradan alıkoyamayacağı bazı sefillerin, o eşyasız ve metruk evleri gece vakti soyarak demir, pirinç ve kurşun gibi satılabilecek ne varsa çalmalarını ne hükümdarın fermanı, ne sokak girişlerine konulan dev bariyerler ne de korkunç bir şekilde ölmelerinin neredeyse kesin olması engelleyebiliyordu.

Her şeyden öte, bu mahallelerde dükkânı bulunan çok sayıda

1 "Şen Gemici". –*çn*

tacirin birçoğunun sürgün dönemi sırasında, nakliyatın risklerini ve zorluğunu göz önüne alarak, büyük şarap ve likör stoklarının korunması için güvendikleri kilitlerin, sürgülerin ve gizli mahzenlerin güvenlik açısından yetersiz olduğu ve pek koruma sağlamadığı, bariyerler her kış bir kereliğine açıldığında ortaya çıkıyordu.

Ama dehşete kapılmış halkın arasında, bu hırsızlıkların insan işi olduğunu düşünenler çok azdı. Taun ruhları, veba goblinleri ve humma iblisleri, kötülüklerden en çok sorumlu tutulan küçük şeytanlardı; ve sürekli öyle tüyler ürpertici öyküler anlatılıyordu ki, sonunda o yasak binaların hepsi de kefenle örtülürcesine dehşetle sarmalanmıştı ve çoğu zaman soyguncular bile kendi hırsızlıklarının yarattığı korkunçluklardan kaçarak, o yasaklanmış engin bölgenin tamamını kasvet, sessizlik, salgın hastalık ve ölüme terk ediyorlardı.

Legs ile saygıdeğer Hugh Tarpaulin bir arka sokakta düşe kalka koşarlarken, yukarıda bahsedilen, ötedeki bölgeye girmenin veba sebebiyle yasaklandığını gösteren o müthiş bariyerlerden biri karşılarına çıkınca ister istemez kalakaldılar. Geri dönmeleri söz konusu değildi ve peşlerindekiler hemen arkalarında olduğundan, kaybedecek zamanları yoktu. Üstünkörü yerleştirilmiş o kalaslara tırmanmak usta denizciler için çocuk oyuncağıydı; ve egzersiz ile içkinin verdiği çifte heyecanla delirmiş hâlde, hiç duraksamadan diğer tarafa atlayıp, sarhoşluklarının etkisiyle bağırıp çağırarak yürümeye başladılar ve bölgenin içlerine girdikçe, oraların pis kokusu ve kargaşası karşısında kısa sürede şaşkına döndüler.

Sağduyularını yitirecek kadar sarhoş olmasalar, durumlarının korkunçluğunun bilincine varır ve sarsak adımlarla yürümeyi keserek, felç olmuş gibi kalakalırlardı. Hava soğuk ve sisliydi. Yerlerinden çıkmış kaldırım taşları, insanın ayak bileğine kadar gelen uzun ve gür otların arasına saçılmıştı. Yıkılan evler sokakları kapatmıştı. Her yere son derece pis ve zehirli kokular hâkimdi; — ve puslu, hastalıklı havanın gece yarısı bile mutlaka yaydığı o ürkünç ışık, hırsızlık yaparken vebanın eli tarafından durdurulmuş birçok gece soyguncusunun yan ve ara sokaklarda yatan veya pencereleri camsız evlerde çürüyen cesetlerini gözler önüne seriyordu.

Ama böyle manzaralar, duyumlar ya da engeller, doğuştan cesur olan ve özellikle o sırada, midelerine doldurdukları "şarkı söyleten sıvının" verdiği cesaretle dolup taşan bu adamları korkusuzca ve hâllerinin elverdiği ölçüde düz adımlarla yürüyerek Ölüm'ün ağzının içine girmekten alıkoyamazdı. Legs'in somurtarak yürürken – durmadan yürürken attığı çığlıklar, Kızılderililerin savaş nidalarını andıran o korkunç sesler kasvetli ıssızlıkta defalarca yankılanıyordu; tıknaz Tarpaulin de yürürken, durmadan yürürken, daha faal arkadaşının dar ceketine tutunuyor ve onun en yüksek sesle söylediği şarkıları bile güçlü ciğerleri sayesinde – *in basso*[1] sesle, boğa gibi böğürerek bastırıyordu.

Artık salgın hastalığın kalesine vardıkları belliydi. Attıkları her adımda ve her öne atılışlarında, bulundukları ortamın pis kokusu artıyor ve berbatlaşıyordu – sokaklar daralıyor ve karmaşıklaşıyordu. Tepelerindeki çürüyen çatılardan ansızın, sessiz bir öfke ve olanca ağırlıklarıyla düşüveren iri taşlar ve kirişler, etraftaki evlerin ne kadar yüksek olduğunu kanıtlıyordu; ve sık sık karşılarına çıkan çöp yığınlarının arasından geçmek için ellerini kullanmak zorunda kaldıklarında bir iskelete veya daha etli bir cesede dokunmaları nadir değildi.

Birden, denizciler yüksek ve ürkünç görünüşlü bir binanın girişinin önünden yalpalayarak geçerken, heyecana kapılmış Legs'in boğazından çıkan, her zamankinden tiz bir çığlığa karşılık olarak içeriden peş peşe, kahkahayı andıran, vahşi ve şeytani haykırışlar geldi. Böyle bir zamanda ve yerde, kalbi söndürülemez bir ateşle yanmayan kişilerin kanını dondurabilecek bu seslerden hiç ürkmeyen sarhoş ikili, kapıya doğru koştular ve onu kırarak açıp, ağız dolusu küfrederek ve tökezleyerek içeri daldılar.[2]

Kendilerini içinde buldukları odanın bir cenaze levazımatçısının dükkânı olduğunu anladılar; ama odanın bir köşesinde, kapının

---

1 "Şarkı söyleyen kalın erkek sesi". –*çn*

2 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:

'Ancak yiğit Legs ile saygıdeğer Tarpaulin'in burada gördükleri sahnenin ilk başta, aydınlatılan yüzlerinde yoğun ve aptalca bir şaşkınlıktan başka bir ifadeye yol açtığı sanılmamalıdır.' –*çn*

yakınında, kapağı açık duran zemin girişinden içeriye bakınca, aşağıda uzun bir sıra hâlinde uzanan şarap mahzenleri görülüyordu ve bunların derinliklerinden ara ara gelen şişe açılma sesleri, bu şişelerin uygun içerikleriyle birlikte iyi muhafaza edildiğini gösteriyordu. Odanın ortasında bir masa duruyordu – masanın ortasında da punç gibi görünen bir sıvıyla dolu, büyük bir fıçı vardı. Masanın üstü çeşitli şarap ve likör şişeleriyle, ayrıca her biçim ve kaliteden sürahiler, içki maşrapaları ve kapaklı ibriklerle kaplıydı. Masada, tabut sehpalarının üstünde altı kişi oturmaktaydı. Bu kişileri birer birer tasvir etmeye çalışacağım.

Yüzü kapıya dönük hâlde ve diğerlerinden biraz yüksekte oturan kişi, masadakilerin başkanı gibi görünüyordu. Sıska ve uzun boyluydu; Legs onun kendisinden de zayıf olduğunu görünce şaşırdı. Adamın yüzü safran gibi sarıydı – ancak tek bir kısmı, özellikle betimlenmeye değecek kadar dikkat çekiciydi. Alnı öyle sıradışı ve çirkin bir şekilde uzundu ki, sanki doğal başının tepesine etten bir bone veya taç takılmıştı. Gamzeli ağzında, büzülmüş dudaklarında ürkünç bir dostanelik vardı ve gözleri, tıpkı masadaki herkesin gözleri gibi sarhoşluktan donuklaşmıştı. Bu beyefendi zengin nakışlı, siyah ipekli kadifeden bir tabut örtüsüne, üstünkörü bir şekilde, İspanyol peleriniymiş gibi sarınmıştı. Üzerine yapıştırılmış, cenaze arabası atlarında kullanılan türden, matem rengi kuştüyleriyle kaplı başını neşeli ve çokbilmiş bir havayla öne arkaya, onay verircesine sallıyordu; ve sağ elinde tuttuğu, bir insana ait, devasa bir uylukkemiğini masadakilerden birine doğru, şarkı söylesin diye tokmak gibi sallarken öylece kalakalmış gibi bir hâli vardı.

Karşısında, ilginçlikte kesinlikle ondan aşağı kalmayan bir hanımefendi, sırtı kapıya dönük şekilde oturmaktaydı. Az önce bahsedilen kişi kadar uzun boylu olmasa da, onun anormal zayıflığından yakınmaya hakkı yoktu. Ödem hastalığının son safhasında olduğu belliydi; ve vücudu yakınında, odanın bir köşesinde duran, tıpası takılı, büyük ekim birası fıçısına benziyordu neredeyse. Yüzü tostoparlak, kırmızı ve tombuldu; ve çehresinde, Başkan'ınkinde görülen, daha önce bahsettiğim tuhaflığın ya da tuhaflık noksanlığının aynı-

sı mevcuttu – yani yüzü, tasvir edilirken özellikle bahsedilmesi gereken tek bir kısma sahipti: Gözünden bir şey kaçmayan Tarpaulin, aynı şeyin aslında o gruptaki herkes için söylenebileceğini hemen fark etti; o kişilerden her biri, insan yüzünün belirli bir kısmını tekeline almış gibiydi. Söz konusu hanımefendinin tuhaf kısmı ağzıydı. Sağ kulaktan başlayarak sol kulağa dek, korkunç bir yarık şeklinde uzanıyordu – kulakkepçelerinden sarkan küçük küpeler sallanırken o açıklığa girip duruyordu. Fakat bu hanımefendi çenesinin altına kadar gelen, yeni kolalanıp ütülenmiş, perkal kumaşı kırışmış bir kefenden ibaret kıyafetinin içinde, ağzını kapalı tutmak ve vakur görünmek için elinden geleni yapmaktaydı.

Sağında görünüşe göre küçümsediği, çok kısa boylu, genç bir hanımefendi oturuyordu. Bu narin ve ufak tefek mahlukun bir deri bir kemik kalmış parmaklarının titremesi, dudaklarının morluğu ve kurşuni tenindeki açık kırmızı leke, verem hastalığının hızla ilerlediğinin bariz göstergesiydi. Ancak son derece *haut ton*[1] olduğu her hâlinden belliydi; birinci sınıf Hint patiskasından yapılma, büyük ve güzel kefenini, üstünde zarif ve rahat bir edayla taşıyordu; bukleleri boynuna dökülüyordu; dudaklarında hafif bir gülümseme vardı; fakat oldukça uzun, ince, kıvrımlı, esnek ve sivilceli burnu, altdudağının çok aşağısına dek sarkıyor ve kadının arada sırada dilini kullanarak onu zarifçe sağa ya da sola itmesine karşın, çehresine biraz şüphe uyandırıcı bir ifade katıyordu.

Onun karşısında ve ödemli hanımefendinin solunda oturan, hırıltılı bir şekilde soluyan, tombulca, gut hastası yaşlı adamın yanakları, Oporto şarabıyla dolu iki büyük mesaneymişçesine omuzlarının üstünde duruyordu. Kollarını kavuşturmuş ve sargılı bacağını masanın üstüne koymuştu; kayda değer biri olduğunu düşünür gibiydi. Dış görünüşünün her santiminden epey gurur duyduğu fakat çiğ renkli pardösüsüne dikkat çekmekten özellikle hoşlandığı belliydi. Doğruyu söylemek gerekirse, bu pardösü kendisine oldukça pahalıya mal olmuş olsa gerekti ve üstüne tam oturacak şekilde dikilmişti – İngiltere'de ve bazı başka yerlerde, ölen aristokratların

1 "Kılık kıyafetine düşkün". –*çn*

evinde göze çarpacak bir yere asılması âdetten olan muhteşem, armalı kalkanların ilginç nakışlı, ipek örtülerinden birinden yapılmıştı.

Onun yanında ve Başkan'ın sağında, uzun beyaz çorap ve pamuklu paçalı don giymiş bir beyefendi oturmaktaydı. Tarpaulin'in "korkunç" olarak nitelendirdiği, gülünç bir şekilde tepeden tırnağa titriyordu. Yeni tıraş edilmiş çenesi bir muslin sargıyla sımsıkı bağlıydı; kolları da benzer şekilde bilekten bağlanmış olduğundan, masadaki içkileri tüketmekte aşırıya kaçamıyordu; adamın tam bir ayyaş veya şarapçı simasına sahip olduğunu gören Legs, bu önlemin gerekli olduğuna kanaat getirdi. Fakat zapt edilmeleri hiç şüphesiz imkânsız bulunmuş bir çift dev kulak, odanın atmosferinde tavana doğru kule gibi yükseliyor ve bir şişenin mantarının çıkarıldığını duyunca kasılarak dikeliyordu.

Bu adamın karşısında bulunan, altıncı ve sonuncu kişi tuhaf bir şekilde kaskatı oturmaktaydı; ciddi konuşmak gerekirse, felçli olduğundan, konforsuz kıyafetinin içinde epey rahatsız olsa gerekti. Eşsiz denebilecek bir şekilde, yeni ve göz alıcı bir maun tabutun içindeydi. Tabutun üst ya da baş kısmı adamın kafatasına baskı yapıyor ve onu kukuleta gibi çevreleyerek, yüzünün tamamına tarifsiz bir ilginçlik katıyordu. Yanlarda, zarafetten çok rahatlık kaygısıyla kol delikleri açılmıştı; ama o giysi yine de sahibinin masadaki diğerleri gibi dik oturmasını engelliyordu; ve adam sehpalı tabutun içinde, geriye doğru kırk beş derecelik açıyla yatarken, kendi devasalıkları karşısında tamamen afallamış hâlde tavana dönük duran iri ve pörtlek gözleri, berbat aklarını sergiliyordu.

Masadakilerin her birinin önünde, içki bardağı niyetine kullandıkları birer kafatası parçası vardı. Tepeden bir insan iskeleti sarkıyordu; tavandaki bir halkaya halatla, bir bacağından bağlanmıştı. Diğer bacağının bağlı olmaması sebebiyle dik açıyla yana sarkması, o gevşek iskeletin, daireye girmenin yolunu bulan her esintide takırdayarak sallanmasına ve dönmesine yol açıyordu. Bu ürkünç şeyin kafatasının içinde yanan kömürler, o sahnenin tamamını titrek ama parlak bir ışıkla aydınlatıyordu; cenaze levazımatçısı dükkânlarında bulunan türden, tabut ve benzeri mallar dairenin dört bir yanında

tavana dek yığılmıştı ve pencereleri de örttüklerinden, sokağa hiç ışık gitmiyordu.

Bu sıradışı topluluğu ve daha da sıradışı eşyalarını gören iki denizcimiz beklenebileceği kadar terbiyeli davranmadılar. Legs yanında durduğu duvara yaslandıktan sonra altçenesini her zamankinden de fazla sarkıttı ve gözlerini ardına dek açtı; Hugh Tarpaulin ise eğilerek burnunu masa hizasına getirdikten ve ellerini açıp dizlerine dayadıktan sonra yaygaracı bir şekilde, uzun, yüksek, zamanlaması çok kötü ve ölçüsüz bir kahkaha attı.

Fakat uzun boylu Başkan böylesine aşırı kaba davranışlara gücenmeden, davetsiz misafirlere oldukça müşfik ve kibar bir şekilde gülümsedi – matem rengi kuştüyleriyle kaplı başını vakarla sallayarak onları selamladı – ve ayağa kalkıp her birinin koluna girerek, onları gruptaki başkalarının getirdiği oturaklara götürdü. Legs bütün bunlara hiç direnmeden, kendisine gösterilen yere oturdu; yiğit Hugh ise, masanın başının yakınındaki tabut sehpasını alıp kısa boylu, veremli, kefenli hanımefendinin yanına çektikten sonra büyük bir neşeyle, olanca ağırlığıyla oturuverdi ve bir kafatasına doldurduğu kırmızı şarabı, o hanımla birbirlerini daha yakından tanımaları dileğiyle, kana kana içti. Fakat bu hadsizlik, tabutun içindeki kaskatı beyefendiyi son derece sinirlendirmiş gibiydi; ve Başkan asasıyla masaya vurup herkesin dikkatini aşağıdaki konuşmaya çekmese ciddi sonuçlar doğabilirdi:

"Bu mutluluk verici durum karşısında, şu vazifemiz olmaktadır ki" –.

Legs oldukça ciddi görünerek "Dur bakalım!" diye söze karıştı... "Diyorum ki, dur biraz da kim olduğunuzu, burada ne yaptığınızı, böyle pis zebaniler gibi giyinmenizin ve gemi arkadaşımın, dürüst cenaze levazımatçısı Will Wimble'ın kış için stokladığı ucuz cini mideye indirmenizin sebebini anlat bize!"

Bu affedilemez terbiyesizlik karşısında, masada önceden beri oturanların hepsi ayağa fırlamaya davrandı ve daha önce denizcilerin dikkatini çeken vahşi, şeytani çığlıkları yine aynı şekilde, peş peşe attılar. Ama ilk kendine hâkim olan Başkan oldu ve sonunda, büyük bir vakarla Legs'e dönerek, konuşmaya devam etti:

"Davetsiz gelseler de oldukça ünlü şahsiyetler olan misafirlerimizin makul sorularını seve seve yanıtlarız. Şunu bilin ki, bu bölgenin hükümdarı benim ve burayı, bu bölünmemiş imparatorluğu 'Kral Birinci Veba' unvanıyla yönetiyorum.

"Cenaze levazımatçısı Will Wimble'a ait olduğunu hiç şüphesiz sanmakla kutsallığına saygısızlık ettiğiniz bu daire –ki o adamı tanımıyoruz, avam tabakasından olduğunu belli eden ismi de soylu kulaklarımızı bu geceye dek hiç rahatsız etmemişti–, dediğim gibi, bu daire Sarayımızın Taht Salonu'dur ve krallığımızın meclisinin toplantıları ve diğer kutsal, yüce amaçlar için kullanılmaktadır.

"Karşıda oturan asil hanımefendi, zevcemiz Kraliçe Veba'dır. Gördüğünüz diğer soylu kişilerin tamamı da ailemizdendir ve kraliyet kanına sahip olduklarını gösteren şu unvanları sırasıyla taşımaktadır: 'Ekselansları Arşidük Veba-Bulaştıran' – 'Ekselansları Dük Veba-Getiren' – 'Ekselansları Dük Veba-Fırtınası' ve 'Yüce Majesteleri Arşidüşes Tekrar-Veba'.

"Burada toplanmamızın sebebini öğrenme talebinize gelince," diye devam etti... "Bunun yalnızca ve *yalnızca* bizi ilgilendiren, bizden başka kimse için önem taşımayan, kişisel ve krallığa dair bir mesele olduğu karşılığını vermekle affınıza sığınırız. Ancak, misafirler ve yabancılar olarak sahip olduğunuzu düşünebileceğiniz hakları göz önüne alarak daha fazla açıklama yapabilir ve bu gece burada, bu güzel metropolün şaraplar, biralar ve likörlerden oluşan paha biçilmez damak zevki hazinelerinin tarifsiz ruhunu – akıl almaz niteliklerini ve doğasını – derinlemesine araştırma ve dikkatle soruşturma yoluyla hazırlanmış hâlde incelemek, analiz etmek ve bütünüyle saptamak için toplanmış bulunduğumuzu söyleyebilirim; böylece kendi hedeflerimizden çok, hepimize hükmeden, egemenliğindeki diyarlar sınırsız olan ve 'Ölüm' adını taşıyan dünya dışı hükümdarın gerçek iyiliğine hizmet etmeyi umuyoruz."

Tarpaulin yanındaki hanımefendiye likör dolu bir kafatası uzattıktan sonra kendine de içki koyarken "Onun adı Davy Jones'tur!"[1] diye haykırdı.

1 Denizci efsanelerinde, denizin derinliklerindeki tüm kötü ruhlara hükmeden bir iblis. –*çn*

Bunun üzerine Başkan dikkatini saygıdeğer Hugh'ya yönelterek "Zındık herif!" dedi. "Zındık, alçak serseri! – Senin gibi pis bir insanın bile haklarını çiğnemek istemediğimizden, kaba ve yersiz sorularınızı yanıtlamaya tenezzül edeceğimizi söylemiştik. Yine de – meclis toplantımızı kutsanmamış bir hâlde ve davetsizce bölmenizin cezası olarak, sana ve arkadaşına – krallığımızın refahı şerefine – tek seferde – ve dizlerinizin üstünde birer galon Black Strap[1] içirmeyi görev addediyoruz – sonrasında, kişisel ve bireysel keyfinize göre, ister kendi yolunuza gitmekte, ister burada kalıp masamızın ayrıcalıklarına nail edilmekte serbest olacaksınız."

Legs "Bu kesinlikle imkânsız," diye karşılık verdi; Kral Birinci Veba'nın tavırları ve vakarının onda saygı uyandırdığı belliydi ve ayağa kalkıp masaya tutunarak konuştu. – "O içkinin bahsettiğiniz miktarının dörtte birini bile ambarımda depolayabilmem kesinlikle imkânsız, Majesteleri. Gemime öğleden önce safra niyetine yerleştirdiğim şeyleri ve bu akşam farklı farklı limanlarda yüklediğim çeşitli bira ve likörleri saymazsak bile, şu an ambarım 'Jolly Tar'ın tabelasının altında içtiğim ve parasını kuruşu kuruşuna ödediğim 'şarkı söyleten sıvı'yla tamamen dolu. Bu yüzden sizden ricam, isteğinizi elimden gelse yapmaya gönüllü olmamı kabul etmeniz ve daha fazlasını istememenizdir, Majesteleri – çünkü artık hiçbir şekilde, tek bir damla bile içemem ve içmeyeceğim – hele şu 'Black Strap' denen pis sintine suyundan hayatta içmem."

Arkadaşının konuşmasının uzunluğundan çok içkiyi reddetmesine şaşıran Tarpaulin "Hop dedik!" diye araya girdi. – "Hop dedik, seni hödük! – Boş konuşma diyorum, Legs! *Benim* karinam hâlâ hafif, gerçi senin üst kısmının biraz ağır göründüğünü kabul ediyorum; kargonun senin payına düşen kısmına gelince, yaygara çıkmasın diye ona ambarımda yer bulmak isterdim ama..."

Başkan "Böyle bir işlem, Med yasasına uygun cezanın ya da hükmün değiştirilemez ve iptal edilemezliğine kesinlikle uymaz," diye araya girdi... "Buyurduğumuz şartlar harfiyen yerine getirilmeli, hem de bir an bile tereddüt olmadan – yerine getirilmemeleri duru-

1 Ucuz Porto şarabı. –*çn*

munda, asi kabul edileceksiniz ve burada boynunuzla ayaklarınızdan bağlanıp şu büyük ekim birası varilinin içinde boğulacaksınız!"

Veba ailesi hep bir ağızdan "Bir hüküm! – Bir hüküm! – Adil ve doğru bir hüküm! – Muhteşem bir karar! – Son derece değerli, ahlaklı ve kutsal bir yargılamayla verilmiş bir ceza!" diye bağırdı.

Kral'ın buruşturduğu alnında sayısız kırışıklık belirdi; ufak tefek, gut hastası yaşlı adam körük gibi nefes alıp vermeye başladı; kefenli hanımefendi burnunu öne arkaya salladı; pamuklu paçalı donlu beyefendi kulaklarını dikti; kefenli diğer kadın can çekişen bir balık gibi soludu; tabutta öylece kaskatı duran adam da gözlerini yukarıya çevirdi.

Tarpaulin genel heyecana aldırmadan "Hıh hıh hıh!" diye kıkırdadı... "Hıh hıh hıh! – Hıh hıh hıh hıh! – Hıh hıh hıh! – Diyordum ki," dedi... "Kral Veba Bey kavilyasıyla masaya vurduğunda diyordum ki, benim gibi ambarı tam dolmamış sağlam bir gemiye iki üç galon Black Strap az ya da çok yüklenmiş, fark etmez – ama iş Şeytan'ın (Tanrı günahlarını bağışlasın) sağlığına içmeye ve sırf şu huysuz Majesteleri'nin keyfi için iliklerime kadar ıslanmaya gelince, ki günahkâr olduğuma ne kadar eminsem o adamın da tiyatro oyuncusu Tim Hurlygurly'den[1] başkası olmadığına eminim! – Evet! O zaman iş tamamen değişir ve benim için kesinlikle anlaşılmaz hâle gelir."

Bu konuşmasını sakinlik içinde bitirmesine izin verilmedi. Tim Hurlygurly adını duyar duymaz bütün grup ayağa fırladı.

"İhanet!" diye bağırdı, Majesteleri Birinci Kral Veba.

"İhanet!" dedi, gut hastası ufak tefek adam.

"İhanet!" diye haykırdı, Arşidüşes Tekrar-Veba.

"İhanet!" diye mırıldandı, çenesi bağlı beyefendi.

"İhanet!" diye homurdandı, tabuttaki adam.

"İhanet! İhanet!" diye feryat etti, geniş ağızlı Kraliçe; ve kendine bir kafatası dolusu içki koymaya yeni başlamış olan talihsiz Tarpaulin'i jokey pantolonunun arkasından tuttuğu gibi epey havaya kaldırdı ve onu çok sevdiği birayla dolu, ağzı açık, dev varilin

1 Sokak çalgıcısı. –*çn*

içine hoyratça atıverdi. Tarpaulin birkaç saniye boyunca, bir kâse dolusu hurma içkisinin içindeki elma misali batıp çıktıktan sonra, zaten köpüklü olan içkide çırpınmalarıyla kolayca yarattığı köpük girdabının içinde nihayet gözden kayboldu.

Ama uzun boylu denizci, arkadaşının yaşadığı bu can sıkıcı durumu kuzu gibi seyretmedi. Yiğit Legs, Kral Veba'yı iterek yerdeki açık mahzen girişinden aşağıya düşürdü ve küfrederek kapağı onun üstüne kapadı, ardından da uzun adımlarla odanın ortasına doğru yürüdü. Buraya varınca, masanın üstüne sarkan iskeleti çekip indirerek öyle büyük bir enerji ve şevkle savurdu ki, dairede günün son ışıkları yerini karanlığa bırakırken, gut hastası ufak tefek beyefendinin beynini patlatmayı başardı. Sonra ekim birasıyla ve Hugh Tarpaulin'le dolu ölümcül varile var gücüyle koşarak onu bir anda devirdi. Öyle şiddetli – öyle coşkun – öyle karşı konulmaz bir içki tufanı dışarıya boşandı ki – odanın içini duvardan duvara sel götürdü – üstü dolu masa devrildi – tabut sehpaları geriye – punç fıçısı da şöminenin içine düştü – ve hanımefendiler histeriye kapıldı. Cenaze eşyaları ortalıkta bata çıka salındı. Testilerle sürahiler ve damacanalar arbedeye karıştı; hasır muhafazalı, kulplu şişeler de koyu camlı, kısa şişelerle kıyasıya kapıştı. Korkunç kulaklı adam oracıkta boğuldu – kaskatı duran ufak tefek beyefendi tabutundan dışarı salınarak, batmadan yüzeyde kaldı – muzaffer Legs ise kefenli şişman hanımefendiyi belinden kaptığı gibi, onunla birlikte sokağa fırlayıp hemen "Free And Easy"ye doğru koştu; yaman Hugh Tarpaulin de, üç dört kez hapşırdıktan sonra Arşidüşes Tekrar-Veba'yı oflaya puflaya peşinden sürükleyerek, Legs'i yavaş yelken seyriyle takip etti.

Berenice

Dicebant mihi sodales, si sepulchrum amicae visitarem, curas meas aliquantulum fore levatas.[1]
– İbnü'z-Zeyyât[2]

Istırap türlü türlüdür. Dünyanın acıları çeşit çeşittir. Engin ufka gökkuşağı gibi uzanırken, renkleri o yayınki kadar çeşitlidir – onun kadar belirgindir de, ancak çevreyle bir o kadar kaynaşmış hâldedir. Engin ufka gökkuşağı gibi uzanırken! Güzellikten bir çeşit sevimsizlik türetmeyi nasıl başardım? – Barış ahdinden[3] bir keder benzetmesi türetmeyi? Fakat nasıl törebilimde kötü iyinin bir sonucuysa, aynı şekilde sevinçten de keder doğar. Ya geçmişte kalmış mutluluğun anısı bugün acı verir ya da *yaşanan* acıların kökeninde, *yaşanabilecekken yaşanmamış* esriklikler yatar.

Vaftiz adım Egaeus; soyadımı söylemeyeceğim. Ama bu topraklarda, bana atalarımdan kalan gri ve kasvetli şatolarınkinden daha eski kuleler yoktur. Bize öngörülüler soyu denmiştir; ve birçok dikkat çekici ayrıntıda – aile malikânesinin mimarisinde – ana salonun fresklerinde – yatak odalarının duvar halılarında – silah deposundaki bazı payandaların oymalarında – ama özellikle de antika tablolar galerisinde – kütüphanenin tasarımında – ve son olarak da, kütüphanedeki oldukça tuhaf kitaplarda – bu inancı haklı çıkaracak bol bol kanıt mevcuttur.

---

1 "Arkadaşlarım, sevdiğimin mezarını ziyaret edersem ıstırabımın biraz olsun azalabileceğini söylediler." –*çn*

2 Abbasi şair Ebû Ca'fer Muhammed b. Abdülmelik b. Ebân b. Ebî Hamza ez-Zeyyât. –*çn*

3 Tekvin 9:13'te gökkuşağı, Tanrı'nın Nuh'a ahdinin sembolüdür. –*çn*

İlk yıllarıma ilişkin anılarım, o oda ve içindeki kitaplarla ilgili – ki bu kitaplardan daha fazla bahsetmeyeceğim. Annem burada öldü. Ben burada doğdum. Ama daha önce yaşamadığımı – ruhun önceden var olmadığını söylemek boş konuşmaktır sadece. Bunu ret mi ediyorsunuz? – Bu meseleyi tartışmayalım. Ben ikna olduğumdan, ikna etmek gibi bir arzum yok. Ama anımsadığım semavi formlar var – ruhani ve anlamlı gözler – müzikal ama hüzünlü sesler; göz ardı edemediğim bir anımsama bu; gölge gibi bir anı – muğlak, değişken, belirsiz, düzensiz; ve aklımın güneşi var oldukça ondan kurtulmamın olanaksızlığıyla da gölgeyi andırıyor.

O odada doğdum. Yokluk gibi görünen ama öyle olmayan uzun geceden böyle uyanıp da kendimi bir anda bir periler diyarında – bir imgelem sarayında – monastik düşüncenin ve âlimliğin fantastik alanlarında bulduğumda – etrafıma şaşkın ve hevesli gözlerle bakmam – çocukluğumu kitaplarla harcamam ve gençliğimi gündüz düşleriyle ziyan etmem tuhaf değil; ama tuhaf *olan,* hayret verici *olan* şu ki yıllar geçip gittikçe, erkekliğimin doruğuna ulaştığımda hâlâ atalarımın malikânesinde yaşamayı sürdürüyor olmam – can pınarlarımın durulmasına – en sıradan düşüncelerimin bile tamamen değişmesine yol açtı. Dünyanın gerçekleri hayaller, sadece hayaller gibi geliyordu bana; düşler diyarıyla ilgili çılgınca fikirlerse gündelik hayatımın malzemesine değil, pratikte tamamen ve yalnızca o hayatın kendisine dönüşmüştü.

Berenice'le kuzendik ve babamdan kalma malikânede birlikte büyüdük. Ama birbirimizden farklı büyüdük – ben sağlıksız ve kasvetliydim – o ise çevik, zarifti ve enerjiyle dolup taşıyordu; o, tepe yamacında gezinti yapardı – bense revaklı avluda çalışmalarımla meşgul olurdum; ben kendi kalbimin içinde yaşardım ve en yoğun, en acı verici düşüncelere dalmaya fiziksel ve ruhsal olarak bağımlıydım – o ise yolundaki gölgeleri ya da kuzgun kanatlı saatlerin sessizce geçişini hiç düşünmeden, hayatın içinde fütursuzca gezinirdi. Berenice! – Onun adını sesleniyorum – Berenice! Ve hafızamın gri harabelerindeki duygu yüklü binlerce anı, bu ses karşısında irkiliyor! Ah,

görüntüsü karşımda, gamsız ve neşeli olduğu eski zamanlarındaki hâliyle capcanlı duruyor şimdi! Ah, o muhteşem ama hayalsi güzellik! Ah, Arnheim'ın[1] çalılıkları arasındaki hava perisi! — Ah, oranın pınarları arasındaki su perisi! Ve sonra — sonra her şey gizeme, dehşete bürünüyor ve anlatılmaması gereken bir öyküye dönüşüyor. Hastalık — ölümcül bir hastalık, Berenice'in bedenine samyeli gibi çöktü; ve değişim ruhu, kuzenimi gözlerimin önünde pençesine alıp onun zihnine, alışkanlıklarına, karakterine son derece belirsiz ve korkunç bir şekilde yayılarak benliğini bile çarpıttı! Maalesef! Yok edici, geldi ve gitti! — Peki ya kurban? — O nerede? Onu tanımıyordum — en azından artık onda Berenice'i görmüyordum!

Kuzenimin manevi ve fiziksel varlığını böylesine korkunç bir şekilde değiştiren o ölümcül, ağır hastalığın sebep olduğu çeşitli yan hastalıkların en rahatsız edici ve inatçı olanı, sık sık *transa* yol açan bir tür sara idi — Berenice neredeyse ölü gibi göründüğü bu translardan genellikle irkiltici bir şekilde, bir anda çıkıveriyordu. Bu arada benim hastalığım –ki onu başka şekilde adlandırmamam gerektiği söylendi–, benim hastalığım hızla ağırlaştı ve nihayet tuhaf, sıradışı bir monomaniye dönüştü — her saat, her dakika şiddetleniyordu — ve sonunda, üstümde son derece anlaşılmaz bir egemenlik kurdu. Bu monomani, onu böyle adlandırmam gerekirse, metafizik ilminde *dikkat yoğunluğu* adı verilen, zihinsel niteliklerdeki tuhaf bir bozukluktu. Anlaşılmıyorum büyük olasılıkla; ama düşünme yetimi (teknik konuşmuyorum) evrendeki en sıradan nesnelere bile tamamen odaklanmaya yönelten o gerginlik verici *ilgi yoğunluğunu* sıradan, genel okur kitlesine yeterince anlatabilmek korkarım ki hiçbir şekilde mümkün değil.

Bir kitabın marjı veya tipografisindeki önemsiz bir süslemenin üstünde saatlerce, bıkmadan düşünmek; bir yaz gününün büyük bölümünü, duvar halısına ya da yere eğik düşen acayip bir gölgeye odaklanarak geçirmek; bir lambanın sarsılmayan alevini ya da bir ateşin korlarını bütün gece seyrederek kendimden geçmek; güzel bir çiçek kokusuyla günlerce hülyalara dalmak; sıradan bir sözcüğü, tamamen anlamsız gelmeye başlayana dek monotonca tekrarlamak;

1 Hollanda'nın doğusundaki bir şehir. –*çn*

uzun süre azimle, hiç kımıldamadan durarak hareket ve fiziksel varoluş algımı tamamen yitirmek: Zihinsel yetilerimin durumunun yol açtığı, tamamen eşsiz olmasalar da analiz ya da açıklama gibi şeylere kesinlikle direnen, en çok yinelenen ve en az zararlı tuhaflıklarımdan birkaçı bunlardı işte.

Ama yanlış anlaşılmayayım. Kendi içinde önemsiz nesnelerin uyandırdığı bu aşırı, yoğun ve hastalıklı ilgi tüm insanlarda, özellikle de geniş hayal gücüne sahip olanlarda sık rastlanan o derin düşüncelere dalma hâliyle karıştırılmamalı. Hatta başta sanılabileceğinin aksine, bu eğilimin uç noktası veya aşırı hâli bile değildi; temelde ve özde belirgin bir şekilde farklıydı. Birinde, genellikle önemsiz *olmayan* bir nesneye ilgi duyan düşçü ya da hevesli kişi, bu nesnenin yol açtığı çıkarımlar ve çağrışımlar bozkırında onu fark edilemeyecek kadar yavaşça gözden yitirir ve sonunda, *çoğunlukla keyifli olan* bir gündüz düşünün bitiminde, *kendisini şevklendirmiş şeyi,* yani derin düşüncelerinin ilk sebebini aklından tamamen çıkarıp unutmuş olduğunu fark eder. Benim durumumdaysa baştaki nesne *her zaman önemsizdi,* algı bozukluğum yüzünden çarpık ve gerçekdışı bir önem kazansa da. Çok az çıkarımda bulunuyordum ve bulunmadığım da oluyordu; nadiren çıkarımda bulunurken de dönüp dolaşıp baştaki nesneye odaklanıyordum. Düşüncelere dalmak *asla* haz vermiyordu; ve dalgınlığım geçtiğinde ilk sebep gözden kaybolmadığı gibi, ona hastalığın başlıca özelliği olan, doğaüstü denebilecek kadar yoğun bir ilgiyle odaklanmış oluyordum. Kısacası, söylediğim gibi, gündüz düşçülerinin aksine, zihnim *yorumlamaktan* çok *odaklanmaya* meyilli oluyordu.

Bu dönemde okuduğum kitapların çoğunun, hastalığı ağırlaştırmasalar da, hayal gücüne hitap etmeleri ve önemsiz ayrıntılara odaklanmalarıyla onun karakteristik özelliklerini paylaştıkları görülecektir. Pek çok kitap arasından, İtalyan soylusu Caelius Secundus Curio'nun[1] risalesi "De Amplitudine Beati Regni Dei"yi;[2] Aziz Austin'in[3] büyük eseri "Tanrı'nın Şehri"ni; ve Tertullianus'un,[4] üs-

1 Basel doğumlu Protestan yazar (1503-1569). *—çn*

2 "Tanrı'nın Kutsanmış Krallığının Enginliği Üstüne". *—çn*

3 Hıristiyan filozof ve tanrıbilimci Aziz Augustinus (354-430). *—çn*

4 Kartacalı ilahiyatçı Quintus Septimius Florens Tertullianus (160-230). *—çn*

tünde haftalarca boşuna kafa yorduğum şu paradoksal cümlenin, "*Mortuus est Dei filius; credibile est quia ineptum est; et sepultus resurrexit; certum est quia impossibile est*"[1] cümlesinin yer aldığı "De Carne Christi"sini[2] özellikle anımsıyorum.

Yani görünüşe göre, ancak önemsiz şeyler karşısında sarsılarak dengesini yitiren aklım, Ptolemy Hephestion'un[3] bahsettiği, insanların saldırılarına ve sularla rüzgârların daha da büyük gazabına istikrarlı bir şekilde karşı koyan ve yalnızca çiriş[4] denen çiçeğin dokunuşuyla titreyen şu sarp okyanus kayalığına benziyordu. Ve her ne kadar dikkatsiz bir düşünüre, Berenice'in talihsiz hastalığının onun *kişilik* yapısında yol açtığı değişim, benim yaşadığım ve doğasını açıklamakta güçlük çektiğim o yoğun ve anormal odaklanma hâlini tetikleyecek pek çok hedef sunmalıymış gibi görünebilirse de, durum kesinlikle böyle değildi. Başımdaki illetten kurtulduğum, zihnimin açıldığı zamanlarda Berenice'in hâline gerçekten üzülüyordum ve onun güzel, asil hayatının tamamen mahvolmasına içim parçalanırken, o kadar büyük ve acayip bir değişikliğin nasıl öylesine ansızın gerçekleşebildiğini sık sık, hayretle ve acı acı sorgulamaktan geri durmuyordum. Ama bunlar hastalığımın niteliğinden kaynaklanan değil, benzer koşullar altında her sıradan insanın aklına gelecek türden düşüncelerdi. Mustarip olduğum rahatsızlık kendi karakterine sadık kalarak, Berenice'te görülen daha az önemli fakat daha irkiltici *fiziksel* değişikliklerden – onun bireysel kimliğinin son derece garip ve afallatıcı bir şekilde çarpılmasından haz alıyordu.

Eşsiz güzelliğinin en parlak günlerindeyken Berenice'i asla sevmemiş olduğum kesin. Hayatımdaki tuhaf anormallik sebebiyle hislerim *asla* yürekten olmamıştı, tutkularım da *hep* zihinseldi. Sabahın erken saatlerinin griliğinde – öğlenleri çardaklı ormanın gölgeleri arasında – geceleriyse kütüphanemin sessizliğinde – Berenice gözlerimin önünden geçip gidiverdiğinde, onu yaşayan ve nefes alıp

---

1 "Tanrı'nın oğlunun öldüğüne inanmak çok mümkün çünkü ölmesi çok saçma görünüyor. Dirildiğiyse kesin çünkü imkânsız." *–çn*

2 "İsa'nın Bedeni Üstüne". *–çn*

3 Yunan gramerci Ptolemaeus Chennus. *–çn*

4 Yunan mitolojisinde ölülerin ve Hades'in çiçeği. *–çn*

veren Berenice olarak değil – bir rüyadaki Berenice olarak; dünyaya ait dünyevi bir varlık olarak değil, böyle bir varlığın soyut hâli olarak; hayran kalınacak değil, analiz edilecek bir şey olarak; bir sevgi nesnesi değil, en çapraşık ama gelişigüzel yorumların teması olarak görmüştüm. *Şimdiyse* – şimdiyse onun karşısındayken titriyordum ve bana yaklaştığında betim benzim atıyordu; yine de, o düşkün ve çökmüş hâline çok üzüldüğümden, beni uzun süre sevmiş olduğunu kendime hatırlatıyordum ve şerir bir anda ona evlilikten bahsettim.

Ve sonunda, düğün günümüz yaklaşırken, bir kış ikindisinde – güzel yalıçapkınına bakıcılık yapan o mevsimsiz, ılık ve sisli günlerden[1] birinde – kütüphanenin iç odasında oturuyordum (tek başıma oturduğumu sanarak). Ama gözlerimi yukarıya çevirince, Berenice'in karşımda durduğunu gördüm.

Dalgalanırmış gibi ve silik görünmesinin sebebi hayal gücümün harekete geçmiş olması mıydı – sisli hava mıydı – alacakaranlıkta odanın loşluğu muydu – yoksa Berenice'in arkasındaki gri perdeler miydi? Bilemiyordum. Konuşmuyordu; ben de – dünyaları verseler tek kelime edemezdim. Bedenimde buz gibi bir ürperti gezindi; dayanılmaz bir kaygıyla bunaldım; ruhuma yoğun bir merak yayıldı; ve koltuğuma gömülerek, bir süre nefes almadan ve kımıldamadan Berenice'e baktım. Yazık! Bir deri bir kemik kalmıştı ve vücut hatlarının eski hâlinden eser yoktu. Yanan gözlerim sonunda yüzüne çevrildi.

Alnı uzun, çok solgun ve garip bir şekilde kırışıksızdı; ve eskiden simsiyah olan saçı alnını kısmen örtüyor, hafif çökük şakaklarını artık parlak sarı olan sayısız bukleyle gölgeliyordu ve sarsıcı tuhaflığının fantastikliği, Berenice'in çehresine egemen melankoliyle tezat oluşturuyordu. Cansız, fersiz gözlerinin gözbebekleri yok gibiydi ve donuk bakışlarından ister istemez ürküp o ince, büzülmüş dudaklarını incelemeye başladım. Aralandılar; ve karşımda tuhaf bir şekilde, anlamlı anlamlı gülümseyen, değişmiş Berenice'in *dişleri* yavaşça belirdi. Tanrım, keşke onları hiç görmeseydim veya gördükten sonra ölseydim!

---

1 Jüpiter kış mevsiminde iki kez, yedişer gün boyunca havanın daha sıcak olmasını sağladığından, bu güneşli ve ılık günlerin güzel yalıçapkınına bakıcılık yaptığı söylenir. – *Simonides.* – Poe.

Bir kapının kapanması dikkatimi dağıttı ve başımı kaldırıp bakınca, kuzinimin odadan çıkmış olduğunu gördüm. Ama o dişlerin beyaz ve korkunç *görüntüsü* beynimin dağınık odasından çıkmamıştı ve çıkmamakta direniyordu maalesef! Berenice'in gülümsemesini o kısacık süreliğine görmem – üzerlerindeki tüm lekelerin – minelerindeki tüm karaltıların – kenarlarındaki tüm girintilerin hafızama kazınmasına yetmişti. *Şimdi* onları *o zamankinden* bile daha net görüyordum. Dişler! – Dişler! – Buradaydılar; oradaydılar; her yerdeydiler ve karşımda somut bir şekilde görünüyorlardı; uzun, ince ve aşırı beyazdılar; etraflarında solgun dudaklar kıvranırken, sanki yeni çıkıyorlardı korkunç bir biçimde. Sonra *monomanim* doruğa ulaştı ve onun tuhaf, karşı konulmaz etkisine direnmek için boşuna çabaladım. Dış dünyanın çoğalmış nesneleri arasındayken o dişlerden başka şey düşünemiyordum. Onları delice arzuluyordum. Diğer tüm meseleleri ve ilgi alanlarımı göz ardı ederek o dişlere odaklanmıştım. Zihnimde sadece – sadece onları görüyordum ve özgün bireysellikleriyle, zihinsel yaşamımın özüne dönüştüler. Onlara her açıdan bakıyordum. Zihnimde evirip çeviriyordum. Özelliklerini inceliyordum. Tuhaflıkları üstüne düşünüyordum. Biçimlerini ele alıyordum. Onlardaki değişikliğe kafa yoruyordum. Hayal gücüm onlara duyarlı, canlı bir güç ve dudakların yardımı olmadan bile kendilerini ifade etme yetisi atfettikçe ürperiyordum. Matmazel Sallé[1] hakkında, "*Que tous ses pas etaient des sentiments*"[2] diye ne güzel söylemişler; ben de Berenice hakkında, daha ciddi bir şekilde "*Que toutes ses dents étaient des idées!*"[3] diye düşünüyor, buna inanıyordum. *Des idées!*[4] – Ah, beni mahveden aptalca düşünce buydu işte! *Des idées!* – Ah, onları öylesine çılgınca arzulamamın *sebebi* buydu! Huzurumu, aklımı ancak onlara sahip olmakla geri kazanabileceğimi hissediyordum.

Bu arada üzerime akşam loşluğu çöktü – sonra da karanlık çök-

---

1 Fransız dansçı ve koreograf Marie Sallé (1707-1756). –*çn*

2 "Her adımı duygu yüklüydü." –*çn*

3 "Her dişi ayrı bir fikirdi." –*çn*

4 "Fikirler!" –*çn*

tü ve bir süre kaldıktan sonra gitti – sonra yeniden gün doğdu – ve şimdi etrafta ikinci gecenin sisleri toplanıyordu – ve ben hâlâ o odada tek başıma, kımıldamadan oturuyordum – ve hâlâ oturmuş düşünüyordum – ve o dişlerin *hayali,* odanın değişen ışıkları ve gölgeleri arasında son derece belirgin, canlı ve iğrenç bir şekilde salınırken, üstümdeki korkunç etkileri hâlâ sürmekteydi. Sonunda, hayallere dalmışken, korku ve dehşetle atılan bir çığlık duydum; ve bir anlık sessizliğin ardından, tedirgin insan sesleri ve bunlara karışan çok sayıda hafif, kederli ya da acılı inilti geldi. Koltuğumdan kalktım ve kütüphanenin kapılarından birini açınca antrede durduğunu gördüğüm bir hizmetçi kadın, Berenice'in – öldüğünü gözyaşları içinde söyledi! Berenice sabahın erken saatlerinde sara nöbeti geçirmişti ve şimdi, gece olurken, mezarı maliki için hazırdı ve tüm defin hazırlıkları tamamlanmıştı.[1]

1 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:

'Keder dolu bir yürekle fakat gönülsüzce ve huşudan bunalmış hâlde, müteveffanın yatak odasına gittim. O kasvetli oda büyük ve çok karanlıktı, attığım her adımda da mezar alet edevatlarıyla karşılaşıyordum. Bir hizmetkârın söylediğine göre, tabut oradaki yatağın perdeleriyle çevriliydi ve adam fısıldayarak, Berenice'den geriye kalan her şeyin o tabutta yattığı konusunda beni temin etti. Naaşa bakıp bakmayacağımı soran kimdi? Kimsenin dudaklarının kımıldadığını görmemiştim, oysa o soru sertçe sorulmuştu ve heceleri hâlâ odada yankılanıyordu. Reddetmek imkânsızdı; boğulurcasına, ayaklarımı sürüyerek yatağın yanına gittim. Perdeleri yavaşça kaldırdım.

'Düşmelerine izin verdiğimde omuzlarıma inerek beni çevreleyip sağlardan soyutladılar ve müteveffayla tamamen baş başa bıraktılar.

'Havada bile ölüm kokusu vardı. Tabutun garip kokusu midemi bulandırdı; sağlığa zararlı bir kokunun daha şimdiden naaştan yayılmaya başladığını hayal ettim. Kaçmak – faniliğin etkisinden kaçıp kurtulmak – ebedi göğün saf havasını bir kez daha içime çekmek için dünyaları verirdim. Ama artık kımıldamaya takatim yoktu –dizlerim titriyordu – olduğum yerde kalakalmıştım ve kapaksız, koyu tabutta boylu boyunca yatan ürkünç, kaskatı cesede bakıyordum.

'Ulu Tanrım! Bu mümkün müydü? Mesele beynimin dönmesi miydi, yoksa beyaz kefenle sarmalanmış ölünün parmağı gerçekten kımıldamış mıydı? Tarifsiz bir huşuyla donakalmış hâlde, gözlerimi yavaşça kaldırarak cesedin yüzüne baktım. Başta çenesi bağlanmıştı fakat her nasılsa bağ çözülmüştü. O mor dudaklar kıvrılarak bir çeşit gülümseme oluşturmuştu ve etrafımdaki

Kendimi kütüphanede, yine tek başıma oturur hâlde buldum. Sanki karmaşık ve heyecan verici bir rüyadan yeni uyanmıştım. Vaktin şimdi gece yarısı olduğunu biliyordum ve Berenice'in güneşin batışından beri toprağın altında olduğunun, defnedildiğinin pekâlâ farkındaydım. Ama aradan geçen o kasvetli sürede olanlara dair kesin, en azından belirgin bir fikrim yoktu. Yine de anısı korkutucuydu – belirsizliği yüzünden iyice korkunç, muğlaklığı yüzünden iyice dehşet vericiydi. Varoluşumun kayıt defterinde ürkünç bir sayfaydı bu; bulanık, tiksinç ve anlaşılmaz hatıralarla baştan sona doluydu. Onları çözmeye boşuna çabaladım; bu arada, sanki ölmüş bir kadının ruhunun attığı tiz ve keskin çığlıklar kulaklarımda çınlayıp duruyordu. Bir şey yapmıştım – bu neydi? Bu soruyu kendime yüksek sesle sordum ve odadaki yankılar fısıldayarak bana karşılık verdi – *"Bu neydi?"*

Yanımdaki masada bir lamba yanıyordu, yakınında da küçük bir kutu duruyordu. Kutunun dikkat çekici bir özelliği yoktu ve onu daha önce defalarca görmüştüm çünkü aile doktorumuza aitti; ama *oraya,* masamın üstüne nasıl gelmişti ve neden ona bakınca titriyordum? Bunların açıklaması yoktu ve sonunda gözlerim bir kitabın açık sayfalarına inerek oradaki, altı çizili bir cümleyi okudu. Şair İbnü'z-Zeyyât'ın ilginç ama basit bir cümlesiydi bu: *"Dicebant mihi sodales si sepulchrum amicae visitarem, curas meas aliquantulum fore levatas."* Peki neden bunu dikkatle okurken ense tüylerim diken diken oluyor ve damarlarımdaki kan çekiliyordu?

Kütüphane kapısı hafifçe tıklatıldı – ve mezar sakini gibi soluk benizli bir uşak, parmak uçlarına basarak içeriye girdi. Dehşete kapıldığı belliydi ve benimle titrek, boğuk ve çok alçak bir sesle konuştu. Ne dedi? – Kopuk kopuk cümleler duydum. Gecenin sessizliğini bozan vahşi bir çığlıktan – ev halkının toplanmasından – sesin geldiği yönde arama yapıldığından söz ediyordu; – ve sonra, açılmış

---

loşlukta, karşımda Berenice'in beyaz ve ışıltılı, ürkütücü dişleri bir kez daha, fazlasıyla gerçek bir şekilde parlıyordu. Sarsılarak sıçrayıp yataktan uzaklaştım ve tek kelime etmeden manyak gibi koşarak, dehşet verici üç şeyi, korku ile gizemi ve ölümü barındıran o odadan kendimi dışarı attım.' *–çn*

bir mezardan – kefenle sarılmış, kanlar içinde ama hâlâ nefes alan – kalbi hâlâ atan – *hâlâ yaşayan* birinden fısıltıyla, heyecanla bahsederken sesi netleşti!

Giysilerime işaret etti; çamurla ve pıhtılaşmış kanla kaplıydılar. Ben konuşmayınca, yavaşça elimi tuttu: Elimde insan tırnağı izleri vardı. Duvara dayalı bir nesneye dikkatimi çekti. Ona dakikalarca baktım: Bir kürekti. Haykırarak masaya atılıp üstündeki kutuyu kaptım. Ama bir türlü açamıyordum; kutu titreyen ellerimin arasından kayıp yere düşerek büyük bir gürültüyle paramparça oldu; ve içindeki dişçilik aletleri takır tukur yere yuvarlandı; bunların arasında, döşemeye saçılan küçük, beyaz, fildişine benzeyen otuz iki nesne vardı.

Ayışığı Kitaplığı

Ligeia

Ve o irade ki ölmez, içte kalır. İradenin, güçlü iradenin sırlarını kim bilebilir? Ne de olsa, Tanrı da istençliliğinin doğasıyla her şeyin içine yayılmış büyük bir iradedir. İnsan kendini meleklere ya da ölüme ancak güçsüz iradesinin zayıflığı sebebiyle tamamen teslim eder.

– Joseph Glanvill[1]

Leydi Ligeia'yla[2] nasıl, ne zaman, hatta tam olarak nerede tanıştığımı kesinlikle hatırlayamıyorum. Aradan uzun yıllar geçti ve çektiğim büyük acılar hafızamı zayıflattı. Veya belki de *şimdi* bunları hatırlayamayışımın sebebi, sevgilimin kişiliğinin, eşine az rastlanır engin bilgisinin, benzersiz ama duru güzelliğinin, alçak sesli ve ahenkli konuşmasındaki heyecan verici ve büyüleyici zarafetin kalbime son derece düzenli ve gizli adımlarla, fark edilmeden ve bilinmeden girmiş olmasıdır. Yine de, onunla tanıştığım ve en sık görüştüğüm yerin Ren Nehri civarındaki büyük, eski, çürüyen bir şehir olduğuna inanıyorum. Ailesinden – bahsettiğini kesinlikle duydum. Son derece köklü bir aileden geldiğinden şüphe edilemez. Ligeia! Ligeia! Ben her şeyden çok dış dünyanın izlenimlerinden soyutlanmayı gerektiren çalışmalara gömülmüşken sadece o tatlı sözcük –Ligeia–, artık yaşamayan o kişinin hayalimde canlanmasını sağlıyor. Ve şimdi yazarken, dostum ve nişanlım, çalışmalarımın ortağı ve nihayet koynumda eşim olmuş kişinin soyadını *hiç öğrenmediğimi* anımsıyorum. Ligeia'mın bana yönelttiği şaka yollu bir suçlama mıydı bu? Yoksa bu konuda hiç soru sormamakla sevgimin gücünü mü kanıtlamış

1 İngiliz yazar, filozof ve rahip (1636-1680.) –*çn*

2 Ligeia, Yunan mitolojisindeki sirenlerden birinin adıdır. –*çn*

olacaktım? Veya bu benim kuruntum muydu daha çok – en tutkulu bağlılığın mabedinde, çılgınca bir romantizmle sunduğum bir adak mıydı? Bu gerçeğin kendisini bile hayal meyal hatırlıyorum – ona yol açan veya eşlik eden koşulları tamamen unutmuş olmam şaşırtıcı mı? Ve *Romantizm* denilen o ruh – putperest Mısır'ın o solgun ve sis kanatlı *Astophet*'i[1] gerçekten de, söylendiği gibi, sonu kötü bitecek evlilikleri yönetiyorsa, benimkini yönetmiş olduğu kesin.

Ancak hafızamın beni yüzüstü bırakmadığı aziz bir konu var. O da Ligeia'nın *kendisi*. Uzun boyluydu ve biraz zayıftı, hatta son günlerinde bir deri bir kemik kalmıştı. Tavırlarındaki ihtişamı ve sessiz rahatlığı ya da adımlarının anlaşılmaz hafifliğiyle esnekliğini tasvir etmeye kalkışmam boşuna olur. Gölge gibi gelip giderdi. Kapısı kapalı çalışma odama girdiğini ancak mermersi elini omzuma koyarken alçak sesle konuştuğunda, tatlı sesinin sevgili ahengi sayesinde fark ederdim. Yüz güzelliği konusunda hiçbir kadın asla onunla boy ölçüşemezdi. Bir afyon rüyasında görülecek bir aydınlıktı o – Delos'un[2] kızlarının uyuklayan ruhlarının tepesinde dolanıp duran fantezilerden daha çılgınca ve ilahi, canlı ve moral yükselten bir görüntüydü. Fakat yüz hatları, tapmayı putperestlerin klasik eserlerinin bize yanlış şekilde öğrettiği olağan tarzda değildi. Bacon,[3] yani Lord Verulam güzelliğin tüm formları ve *türlerinden* bahsederken "Hiçbir mükemmel güzellik yoktur ki orantısında bir *tuhaflık* taşımasın"[4] der, haklı olarak. Yine de, Ligeia'nın yüz hatlarının klasik bir intizama sahip olmadığını görsem de – güzelliğinin gerçekten "ince" olduğunu ve epey "tuhaflık" barındırdığını hissetsem de, bu sıradışılığı saptamaya ve kendi anlayışıma göre "tuhaf" bulmamın sebebini keşfetmeye boşuna çabaladım. O uzun ve solgun alnının hatlarını – ki kusursuzdu –öylesine ilahi bir ihtişamı tasvirde kullanılınca bu sözcük ne kadar da soğuk geliyor!–, en saf

1 Bir Sidon tanrıçası. –*çn*

2 Yunanistan'ın güneydoğusundaki, Yunan mitolojisine göre Apollon ile Artemis'in doğdukları ada. –*çn*

3 İngiliz yazar ve filozof Francis Bacon (1561-1626). –*çn*

4 Bacon'ın "Güzellik Üstüne" adlı denemesinden. –*çn*

fildişiyle boy ölçüşecek tenini, şakaklarının yukarısındaki kısımların hafif çıkıntısını;[1] sonra da Homeros'un "sümbülsü"[2] tabirine tam anlamıyla uyan o kuzgun karası, parlak, gür ve doğuştan kıvırcık bukleleri incelerdim. O burnun latif hatlarına bakardım – ki benzer bir kusursuzluğu ancak İbranilerin zarif madalyonlarında[3] görmüştüm. Yüzeyi aynı göz alıcı pürüzsüzlüğe sahipti; aynı şekilde hafifçe kıvrıktı; burun delikleri aynı şekilde uyumla kıvrılarak özgür bir ruha işaret ediyordu. O tatlı ağza bakardım. Tanrısal her şeyin zaferiydi bu gerçekten – o kısa üstdudağın muhteşem kıvrımı – yumuşak ve şehvetli altdudağın uyuklaması – eğlenen gamzeler ve konuşan renk – Ligeia'nın dişleri; sakin ve duru fakat tüm gülümsemeler içinde en esrikleştirici ölçüde ışıltılı gülümsemesi esnasında üzerlerine düşen kutsal ışığın her huzmesini neredeyse irkiltici bir parlaklıkla yansıtan o dişler. Çene yapısını incelerdim — ve burada da Yunanların zarif genişliğini, yumuşaklığını ve ihtişamını, dolgunluğunu ve ruhaniliğini bulurdum – Tanrı Apollon'un, Atinalının oğlu Kleomenes'e[4] ancak bir rüyada gösterdiği yüz hattıydı bu. Ve sonra Ligeia'nın iri gözlerinin içine bakardım.

O gözlerin eski çağlardan günümüze kalan bir benzeri yok. Sevgilimin gözlerinde Lord Verulam'ın bahsettiği sırrın barındığı da söylenebilir. Irkımızın olağan gözlerinden çok daha büyük olduklarını düşünmek durumundayım. Hatta Nourjahad[5] Vadisi'nde yaşayan kabilenin ceylan gözlü mensuplarının en iri gözlü olanlarınınkinden bile iriydiler. Ama Ligeia'nın bu özelliği ancak arada sırada –yoğun heyecan anlarında– büsbütün belirginleşiyordu. Ve böyle anlarda Ligeia'nın güzelliği –kızışmış hayal gücüm onu öyle görmeme yol açıyordu belki de– ya cennette ya da bu dünyanın dışında yaşayan varlıkların güzelliğiydi – Türklerin efsanevi Hurilerinin gü-

1 Frenolojistler bu "hafif çıkıntıların" hayat sevgisini gösterdiğini düşünürdü. –*çn*

2 Bu sözcük Alexander Pope'un (1688-1744) *Odysseus* çevirisinde yer alır. –*çn*

3 Gümüş şekeller. –*çn*

4 Helenist döneme ait bir heykel olan Venus de Medici'nin altında "Atinalı Apollodoros'un oğlu Kleomenes" yazar. Kleomenes'in rüyasında Venüs'ü gördüğü söylenirdi. –*çn*

5 F.C. Sheridan'ın *Nourjahad'ın Tarihi* (1767) adlı romanına gönderme. –*çn*

zelliğiydi. O kürelerin rengi en parlak siyahtı ve çok yukarılarında upuzun, kapkara kirpikler uzanıyordu. Hatları biraz çarpık kaşları da aynı renkteydi. Fakat o gözlerde fark ettiğim "tuhaflık" şekillerden, renklerden veya parlaklıktan tamamen bağımsızdı ve sonuçta *ifadede* aranmalıydı. Ah, ne anlamsız bir sözcük! Basit sesinin engin esnekliğinin ardında, ruhani şeylerin öylesine büyük bölümüne dair cehaletimizi koruruz. Ligeia'nın gözlerindeki ifade! Uzun saatler boyunca nasıl da onun üstüne düşündüm! Bir yaz ortası gecesinin tamamı boyunca nasıl da onun derinine inmeye çabaladım! Neydi – sevgilimin gözbebeklerinin çok içlerinde yatan – Demokritos'un[1] kuyusundan daha derin olan neydi? *Neydi?* Bunu keşfetme arzusuyla yanıp tutuşuyordum. O gözler! O iri, o parlak, o ilahi küreler! Benim için Leda'nın ikiz yıldızları[2] oldular, ben de onlar için astrologların en adanmışı oldum.

Zihin biliminin anlaşılmaz birçok acayipliği arasında en heyecan verici olanı –ki sanırım okullarda hiç fark edilmemiştir–, uzun süre önce unuttuğumuz bir şeyi hatırlamaya çalışırken çoğunlukla hatırlamanın *eşiğine* gelmemiz ama bir türlü hatırlayamayışımızdır. Ben de aynı şekilde, Ligeia'nın gözlerini büyük bir dikkatle incelerken, ifadelerini tamamen kavramaya yaklaştığımı – o bilginin yaklaştığını — ama tam anlamıyla benim olmadığını – ve sonunda tamamen gittiğini kaç kez hissettim! Ve (ne tuhaftır ki, ah, tüm sırların en tuhafı!) evrenin en sıradan nesnelerinde o ifadenin bir dizi benzerini buldum. Demek istediğim, Ligeia'nın güzelliğinin ruhuma geçtiği ve orada mabetteymiş gibi yaşadığı dönemden önce, maddesel dünyadaki birçok varlıktan öyle bir his aldım ki, onun iri ve parlak gözlerinin bende hep uyandırdığı hissin aynısıydı. Fakat bu hissi ne tanımlayabiliyor, ne analiz edebiliyor, hatta ne de doğru dürüst inceleyebiliyordum. Şunu tekrarlayayım ki bazen, hızlı büyüyen bir asmaya göz gezdirirken – bir pervaneyi, bir kelebeği, bir krizaliti, bir akarsuyu seyrederken o hisse kapıldığımı fark ediyordum. Onu ok-

1 Antik Yunan filozof (MÖ 460-370). –*çn*

2 Yunan mitolojisinde, Leda'nın Castor ve Pollux adlı ikizleri; İkizler Takımyıldızı'nın yıldızlarına isimleri verilmiştir. –*çn*

yanusta hissettim; bir meteorun düşüşünde hissettim. Sıradışı ölçüde yaşlanmış insanların bakışlarında hissettim. Ve gökyüzünde bir iki yıldız var ki – (özellikle biri, Lyra'daki[1] büyük yıldızın[2] yakınında bulunan, altıncı dereceden,[3] değişken bir çiftyıldız[4]), teleskopla incelediğimde aynı duyguyu uyandırdı. Yaylı çalgılardan çıkan bazı sesler ve kitaplarda okuduğum birçok pasaj da aynı etkiye yol açtı. Sayısız örnek arasından bir tanesini, Joseph Glanville'in bir kitabındaki bir pasajın her seferinde içimi o hisle doldurduğunu (belki de sebep sadece tuhaflığıydı – kim bilir?) çok iyi anımsıyorum – "Ve o irade ki ölmez, içte kalır. İradenin, güçlü iradenin sırlarını kim bilebilir? Ne de olsa, Tanrı da istençliliğinin doğasıyla her şeyin içine yayılmış büyük bir iradedir. İnsan kendini meleklere ya da ölüme ancak güçsüz iradesinin zayıflığı sebebiyle tamamen teslim eder."

Uzun yıllar boyunca düşündükten sonra, o İngiliz ahlakçının bu pasajı ile Ligeia'nın karakterinin bir yönü arasında bağlantı kurabildim. Ligeia'nın düşünce, eylem ya da konuşma *yoğunluğu* onun müthiş irade gücünün sonucu veya en azından göstergesiydi muhtemelen, ki uzun tanışıklığımız süresince buna ilişkin bir başka ve daha açık kanıta rastlamış değilim. Tanıdığım tüm kadınlar arasında o, dıştan bakınca sakin ve hep durgun görünen Ligeia, şiddetli tutkuların coşkun akbabalarına en çok av olandı. Ve bu tutkuların yoğunluğu hakkında ancak, beni aynı anda hem öylesine mutlu edip hem de öylesine afallatan o gözlerin mucizevi bir şekilde irileşmesi – Ligeia'nın çok alçak sesinin neredeyse büyülü melodisi, iniş çıkışları, netliği ve sakinliği – ve sık sık ettiği çılgınca lafların vahşi enerjisi (ki söyleyiş tarzıyla arasındaki tezat, iki misli etkili olmasını sağlıyordu) sayesinde tahminde bulunabiliyordum.

Ligeia'nın bilgili olduğundan bahsettim: İrfanı engindi – hiçbir kadında görmediğim kadar. Klasik dillere derinlemesine hâkimdi, Avrupa'nın modern lehçeleri konusunda hata yaptığına hiç tanık ol-

1 Kuzeydeki Çalgı Takımyıldızı. –*çn*

2 Vega. –*çn*

3 Ancak hayal meyal görülecek kadar parlak. –*çn*

4 Epsilon Lyrae. Parlaklığı saatte birkaç kez değişir. –*çn*

madığımı da bu konudaki bilgime dayanarak söyleyebilirim. Hatta şimdi düşünüyorum da, sırf akademinin böbürlendiği vukuflar arasında anlaşılması en zor olması sebebiyle en çok hayranlık duyulan konularda Ligeia'nın yanıldığını *hiç* gördüm mü? Eşimin doğasındaki bu noktanın dikkatimi bu kadar geç çekmesi ne garip – ne heyecan verici! Onun kadar bilgili bir başka kadın tanımadığımı söylemiştim – peki etik, fizik ve matematik bilimlerinin engin alanlarının *tamamını* başarıyla kat etmiş bir adam nerede nefes alıp veriyor? O zamanlar göremediğim şeyi, Ligeia'nın muazzam ve şaşırtıcı bir birikime sahip olduğu gerçeğini şimdi açıkça görebiliyorum; ama bana karşı olan sınırsız üstünlüğünün, evliliğimizin ilk yıllarında gece gündüz sürdürdüğüm metafizik araştırmalarının kaotik dünyasında kendimi Ligeia'nın rehberliğine, çocuksu bir güvenle teslim edecek kadar bilincindeydim. Az ilgilenilen – daha da az bilinen – konuları araştırdığım sırada üstüme eğildiğinde, o enfes manzara yavaşça karşımda genişlerken (ki uzun, muhteşem, kimsenin geçmediği yolunda, yasaklanmamasını olanaksız kılacak kadar değerli ve ilahi bir bilgelik hedefine doğru eninde sonunda ilerleyebilirdim) ne büyük bir zafer hissi – ne yoğun bir haz – ne uhrevi bir umut *duyuyordum!*

O hâlde, böylesine makul beklentilerimin birkaç sene sonra kanatlanıp gidiverdiğini görünce nasıl yoğun bir kedere kapıldım kim bilir! Ligeia'sız, karanlıkta etrafı el yordamıyla yoklayan bir çocuktan farksızdım. Aşkıncılığın kendimizi kaptırdığımız pek çok gizemini aydınlatan yalnızca onun varlığı, okumalarıydı. Onun gözlerinin ışıltısı olmayınca, altın sarısı ışık saçan yazılar Saturnia[1] kurşunundan[2] daha donuk bir hâl alıyordu. Ve şimdi o gözler, üstünde düşünüp taşındığım sayfaların üzerinde giderek daha ender parıldamaktaydı. Ligeia hastalandı. Vahşi gözleri fazla – fazla görkemle ışıldamaya başladı; solgun parmakları mezarın saydam, balmumumsu rengine büründü ve uzun alnındaki mavi damarlar en ince duyguların gelgitleriyle, hızla kabarıp söner oldu. Öleceğini anladım – ve amansız Azrail'le ruhsal bir mücadeleye umutsuzca gi-

1 İtalya. –*çn*

2 Grafit. –*çn*

riştim. Tutkulu eşimin benden de şevkli bir şekilde mücadele etmesi karşısında da hayrete kapıldım. Sert mizacının birçok yönü, ölümün onu korkutmayacağına inanmama yol açmıştı – fakat öyle olmadı. Gölge'ye karşı verdiği mücadelenin şiddetini anlatmakta kelimeler âciz kalır. Bu acıklı görüntü karşısında ıstırapla inliyordum. Ligeia'yı avutabilirdim – onunla mantıklı bir şekilde konuşabilirdim; ama yaşama – yaşama – *sadece* yaşama karşı duyduğu delice tutkunun yoğunluğu karşısında – teselliler ve mantık, budalalığın son noktası olurdu. Yine de, Ligeia'nın görünürdeki sakinliği, ateşli ruhunun en şiddetli kıvranışları arasında bile sürdü ve ancak son anda sarsıldı. Sesi giderek inceldi – giderek kısıldı – fakat usulca söylediği sözlerin çılgınca anlamları üstüne düşünmek istemiyordum. Faniliğin ötesini anlatan bir ezgiyi – ölümlülerin daha önce hiç bilmediği varsayımları ve hedefleri büyülenmiş hâlde dinlerken beynim dönüyordu.

Ligeia'nın beni sevdiğine şüphem yoktu; ve onunki gibi bir yürekte, aşkın sıradan bir tutkudan çok daha fazlası olacağını tahmin etmem zor değildi. Fakat sevgisinin gücünü ancak o ölürken tamamen anladım. Uzun saatler boyunca elimi tutarak, tutkulu bağlılığı putperestliğe varan, dolup taşan kalbini döküyordu bana. Böyle itirafları dinlemek gibi kutsal bir ayrıcalığı nasıl hak etmiştim? – Sevgilimin bu itiraflarda bulunduğu sırada ölmesi gibi bir durumla böylesine lanetlenmeyi nasıl hak etmiştim? Ama bu konunun ayrıntılarına inmeye dayanamam. Şu kadarını söyleyeyim ki, en sonunda, Ligeia'nın ne yazık ki onu hiç hak etmeyen değersiz birine ihsan edilmiş ve bir kadınınkini aşan sevgisinde, artık hızla uçup gitmekte olan yaşama karşı öylesine çılgınca bir içtenlikle duyduğu tutkulu özlemin ilkesini gördüm. Yaşama – *sadece* yaşama karşı duyduğu bu çılgınca özlemi – bu ateşli arzuyu betimleyecek gücüm, anlatabilecek sözüm yok.

Vefat ettiği gecenin yarısında, beni otoriter bir el işaretiyle yanına çağırdı ve birkaç gün önce yazdığı dizeleri tekrarlamamı istedi. Ona uydum. – Dizeler şunlardı:

İşte! Bu bir şenlik gecesi
Yalnız geçen bu son yıllardaki!
Kanatlı, süslü bir melekler topluluğu
Ki peçelerle donanmış, boğulmuş gözyaşlarına,
Bir tiyatroda oturuyor, izlemek için
Umutlar ve korkular üzerine bir oyunu,
Ve ara ara çalıyor orkestra
Müziğini gezegenlerin.
Mimler, yüce Tanrı'nın kılığında,
Mırıldanıp fısıldıyor alçak sesle,
Ve uçuşuyor sağa sola–
Kukladan başka bir şey değiller, gelip giden,
Sahneyi değiştirip duran
Engin, şekilsiz şeylerin emriyle,
Kondor kanatlarını çırparken
Görünmez Keder yayan!

O karmaşık dram! – Ah, unutulmayacak
Emin ol buna!
Hayalet'i sonsuzca kovalanacak
Onu tutamayan bir kalabalık tarafından,
Aynı noktaya dönüp duran
Bir çember boyu,
Konunun özüyse bolca Çılgınlık ve daha fazla
Günah ve Korku.

Ama bakın, gürültücü mimlerin arasına,
Sürünen bir şekil davetsizce giriyor!
Kan kırmızısı bir yaratık kıvranarak çıkıyor
Sahnedeki yalnızlıktan!
Kıvranıyor! – Kıvranıyor! – Ölümcül sancılarıyla
Mimler ona yem oluyor,
Ve melekler, sivri haşarat dişlerinin
İnsan kanına bulandığını görünce hıçkırıyor.

Sönüyor – sönüyor ışıklar – hepsi sönüyor!
Ve titreyen her bedenin üstüne,
Tabut örtüsü olan perde
Fırtına hızıyla iniyor,
Ve beti benzi atmış melekler
Ayağa kalkıp peçelerini açarak şunu doğruluyor
Bir tragedya bu oyun, adı da "İnsan",
Kahramanıysa Fatih Solucan.

Ben son dizeleri okurken Ligeia haykırırcasına "Ey Tanrım!" diyerek ayağa fırladı ve kasılan kollarını kaldırdı – "Ey Tanrım! Ey Kutsal Baba! – Böyle şeyler değiştirilemez mi? – Bu Fatih bir kez olsun fethedilemez mi? Biz Senin parçan ve Sana dahil değil miyiz? İradenin, güçlü iradenin sırlarını kim – kim bilebilir? İnsan kendini meleklere *ya da ölüme* ancak güçsüz iradesinin zayıflığı sebebiyle *tamamen* teslim eder."

Ve sonra, bu duygu patlamasıyla tükenmişçesine, beyaz kollarını iki yana bıraktı ve ölüm döşeğine ciddiyet içinde geri döndü. Ve son nefeslerini verirken, dudaklarının arasından onlarla birlikte alçak bir mırıltı geldi. Eğilip kulağımı dudaklarına yaklaştırınca, Glanville'in kitabındaki pasajın son cümlesini tekrar duydum: *"İnsan kendini meleklere ya da ölüme ancak güçsüz iradesinin zayıflığı sebebiyle tamamen teslim eder."*

Ligeia öldü – ve kederden yıkılmış, un ufak olmuş hâlde olan ben, Ren Nehri'nin yanındaki o loş ve çürüyen şehirde bulunan meskenimin yalnızlık hissettiren ıssızlığına daha fazla katlanamaz oldum. Dünyanın servet dediği şeyden yana sıkıntım yoktu. Ligeia normalde ölümlülerin payına düşenden çok ama çok daha fazlasını vermişti bana. Dolayısıyla, birkaç ay boyunca bezgin ve hedefsizce gezindikten sonra güzel İngiltere'nin en yaban ve ıssız bölgelerinden birinde, ismini vermeyeceğim bir manastırı satın alıp tadilattan geçirdim. Binanın kasvetli ve iç karartıcı görkemi, yörenin neredeyse vahşi doğası, her ikisiyle de bağlantılı birçok melankolik ve eski anı, beni ülkenin o ücra ve insanlardan uzak bölgesine yönelten

hisle, o mutlak kendimi salmışlık hissiyle epey örtüşüyordu. Buna karşın, yeşillikler arasında çürüyen o manastır dıştan pek değişikliğe uğramasa da, içini çocuksu bir sapkınlıkla ve belki de kederimi biraz hafifletmeyi az da olsa umarak krallara layık hâle getirdim. Böyle çılgınlıklardan çocukken bile hoşlanırdım ve şimdi, sanki üzüntümün yol açtığı bunaklıkla birlikte geri geliyorlardı. Heyhat, yeni başlayan deliliğimin o debdebeli ve olağanüstü perdelerde, Mısır'ın ihtişamlı oymalarında, o tuhaf korniş ve mobilyalarda, altın rengi püsküllü halıların çılgınca desenlerinde ne kadar keşfedilebileceğini hissediyorum! Afyonun ağına düşüp kölesi olmuştum ve yaptıklarımda, siparişlerimde rüyalarımdan esinleniyordum. Ama bu saçmalıklardan bahsetmekle zaman kaybetmemeliyim. Tremaine'li,[1] sarışın ve mavi gözlü Leydi Rowena Trevanion'ı – bir zihinsel yabancılaşma ânında – unutmadığım Ligeia'nın halefi olarak – eşim olarak kilise kürsüsünden alıp götürdüğüm, sonsuza dek lanetli kalacak odadan bahsedeyim.

O gerdek odasının mimarisiyle dekorasyonunun şimdi gözümde canlanmayan tek bir ayrıntısı bile yok. Gelinin kibirli ailesinin ruhları, o çok sevdikleri bakire kızlarının *öylesine* süslü bir dairenin eşiğinden adım atmasına altın hırsları yüzünden izin verirlerken neredeydi? Odanın tüm ayrıntılarını hatırladığımı söyledim – ama derin önem taşıyan konuları unuturum maalesef – ve buranın fantastik görüntüsünde hafızamda yer edecek bir sistem, bir düzen yoktu. Mazgallı manastırın yüksek bir taretinde yer alan bu oda beşgendi[2] ve oldukça genişti. Beşgenin güney cephesi boydan boya pencereydi – Venedik'ten gelmiş devasa bir yekpare camdı – o yegâne pencere camının kurşuni olması, içinden geçen güneş ve ay ışığının içerideki nesneleri ürkünç bir tona bürümesine yol açıyordu. Bu devasa pencerenin üst kısmında, taretin kalın duvarlarına tırmanan yaşlı bir asma, çerçeve gibi uzanıyordu. Kasvetli görünen meşe tahtasından yapılmış tavan aşırı yüksekti; tonozluydu ve yarı gotik, yarı Druid tarzında, son derece tuhaf ve grotesk, karmaşık desenlerle bezeliydi.

---

1 İngiltere'de, Cornwall'un doğusunda bir köy. –*çn*

2 Büyücülükte önemli kabul edilen bir şekil. –*çn*

Bu melankolik tonozun tam ortasından, uzun halkalı tek bir altın zincirin ucundan, yine aynı metalden yapılma, dev bir buhurdan sarkmaktaydı; desenleri Sarazen tarzıydı ve üzerindeki çok sayıda delik öyle bir şekilde açılmıştı ki, rengârenk alevler bunların içinden sanki yılansı bir canlılıkla, kıvrılıp bükülerek çıkıp duruyordu.

Doğu tarzı birkaç sedir ve altın şamdan, odanın çeşitli yerlerinde durmaktaydı – yatak da vardı – zifaf yatağı – Hint modeliydi ve alçaktı; sağlam abanozdan oyulmuştu ve üstünde tabut örtüsünü andıran bir sayvan bulunuyordu. Odanın her köşesinde, Luksor'daki[1] kral mezarlarından alınmış, siyah granitten yapılma, dev birer lahit diklemesine durmaktaydı ve eskimiş kapakları çok eski bir heykeltıraşlık stilinin izleriyle doluydu. Fakat asıl fantastik olan, dairenin duvar örtüleriydi. Devasa – hatta orantısızca yüksek duvarlarda – ağır ve büyük bir duvar halısı, engin kıvrımlarla, boydan boya asılıydı – kumaşı yerdeki halının, sedirlerin ve abanoz yatağın örtülerinin, yatak sayvanının ve pencereyi kısmen örten, göz alıcı kıvrımlı perdelerin kumaşının aynısıydı. En parlak altın sarısı renginde bir kumaştı bu. Üstünde düzensiz aralıklarla ve simsiyah ipliklerle işlenmiş, otuz santim kadar çapında, arabesk figürler vardı. Fakat bu figürler ancak tek bir açıdan bakıldığında gerçekten arabesk bir nitelik kazanıyordu. Günümüzde yaygın olarak bilinen ve aslında kökleri çok eskilere dayanan bir yöntemle, farklı şekillerde görünecek biçimde yapılmışlardı. Odaya giren birine basit ve çok çirkin görünüyorlardı; fakat biraz daha yaklaştıkça, bu izlenim giderek değişiyordu; ve ziyaretçi, odadaki yerini adım adım değiştirdikçe kendini Normanların batıl inançlarına ait veya keşişlerin suçluluk duygusuyla uyurken rüyalarında gördüğü türden, ürkünç şekillerle sonsuzca kuşatılmış olarak görüyordu. Perdelerin ardından aralıksız esen, yapay olarak oluşturulmuş güçlü hava akımı bu fantazmagorik etkiyi oldukça pekiştiriyor – odanın bütününe korkutucu ve huzursuz edici bir canlılık katıyordu.

Tramaine Leydisi'yle, evliliğimizin ilk ayının kutsallıktan uzak saatlerini böyle odalarda – böyle bir gerdek odasında – pek hu-

1 Güney Mısır'daki El-Uksur şehri. –*çn*

zursuzluk duymadan geçirdim. Eşimin ruh hâlimdeki şiddetli dalgalanmalardan ödünün koptuğunu – benden uzak durduğunu ve beni pek sevmediğini – ister istemez fark ettim; ama bundan rahatsızlık değil haz duydum. İnsandan çok iblislere yakışan bir nefretle tiksiniyordum ondan. Hafızam geçmişe, Ligeia'ya, mezarda yatan muhterem ve güzel sevgilime (ah, ne yoğun bir eseflel) kaçıyordu. Ligeia'nın saflığını, bilgeliğini, mağrur ve ruhani mizacını, tutkulu ve putperestçe aşkını anımsamaktan zevk alıyordum. Bazen ruhumda bir ateşin, onun tüm ateşlerinden daha güçlü ve serbestçe yandığı oluyordu. Afyonun etkisiyle gördüğüm rüyaların heyecanı içinde (bu uyuşturucunun prangalarını takmış, bağımlısı olmuştum), gecenin sessizliğinde veya gündüz vakti, küçük vadilerin korunaklı kuytularında Ligeia'nın adını sesleniyordum... Sanki çılgınca arzum, vakur tutkum, müteveffaya duyduğum özlemin verdiği tüketici şevk sayesinde Ligeia'yı ayrıldığı yola –ah, sonsuza dek *olabilir miydi?*–, dünyaya geri döndürebilirmişim gibi.

Evliliğin ikinci ayının başlarında, Leydi Rowena ansızın hastalandı ve iyileşmesi uzun sürdü. Yüksek ateşi yüzünden gecelerini rahatsız geçiriyordu; yarı uyur ve aklı karışık bir hâldeyken, taretteki odanın içindeki ve civarındaki sesler ile hareketlerden bahsediyordu; ben bunların sadece onun rahatsız hayal gücünden veya belki de odanın fantazmagorik etkisinden kaynaklandığına kanaat getirdim. Sonunda eşim toparlanmaya başladı – ve nihayet tamamen iyileşti. Ancak kısa bir aradan sonra tekrar, bu kez daha hasta bir hâlde ve acılar içinde yatağa düştü; ve zaten zayıf olan bünyesi bu ataktan sonra toparlanamadı. Rahatsızlıkları bu noktadan sonra endişe verici bir niteliğe büründü ve sık sık tekrarlanmaya, Rowena'nın doktorlarının hem bilgisine hem de büyük çabalarına meydan okumaya başladı. Görünüşe bakılırsa, onu insanların bildiği yöntemlerle terk etmeyecek biçimde kronikleşen hastalığı ağırlaştıkça Rowena'nın sinirlerinin de giderek bozulduğunu ve önemsiz şeylerden korktuğunu fark etmemem mümkün değildi. Yine seslerden –hafif seslerden– ve duvar halılarındaki tuhaf hareketlerden, gitgide artan bir sıklık ve ısrarla bahseder oldu.

Eylül sonuna doğru bir gece, bu rahatsız edici meseleye her zamankinden büyük bir vurguyla dikkatimi çekti. Huzursuz uykusundan yeni uyanmıştı; o uyurken ben iyice zayıflamış yüzünü kaygıyla ve muğlak bir dehşetle izlemiştim. Abanoz yatağının yanında, Hint sedirlerinden birinde oturuyordum. Rowena biraz doğrulup, *o sırada* duyduğu fakat benim duyamadığım seslerden — *o sırada* gördüğü fakat benim algılayamadığım hareketlerden, içten ve alçak bir fısıltıyla bahsetti. Rüzgâr telaşla duvar halılarının arkasından esiyordu ve ben Rowena'ya, o neredeyse duyulmaz nefes seslerinin ve duvardaki figürlerdeki çok küçük değişimlerin, rüzgârın her zamanki gibi esmesinin doğal sonucu olduğunu göstermek istedim (ama itiraf edeyim ki buna kendim de *tamamen* inanmıyordum). Ancak benzi ölü gibi solgunlaşınca, şüphelerini giderme çabalarımın boşuna olacağını anladım. Bayılıyor gibiydi ve seslenebileceğim kadar yakında hizmetkâr yoktu. Doktorlarının tavsiye ettiği hafif şarapla dolu sürahinin nerede olduğunu anımsadım ve onu almak için odanın diğer tarafına koştum. Ama buhurdanın ışığının altından geçerken iki tuhaf şey dikkatimi çekti. Görünmez ama dokunulabilir bir cismin hafifçe içimden geçtiğini hissettim; ve altın sarısı halının üstünde, buhurdandan yayılan parlak ışığın ortasında bir gölgenin — hafif, belli belirsiz, meleksi bir gölgenin — sanki bir gölgenin gölgesinin yattığını gördüm. Ancak aşırı miktarda afyon kullanmış olduğumdan bunlara pek dikkat etmedim, Rowena'ya da bahsetmedim. Şarabı bulduktan sonra geri dönüp bir kadehi doldurdum ve kendinden geçmekte olan leydinin dudaklarına uzattım. Ama şimdi biraz kendine gelmişti ve kadehi eline aldı, ben de gözlerimi ondan ayırmadan yakınımdaki sedire çöktüm. İşte o zaman sedirin yakınından, halıdan gelen hafif ayak seslerini açık seçik duydum; bir saniye sonra da, Rowena şarabı dudaklarına götürürken, kadehin içine sanki odanın havasındaki görünmez bir pınardan gelen, yakut renkli parlak bir sıvıdan üç dört damla düştüğünü gördüm veya belki de gördüğümü sandım. Bunu ben gördüysem bile — Rowena görmedi. Şarabı duraksamadan içti ve ben sonuçta herhalde leydinin duyduğu dehşetin, afyonun ve saatin geçliğinin tuhaf bir

şekilde harekete geçirdiği kuvvetli hayal gücümün ürünü olduğunu düşündüğüm bu olaydan ona bahsetmedim.

Ama yakut rengi damlaların düşmesinden hemen sonra eşimin durumunun birden kötüleşmesini göz ardı edemem; öyle ki, sonraki üçüncü gecede hizmetçileri onu mezar için hazırlamaya başladılar ve dördüncü gece, ben Rowena'nın eşim olarak girdiği fantastik odada, onun kefenle sarmalanmış naaşıyla birlikte, tek başıma oturuyordum. Afyonun yol açtığı çılgınca görüntüler karşımda gölge gibi uçuşuyordu. Odanın köşelerindeki lahitlere, duvar örtülerindeki değişken figürlere ve tepemdeki buhurdanın kıvrılıp bükülen o rengârenk alevlerine huzursuz gözlerle bakıyordum. Derken, bir başka gece olanları hatırlayınca, o gölgenin belli belirsiz izlerini gördüğüm yere, ışık saçan buhurdanın altındaki noktaya gözüm takıldı. Fakat gölge artık orada yoktu; rahat bir nefes alarak bakışlarımı yataktaki solgun ve kaskatı bedene çevirdim. O zaman, Ligeia'ya dair binlerce anı üstüme akın etti – ve *onu* böyle kefen içinde gördüğümde duyduğum tarifsiz keder yüreğime sel gibi, bütün çalkantılı şiddetiyle geri geldi. Gece yerini sabaha bıraktı; ve ben hâlâ, içim her şeyden çok sevdiğim tek aşkıma dair acı düşüncelerle dolu hâlde, Rowena'nın cesedine bakmayı sürdürüyordum.

Hafif, yumuşak ama çok net bir hıçkırık beni dalıp gittiğim uykumdan uyandırdığında vakit gece yarısı veya biraz daha erken ya da geç olabilirdi, zira saate bakmamıştım. O sesin abanoz yataktan – ölüm döşeğinden geldiğini *hissettim*. Batıl bir dehşetin ıstırabıyla kulak kabarttım – ama ses tekrarlanmadı. Cesedin hareket edip etmediğini görmek için dikkatle baktım – ancak en ufak bir hareket bile göremedim. Ama yanılmış olamazdım. O sesi, çok hafif olmasına karşın *duymuştum* ve içimde ruhum uyanmıştı. Cesede odaklanmayı kararlılık ve sebatla sürdürdüm. Ortadaki gizeme ışık tutacak bir şey ancak uzun dakikaların ardından gerçekleşti. Cesedin yanaklarına ve gözkapaklarının çökmüş, küçük damarlarına hafif, oldukça soluk ve neredeyse seçilmez bir kızarıklığın yayılmış olduğunu fark ettim. Fanilerin dilinin yeterince canlı bir şekilde ifade edemeyeceği, anlatılmaz bir dehşet ve huşuya kapıldım; kalbi-

min durduğunu, uzuvlarımın oturduğum yerde kaskatı kesildiğini hissettim. Ama görev duygusu nihayet kendimi toplamamı sağladı. Hazırlık yapmakta acele ettiğimizden – Rowena'nın hâlâ yaşadığından şüphe duyamazdım artık. Hemen bir şeyler yapılmalıydı; ama taret, manastırın hizmetkârların kaldığı kısmına epey uzaktı – sesimi duyurabileceğim kadar yakında hizmetkâr yoktu – onları ancak odayı beş on dakikalığına terk ederek çağırabilirdim – ve bunu yapmayı göze alamıyordum. Bu yüzden, hâlâ ortalarda gezinen ruhu geri çağırmaya tek başıma çabaladım. Ancak, kısa süre sonra ceset belirgin bir şekilde eski hâline döndü; hem gözkapaklarındaki hem de yanaklarındaki renk, geride mermerden bile soluk bir beyazlık bırakarak kayboldu; dudakları ölümün korkunç ifadesiyle iki misli buruşup büzüldü; cesedin yüzeyine iğrenç, yapış yapış bir ıslaklıkla soğukluk hızla yayıldı; ve olağan katılık hemen gerçekleşti. Ansızın uyanınca irkilerek yerimden fırlamıştım; sonra tekrar, ürpererek kendimi kanepeye attım ve yine Ligeia'yla ilgili tutkulu gündüz düşleri kurmaya başladım.

Böyle geçen bir saatin ardından, yatağın bulunduğu taraftan gelen belli belirsiz bir sesin (bu mümkün olabilir miydi?) ikinci kez farkına vardım. Kulak kabarttım – uç noktada dehşetle. O ses tekrar geldi – bir iç çekişti. Cesedin yanına koşunca – dudaklarının titrediğini gördüm – açıkça gördüm. Bir dakika sonra gevşeyip, parlak bir hat hâlinde uzanan inci gibi dişleri sergilediler. Şimdi göğsümde şaşkınlık, o zamana dek orada tek başına hüküm sürmüş derin huşuyla mücadele ediyordu. Görüşümün bulandığını, düşüncelerimin dağıldığını hissettim; ve görev hissimin bana bir kez daha işaret ettiği vazifeyi yapmam için gerekli cesareti ancak büyük bir çabayla toplayabildim. Şimdi cesedin alnında, yanağında ve boğazında yer yer kızarıklıklar vardı; o bedenin tamamına hissedilir bir sıcaklık yayılmıştı; hatta kalbi hafifçe atıyordu. Leydi *yaşıyordu*; onu hayata döndürme çabalarıma iki misli şevkle devam ettim. O şakaklarla elleri ovup ıslattım ve azımsanmayacak tıp bilgimle deneyimlerimin aklıma getirdiği her şeyi yaptım. Ama boşunaydı. Birden o renk kayboldu; nabız durdu; dudaklar tekrar ölülerin ifadesine büründü ve

ânında bütün bedene buz gibi bir soğukluk, parlak kurşuni bir renk, kaskatılık, çökmüşlük ve günlerdir mezarda yatan birinde görülen tüm o tiksinç tuhaflıklar yayıldı.

Ben de tekrar Ligeia'yı düşlemeye başladım – ve tekrar (bunu yazarken titremem şaşırtıcı mı?), *tekrar* o abanoz yatağın bulunduğu taraftan gelen hafif bir hıçkırık işittim. Ama o gecenin ağza alınmaz dehşetlerini neden ayrıntılarıyla anlatayım? Tüyler ürpertici olan bu yeniden canlanma dramının defalarca, gri şafak neredeyse sökene dek yinelendiğini; o bedenin durumunun tekrar tekrar, korkunç bir şekilde kötüleşmesinin her seferinde daha belirgin ve giderek daha geri dönüşsüz görünen ölümle son bulduğunu; her ıstırabının görünmez bir düşmanla mücadele ediyormuş izlenimi verdiğini; ve her mücadelenin sonunda cesedin görünüşünün anlam veremediğim, çılgınca bir şekilde değiştiğini anlatmak için neden duraksayayım? Hemen sonuca geleyim.

O korku dolu gecenin büyük bölümü bitmişti ve önceden ölü olan kişi tekrar kımıldıyordu – şimdi eskisinden de şiddetle kımıldıyordu, her ne kadar hissettirdiği mutlak umutsuzlukla her şeyden daha afallatıcı olan bir ölüm uykusundan uyanıyor olsa da. Ben çabalamayı, hareket etmeyi uzun süredir kesmiştim ve sedirde kaskatı oturmayı sürdürüyordum; bir vahşi duygular girdabının pençesinde âcizdim, ki uç noktada bir huşu bunların belki de en az korkunç, en az tüketici olanıydı. Tekrarlıyorum ki ceset kımıldıyordu, hem de artık öncekinden de şiddetle. Canlılığın tonları, olağandışı bir enerjiyle o çehreye kızarıklık katıyordu – kollarla bacaklar gevşiyordu – gözkapakları hâlâ sımsıkı kapalı olmasa ve mezarın sargılarıyla örtüleri hâlâ ölü havası vermese, Rowena'nın sahiden de Ölüm'ün prangalarından tamamen kurtulduğuna inanabilirdim. Ama bu fikri o zaman dahi tam olarak benimsemediysem bile, o kefenli mahluk yataktan kalkıp sendeleyerek, zayıf adımlarla ve kapalı gözlerle, bir rüyanın içinde şaşkınca ilerlercesine, fiziksel olarak ve somut bir şekilde odanın ortasına yürüdüğünde, en azından artık şüphe etmeyi sürdüremez hâle geldim.

Titremedim – kımıldamadım – çünkü o figürün genel havası-

na, görünüşüne, davranışlarına ilişkin, tarifsiz bir hayaller kalabalığı beynimin içinde telaşla gezinerek beni felç etmiş – dondurup taşa çevirmişti. Kımıldamadım – o hayalete bakmayı sürdürdüm. Düşüncelerimde delice bir düzensizlik – yatıştırılamaz bir kargaşa vardı. Karşımdaki *canlı* Rowena olabilir miydi gerçekten? Gerçekten *herhangi bir şekilde* Rowena – sarışın, mavi gözlü, Tremaine'li Leydi Rowena Trevanion olabilir miydi? Bundan neden, *neden* şüphe duyuyordum? Ağzındaki sargı ağırca duruyordu – fakat nefes alan Tremaine Leydisi'nin ağzı olamaz mıydı bu? Ve yanaklar – tıpkı en sağlıklı zamanlarındaki gibi gül rengiydi – evet, bunlar canlı Tremaine Leydisi'nin güzel yanakları olabilirdi gerçekten. Peki, onun sağlığındaki gibi gamzeli olan bu çene, ona ait olamaz mıydı? – Fakat *hastalığı sırasında boyu mu uzamıştı?* Hangi anlatılmaz delilik bu düşünceyi sokmuştu aklıma? Bir sıçrayışta ayaklarına ulaştım! Geri çekilerek dokunuşumdan kaçarken, başını sarmalayan ürkünç kefeni düşürünce uzun ve dağınık, devasa saç tutamları odanın esintili havasına yayıldı; *gece yarısının kanatlarından daha karaydılar!* Ve şimdi, karşımda duran figürün *gözleri* yavaşça açılıyordu. "İşte, en sonunda," diye haykırdım yüksek sesle..."Asla – asla yanılmış olamam – bu iri, siyah ve vahşi gözler – kaybettiğim aşkımın – o leydinin – LEYDİ LIGEIA'nın gözleri."

Ayışığı Kitaplığı

Bitmiş Adam

Son Bugaboo ve Kickapoo Seferi'nden Bir Öykü

Pleurez, pleurez, mes yeux, et fondez-vous en eaul
La moitié de ma vie a mis l'autre au tombeau.[1]
– Corneille[2]

Gerçekten yakışıklı bir adam olan Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith'le ne zaman veya nerede tanıştığımı şu an hatırlayamıyorum. Beni onunla *birinin* tanıştırdığına eminim – bir halk toplantısında tanıştığımızı çok iyi biliyorum – toplantının epey önemli bir şey hakkında olduğuna şüphem yok – belirli bir yerde düzenlendiğine kesinlikle inanıyorum – ama neresi olduğunu anlaşılmaz bir şekilde unuttum. Gerçek şu ki – tanıştırıldığımızda heyecanlı ve mahcuptum, bu yüzden de zaman ve mekâna pek dikkat edemedim. Heyecanlı bir yapım var – ailemden aldığım, elimde olmayan bir kusur bu. Özellikle de, en ufak bir gizem kokusu alırsam – herhangi bir şeyi tam olarak kavrayamazsam – içler acısı bir huzursuzluğa kapılıyorum ânında.

Bahsettiğim kişi her yönüyle dikkate değer biriydi – evet, *dikkate değerdi,* her ne kadar bu terim ifade etmek istediğim şeyi tam olarak karşılamasa da. Boyu belki bir seksendi ve sıradışı ölçüde buyurgan görünüyordu. Saygın ve soylu bir aileden geldiği *air distingué*"sinden[3] belliydi. Bu konuda –Smith'in kişisel görünümü

1 "Ağla, ağla gözlerim, boğul gözyaşlarınal / Hayatımın yarısı gönderdi diğer yarıyı mezara." *–çn*

2 Fransız oyun yazarı Pierre Corneille (1606-1684). *–çn*

3 "Ayrıcalıklı havasından." *–çn*

konusunda– ayrıntıcı olmaktan melankolik bir tatmin duyuyorum. Saçı Brutus'a layıktı – hiçbir şey daha yoğun bir canlılıkla dalgalanamaz veya daha parlak bir şekilde ışıldayamazdı. Simsiyahtı – hayal edilemez favorilerinin rengi, daha doğrusu renksizliği de buydu. Gördüğünüz gibi, bunlardan bahsederken elimde olmadan şevke geliyorum; güneşin altındaki en güzel favoriler olduklarını söylemek abartı olmaz. Her hâlükârda, çevreledikleri ve bazen kısmen gölgeledikleri ağız tamamen eşsizdi. Bu ağızda, tahayyül edilebilecek en düzgün ve parlak beyaz dişler yer alıyordu. Her uygun anda aralarından öyle net, melodik ve güçlü bir ses çıkıyordu ki, eşi benzeri yoktu. Gözleri de epey dikkat çekiciydi. O çiftin herhangi bir teki, iki sıradan görme organına bedeldi. Koyu elaydılar; son derece iri ve parlaktılar; ve tam da yüz ifadesine ilginçlik katacak kadar eğriydiler.

General'in göğsü şimdiye kadar gördüğüm en biçimli göğüstü tartışmasız. Muhteşem orantısında tek bir kusur bile bulamazdınız. Bu sıradışı özelliği, mermer Apollo'ya[1] bile kendini aşağı hissettirip yüzünü kızartabilecek bir çift omza büyük avantaj sağlıyordu. Biçimli omuzlara karşı tutkum vardır ve daha öncesinde hiç kusursuz omuz görmemiş olduğumu söyleyebilirim. Kolları genel olarak takdire şayandı. Bacakları da onlardan aşağı kalmıyordu. Hatta bunlar iyi bacakların *ne plus ultra*'sıydı. Böyle konuların tüm uzmanları, o bacakların iyi olduğunu kabul ediyordu. Ne fazla kalın ne de fazla inceydiler – ne kaba ne de narindiler. General'in uylukkemiklerininkinden daha zarif bir kıvrım hayal edemiyordum, baldırkemiklerinin arkası da tam düzgün orantılı bir baldır için gereken ölçüde çıkıntılıydı. Tanrım, genç ve yetenekli heykeltıraş arkadaşım Chiponchipino, Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith'in bacaklarını görebilseydi keşke.

Ama her ne kadar böylesine yakışıklı adamların sayısı sebepler ya da böğürtlenler[2] kadar çok olmasa da, az önce bahsettiğim o *dikkate değer* şeyin –yeni tanışımın tuhaf, *je ne sais quoi*[3] havasının–

---

1 Antik Yunan heykeltıraş Leohares'in Apollo Belvedere heykeli. –*çn*

2 İngilizce "reasons" (sebepler) ve "raisins" (kuru üzümler) sözcükleri arasında kelime oyunu yapılıyor. Shakespeare bu kelime oyununu *IV. Henry*'de yapmıştı. –*çn*

3 "Ne olduğunu bilmediğim." –*çn*

yalnızca fiziksel kusursuzluğundan kaynaklandığına, hatta bununla ilgisi olduğuna bir türlü inanamıyordum. Belki de sebep *tavırlarıydı* – ama bu hususta da eminmiş gibi yapamıyordum. Duruşunda bir resmiyet, bir katılık *vardı* – her hareketine ölçülülük ve nasıl desem, köşeli bir netlik hâkimdi, ki daha ufak cüsseli birinde görülse kesinlikle hoş gelmez ve yapmacıklık, kibir veya kendini kısıtlama olarak algılanırdı; fakat onun gibi iriliği tartışılmaz bir adama resmiyet ve özdenetim, mağrurluk – kısacası onun devasa boyutunun vakarına uygun, övgüye değer bir nitelik katıyordu.

Beni General Smith'le tanıştıran nazik arkadaşım kulağıma o adamla ilgili birkaç söz fısıldadı. Onun *dikkate değer* bir adam – *oldukça* dikkate değer bir adam olduğunu – hatta çağın *en* dikkate değer adamlarından olduğunu söyledi. General'in kadınların da gözdesi olduğunu – bunun temelde cesaretiyle nam salmasından kaynaklandığını ifade etti.

Arkadaşım bu noktada sesini iyice alçaltarak, "*Bu* konuda rakipsizdir – gözü hiçbir şeyi görmez – ateş bile yutar; buna şüphen olmasın," dedi; ses tonundaki gizem havası beni heyecanlandırdı.

"Ateş bile yutar; buna şüphen *olmasın. Bunu* Güney'de, Bugaboo ve Kickapoo Kızılderililerileriyle yapılan son büyük bataklık savaşında kanıtladı bence." (Arkadaşım gözlerini fal taşı gibi açtı.) "Tanrım! – Kan ve gök gürültüleri arasında! – Kahramanlıkları *olağanüstü!* – Adını duymuşsundur herhalde? – Bu işte o adam –"

"Adamım, *nasılsın? Ne* var ne yok? Seni gördüğüme gerçekten *çok* sevindim," diyerek araya girdi General, tam bu noktada; yaklaşırken arkadaşımın elini kavradı, ben takdim edilirken de kaskatı bir şekilde fakat epey eğilerek selam verdi.

O esnada, daha önce hiç bundan daha net veya güçlü bir insan sesi duymadığımı ya da daha beyaz dişler görmediğimi düşündüm (hâlâ da öyle düşünüyorum). Ama şunu *söylemeliyim* ki General'in tam o anda araya girmesine üzülmüştüm, zira arkadaşımın Bugaboo ve Kickapoo seferi hakkında fısıldadığı şeyler ve yaptığı imalar, bu savaşın kahramanını epey merak etmeme yol açmıştı.

Ancak Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith'in son derece zevkli ve ilginç sohbeti sayesinde, bu can sıkıntım kısa sürede tamamen geçti. Arkadaşım hemen yanımızdan ayrıldı ve biz ikimiz baş başa, oldukça uzun bir sohbet ettik; ben iyi vakit geçirmekle kalmayıp *gerçekten* – pek çok şey öğrendim. Böylesine akıcı konuşan ve genel kültürlü birini ilk kez görüyordum. Ancak kendisi, o sırada en çok ilgimi çeken konuya –Bugaboo Savaşı'nda yaşanan gizemli olayları kastediyorum– değinmekten uygun bir tevazuyla kaçındı, ben de kendimce incelik göstererek bu konuyu açmadım; oysa aslında bunu yapmayı ziyadesiyle istiyordum. O yiğit askerin felsefi konuları yeğlediğini, özellikle de mekanik icatlar alanındaki hızlı gelişmelerden bahsetmekten hoşlandığını da fark ettim. Aslında konuşmayı nereye çekersem çekeyim, konuyu döndürüp dolaştırıp bu noktaya getiriyordu.

"Kesinlikle eşi benzeri görülmemiş, harika bir çağda yaşayan harika insanlarız," diyordu. "Paraşütler ve demiryolları – insan tuzakları[1] ve yaylı tabancalar! Buharlı gemilerimiz her denizde, Nassau balonu da Londra ile Timbuktu arasında düzenli seferlere başlamak üzere (her iki yönde gidiş geliş sadece yirmi sterlin olacak). Peki ya elektromanyetiğin başlıca ilkelerinin sosyal hayat – güzel sanatlar – ticaret – edebiyat üstünde yaratacağı ani ve muazzam etkiyi kim hesaplayacak! Sizi temin ederim ki hepsi bu kadar da değil! İcatların sonu yok gerçekten. En harika – en dâhice – ve şunu da ekleyeyim ki Bay – Bay – Thompson'dı sanırım – dediğim gibi, şunu da ekleyeyim ki en *faydalı* – gerçekten en *faydalı* türden mekanik icatlar her gün mantar gibi bitiyor, kendimi böyle ifade etmeme izin verirseniz eğer. Veya daha mecazi bir örnek vermek gerekirse, mesela – ah – çekirgeler – çekirgeler gibi, Bay Thompson – etrafımızda, dört – ah – ah – dört bir yanımızda sıçrayıp duruyorlar!"

Adım kesinlikle Thompson değil; ama General Smith'in yanından ayrılırken, o adama karşı duyduğum ilginin artmış olduğunu, sohbetinden etkilenmiş ve bu mekanik icatlar çağında yaşamakla keyfini sürdüğümüz değerli ayrıcalıkların bilincine derinden varmış

1 Kaçak avcıları ve bir araziye izinsiz giren kişileri yakalamakta kullanılan tuzaklar. –ç.n

olduğumu söylememe gerek yok. Ancak merakımı tamamen gideremiştim ve tanışlarım arasında hemen Fahri Tuğgeneral hakkında, özellikle de Bugaboo ve Kickapoo seferi sırasında gerçekleşen ve General'in *quorum pars magna fuit*[1] müthiş olaylar hakkında araştırma yapmaya karar verdim.

Karşıma çıkan ilk fırsatı (*horresco referens*[2]) değerlendirmekte hiç duraksamadım; bir pazar günü, Rahip Doktor Drummummupp'ın kilisesinde, tam vaaz vaktinde kendimi sadece kilise sırasında değil, aynı zamanda değerli ve konuşkan biri olan ufak tefek arkadaşım Bayan Tabitha T.'nin yanında buldum. Oraya oturduğum için kendimi kutladım, ki bunda gayet haklıydım. Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith hakkında bir şeyler bilen biri varsa, kanımca bu kesinlikle Bayan Tabitha T. idi. Birkaç kez işaretleştikten sonra hararetle, *sotto voce*[3] konuşmaya başladık.

Gayet açıkça sorduğum soruya, "Smith!" diye karşılık verdi. "Smith! – General John A.B.C. Smith mi? *Onun* hakkında her şeyi *bildiğinizi* sanıyordum! Bu muhteşem bir icatlar çağı! Korkunç bir olaydı! O lanet olası Kickapoolar ne alçak! – Kahraman gibi dövüştü – kahramanlıkları olağanüstüydü – ismi sonsuza dek anılacak. Smith! – Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith! – Herhalde biliyorsunuzdur, o adam –"

"Adam," diye avazı çıktığı kadar bağırarak ve kürsüye neredeyse üstümüze devirecek kadar sert vurarak araya girdi Doktor Drummummupp, tam bu noktada... "Bir kadından doğan adam fazla ömre sahip değildir; büyür ve çiçek gibi kesiliverir!"

Ben sıranın ucuna doğru gitmeye başlarken, kürsü için neredeyse yıkıcı sonuçlar doğuran o hiddetin kaynağının hanımefendiyle aramdaki fısıldaşmalar olduğunu, rahibin öfkeli bakışlarından anladım. Elimden bir şey gelmezdi; bu yüzden oturup o son derece önemli vaazı vakur bir sessizliğin tüm eziyetiyle, uslu uslu dinledim.

1 "İçinde önemli bir rol." Vergilius'un *Aeneid*'inden. –*çn*

2 "Hatırladıkça ürperiyorum." Vergilius'un *Aeneid*'inden. –*çn*

3 Fısıltıdan yüksek, normalden alçak sesle. –*çn*

Ertesi akşam Rantipole Tiyatrosu'na biraz geç bir saatte gittim; merakımı burada, her şeyden haberdar olan o muhteşem ve cana yakın varlıkların, Bayan Arabella ile Bayan Miranda Cognoscenti'nin locasına adım atar atmaz gidereceğime emindim. Usta tragedya oyuncusu Climax, tıklım tıklım dolu salonda Iago'yu[1] oynuyordu ve isteklerimin anlaşılmasını sağlamakta biraz zorlandım; özellikle de locamız perdenin yanında ve sahneye çok yakın olduğundan.

Bayan Arabella ne sorduğumu nihayet anlayınca "Smith mi?" dedi – "Smith mi? – General John A.B.C.'yi kastetmiyorsunuz herhalde?"

Miranda düşünceli bir edayla "Smith mi?" diye sordu. "Tanrım, ondan daha yakışıklı bir adam gördünüz mü hiç?"

"Asla, madam ama *lütfen* söyleyin –"

"Veya öylesine taklit edilemez bir zarafete sahip birini?"

"Kesinlikle hayır! – Ama yalvarırım beni bilgilendirin –"

"Veya sahne etkisini öylesine iyi değerlendirebilen birini?"

"Madam!"

"Veya Shakespeare'in gerçek güzelliklerini daha derinden kavrayan birini? Şu bacağa bakın hele!"

"Hay Şeytan!" diyerek tekrar kız kardeşine döndüm.

"Smith mi?" dedi. "General John A.B.C.'yi kastetmiyorsunuz herhalde? Korkunç bir olaydı, değil mi? – O Bugaboolar ne alçak – vahşi filanlar – ama muhteşem bir icatlar çağında yaşıyoruz! – Smith! Ah, evet! Büyük bir adam! – Tam bir gözü kara – ismi sonsuza dek anılacak – kahramanlıkları olağanüstüydü! *Hiç duymadınız demek!* [Bunu çığlık atarak söyledi.] "Tanrım! – O adam –"

"—— adamotu
Ya da dünyanın tüm uyku getiren şurupları
Yetmeyecek düne borçlu olduğun
O tatlı uykuya dalmana!"[2]

---

1 Shakespeare'in *Othello* adlı oyunundan bir karakter. –*çn*

2 Shakespeare'in *Othello* adlı oyunundan. –*çn*

diye kulağımın dibinde gürledi Climax, tam bu noktada; bir yandan da yumruğunu yüzümün dibinde, *katlanamayacağım* bir şekilde sallayıp duruyordu ve *katlanmadım* da. Cognoscentilerin yanından hemen ayrılıp sahne arkasına geçtim ve o sefil hergeleye öyle bir dayak attım ki, ölene dek hatırlayacağına eminim.

Tatlı dul Bayan Kathleen O'Trump'ın suaresinde benzer bir hayal kırıklığı yaşamayacağıma emindim. Bu yüzden, oyun masasında sohbet etmek için güzel ev sahibesinin karşısına oturur oturmaz, yanıtları huzurum için son derece gerekli hâle gelmiş o soruları sormaya giriştim hemen.

"Smith mi?" dedi partnerim. "General John A.B.C.'yi kastetmiyorsunuz herhalde? Korkunç bir olaydı, değil mi? – Karo mu demiştiniz? – O Kickapoolar ne alçak! – Lütfen Bay Tattle, *vist* oynuyoruz – ama bu icatlar çağı, kesinlikle *öyle* bir çağ; denebilir ki – *par excellence*[1] bir çağ – Fransızca bilir misiniz? Ah, gerçek bir kahraman – tam bir gözü kara! – *Kupa yok mu,* Bay Tattle? İnanmıyorum! – İsmi sonsuza dek anılacak filan – kahramanlıkları olağanüstüydü! *Hiç duymadınız demek!!* – Tanrım! – O adam –"

"Adam mı? – *Yüzbaşı* Adam mı?" diye odanın en uzak ucundan haykırdı, ufak tefek ve işgüzar bir kadın, tam bu noktada. "Yüzbaşı Adam'ın düellosundan mı bahsediyorsunuz? – Ah, *mutlaka* dinlemeliyim – lütfen anlatın – devam edin, Bayan O'Trump! – Lütfen devam edin şimdi!" Ve Bayan O'Trump devam etti – ya vurulmuş ya da asılmış olan veya hem vurulup hem asılması gereken Yüzbaşı Adam diye birinden bahsedip durdu. Evet! Bayan O'Trump devam etti, bense – bense çekip gittim. O akşam Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith'le ilgili daha fazla bir şey duyma şansım yoktu.

Yine de, bu kötü şans dalgasının sonsuza dek sürmeyeceğini düşünerek kendimi avuttum ve böylece, bilgi almak için o büyüleyici küçük meleğe, zarif Bayan Pirouette'e gitmeye karar verdim.

Birlikte *pas de zéphyr*[2] adımlarıyla dans ederken Bayan P. Bana "Smith mi?" dedi. – "General John A.B.C.'yi kastetmiyorsunuz

1 Mükemmel. –*çn*

2 Bir bale adımı. –*çn*

herhâlde? O Bugabooların yaptığı şey ne dehşet vericiydi, değil mi? – Şu Kızılderililer ne korkunç yaratıklar! – Ayak parmaklarınızı dışa çevirin *lütfen!* Sizden gerçekten utanıyorum – çok cesur bir adam, zavallıcık! Ama bu, icatlar için muhteşem bir çağ – ah, Tanrım, nefesim kesildi – tam bir gözü kara – kahramanlıkları olağanüstüydü – *hiç duymadınız demek!!* – İnanamıyorum – oturup sizi aydınlatmam gerekecek – Smith! O adam –"

"Adamın zoruna bak!" diye haykırdı Bayan Bas-Bleu[1] tam bu noktada, ben Bayan Pirouette'i bir koltuğa götürürken. "Duyulmuş şey mi bu? Man-*Fred* diyorum, Man-*Friday* değil." Bayan Bas-Bleu bu noktada bana oldukça buyurgan bir tavırla el edince, Lord Byron'ın şiirsel bir dramının adı üstüne yapılan bu tartışmayı sonuca bağlamak üzere Bayan P.'nin yanından gönülsüzce ayrılmak zorunda kaldım. Eserin adının kesinlikle Man-*Fred* değil Man-*Friday* olduğunu hararetle savunduktan sonra geri döndüğümde Bayan Pirouette'i bulamayınca, Bas-Bleu'lerin yedi ceddine söverek o evden ayrıldım.

İşler artık oldukça ciddi bir hâl aldığından, yakın arkadaşım Bay Theodore Sinivate'yi hemen ziyaret etmeye karar verdim; zira hiç değilse ondan net bilgi alabileceğimi biliyordum.

"Smith mi?" dedi, heceleri uzatmak gibi çok bilinen, tuhaf alışkanlığıyla. "Smith mi? – General John A.B.C.'yi kastetmiyorsunuz herhalde? O Kickapo-o-o-ların yaptığı şey tam vahşilikti, değil mi? Söylesenize! Öyle düşünmüyor musunuz? – Tam bir gözü ka-a-ara – yazık oldu gerçekten! – Muhteşem bir icatlar çağı! – Ka-a-ahramanlıkları olağanüstüydü! Bu arada, Yüzbaşı A-a-a-adam'dan bahsedildiğini duymuş muydunuz?"

"Yüzbaşı Adam'ın canı cehenneme!" dedim. "Lütfen hikâyenize devam edin."

"Hımm! – Peki! – Kesinlikle *la même ch-o-ose,*[2] Fransa'da dediğimiz gibi. Smith ha? Tuğgeneral John A – B – C mi? Siz şimdi" – [Bay S. Bu noktada parmağını burnunun yan tarafına koymayı

1 "Mavi çoraplı." Entelektüel kadın. –*çn*

2 "Aynı şey." –*çn*

uygun buldu.] – "siz şimdi gerçekten, sahiden, ciddi ciddi Smith'in başına gelenleri benim kadar bilmediğinizi mi ima ediyorsunuz? Smith mi? John A – B – C mi? Tanrım, o a-a-adam –"

Yalvarırcasına, "Bay Sinivate, *o* maskeli adam[1] mı?" diye sordum.

Çok bilmiş bir bakış atarak, "Ha-a-ayır!" dedi. "A-a-aydaki adam da değil."

Bu yanıtın kesinlikle ağır bir hakaret olduğuna karar verdim, dolayısıyla da o evi büyük bir öfkeyle terk ettim hemen; arkadaşım Bay Sinivate'ye, bir centilmene hiç yakışmayan bu soysuzca davranışının hesabını çok yakında sormakta kararlıydım.

Ancak bu arada, peşine düşüp de bir türlü elde edemediğim bilgiden vazgeçmeye niyetim yoktu. Geriye kalan bir bilgi kaynağım vardı hâlâ. Pınarın başına gidecektim. Derhal General'e gidip, bu berbat gizemi açıklığa kavuşturmasını net bir dille talep edecektim. En azından bu şekilde belirsizliğe meydan vermeyecektim. Açık, olumlu, buyurgan – turta kırıntısı kadar kısa – Tacitus[2] veya Montesquieu[3] kadar özlü konuşacaktım.

General'in evine gittiğimde vakit erkendi ve kendisi giyinmekteydi; fakat ortada acil bir mesele olduğunda direttiğimde, yaşlı bir zenci uşak beni hemen General'in yatak odasına götürdü ve ziyaretim sona erene dek oradan ayrılmadı. Odaya girerken etrafıma bakınıp General'i aradım tabii, ancak başta onu göremedim. Yerde, ayaklarımın dibinde büyük ve oldukça tuhaf görünüşlü bir bohça vardı; dünyanın en keyifli ruh hâlinde olmadığımdan, bohçayı yolumdan uzaklaştırmak için tekme savurdum.

Bohça hayatımda duyduğum en alçak, ince ve komik seslerden biriyle, cırlama ile ıslık karışımı bir sesle, "Hımm! Öhö! Şunu söylemeliyim ki, bu çok kibar bir davranış!" dedi.

1 Demir Maskeli Adam; Fransa'da 1669'da tutuklanıp otuz dört yıl hapis yatan ve kimliği hâlâ bilinmeyen gizemli mahkûm. –*çn*

2 Romalı tarihçi ve senatör Publius Cornelius Tacitus (58-120). –*çn*

3 Fransız filozof ve yazar Charles-Louis de Secondat, Baron de La Brède et de Montesquieu (1689-1755). –*çn*

"Öhö! Şunu belirtmeliyim ki, bu çok kibar bir davranış."

Bir dehşet çığlığı atıp odanın diğer ucuna kaçtım.

Bohça tekrar, ıslık çalarcasına konuştu: "Tanrım! Sevgili dostum, ne – ne – ne – *ne* oldu? Beni hiç tanımıyormuş gibisiniz."[1]

Bütün bunlara ne *diyebilirdim* – ne *diyebilirdim?* Sendeleyerek bir koltuğa çöktüm ve gözlerim fal taşı gibi açılmış, ağzım da bir karış açık hâlde, bu şaşırtıcı meselenin çözümünü bekledim.

O ne idüğü belirsiz şey, "Ama beni tanımamanız tuhaf değil mi?" diye tekrar cırladı; şimdi döşemede anlaşılmaz bir dönüşüm geçirdiğini gördüm; hareketleri çorap giyen birininkine çok benziyordu. Fakat görünürde tek bir bacak vardı.

"Ama beni tanımamanız tuhaf değil mi? Pompey, şu bacağı getirsene!" Pompey oldukça iri, şimdiden giydirilmiş bir takma bacak uzattı ve bohça o bacağı çabucak, döndürerek taktı; sonra gözlerimin önünde ayağa kalktı.

O yaratık kendi kendine konuşurcasına, "*Gerçekten* kanlı bir savaştı," diye devam etti... "Gerçi Bugaboolar ve Kickapoolarla savaşan insan bir iki sıyrıkla kurtulmayı beklememeli tabii. Pompey, şu kolu da uzatır mısın rica etsem? Thomas"[2] [bana döndü] "takma bacak alanında kesinlikle bir numaradır; ama olur da kola ihtiyaç duyarsanız size Bishop'ı tavsiye etmeme gerçekten izin vermelisiniz, sevgili dostum." Pompey ona bir kol taktı.

"Üstünde epey çalıştık denebilir. Şimdi omuzlarımla göğsümü

---

1 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:
'Duvara olabildiğince yaklaşarak ve itiraz niyetine iki elimi birden kaldırarak "Hayır – hayır – *hayır!*" dedim... "Seni tanımıyorum – tanımıyorum – tanımıyorum – hem de *hiç* tanımıyorum! Efendin *nerede?*" Bu noktada, hâlâ gözünü o bohçadan ayırmayan zenciye sabırsızca, gözlerimi kısarak baktım.
'İnsan familyasının o sevimli numunesi resmen pişmiş kelle gibi sırıtarak ve işaretparmağını kaldırıp yüzüne yaklaştırarak "Heh heh heh! Heeh heeh heeh!" diye güldü ve kaygımın nesnesini, tabancayla nişan alırcasına gösterdi. "'Heh heh heh! Heeh heeh heeh! – Ne, Smif Bey'i mi görmek istiyoğsunuz? O ta kendisi işte!'"

2 Yapay uzuv üreticisi John F. Thomas. –*çn*

tak, köpek! En iyi omuzları Pettitt[1] yapar ama göğüs için Ducrow'a gitmeniz gerekir."

"Göğüs!" dedim.

"Pompey, şu peruğu *ne zaman* getireceksin? İnsanın kafa derisinin yüzülmesi zor bir süreç nihayetinde; fakat böyle birinci sınıf bir peruk için De L'Orme'ye[2] gidebilirsiniz."

"Peruk!"

"Şimdi dişlerimi ver, zenci! Böyle *iyi* dişler istiyorsanız hemen Parmly'ye[3] gitseniz iyi olur; fiyatları yüksektir ama işçiliği mükemmeldir. O dev Bugaboo, tüfeğinin kabzasını suratıma indirince epey iri parçalar yuttum."

"Kabza! İndirmek!! Gözüm!!"

"Ha, evet; bu arada, gözüm – al Pompey, seni hayta, tak şunu! O Kickapoolar insanın gözünü bir anda oyuveriyor; ama Doktor Williams[4] iyi bir şöhrete sahip olmasa da gerçekten işinin ehli; yaptığı gözlerle ne kadar iyi gördüğümü hayal bile edemezsiniz."

Karşımdaki nesnenin yeni tanışım Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith'ten fazlası ya da azı olmadığını açıkça görmeye başlamıştım. İtiraf etmeliyim ki, Pompey'in faaliyetleri adamın görünüşünde oldukça çarpıcı bir fark yaratmıştı. Fakat General'in sesi beni hâlâ çok şaşırtıyordu; ancak görünürdeki bu gizem bile çabucak aydınlatıldı.

"Pompey, seni kara hergele," diye cırladı General... "Damaksız çıkmama gönlünün razı olacağına gerçekten inanıyorum."

Zenci bunun üzerine homurdanarak özür dileyip efendisinin yanına gitti ve adamın ağzını usta bir at terbiyecisi edasıyla açarak, içine ne olduğunu anlayamadığım tuhaf bir mekanizmayı büyük bir hünerle yerleştiriverdi. General'in yüz ifadesi bir anda, şaşırtıcı bir şekilde değişti. Tekrar konuştuğunda, sesi tanıştığımızda dikkatimi çeken gösterişli melodisini ve gücünü geri kazanmıştı.

---

1 Terzi Nicholas Pettitt. *–çn*

2 Peruk takan İngiliz yazar G. P. R. James'in (1799-1860) romanı. *–çn*

3 New Orleanslı diş doktoru Levi Spear Parmly (1790-1859). Diş ipinin mucididir. *–çn*

4 John Williams. *–çn*

"Kahrolası serserilerl" dedi General; bunu öyle net bir sesle söylemişti ki, bu değişim karşısında irkildim. "Kahrolası serserilerl Damağımı çökertmekle kalmayıp, dilimin en az sekizde yedisini kesme zahmetine de girdiler. Ama bu gibi konularda Amerika'da gerçekten Bonfanti[1] gibisi yoktur. Size onu güvenle tavsiye edebilirim" [General bu noktada eğilerek selam verdi] "ve sizi temin ederim ki, bu bana büyük bir haz veriyor."

İnceliğine olabildiğince nazikçe teşekkür ettikten sonra yanından hemen ayrıldım; işin aslını tamamen anlamıştım — uzun süre aklımı meşgul eden gizemi bütünüyle çözmüştüm. Her şey ortadaydı. Apaçıktı. Fahri Tuğgeneral John A. B. C. Smith, o adam — *bitmiş adamdı.*

1 Konuşan oyuncak bebek satıcısı Joseph Bonfanti. —*çn*

Şişede Bulunan Elyazması

Son Bugaboo ve Kickapoo Seferi'nden Bir Öykü

Qui n'a plus qu'un moment à vivre
N'a plus rien à dissimuler.[1]
– Quinault[2]
Atys[3]

Vatanım ve ailem hakkında söyleyecek pek sözüm yok. Kötü davranışlar ve uzun yıllar beni birinden uzaklaştırdı, diğerineyse yabancılaştırdı. Bana miras kalan servet iyi bir eğitim almamı sağladı ve derin düşünmeye yatkın zihnim sayesinde, gençliğimde yaptığım sıkı çalışmaların birikimini yöntemsel bir temele oturtmayı başardım. Bana en çok Alman etikçilerin eserleri haz veriyordu; onların zarif deliliğine akılsızca hayranlık duyduğumdan değil, katı düşünsel alışkanlıklarım sayesinde hatalarını kolayca saptayabildiğim için. Dehamın yavanlığı yüzünden sık sık eleştiriye uğradım; hayal gücümün noksanlığı bana bir suçmuş gibi yansıtıldı; ve fikirlerimin septikliği sürekli kötü şöhret getirdi. Aslında fizik felsefesinden aldığım yoğun haz korkarım ki bu çağın çok sık rastlanan bir hatasına düşmeme yol açtı – olayları bu bilimin ilkeleriyle, en dolaylı yollardan bile olsa ilişkilendirme alışkanlığından bahsediyorum. Genel olarak bakıldığında, kimse batıl inançların yanıltıcı yönleri yüzünden gerçeğin katı sınırlarının dışına çıkmaya benden daha az yatkın olamaz. Anlatmam gereken inanılmaz öykü, imgelemin kurduğu ha-

1 "Bir anlık ömrü kalmış insanın artık gizleyecek bir şeyi yoktur." –*çn*

2 Fransız oyun yazarı Philippe Quinault (1635-1688). –*çn*

3 Philippe Quinault'nun 1676 tarihli librettosu. –*çn*

yalleri geçersiz ve boş bulan bir zihnin yaşadığı deneyimlerden çok, basit bir hayal gücünün hezeyanı olarak görülmesin diye bunları baştan söylemeyi uygun buldum.

Yurtdışında yıllarca yolculuk ettikten sonra 18— senesinde, kalabalık nüfuslu ve zengin Cava Adası'ndaki Batavia Limanı'ndan Sunda Adaları'na[1] doğru yola çıktım. Tam anlamıyla bir yolcuydum – iblis gibi peşimi bırakmayan, kaygıyla karışık bir huzursuzluktan başka seyahat sebebim yoktu.

Gemimiz Bombay'da Malamar tik kerestesinden yapılmış, dört yüz ton civarında, bakır perçinli, güzel bir gemiydi. Lachadive Adaları'ndan[2] yüklenen ham pamuk ve yağları taşıyordu. Gemide bunların yanı sıra hindistancevizi lifi, hurma suyundan elde edilmiş ham şeker, Hint tereyağı, hindistancevizi ve birkaç kasa afyon vardı. Yükleme işi beceriksizce yapıldığından, gemiden sürekli tangır tungur sesler geliyordu.

Çok hafif bir rüzgârla yola çıktık ve günlerce Cava'nın doğu kıyısı boyunca ilerledik; rotamızın monotonluğunu azaltan tek şey, bizimle aynı takımadalara gidip gelen küçük Doğu gemilerine arada sırada rastlamaktı.

Bir akşam, kıç küpeştesinin üstünden eğilmişken kuzeybatıda çok tuhaf, tek bir bulut fark ettim. Hem rengi sebebiyle hem de Batavia'dan ayrıldığımızdan beri gördüğümüz ilk bulut olduğu için ilginçti. Onu günbatımına dek dikkatle izledim; sonra birden doğuya ve batıya yayılıp ufku ince bir sis tabakası hâlinde kuşattı ve alçak, uzun bir kumsal gibi görünmeye başladı. Az sonra ayın koyu kırmızılığı ve denizin tuhaf görünüşü dikkatimi çekti. Deniz hızla değişiyordu ve her zamankinden daha saydam gibiydi. Denizin dibini açık seçik görebilmeme karşın, iskandil atınca derinliğin on beş kulaç olduğunu anladım. Hava artık dayanılmayacak kadar ısınmıştı ve kızgın demirden yükselircesine sarmal çizen buharlarla doluydu. Gece çöktükçe rüzgâr tamamen dindi ve ortalığa hayal

---

1 Malay Takımadaları'nda yer alan bir grup ada. *–çn*

2 Şimdiki adıyla "Laccadive" Adaları, Hint Okyanusu'nda, Hindistan'ın güneybatı sahili açıklarındadır. *–çn*

edilemeyecek kadar mutlak bir dinginlik hâkim oldu. Pupada yanan mumun alevi hiç titremiyordu, baş ve işaretparmakları arasında tutulan uzun saç teli de hiç kımıldamadan sarkıyordu. Ancak kaptan, tehlike belirtisi görmediğinden ve kıyıya doğru sürüklenmekte olduğumuzdan, yelkenlerin indirilmesini ve çapa atılmasını emretti. Nöbetçi konulmadı ve çoğunluğu Malaylardan oluşan tayfa, güverteye yavaş yavaş uzandı. Ben aşağı indim – içimde kötü bir his yok değildi. Aslında tüm belirtiler samyelinin[1] yaklaştığını gösteriyordu. Kaptana korkularımdan bahsettim; ama sözlerime kulak asmadı ve karşılık vermeye tenezzül etmeden yanımdan ayrıldı. Ancak huzursuzluğum uyumama engel olunca, gece yarısı civarında güverteye çıktım. Ayağımı kamara iskelesinin en üst basamağına koyarken, fırıl fırıl dönen bir değirmen çarkını çağrıştıran yüksek bir uğultuyla irkildim ve daha ne olduğunu anlamadan geminin zangır zangır sarsıldığını fark ettim. Bir an sonraysa dev, köpüklü bir dalga bizi yan yatırdı ve pruvadan pupaya doğru hızla ilerleyerek bütün güverteleri yıkadı.

Dalganın müthiş şiddeti, geminin kurtulmasında büyük bir etken oldu. Gemi tamamen suyla dolmuş olsa da, direkleri kırılıp devrildiğinden, bir dakika sonra ağır ağır denizden yükseldi ve kasırganın muazzam baskısı altında bir süre yalpaladıktan sonra nihayet düzeldi.

Beni ölümden hangi mucizenin kurtardığını bilmek olanaksız. Suyun şokuyla sersemledikten sonra kendime gelince, kıç bodoslamasıyla dümenin arasına sıkıştığımı fark ettim. Büyük bir güçlükle ayağa kalktım ve başım dönerken etrafa bakınınca, başta büyük dalgaların arasında olduğumuzu düşündüm; bizi yutmuş olan o dağ gibi, köpüklü okyanus girdabı hayal bile edilemeyecek kadar muazzamdı. Bir süre sonra, tam gemi limandan ayrılırken binmiş olan yaşlı bir İsveçlinin sesini işittim. Ona var gücümle seslendim ve sonunda sendeleyerek kıç tarafına geldi. Bizden başka kurtulan olmadığını kısa sürede fark ettik. Güvertede bulunan, bizim dışımızdaki herkes denize düşmüştü; kaptan ile yardımcıları da uyku-

1 Poe büyük bir fırtınayı kastediyor. –*çn*

larında ölmüş olmalıydılar, zira kamaralar suyla dolmuştu. Yardım almadan, geminin güvenliği konusunda elimizden pek bir şey gelmezdi ve çabalarımız başta, her an batma korkusunun yol açtığı felç yüzünden sekteye uğradı. Çapa halatımız kasırganın ilk nefesiyle birlikte sicim gibi kopuvermişti elbette, yoksa hemen alabora olurduk. Denizin önüne katılmış hâlde, korkutucu bir hızla gidiyorduk ve üstümüze sular yağıyordu. Pupamızın iskeleti epey çatlamıştı ve neredeyse her açıdan ağır darbeler almıştık; ama pompaların tıkanmamış, safraların da fazla yer değiştirmemiş olduğunu görünce çok sevindik. Fırtınanın ilk şiddeti azalmıştı bile, rüzgârdan yana da pek korkumuz yoktu; fakat rüzgârın tamamen dinmesini karamsarlıkla bekliyorduk; geminin şu hâliyle bir sonraki büyük dalgaya dayanamayacağına ve öleceğimize emindik. Ama bu oldukça makul kaygı şimdilik yersiz gibi geliyordu. Gemi enkazı, samyelinin ilk şiddeti kadar sert olmasa da hayatımda gördüğüm tüm kasırgalardan daha korkutucu olan rüzgârların önünde tam beş gün beş gece boyunca –bu süre içinde yediğimiz tek şey, baş kasaradan epey güçlükle temin ettiğimiz az miktarda palmiye şekeriydi–, akıl almaz bir hızla, uçarcasına ilerledi. İlk dört gün boyunca rotamız, küçük sapmalar sayılmazsa güneydoğu ve güney yönündeydi; Yeni Hollanda'nın[1] kıyı şeridi boyunca ilerlemiş olmalıyız. – Beşinci gün hava iyice soğudu, oysa rüzgâr neredeyse kuzeyden esmeye başlamıştı. – Güneş hastalıklı, sarı bir parıltıyla doğdu ve ufkun birkaç derece üstüne ağır ağır yükseldi – güçlü bir ışık yaymıyordu. Görünürde bulut yoktu fakat şiddeti giderek artan rüzgâr kesik kesik ve düzensizce, hiddetle esiyordu. Tahminimize göre öğle civarında güneşin yeniden belirmesi dikkatimizi çekti. Güneş, adına yaraşır bir ışık saçmıyordu; donuk ve kasvetli parıltısı, tüm ışınları kutuplaşmışçasına, yansıma yapmıyordu. Kabarmış denize batmadan hemen önce, güneşin ortasındaki ateş birden söndü; sanki gizemli bir güç tarafından telaşla söndürülmüştü. Güneş, dipsiz okyanusa tek başına hızla gömülürken soluk, gümüşsü bir daire kenarından ibaretti.

Altıncı günün gelmesini boşuna bekledik – o gün benim için

1 Avustralya'nın eski adı. –*çn*

hâlâ gelmiş değil – İsveçli için de hiç gelmedi. O vakitten sonra zifiri karanlığa gömüldük, öyle ki geminin yirmi adım ötesini göremiyorduk. Sonsuz gece bizi kuşatmayı sürdürürken, denizin tropikal kuşakta alışkın olduğumuz fosfor parıltısının faydası olmuyordu. Kasırganın şiddeti azalmamış olsa da, artık daha önce gördüğümüz köpüklü dalgalardan eser kalmadığını da fark ettik. Etrafımız korkunçlukla, koyu bir loşlukla ve kapkara, terletici bir abanoz çölle çevriliydi. Yaşlı İsveçli giderek batıl korkulara kapıldı, benim ruhumsa sessiz bir hayretle sarmalanmıştı. Gemiyle ilgilenmeyi, bunun faydasız olmakla kalmayıp zararlı olduğu düşüncesiyle tamamen bıraktık ve kendimizi mizana direğine olabildiğince sıkı bağlayıp, okyanus dünyasına acı acı bakmaya başladık. Zamanın geçişini hesaplamamızın yolu yoktu, durumumuz hakkında da tahmin yürütemiyorduk. Ama hiçbir denizcinin gitmediği kadar güneye gittiğimizin pekâlâ farkındaydık ve karşımıza genellikle rastlanan buzdan engellerin çıkmamasına çok şaşırıyorduk. Bu arada, her an sonumuz gelebilirdi – deniz ne zaman dağ gibi kabarsa, bizi yutmak için acele ediyordu sanki. Denizin öyle kabarabileceğini hayal bile etmemiştim, ânında sular altında kalmamamız da mucizeydi. Arkadaşım yükümüzün hafifliğinden dem vurdu ve gemimizin mükemmel niteliklerini anımsattı; fakat ben umutlanmanın boşuna olduğunu ister istemez hissediyordum ve kendimi ölmeye, kasvetle hazırladım; en fazla bir saatim kaldığını düşünüyordum, zira o simsiyah ve görkemli denizin kabarışı geminin kat ettiği her mille birlikte daha da ürkütücü ve afallatıcı oluyordu. Bazen albatrosların bile çıkamayacağı yüksekliklerde havasız kalıyorduk – bazense içinde havanın durgunlaştığı ve krakenlerin[1] uykusunu hiçbir sesin bölmediği bir su cehennemine öyle hızlı iniyorduk ki başımız dönüyordu.

Bu uçurumlardan birinin dibindeyken arkadaşımın attığı kısa çığlık gecenin sessizliğini ürkünç bir şekilde bozdu. "Bak! Bak!" diye haykırdı kulağımın dibinde... "Ulu Tanrım! Bak! Bak!" O konuşurken, içinde bulunduğumuz engin uçurumun kenarlarından

1 İskandinav mitolojisinde, ahtapotu andıran dev deniz yaratığı. –*çn*

süzülerek güvertemizi kesik kesik aydınlatan donuk, koyu kırmızı bir ışığın farkına vardım. Gözlerimi kaldırınca gördüğüm manzara kanımı dondurdu. Tam tepemizde, korkunç bir yükseklikte ve dik uçurumun tam kenarında, belki dört bin tonluk dev bir gemi vardı.[1] Yüksekliğinin yüz katından fazla bir dalganın zirvesinde yukarıya dönük durmasına karşın, yine de tüm pruva hattı kalyonlarından ve East Indiaman'lerden[2] daha büyük görünüyordu. Simsiyah ve mat, devasa gövdesinde gemilerde genellikle görülen türden oymalar yoktu. Açık lombarlarından tek sıra hâlinde dizili pirinç toplar çıkmıştı; bunların cilalı yüzeylerinden sarkan sayısız savaş fenerinin alevleri, geminin yelken halatlarıyla zincirlerinin etrafında ileri geri sallanıyordu. Fakat dehşete ve hayrete kapılmamıza asıl sebep olan şey, geminin o doğaüstü denizin ve dizginlenemez kasırganın ortasında yelken açmış olmasıydı. Onu ilk fark ettiğimizde, yalnızca o loş ve tüyler ürpertici uçurumun kenarında yavaşça inip kalkan pruvası görünüyordu. Baş döndürücü zirvenin tepesinde dehşet verici bir an boyunca, kendi yüceliğini düşünmeye dalmışçasına duraksadıktan sonra sallanıp yalpalamaya başladı ve — düştü.

O an ruhumun nasıl ansızın soğukkanlılığa kapıldığını bilmiyorum. Pupaya doğru sendeleyerek olabildiğince uzağa gittim, ardından da yaklaşan felaketi korkusuzca bekledim. Sonunda çabalamaktan vazgeçmeye başlamış olan gemimizin burnu batıyordu. Diğer gemi, gemimizin şimdiden su altında olan kısmının üstüne düşünce ben kaçınılmaz bir şekilde, karşı konulmaz bir güçle yukarıya, o yabancı geminin yelken halatlarıyla zincirlerinin arasına fırladım.

Ben düşerken gemi yan yatıp doğruldu; tayfanın beni fark etmemesini bu sarsıntının yol açtığı kargaşaya yordum. Kimseye görünmeden ve fazla zorlanmadan, yarı açık duran ana ambar ağzına gittim ve kısa sürede içeride saklanma fırsatı buldum. Bunu neden yaptığımı bilmiyorum. Gizlenmemin belki de başlıca sebebi, gemideki denizcileri görünce kapıldığım tarifsiz, korkuyla karışık şaşkın-

---

1 Uçan Hollandalı efsanesindeki hayalet gemi, tam bir gemi batarken belirir. —*çn*

2 Doğu Hindistan Şirketi'nin gemileri. —*çn*

lık hissiydi. Üstünkörü bakınca birçok açıdan tuhaf, şüphe uyandırıcı ve kaygı verici gelen o insan ırkına güvenmek istemiyordum. Bu yüzden, ambarda gizlenecek bir yer aramayı uygun gördüm. Birkaç panyol tahtasının yerini değiştirerek, geminin dev kaburga tahtalarının arasında kendime uygun bir saklanma yeri oluşturdum.

İşimi yeni bitirmişken ambarın içinden gelen ayak sesleri duyunca, saklanma yerini kullanmaya mecbur kaldım. Bir adam, gizlendiğim yerin yanından hafif ve sarsak adımlarla geçti. Yüzünü göremesem de genel görünüşünü inceleme fırsatı buldum. Oldukça yaşlı ve güçsüz olduğu belliydi. Yılların ağırlığı dizlerini büküyor, bütün vücudunu titretiyordu. Kendi kendine, anlamadığım bir dilde kesik kesik mırıldanıyordu; bir köşedeki, tuhaf aletlerden ve çürümüş deniz haritalarından oluşan yığının üstüne el yordamıyla oturdu. Tavırlarına, bunaklığın huysuzluğu ile bir Tanrı'nın ağırbaşlı vakarının tuhaf bir karışımı hâkimdi. Sonunda güverteye çıktı ve onu bir daha görmedim.

Adlandıramadığım bir duygu – analize geçit vermeyen, geçmişin derslerinin açıklama getirmekte yetersiz kaldığı ve korkarım gelecekte de anlam veremeyeceğim bir his ruhumu ele geçirdi. Bu sonuncusu, benimki gibi bir zihne kötü geliyor. Düşüncelerimin doğası konusunda asla –biliyorum ki asla– tatmin olmayacağım. Yine de, bu düşüncelerin muğlak olması şaşırtıcı değil çünkü yepyeni kaynaklardan doğuyorlar. Ruhuma yeni bir algı – yeni bir varlık ekleniyor.

Bu korkunç geminin güvertesinde yürümeyeli epey olmuştu ve sanırım kaderimin şuaları bir noktaya odaklanmaya başlıyor. Ne anlaşılmaz insanlar! Tahmin edemediğim konularla ilgili derin düşüncelere dalmış hâlde, beni fark etmeden yanımdan geçiyorlar. Saklanmam tamamen aptalcaymış, zira bu insanlar *görmüyor.* Daha şimdi ikinci kaptanın gözünün önünden geçtim; yakın zamanda da kaptanın özel kamarasına girmeye cesaret etmiştim ve bunları oradan aldığım gereçlerle yazıyorum, şimdiye kadar yaptığım gibi. Bu

günlüğe arada sırada devam edeceğim. Evet, bunu dünyaya ulaştırmanın bir yolunu bulamayabilirim ama en azından deneyeceğim. En son anda, bu elyazmasını bir şişeye koyup denize atacağım.

Beni yeniden uzun uzun düşünmeye sevk eden bir olay yaşandı. Böyle şeyler kontrolsüz talihin işi mi? Gözümü karartıp güverteye çıkmıştım ve filikanın dibindeki, iskalaryalar ve eski yelkenlerden oluşan yığına dikkat çekmeden atlamıştım. Yazgımın tuhaflığını düşünmeye dalmışken, bir katran fırçasını yanımdaki fıçının üstündeki, düzgünce katlanmış cunda yelkeninin kenarlarında farkında olmadan gezdirdim. Cunda yelkeni şimdi gemiden sarkıyor; fırçanın rasgele dokunuşları, üstüne KEŞİF sözcüğünü yazmış.

Son zamanlarda geminin yapısına ilişkin epey gözlemde bulundum. İyi silahlanmış olsa da, savaş gemisi olduğunu sanmıyorum. Yelken halatları ve zincirleri, tasarımı ve genel donanımı öyle olmadığını gösteriyor. Ne *olmadığını* kolayca anlayabiliyorum; ne *olduğunu* söylemekse korkarım olanaksız. Sebebini bilmiyorum ama geminin tuhaf modelini ve benzersiz direklerini, devasa boyutunu ve fazla büyük yelkenlerini, son derece sade pruvasını ve köhne pupasını incelerken bazen tanıdık bir şeyler görür gibi oluyorum ve bu belirsiz hatıra gölgelerine, yabancı dilde yazılmış eski tarihçelerin ve geçmişte kalmış çağların şaşırtıcı anıları eşlik ediyor hep.

Geminin gövdesinin kerestelerine bakıyordum. Gemi bilmediğim bir malzemeden yapılmış. Ahşabının tuhaf bir özelliği, bu tür işlerde kullanılmaya uygun olmadığını düşündürüyor. Fazla *gözenekli* olmasından bahsediyorum ki bunun, geminin bu denizlerde gezinmenin doğal bir sonucu olarak kurtlar tarafından yenmesiyle de, eskiyip çürümesiyle de ilgisi yok. Fazla meraklı birinin gözlemi gibi gelebilir ama bu ahşap her açıdan İspanyol meşesine benziyor, ancak doğal olmayan yöntemlerle kabartılmış sanki.

Yukarıdaki cümleyi okurken, her türlü kötü hava koşuluna maruz kalmış yaşlı bir Hollandalı denizcinin tuhaf bir vecizesini anım-

sıyorum. Dürüstlüğünden şüphe edildiğinde, "Gemilerin gövdesinin denizcilerin canlı bedeniymiş gibi büyüdüğü bir denizin varlığı kadar gerçek bu," derdi.

Bir saat kadar önce cesaretimi toplayıp bir grup tayfanın karşısına çıktım. Bana hiç ilgi göstermediler ve tam ortalarında durmama karşın varlığımın hiç farkında değilmiş gibi davrandılar. Ambardaki o ilk gördüğüm adam gibi bunların da yaşlı olduğu, ağarmış saçlarından belliydi. Dizleri güçsüzlükten titriyordu; omuzları dermansızlıktan çökmüştü; kırış kırış olmuş tenleri rüzgârda hışırdıyordu; alçak ve titrek sesle, kesik kesik konuşuyorlardı; ihtiyarlık yüzünden sulu olan gözleri parlıyordu; ve kır saçları fırtınada korkunç bir şekilde dalgalanıyordu. Çevrelerinde, güvertenin her tarafında son derece tuhaf, artık kullanılmayan matematik aletleri saçılıydı.

Bir süre önce, cunda yelkeninin sarkık olduğundan bahsetmiştim. O zamandan beri rüzgârla savrulan gemi, korkunç bir hızla güney yönünde ilerlemeyi sürdürdü; direk şapkalarından yan çubuklarına dek tüm yelkenleri indirildi ve babafingo serenlerinin cundaları hayal edilebilecek en korkunç su cehennemine dalıp çıkıyor. Güvertede ayakta durmamın olanaksızlığını fark edince oradan az önce ayrıldım, oysa tayfa pek sıkıntı çekmezmiş gibi görünüyor. Devasa gemimizin bir anda ve ebediyen deniz tarafından yutulmaması mucizelerin mucizesi gibi geliyor. Sonsuzluğun kenarında, uçuruma doğru son adımı atmadan asılı kalmaya mahkûm olduğumuz belli. Daha önce gördüklerimden bin kat büyük dalgaların önünde, ok gibi uçan bir martının rahatlığıyla süzülüyoruz; dev dalgalar, derinlerden gelen ama sadece basit tehditler savurabilen ve insan öldürmeleri yasak olan iblisler misali tepemizde yükseliyor. Kurtulup durmamızı, bunu sağlayabilecek tek doğal etkiye yoruyorum. Geminin güçlü bir akıntının ya da anaforun etkisinde olduğunu varsaymak zorundayım.

Kaptan'ın karşısına çıktım, hem de kendi kamarasında – fakat tahmin ettiğim gibi, benimle hiç ilgilenmedi. Üstünkörü bakınca normal bir insandan fazlası ya da eksiği yokmuş gibi görünse de, ona merakla karışık, engelleyemediğim bir saygı ve huşuyla bakıyordum. Boyu neredeyse benimki kadar; yani bir yetmiş civarında. Vücudu biçimli ve sağlam yapılı fakat ne gürbüz ne de başka herhangi bir açıdan dikkat çekici. Ancak yüz ifadesindeki tuhaflık – yaşlılığın o güçlü, muhteşem, heyecan verici, mutlak ve uç noktada kanıtı ruhumda bir his – tarifsiz bir duygu uyandırıyor. Alnı pek kırışıklı olmasa da, uzun yılların damgasını taşıyor sanki. Kır saçı geçmişin kayıtları, daha da gri olan gözleriyse geleceği gören kâhinler. Kamaranın zemini demir telli tuhaf folyolarla, eskimiş bilim aletleriyle ve artık kullanılmayan, unutulmuş haritalarla kaplıydı. Adam başını eğip ellerinin arasına almıştı; anladığım kadarıyla bir görev mektubu olan ve her hâlükârda bir hükümdarın imzasını taşıyan bir sayfayı öfkeli, huzursuz gözlerle okuyordu. Kendi kendine mırıldanıyordu – tıpkı ambarda gördüğüm ilk denizci gibi – yabancı bir dilde, alçak sesle, huysuzca konuşuyordu; ve dirseğimin dibinde olmasına karşın sesi sanki bir mil öteden geliyordu.

Gemi ve içindeki her şey yaşlılığın ruhuna bürünmüş. Tayfa asırlar öncesinden kalma hayaletler gibi süzülerek ortalıkta dolanıyor; gözlerinde heves ve huzursuzluk var; savaş fenerlerinin parlak ışığında karşıma çıktıklarında benzersiz bir hisse kapılıyorum, oysa hayatım boyunca antikacılık yaptım ve Baalbek, Tadmor[1] ve Persepolis'teki devrik sütunların gölgelerini içime çektim, ta ki ruhum da bir harabeye dönüşene dek.

Etrafıma bakınca, önceki kaygılarımdan utanıyorum. Daha önceki fırtına beni tir tir titrettiyse, rüzgârla okyanusun tornado ve samyeli sözcüklerini bile yetersiz ve önemsiz kılacak şekilde kapışmaları karşısında dehşete düşmem gerekmez mi? Gemi sonsuz gecenin karanlığıyla ve köpüksüz suların kaosuyla çevrili; fakat arada sırada iki yanımızda,

1 Palmira. –*çn*

bir fersah kadar ötede, bulutsuz göğe doğru yükselen ve evrenin surlarına benzeyen devasa buz duvarları görüyorum hayal meyal.

Düşündüğüm gibi, gemi sahiden de bir akıntıya kapılmış – uluyarak, çığlık çığlığa, bir şelalenin olanca hızıyla gürleyerek beyaz buzların arasından güney yönünde ilerleyen bir dalgaya böyle denilebilirse tabii.

Duyduğum dehşeti hayal etmek tamamen imkânsız olsa gerek; yine de, bu korkunç bölgenin sırlarını keşfetme merakı umutsuzluğuma bile baskın çıkıyor ve beni en kötü şekilde ölmeye bile razı ediyor. Heyecan verici bir bilgiye – asla paylaşılamayacak, ulaşılması yok olmak anlamına gelen bir gizeme hızla yaklaştığımız belli. Belki de bu akıntı bizi dosdoğru güney kutbuna götürüyor. Son derece saçma görünen bu varsayımın aslında gayet muhtemel olduğunu itiraf etmeliyim.

Tayfa güverteyi huzursuz ve sarsak adımlarla arşınlıyor; ama yüzlerinde, umutsuzluktan kaynaklanan fütursuzluktan çok umudun canlılığı var.

Bu arada, rüzgâr hâlâ pupamızın tarafından esiyor ve kanaviçe yüklü gemi bazen denizden yukarıya fırlıyor! – Ah, dehşet üstüne dehşet! – Buzlar birden iki yana açılıyor ve biz, duvarlarının tepesi karanlıkta, uzaklarda gözden kaybolan muazzam bir amfiteatrın çevresinde baş döndürücü bir hızla dönerek dev, eşmerkezli çemberler çiziyoruz. Ama kaderimi düşünmeye pek zamanım olmayacak! Çemberler hızla daralıyor – girdabın içine delice atılıyoruz – ve okyanusla kasırga kükreyip böğürürken, gürlerken gemi sarsılıyor – aman Tanrım! Ve – aşağıya düşüyor!

Not. – "Şişede Bulunan Elyazması" ilk olarak 1831'de yayımlandı ve ben Mercator haritalarını ancak yıllar sonra inceleyebildim, ki bu haritalara göre yılın dört ayında okyanustan (kuzey) Kutup Girdabı'na yönelen bir akıntı yeryüzünün derinliklerine iniyor; Kutup ise muazzam yükseklikte, siyah bir kaya olarak gösterilmiş.

Randevu (Hayalperest)

Son Bugaboo ve Kickapoo Seferi'nden Bir Öykü

Benim için kal orada! O yankılı vadide
Mutlaka buluşacağım seninle.
[*Chichester Piskoposu Henry King'in,*[1]
eşinin cenaze töreninde yaptığı konuşmadan.][2]

Bahtsız ve gizemli adam! – Sen ki kendi hayal gücünün parlaklığı karşısında afalladın ve gençliğinin alevlerinin içine düştün! Seni hayalimde görüyorum yine! Siluetin bir kez daha karşımda! – O soğuk vadideki, gölgelerin arasındaki hâlini değil – ah, o hâlini değil – *olması gereken hâlini* görüyorum – memleketin Venedik'te, o bu-

1 İngiliz şair ve piskopos (1592-1669). *–çn*

2 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:
'*Ich habe gelebt, und geliebet.* [Yaşadım ve sevdim.] – Schiller'in *Wallenstein*'ı
'*Und sterbich denn, so sterbich doch / Durch sie – durch sie.* [Ve ölürsem de en azından / *O kadınla* ölürüm – *O kadınla* ölürüm.] – Goethe
'Bir isim – bir ses – vardır ki, diğer her türlü müzikten daha çok haz veren ama çılgın ve vakur bir ezgiyle titreşir kulağımda. Okuyan az sayıda kişinin ve düşünen çok az sayıda kişinin taparcasına sevdiği bu ismin arması henüz ölümsüzlüğün kalkanına işlenmemiştir aslında; fakat yine de, Tire yangınının nitelikleriyle müjdelenmiştir ve şimdiden sonra, yüzyılların nefesiyle okunur hâle getirilecektir.
'Dahası, kendi içlerinde önemsiz olsalar da nihai etki taşıyan sebeplerden dolayı gizlemekte kararlı olduğum bir isimdir bu. Yaşamı öylesine az anlaşılan, melankolik sonununsa fesatça ve küfre varan sözlerle anlatıldığı, büyük bir insan olan müteveffadan takma isimle bahsederek kendisinin anısına saygısızlık edecek de değilim. Kulağa hoş gelen bir mahlası anlatılarının kemerinin temel taşı hâline getiren ve tıpkı bir mimar gibi, sonuca ulaşmak için böyle bir temel taşına ihtiyaç duyan türden yazarlardan da değilim.' *–çn*

lanık hayaller şehrinde –o şehir ki yıldızların denizdeki cennetidir ve Palladio'nun[1] tarzında inşa edilmiş sarayların geniş pencereleri aşağıdaki sessiz suların sırlarına derin derin, acı acı bakar–, ömrünü muhteşem bir şekilde, derin düşüncelere dalarak harcadığını görüyorum. Evet! Tekrarlıyorum – *olması gereken hâlini* görüyorum. Bu dünyadan başka dünyalar da var şüphesiz – çoğunluğun düşüncelerinden başka düşünceler – sofistin kuramlarından başka kuramlar. Senin davranışlarını kim sorgulayacak peki? Kim hayallerle geçen saatlerinden dolayı suçlayacak seni veya kim aslında bitmek tükenmek bilmez bir enerjiyle dolup taşmandan kaynaklanan uğraşlarını hayat israfı diye kötüleyecek?

Bahsettiğim kişiyle üçüncü veya dördüncü görüşmemde Venedik'te, *Ponte di Sospiri*[2] adlı kemerli geçitte buluştum. O görüşmenin ayrıntılarını pek hatırlamıyorum. Yine de gece yarısının zifiri karanlığını, Ahlar Köprüsü'nü, dar kanalda gezinen kadınların güzelliğini ve Romantizm Dehası'nı hatırlıyorum – ah! Nasıl unutabilirim ki!

Sıradışı ölçüde kasvetli bir geceydi. Meydandaki büyük saat, İtalyan akşamının beşinci saatini ilan etmişti. Çan Kulesi Meydanı sessiz ve boştu, eski Dukalık Sarayı'nın ışıkları da hızla sönüyordu. Piazzetta'dan çıkmış, Büyük Kanal üstünden evime dönüyordum. Ama gondolum San Marco Kanalı'nın girişinin önünden geçerken birden o kanalın içlerinden gelen vahşi, histerik, upuzun bir kadın çığlığı gecenin sessizliğini bozdu. Sesten irkilerek ayağa fırladım: Gondolcu da tek küreğini düşürdü ve zifiri karanlıkta küreği bulma şansımız olmadığından, büyük kanaldan küçüğe doğru giden akıntıya kendimizi bırakmak zorunda kaldık. Biz Ahlar Köprüsü'ne doğru yavaşça, siyah tüylü dev bir kondor gibi sürüklenirken Dukalık Sarayı'nın pencerelerinde ve merdivenlerinde ansızın yanan binlerce şamdan, koyu loşluğun tamamını kurşuni, anormal bir gündüze dönüştürüverdi.

---

1 İtalyan mimar Andrea Palladio (1508-1580). –*çn*

2 Ahlar Köprüsü. İngiliz şair Lord Byron (1788-1824) bu köprüye adını vermiş ve şu dizeleriyle meşhur etmiştir: "Venedik'te Ahlar Köprüsü'nde durdum / Bir yanımda saray, diğer yanımda hapishane." –*çn*

Annesinin kolları arasından kayan bir çocuk, yüksek binanın üst kat pencerelerinden birinden derin ve loş kanala düşmüştü. Sakin sular kurbanı usulca yutuvermişti; her ne kadar görünürdeki tek gondol benimki olsa da, birçok gürbüz yüzücü şimdiden akıntıya dalmıştı ve o hazineyi su yüzeyinde boşuna aramaktaydı. Ama heyhat! O artık ancak suların derinliklerinde bulunabilirdi. Sarayın girişindeki siyah, geniş, mermer kaldırım taşlarının üstünde ve suyun birkaç basamak yukarısında, o sırada görenlerin asla unutamayacağı bir siluet durmaktaydı. Bu kişi Venedik'teki herkesin hayran olduğu – şenlerin şeni Markiz Aphrodite idi – tüm kadınların güzel olduğu bir yerdeki en güzel kadındı – ancak bir yandan da yaşlı tilki Mentoni'nin eşiydi ve şimdi çamurlu suyun derinliklerinde, onun tatlı okşayışlarını acı acı düşünen ve minik canını ona seslenme çabasıyla tüketen güzel çocuğun, ilk ve tek çocuğunun annesiydi.

Tek başına duruyordu. Küçük, çıplak ve gümüşi ayakları, altındaki mermerin siyah aynasında parlıyordu. O geceki balo için yaptırılmış ve henüz yarısından fazlası çözülmemiş saçı, klasik bir güzelliğe sahip başının etrafında, genç sümbülleri andıran bukleler hâlinde, bir elmas sağanağının içinde toplanmıştı. Görünüşe göre, zarif bedenini kar beyazı, tül gibi bir elbise dışında pek bir şey örtmüyordu; fakat yaz ortasının gece yarısı havası sıcak, ağır, durgundu ve heykel gibi duran o kişi, üstünden Niobe'nin[1] ağır, mermer giysisi gibi sarkan incecik elbisenin kıvrımlarını kımıldatacak tek bir harekette bile bulunmuyordu. Ancak –ne tuhaftır ki!– kadının iri ve ışıltılı gözleri aşağıya, en parlak umudunun gömülü olduğu mezara değil – apayrı bir yöne çevriliydi! Eski Cumhuriyet Hapishanesi'nin Venedik'teki en görkemli bina olduğunu düşünürüm – ama bu kadın, tek çocuğu aşağıda boğulurken o binaya nasıl öylesine sabit gözlerle bakabiliyordu? Üstelik baktığı karanlık ve kasvetli girinti, kadının yatak odası penceresinin tam karşısındaydı – dolayısıyla oranın gölgelerinde – mimarisinde – sarmaşık kaplı, resmi görünümlü saçak silmelerinde – Markiz di Mentoni'nin daha önce bin kez görmediği

1 Yunan mitolojisinde, çocukları öldürüldükten sonra Zeus tarafından taşa dönüştürülen anne. *–çn*

ne olabilirdi? Saçma! – Öyle zamanlarda gözün, ona keder veren görüntüleri kırık bir ayna gibi çoğalttığını ve önündeki felaketi çok uzaklardaki sayısız yerde gördüğünü hatırlamayan var mıdır?

Markiz'in birkaç basamak yukarısında, su bendi kemerinin altında satire benzeyen, iki dirhem bir çekirdek giyinmiş Mentoni'nin ta kendisi durmaktaydı. Bazen gitarını tıngırdatıyordu ve çocuğunun bulunması için arada sırada talimatlar verirken can sıkıntısından ölecek gibiydi. Bense sersemlemiş ve dehşetten donakalmış hâldeydim; çığlığı duyar duymaz dikelmiştim ve kımıldayacak gücüm yoktu; cenaze gondoluna benzeyen gondolla süzülerek aralarına girdiğim o telaşlı insanlara, solmuş yüzüm ve kaskatı uzuvlarımla, uğursuz bir hayalet gibi görünmüş olmalıyım.

Tüm çabalar boşa çıktı. Aramaya katılanlar arasında en gayretli olanların bile birçoğu uğraşmaktan giderek vazgeçiyor, kasvet ve kedere teslim oluyordu. Çocuğun kurtulması pek mümkün görünmüyordu; (annesiyse hâlâ umutluydu!) ama şimdi, Eski Cumhuriyet Hapishanesi'nin bir bölümünü teşkil ettiğinden bahsettiğim o karanlık girintinin içinden, Markiz'in ızgaralı penceresinin tam karşısından, pelerine sarınmış biri aydınlığa çıktı ve baş döndürücü yüksekliğin kenarında bir an durduktan sonra kanala balıklama daldı. Bir an sonraysa mermer kaldırım taşlarının üstünde, Markiz'in yanında, kucağında hâlâ yaşayan ve nefes alan çocukla duruyordu; ıslanıp ağırlaşmış pelerini çözülüp ayaklarının dibine düşünce, hayretler içinde bakan seyirciler o zamanlar Avrupa'nın büyük bölümünde meşhur olan çok genç bir adamın zarif endamının ortaya çıktığını gördüler.

Kurtarıcı tek kelime etmedi. Oysa Markiz! Şimdi çocuğunu alacak – bağrına basacak – onun minik bedenine sımsıkı sarılıp okşayacak. Heyhat! Çocuğu yabancıdan *bir başkasının* kolları alıyor – onu *bir başkasının* kolları alıp saraya götürüyor ve kalabalık bunu fark etmiyor! Ve Markiz! Dudağı – güzel dudağı titriyor: Gözlerinde – Plinius'un[1] kengeri gibi "yumuşak ve sıvımsı" gözlerinde yaşlar

1 Romalı yazar ve hukukçu Gaius Plinius Caecilius Secundus, "Genç Plinius" (61-113). –*çn*

birikiyor. Evet! O gözlerde yaşlar birikiyor – ve bakın! Kadın bütün ruhuyla tepeden tırnağa titriyor; o heykel canlanmaya başlıyor! O soluk mermer çehreye, kabaran mermer göğse, kusursuz mermer ayaklara kontrol edilemez, kızıl bir dalganın yayılıverdiğini görüyoruz; ve zarif bedeni, Napoli'de esintide sallanan, çimenler arasındaki parlak gümüşi zambaklar gibi hafifçe titriyor.

O kadın *neden* kızarsın! Bu sorunun yanıtı yok – bir anne olarak kapıldığı telaş ve dehşetle buduvarının mahremiyetinden çıkarken minik ayaklarına terlik giymeyi ihmal etmiş, Venediklilere özgü omuzlarını da uygun şekilde örtmeyi tamamen unutmuş olması dışında. Öyle kızarmasının başka ne sebebi olabilir ki? – Gözlerindeki o tutkulu, yalvaran bakışın? – Hızla inip kalkan göğsündeki tuhaf duygu fırtınasının? – Titreyen elini bastırmasının? – O el ki, Mentoni saraya girerken yabancının eline kazayla dokundu. Kadının adama çabucak veda ederken, anlamsız sözler söylerken alçak – tuhaf bir şekilde alçak sesle konuşmasının sebebi ne olabilir? "Sen kazandın –" dedi veya suların şırıltısı beni yanılttı. – "Sen kazandın – gündoğumundan bir saat sonra – buluşacağız – öyle olsun!"

Kargaşa dinmiş, sarayın içindeki ışıklar sönmüştü ve kim olduğunu yeni fark ettiğim yabancı, kaldırım taşlarında tek başına duruyordu. Akıl almaz bir heyecanla titriyor ve etrafa bakınıp gondol arıyordu. Ona en azından benimkini teklif etmeliydim; bu nezaketimi kabul etti. Su bendinden bir kürek temin ettikten sonra birlikte evine gittik; yolda kendini hızla toparladı ve daha önceki tanışıklığımızdan son derece dostane bir şekilde bahsetti.

Bazı konularda detaycı olmayı severim. Yabancının fiziği –ondan böyle bahsedeyim, zira dünyanın gözünde hâlâ bir yabancıydı–, yabancının fiziği bu konulardan biri. Boyu ortalamanın altında sayılırdı; ancak bazen, yoğun bir duyguya kapıldığında bedeni *irileşerek* bu iddiayı yalanlıyordu. Neredeyse zayıf denebilecek hafif ve biçimli vücudu, daha tehlikeli acil durumlarda çabasızca sergilediği bilinen acı kuvvetten çok, Ahlar Köprüsü'nde sergilediği eylem adamlığına işaret ediyordu. Bir ilahın ağız ve çenesine

– gölgeleri safi ela ile parlak siyah arasında değişen, benzersiz, delişmen, iri, berrak gözlere – ve gür, kıvırcık siyah saçının arasından ara ara parıldayan, sıradışı genişlikte bir alna sahip yüz hatları, belki İmparator Commodus'un[1] mermer heykelleri hariç, şimdiye kadar gördüklerim arasında klasik anlamda en muntazam olanıydı. Yine de, çehresi tüm insanların hayatlarında bir ara gördüğü ve bir daha görmediği türdendi. Hafızada yer edecek özel – yerleşik bir ifadesi yoktu; görüldükten hemen sonra unutulan – buna karşın muğlak ve süreğen bir anımsama arzusu uyandıran bir çehreydi. Bunun sebebi, peş peşe kapıldığı yoğun hislerin herhangi bir zamanda o yüzün aynasında yansımaması değildi – hissin geçmesinden sonra o aynada, o ayna benzerinde iz kalmamasıydı.

Maceralı gecemizin sonunda yabancının yanından ayrılırken, ertesi sabah *çok* erkenden ziyaretine gelmemi, telaşlı olduğunu düşündürecek bir şekilde ısrarla rica etti. Bu yüzden, gündoğumundan hemen sonra Palazzo'suna[2] gittim; orası Rialto[3] civarında, Büyük Kanal'ın sularının üstünde yükselen kasvetli fakat son derece görkemli, dev binalardan biriydi. Geniş ve mozaikli bir döner merdivenden çıkarılıp, eşsiz ihtişamı açılan kapıdan dışarı ışıl ışıl taşan, lükslüğüyle gözlerimi kamaştırıp başımı döndüren bir daireye götürüldüm.

Tanışımın zengin olduğunu biliyordum. Servetinin öyle büyük olduğu söyleniyordu ki, bunun gülünç bir mübalağa olduğunu iddia ettiğim bile olmuştu. Fakat etrafıma bakınırken, herhangi bir Avrupalının o şıkır şıkır, prenslere layık görkemi satın alacak kadar varlıklı olabileceğine inanamadım.

Dediğim gibi, güneş yükselmişti, ancak oda hâlâ ışıl ışıl aydınlatılıyordu. Bundan ve arkadaşımın yüzündeki bitkin ifadeden yola çıkarak, dün gece hiç uyumadığı sonucuna vardım. Dairenin mimarisinde ve süslemelerinde, göz kamaştırmanın ve hayretler içinde

1 Roma İmparatoru Marcus Aurelius Commodus Antoninus Augustus (161-192). –*çn*

2 Palas. –*çn*

3 Venedik'in geleneksel finans ve ticaret merkezi olan semt. –*çn*

bırakmanın hedeflendiği barizdi. Teknik olarak, *uyum* adı verilen şeye ya da ulusal niteliklere dekorasyonda çok az önem verilmişti. İnsanın gözü nesneden nesneye geziniyor ve hiçbirine takılmıyordu – ne Yunan ressamların grotesk eserlerine, ne İtalya'nın en iyi dönemlerine ait heykellere, ne de eğitimsiz Mısırlıların dev oymalarına. Odanın her yerindeki göz alıcı perdeler, kaynağı belirsiz ve hafif, melankolik bir müziğin titreşimleriyle sallanıyordu. Sarmal şeklindeki tuhaf buhurdanlardan yükselerek uyumsuzca birbirine karışan çeşitli esans kokuları, zümrüt yeşili ve menekşe rengi çok sayıda titrek alevle birlikte insanın duyularına hücum ediyordu. Yeni doğmuş güneşin ışınları, her birinde tek bir kızıl cam olan pencerelerden içeriye akın edip her yeri aydınlatıyordu. Görkemli güneşin, erimiş gümüş şelaleleri misali kornişlerden sarkan perdelerden binlerce ışıltıyla yansıyan doğal huzmeleri sonunda yapay ışığa titreşerek karışıyor ve Chili[1] altını renginde, göz alıcı, sıvımsı görünen halının üstünde iç içe geçmiş ve boyun eğmiş hâlde, öbek öbek uzanıyordu.[2]

Ben odaya girerken, ev sahibi bir koltuğu gösterip oturmamı işaret etti ve bir divana boylu boyunca uzanarak, "Ha ha ha! – Ha ha ha!" – diye güldü. Böylesine tuhaf bir karşılamanın *bienséance*'ı[3] konusunda tereddüde kapıldığımı görünce, "Görüyorum ki," dedi... – "Görüyorum ki dairem sizi şaşkına çevirdi – heykellerim – tablolarım – mimari tasarımımın ve döşemeliklerin orijinalliği! – İhtişamım sizi resmen sarhoş etti ha? Ama lütfen beni bağışlayın, beyefendi; [sesini alçaltıp daha samimi bir tonla konuştu] kaba kahkahamı bağışlayın. *Öyle* şaşkın görünüyordunuz ki. Hem bazı şeyler öyle komiktir ki, insan ya *gülmeli* ya da ölmelidir. Gülerek ölmek, muhteşem ölümlerin en muhteşemi olsa gerek! Sör Thomas More –mükemmel bir adamdı, Sör Thomas More–, Sör Thomas More

---

1 Muhtemelen Çin'in Chihli eyaleti kastediliyor. –*çn*

2 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:
'[Yeni paragraf] Yani buraya bir dehanın eli değmişti. – Bir güzellik kaosu – kırı vardı karşımda; hayalsi ve tutarsız bir ihtişamın karşısında olduğum hissi ruhumu ele geçirince, kapı eşiğinde suskun kalmayı sürdürdüm.' –*çn*

3 Uygunluk. –*çn*

gülerek ölmüştü, hatırlarsınız. Ravisius Textor'un[1] *Saçmalıklar*'ında da hayatı aynı şahane şekilde son bulan karakterlerin uzun bir listesi yer alır. Ama biliyor musunuz," diye devam etti düşünceli bir edayla, "Sparta'da (şimdiki Palaeohori'de),[2] dediğim gibi Sparta'da, hisarın batısında, güçlükle fark edilen bir harabeler kaosunun ortasında bir çeşit kaide vardır ve bunun üstündeki ΛΑΣΜ yazısı hâlâ okunabilmektedir. Bu yazı, ΓΕΛΑΣΜΑ[3] sözcüğünün bir kısmıdır şüphesiz. Sparta'da binlerce farklı ilaha adanmış binlerce tapınak ve türbe vardı. Hepsi yıkılmışken Kahkaha sunağının ayakta kalmış olması ne tuhaf! Ama şu an," diye devam etti, sesini ve tavrını tuhaf bir şekilde değiştirerek, "sizinle eğlenmeye hakkım yok. Şaşırmakta haklısınız. Avrupa bunun kadar, bu krallara layık küçük odam kadar güzel bir şey üretemez. Diğer dairelerim kesinlikle buna benzemez; onlar sıkıcı modanın *uç noktada* örnekleri sadece. Oysa bu, modadan daha iyi – değil mi? Görseler hemen taklit ederler – yani babalarından kalan bütün mirası bu işe harcayabilecek durumda olanlar. Ama ayağa düşmemesi için önlemimi aldım. Ben, uşağım ve başka tek bir kişi hariç, bu muhteşem yerin gizemlerine tanık olmasına izin verilen tek insan sizsiniz; bu başkalarının evlerinin zevksiz dekorasyonundan anlaşılıyordur zaten!"

Bunu başımla onayladım – zira o görkemin, esans kokularının ve müziğin etkileyiciliği, adamın beklenmedik ölçüde eksantrik hitap tarzıyla ve tavrıyla birleşince, takdirimi iltifat minvalinde ifade edecek sözcükler bulmamı engelliyordu.

Kalkıp koluma girdi ve dairede gezinerek "Burada," diye devam etti, "burada Yunanlardan Cimabue'ye[4] ve Cimabue'den günümüze dek ressamların tabloları bulunuyor. Gördüğünüz gibi, çoğunu güzel sanatlarla ilgili yerleşik fikirleri pek umursamadan seçtim. Ama hepsi de böyle bir odanın duvarlarına uygun resimler. Burada da adı sanı bilinmeyen dâhilerin bazı başyapıtları var – burada da, zama-

1 Fransız hümanist âlim ve belagat profesörü (1470-1542). –*çn*

2 Eski Şehir. –*çn*

3 Kahkaha. –*çn*

4 Floransalı ressam ve mozaikçi Giovanni Cimabue (1240-1302). –*çn*

nında ünlenmelerine karşın, çokbilmiş akademisyenlerin sessizliğe ve bana terk ettiği insanların yarım kalmış taslakları yer alıyor. Ne düşünüyorsunuz," dedi, konuşurken ansızın bana dönerek – "bu Madonna della Pietà[1] hakkında ne düşünüyorsunuz?"

Heyecanlı mizacımı tamamen sergileyerek (zira eserin eşsiz güzelliğini pürdikkat incelemekteydim), "Bu Guido'nun!"[2] dedim. "Bu Guido'nun! – Bunu *nasıl* ele geçirebildiniz? – Venüs heykel için ne ise, bu da hiç tartışmasız resim için odur."

Düşünceli bir edayla "Pöh!" dedi. "Venüs mü – güzel Venüs mü? – Medici Venüs heykeli mi? Hani şu küçük başlı ve yaldızlı saçlı Venüs? Sol kolun bir kısmı [sesini öyle alçalttı ki duymakta zorlandım] ve sağ kolun tamamı restorasyon; ayrıca sağ kolun işveli havasında her türlü yapmacıklığın özü yatıyor bence. *Ben* şahsen Canova'yı[3] yeğlerim! Apollo[4] da kopya – hiç şüphesiz – kör ve aptal olduğum için, Apollo'nun o yere göğe sığdırılamayan muhteşemliğini göremiyorum! İster istemez –vah banal– ister istemez Antinous[5] Heykeli'ni yeğliyorum. Sokrates değil miydi, heykeltıraş heykelini mermer bloğunun içinden bulup çıkarır diyen? Öyleyse Michelangelo'nun şu beyiti hiç de orijinal değil –

> *"'Non ha l'ottimo artista alcun concetto*
> *"'Che un marmo solo in se non circonscriva.'"*[6]

Şu söylenmiştir ya da söylenmelidir ki, gerçek centilmenlerin davranışlarının kaba insanlarınkinden farklı olduğunu hep hissetsek de, bu farkın tam olarak ne olduğunu hemen bilemeyiz. O olaylı sabahta, tanışımın görünüşteki tavırları ve daha da fazla bir şekilde mizacı, karakteri karşısında bu sözün doğruluğunu yoğun olarak hissettim.

1 İsa'nın yasını tutan Meryem Ana'nın büyük tablosu. –*çn*

2 İtalyan ressam Guido Reni (1575-1642). –*çn*

3 İtalyan neoklasik heykeltıraş Antonio Canova (1757-1822). 1805 tarihli Venüs heykelinin modeli Pauline Bonaparte idi. –*çn*

4 Lord Byron'a benzetilen Apollo Belvedere heykeli. –*çn*

5 Roma İmparatoru Hadrianus'un sevgilisi olan Yunan. –*çn*

6 "Mermer bloğu, en iyi sanatçıların bile fikirlerini kısıtlar." –*çn*

Onu temelde diğer tüm insanlardan ayırır gibi görünen ruhsal tuhaflığını da, en ufak eylemlerinde bile görülen – keyifli konuşmalarına sızan – ve neşe patlamalarıyla kaynaşan – Persepolis tapınaklarını çevreleyen saçak silmelerindeki sırıtan maskelerin gözlerinden kıvrıla kıvrıla çıkan engerekler misali kaynaşan bir *alışkanlık*, yoğun ve süregen düşünme alışkanlığı olarak tanımlayabilirim en iyi şekilde.

Ancak önemsiz meselelerden hızlı hızlı, uzun uzadıya, şakacı ve bir yandan da ağırbaşlı bir sesle bahsederken büründüğü endişeli havayı – eylemleri ile konuşmasındaki tedirginliği ve biraz aşırı *samimiyeti* – bana hep anlaşılmaz, hatta kimi zaman kaygı verici gelen huzursuzluğunu ve heyecanını defalarca, ister istemez fark ettim. Ayrıca sık sık, başlangıcını besbelli unuttuğu bir cümlenin ortasında duraksayıp, bir ziyaretçinin her an gelmesini bekler ya da muhtemelen hayal gücünün ürünü olan sesleri dinlercesine kulak kabartıyordu.

Onun gündüz düşlerinden veya dalgınlıktan kaynaklanan bu duraksamalarından biri sırasında, yanımdaki divanın üstünde duran, şair ve bilgin Politian'ın[1] güzel tragedyası "Orfeo"nun (ilk İtalyan tragedyasıdır) bir sayfasını çevirirken, altı kalemle çizilmiş bir pasaja rast geldim. Üçüncü perdenin sonlarında yer alan bir pasajdı – son derece duygulandırıcı, etkileyici bir pasajdı – katışıklıkla lekelenmişse de, hiçbir erkeğin yepyeni bir hissin heyecanına kapılmadan – hiçbir kadının iç geçirmeden okuyamayacağı bir pasajdı. Sayfanın tamamı taze gözyaşı lekeleriyle kaplıydı; yandaki boş sayfaya da aşağıdaki İngilizce dizeler, tanışımın karakterine öyle uzak bir elyazısıyla yazılmıştı ki, onun yazdığını başta anlayamadım:

Sen her şeyimdin, aşkım,
Ruhum yanardı özleminle –
Denizde yeşil bir adaydın, aşkım,
Bir mabet ve bir çeşme,
Perilerin meyve ve çiçekleriyle bezeli;
Ve tüm çiçekler benimdi.

1 Angelo Ambrogini (1454–1494). –*çn*

Ah, sürmeyecek kadar güzel rüya!
Ah, parlak Umut, yükselen
Karartılmak için!
Bir ses haykırıyor Gelecek'ten
"İleri!" diye – ama Geçmiş'in
(O loş uçurumun!) üstünde ruhum salınmakta,
Dilsiz – hareketsiz – korkuyla!

Çünkü heyhat! Heyhat! Tükendi
Yaşamın ışığı benim için.
"Bitti – bitti – bitti,"
(Böyle diyor sesi vakur denizin
Kıyıdaki kumlara,)
Yıldırım düşen ağaç gonca vermez bir daha,
Vurulan kartal artık süzülmez gökyüzünde asla!

Şimdi tüm saatlerim translarla geçiyor;
Ve tüm gece düşlerimde
Siyah gözlerin bakıyor,
Ve adımların parlıyor,
Semavi danslarla,
İtalyan derelerinin yanında.

Yazıklar olsun! O lanetli zamana
Seni denizin ötesine götürdüler
Aşk'tan koparıp o cani, ihtiyar soyluyla evlendirdiler
Ve yatırdılar korkunç bir yastığa! –
Benden aldılar seni, benden ve sisli diyarımızdan.
Gümüşi söğüt ağlıyor orada!

Bu dizelerin İngilizce –yazarın bildiğini sanmadığım bir dilde– yazılmış olması beni pek şaşırtmadı. Birikiminin ve bunu gizlemekten aldığı tuhaf hazzın gayet farkında olduğumdan, böyle bir keşif beni hayrete düşüremezdi; fakat şiirin yazıldığı yere epey şaşırdığımı itiraf etmeliyim. Önce *Londra* diye yazılmış, sonra üstü özenle karalanmıştı – ancak dikkatli bakınca okunmayacak kadar değil. Dediğim gibi, bu beni epey şaşırttı; çünkü arkadaşımla yaptı-

ğım daha önceki bir konuşmada, herhangi bir zamanda Londra'da Markiz di Mentoni'yle (o kadın evlenmeden önce birkaç sene bu şehirde yaşamıştı) görüşüp görüşmediğini özellikle sorduğumu çok iyi hatırlıyorum ve yanılmıyorsam bana Büyük Britanya'nın başkentine hiç ayak basmadığını söylemişti. Burada bahsettiğim kişinin doğuştan *İngiliz* olmakla kalmayıp orada okuduğunu birden fazla kez duyduğumu belirteyim (doğruluğu birçok açıdan olasılıksız görünen böyle bir söylentiye inanmadım elbette).

"Görmediğiniz," dedi, tragedyayla ilgilendiğimi fark etmeden... — "Görmediğiniz bir tablo daha var." Ve bir örtüyü çekerek Markiz Aphrodite'in tam boy portresini ortaya çıkardı.

İnsanoğlunun sanatı, o kadının insanüstü güzelliğini ancak bu kadar resmedebilirdi. Dün gece karşımda, Dukalık Sarayı'nın basamaklarında duran zarif siluet tekrar karşımdaydı. Fakat ışıl ışıl gülümseyen yüzünde yine de, güzellerin kusursuzluğunun ayrılmaz parçası olan melankoli lekesi (anlaşılmaz bir anormallik!) gizliydi yer yer. Sağ kolu göğsünün üzerinde kıvrılmıştı. Sol eliyle aşağıyı, garip şekilli bir vazoyu gösteriyordu. Görünen tek ayağı küçüktü; peri ayağı gibiydi ve yere hafifçe dokunuyordu — ve güzelliğini çevreleyip kutsal bir hava katar gibi görünen parlak atmosferde, bir çift son derece zarif kanat hayal meyal salınıyordu. Bakışlarımı tablodan ayırarak arkadaşıma göz attım ve Chapman'ın[1] *Bussy D'Ambois* adlı tragedyasındaki şu etkileyici sözler, titrek dudaklarımdan kendiliğinden döküldü:

> "Ayakta duruyor
> Orada bir Roma heykeli gibi! Ayakta duracak
> Ölüm mermere dönüştürene dek kendisini!"

Arkadaşım, üstünde epey lekeli birkaç kadehin ve Johannisberger üzümünden yapıldığını tahmin ettiğim şarapla dolu iki vazonun, portrenin ön planındaki sıradışı vazonun aynısı olan iki büyük Etrüsk vazosunun durduğu, oldukça süslü ve büyük bir gümüş masaya dönerek, "Gelin," dedi sonunda. "Gelin," dedi birden... "İçelim!

1 İngiliz oyun yazarı, çevirmen ve şair George Chapman (1559-1634). —*çn*

Vakit erken – ama içelim. *Sahiden* de erken," diye devam etti düşünceli bir edayla, ağır altın çekiçli bir kerûbî, gündoğumundan beri bir saat geçtiğini bütün daireyi çınlatarak haber verirken: "*Sahiden* de erken – ama ne önemi var? İçelim! Şu gösterişli lambaların ve buhurdanların bastırmaya can attığı vakur güneşin şerefine içelim!" Ve benimle kadeh tokuşturduktan sonra birkaç kadeh şarabı peş peşe içti.

Muhteşem vazolardan birini kaldırıp bir buhurdanın güçlü ışığına tutarak, "Rüya görmek," diye gelişigüzel konuşmaya devam etti... – "Rüya görmek hayatımın uğraşı oldu. Bu yüzden, gördüğünüz gibi kendime bir düşler çardağı kurdum. Venedik'in göbeğinde daha iyisini yapabilir miydim? Evet, etrafınızda karma bir iç dekorasyon görüyorsunuz. Nuh Nebi'den kalma motifler İyonya'nın saflığıyla uyuşmuyor, Mısır sfenksleri de altın rengi halıların üstünde uzanıyor. Ama ortaya çıkan sonuç yalnızca cesaretsiz insanlara uyumsuz gelir. Mekânsal ve özellikle de zamansal tutarlılık kaygısı, insanoğlunu görkemli şeyleri düşünmekten yersizce alıkoyar. Bir zamanlar ben de dekoratördüm; ama ruhum o büyük aptallıktan kurtuldu. Artık tüm bunlar hedefime daha uygun. Ruhum şu arabesk buhurdanlar gibi alevler içinde kıvranıyor ve bu sahnenin yol açtığı hezeyan, beni artık hızla gittiğim o gerçek düşler diyarının daha da tuhaf görüntülerine hazırlıyor." Birden duraksadı, başını göğsüne eğdi ve duyamadığım bir sese kulak kabarttı sanki. Sonunda dikelerek yukarıya baktı ve ağzından Chichester Piskoposu'nun dizeleri döküldü:

"Benim için kal orada! O yankılı vadide
Mutlaka buluşacağım seninle."

Hemen ardından, şarabın başına vurduğunu itiraf ederek bir divana boylu boyunca uzandı.

Merdivenden gelen hızlı ayak sesleri duyuldu, hemen ardından da kapı sertçe tıklatıldı. Ben kapının tekrar çalınmasını beklerken Mentoni'nin genç uşaklarından biri odaya daldı ve boğuk, kederli

bir sesle kekeleyerek şu tuhaf sözleri söyledi: "Hanımım! – Hanımım! – Zehirlendi! – Zehirlendi! Ah, güzel – ah, güzel Aphrodite!"

Şaşkınlıkla divana koşup, uyuyan adamı uyandırmaya ve bu afallatıcı haberi vermeye çalıştım. Ama uzuvları kaskatıydı – dudakları mordu – az önce ışıl ışıl olan gözleri hareketsiz, *ölüydü.* Sendeleyerek masaya doğru geriledim – elim çatlayıp kararmış bir kadehe değdi[1] – ve korkunç gerçeği bütünüyle kavrayınca ruhumda ansızın bir şimşek çaktı.

Bu kitabın taraması Ay Işığı ekibi tarafından
yapılmış ve ücretsiz olarak paylaşılmıştır.
Lütfen pdflere para vermeyin ve daha fazla
yeni kitap için bizi Telegram'dan takip edin.
https://t.me/ayisigikitap

1 Ortaçağ Venedik cam bardaklarının zehir konulunca kırıldığı söylenirdi. –*çn*

Eiros ile Charmion'un Konuşması

Son Bugaboo ve Kickapoo Seferi'nden Bir Öykü

Πυρ σοι προσισω
Sana ateş getireceğim.
— Euripides
Androm

EIROS.

Neden bana Eiros diyorsun?

CHARMION.

Artık adın hep bu olacak. *Benim* dünyevi adımı da unutmalı ve bana Charmion diye hitap etmelisin.

EIROS.

Bu gerçekten rüya değil!

CHARMION.

Artık rüya görmeyeceğiz — ama bu gizemlerden bahsetmeyelim. Sağlığındaki gibi ve aklı başında görünmene sevindim. Gölgenin perdesi, gözlerinden şimdiden kalkmış. Yüreğini dinle ve hiçbir şeyden korkma. Sana ayrılan uyuşukluk günlerin sona erdi; ve yarın seni *yeni* varoluşunun tüm hazları ve mucizeleriyle bizzat tanıştıracağım.

EIROS.

Doğru — uyuşukluk hissetmiyorum — hiç hissetmiyorum. O ağır

hastalık ile korkunç karanlık üstümden kalktı ve "gürül gürül akan suların sesini"[1] andıran o delice, korkunç akıntı sesini artık duymuyorum. Ama *yeniyi* algılayışlarındaki keskinlik duyularımı serseme çevirdi, Charmion.

CHARMION.

Tüm bunlar birkaç gün sonra geçecek – ama seni çok iyi anlıyorum ve empati duyuyorum. Senin bu yaşadıklarını yaşayalı on dünya senesi oldu – yine de, o zamanı hâlâ hatırlıyorum. Ama Aidenn'de[2] çekeceğin tüm acıları çektin artık.

EIROS.

Aidenn'de mi?

CHARMION.

Aidenn'de.

EIROS.

Aman Tanrım! – Acı bana, Charmion! – Şimdi bilinene dönüşmüş olan bilinmeyen – üstüne tahminler yürüttüğüm Geleceğin görkemli ve belirgin Şimdiki Zaman'a dönüşmüş olması – tüm bunlar fazla ağır geliyor.

CHARMION.

Şimdi böyle düşüncelerle cebelleşme. Bunu yarın konuşuruz. Zihnin daldan dala atlıyor ve huzursuzluğu, basit anıları anımsama egzersiziyle geçecek. Etrafına ya da ileriye değil – geriye bak. Seni aramıza getiren o müthiş olayın ayrıntılarını duymak için yanıp tutuşuyorum. Bana ondan bahset. Bildik şeylerden, artık korkunç bir şekilde yok olmuş dünyanın eski ve bildik diliyle söz edelim.

---

1 Vahiy 14:2. –*çn*

2 Cennet. –*çn*

EIROS.

Korkunçtu, çok korkunçtu! – Bu sahiden rüya değil.

CHARMION.

Artık rüyalar yok. Yasımı çok tuttular mı, Eiros'um?

EIROS.

Yasını mı, Charmion? – Ah, hem de çok. Her şeyin yok olduğu o son saate dek, evine yoğun bir kasvet ve içten bir keder havası hâkimdi.

CHARMION.

Her şeyin yok olduğu o son saatten – bahsetsene. Unutma ki, o felaketin olduğu gerçeğinden başka bir şey bilmiyorum. İnsanların arasından ayrıldıktan sonra Mezar'dan geçip Gece'ye girdim – hatırladığım kadarıyla, başınıza gelen felaket o sıralar hiç beklenmeyen bir şeydi. Ama aslına bakarsan, o dönemin spekülatif felsefesi hakkında pek bilgim yoktu.

EIROS.

Dediğin gibi, o felaket hiç beklenmeyen bir şeydi; ama benzer talihsizlikler, gökbilimciler arasında uzun süredir tartışma konusuydu. Aramızdan ayrıldığın sırada bile, en kutsal kitaplarda yer alan, her şeyin alevler içinde yok olacağını söyleyen paragraflarda sadece yerküreden bahsedildiği konusunda görüş birliğine varıldığını söylememe gerek yok, dostum. Ama felaketin doğrudan failine bakacak olursak, dönemin gökbilimcileri kuyrukluyıldızların alevlerin dehşetlerini getirmeyeceği konusunda yanılıyordu. Bu gökcisimlerinin özkütlesinin oldukça düşük olduğu kanıtlanmıştı. Jüpiter'in uydulan arasından geçerken, bu ikincil gezegenlerin ne kütlesinde ne de yörüngesinde kayda değer bir değişikliğe yol açtıkları gözlemlenmişti. Uzun zamandır bu gezginleri buhardan oluşan, inanılmayacak kadar düşük özkütleli yaratılar olarak görüyor ve büyük gezegenimize çarpsalar bile hasar vermeyeceklerine inanıyorduk. Çarpmalarından hiç korkmuyorduk; çünkü tüm kuyrukluyıldızların elementleri tam

olarak biliniyordu. Alevlerle gerçekleşeceği tehdidinde bulunulan yok oluşun failinin *onlar* olacağı, kabul edilemez bir fikir olarak görülmüştü uzun yıllar boyunca. Ama son zamanlarda, insanların merakı ve tuhaf sanrıları garip bir şekilde artmıştı; ve her ne kadar gökbilimcilerin *yeni* bir kuyrukluyıldızın keşfedildiğini açıklaması çok az sayıda cahili gerçekten kaygılandırsa da, bu açıklama genel olarak huzursuzluğa ve güvensizliğe yol açmıştı nedense.

O tuhaf kürenin elementleri hemen hesaplandı ve dünyanın çok yakınından, günberi geçişi yapacağını tüm gözlemciler çabucak kabul etti. Bir çarpışmanın kaçınılmaz olduğunu öne süren, adı sanı duyulmamış iki üç gökbilimci de çıktı. Bu bilginin insanlar üzerindeki etkisini sana yeterince anlatamam. Çok uzun zamandır dünyevi meselelere odaklanmış akıllarının hiçbir şekilde kavrayamadığı bu iddiaya inanmayı birkaç kısa gün boyunca reddettiler. Ama hayati önem taşıyan bir gerçeğin doğruluğu, en kayıtsız kişilerce bile kısa sürede kavranır. Sonunda herkes astronomik bilgilerin yalan söylemediğini anladı ve kuyrukluyıldızı beklemeye başladı. Kuyrukluyıldız başta hızlı yaklaşır gibi görünmüyordu; görünüşü de çok sıradışı değildi. Donuk kırmızıydı, kuyruğu da pek seçilmiyordu. Yedi-sekiz gün boyunca, görünürdeki çapında belirgin bir artış görmedik; rengi de fazla değişmedi. Bu arada, insanlar gündelik işlerini bir kenara bıraktı ve herkesin ilgisi, filozofların başlattığı, kuyrukluyıldızın doğasına ilişkin, giderek büyüyen tartışmaya yöneldi. En cahiller bile miskin zihinlerini bu konu üstüne yordu. Bilgililerse *artık* akıllarını – ruhlarını – korkuları yatıştırmak veya sevdikleri teoriyi savunmak gibi şeylerle meşgul etmiyordu. Doğru görüşleri arıyor – arzuluyorlardı. Kusursuzlaştırılmış bilgi için yanıp tutuşuyorlardı. *Hakikat,* gücünün saflığıyla, müthiş görkemiyle ayağa kalktı ve bilgeler önünde eğilip ona taptılar.

Gezegenimize ya da sakinlerine asıl büyük zararı o kaygıyla beklenen çarpışmanın vereceği fikri, bilgeler arasında hızla değer kaybediyordu; ve bilgelerin, kalabalığın mantığıyla hayal gücüne hükmetmelerine artık tamamen izin verilmişti. Kuyrukluyıldızın *çekirdeğinin* yoğunluğunun en seyrek gazımızınkinden bile çok daha

düşük olduğu söyleniyordu; benzer bir ziyaretçinin Jüpiter'in uyduları arasından zarar vermeksizin geçmiş olması da üstünde ısrarla durulan ve insanların duyduğu dehşeti büyük ölçüde azaltmaya yarayan bir olguydu. İlahiyatçılar İncil'de yer alan kehanetlerin üstünde, korkudan kaynaklanan bir içtenlikle duruyor ve onları halka eşi benzeri görülmemiş, dolaysız ve sade bir dille izah ediyorlardı. Dünyanın ateşle yok olacağı fikri öyle hararetle savunuluyordu ki, her yerde ister istemez kabul ediliyordu; kuyrukluyıldızların alevli olmadığı gerçeği de (bunu artık herkes biliyordu), öngörülen büyük felaket yüzünden kaygıya kapılmış insanları büyük ölçüde rahatlatıyordu. Salgın hastalıklara ve savaşlara dair yaygın önyargılara ve basit hatalara –ne zaman bir kuyrukluyıldız yaklaşsa mutlaka yaygınlaşan hatalara– artık hiç rastlanmaması dikkat çekiciydi. Sanki mantık, ani ve sarsıcı bir çabayla batıl inancı tahtından indirivermişti. En kıt akıl bile yoğun ilgiden güç alıyordu.

Çarpışmanın nasıl ufak tefek zararlara yol açacağı epey tartışılıyordu. Bilgililer önemsiz coğrafi değişimlerden, muhtemel iklim değişikliklerinden ve bunların sonucunda bitki örtülerinde meydana gelebilecek değişikliklerden; olası manyetik ve elektriksel etkilerden dem vuruyordu. Pek çok kişi, herhangi bir görünür ya da algılanır etki olmayacağını savunuyordu. Böyle tartışmalar sürerken, üstünde tartışılan şey giderek yaklaşıyordu; görünür çapı büyüyor, parıltısı artıyordu. O yaklaştıkça insanoğlunun beti benzi attı. İnsanlar yaptıkları işleri bir kenara bıraktı.

Kuyrukluyıldızın görüntüsü daha önce kayıtlara geçenlerin tümünden daha büyük bir hâl alınca, genel ruh hâli değişti. İnsanlar artık gökbilimcilerin yanıldığını ummaktan tamamen vazgeçip, kötü bir şey olacağına inanmaya başladı. Duydukları dehşetin asılsız yönü artık geçmişti. Irkımızın en vurdumduymaz fertlerinin bile kalbi göğsünde küt küt atıyordu. Ancak daha da dayanılmaz hislere kapılmaları için birkaç gün yetti. O tuhaf küreyi *alışıldık* düşüncelerimizin hiçbiriyle değerlendiremez olduk. Ona dair *tarihsel* göndermeler bıçak gibi kesilmişti. *Hiç bilmediğimiz,* berbat bir iç sıkıntısı yaşatıyordu bize. Onu gökyüzündeki astro-

nomik bir fenomen olarak değil, kalplerimize çökmüş bir inkubus ve beyinlerimize düşmüş bir gölge olarak görüyorduk. Ufuktan ufka uzanan, seyrek alevden yapılma dev bir pelerine, akıl almaz bir hızla dönüşmüştü.

Ama bir gün daha geçince insanlar daha rahat nefes almaya başladı. Artık kuyrukluyıldızın etki sahasında olduğumuz açıktı; fakat hâlâ hayattaydık. Hatta sıradışı bir zihin açıklığı ve fiziksel esneklik hissediyorduk. Korktuğumuz nesnenin kütlesinin oldukça seyrek olduğu belliydi; zira ardındaki tüm gökcisimlerini apaçık görebiliyorduk. Bu arada, bitki örtümüz belirgin bir değişime uğramıştı; önceden tahmin edilmiş bu değişim, bilgelerin öngörüsüne güvenmemize yol açtı. Her bitkinin üstünde, eşi benzeri görülmemiş yapraklar bitiyordu.

Bir gün daha geçti – o felaket hâlâ üstümüze çökmemişti. Bize önce kuyrukluyıldızın çekirdeğinin ulaşacağı artık barizdi. Herkes çılgınca bir değişim geçirmişti; ve ilk hissettiğimiz *acı*, bir yas ve dehşet havasının genele yayılmasını başlatan ilk vahşi işaret oldu. Bu ilk acı hissi, göğüs ile ciğerlerin şiddetle sıkışmasından ve dayanılmaz bir cilt kuruluğundan kaynaklanıyordu. Atmosferimizin ciddi ölçüde etkilendiği inkâr edilemezdi; şimdiki tartışmaların konusu, bu yeni atmosferin niteliği ve onu değiştirmeye yönelik olası yöntemlerdi. Bu araştırmanın sonucu, tüm insanların kalbine elektrik çarpmış hissi veren, en uç noktada dehşeti saldı.

Bizi çevreleyen havanın oksijen ve nitrojen gazlarının bileşkesi olduğu, yüzde yirmi bir oranında oksijen ve yüzde yetmiş dokuz oranında nitrojen ihtiva ettiği uzun zamandır bilinmekteydi. Yanma için gereken ve ısıyı ileten oksijen, hayvansal yaşamın sürmesi için şart olmasının yanı sıra, doğadaki en güçlü ve enerji yüklü etmendi. Nitrojen ise tam tersine, ne hayvansal yaşamı ne de ateşi besleyebiliyordu. Aşırı oksijen yoğunluğunun son zamanlarda yaşadığımız fiziksel etkilere yol açtığı belirlenmişti. Bu fikrin irdelenip geliştirilmesi, insanların huşuya kapılmasına sebep olmuştu. *Nitrojenin tamamı ayrışırsa* ne olacaktı? Her şeyi yutacak, her şeyden güçlü, ani ve karşı konulmaz bir patlama – Kitab-ı Mukaddes'te yer alan

kehanetlerde bahsedilen o tüyler ürpertici, ateşli felaket en ufak ve en korkunç ayrıntılarına dek gerçekleşecekti.

İnsanlığın o zaman kapıldığı dizginsiz cinneti şimdi neden tasvir etmeye çalışayım, Charmion? Kuyrukluyıldızın daha önce umut veren seyrekliği, şimdi bizim için acı bir umutsuzluk kaynağıydı. Onun ele gelmez, gazsı yapısının Yazgı'yı gerçekleştireceğini açıkça görüyorduk. Bu arada bir gün daha geçmişti – Umudun son gölgesini yanında götürmüştü. Havadaki hızlı değişim yüzünden güçlükle nefes alıyorduk. Kırmızı kanımız dar damarlarında akmakta zorlanıyordu. Herkes şiddetli bir deliryum hâli yaşamaktaydı; kaskatı kollarını tehditkâr gökyüzüne doğru kaldırarak, titreyerek haykırıyorlardı. Ama yok edicinin çekirdeği artık tepemizdeydi – burada, Aidenn'de bile bundan bahsederken ürperiyorum. Kısa keseyim – mahvoluşumuz kadar kısa. Bir an, her şeyi aydınlatan çok parlak bir ışık gördük sadece. Sonra –yüce Tanrı'nın muazzam görkeminin önünde eğilelim, Charmion!–, sonra bir haykırış ve çok güçlü bir ses, sanki O'nun sesi duyuldu; içinde ister istemez yaşadığımız hava kütlesinin tamamı bir anda tutuşup göz kamaştırıcı alevlerle yandı, ki bunların müthiş parıltısını ve eşsiz sıcaklığını, saf bilginin yüksek Cennet'inde yaşayan melekler bile adlandıramaz. Böylece her şey sona erdi.

Gölge – Bir Mesel

Evet! *Gölgeler* vadisinde yürüsem de:
– *Davut'un Mezmuru* [XXIII].

Bunu okuyan sizler hâlâ sağların arasındasınız; yazan ben ise çoktan gölgeler diyarına gitmiş olacağım. Zira gerçekten tuhaf şeyler olacak ve sırlar bilinecek, bu yazıların insanlar tarafından görülmesinden önce de pek çok yüzyıl geçecek. Görüldüklerinde de kimileri inanmayacak, kimileri de şüphe edecek ama az sayıda kişi, buraya demir stilusla kazınmış yazılarda düşünmeye değer çok şey bulacak.

Korkunç bir yıl, dehşetten daha yoğun ve yeryüzünde ismi olmayan duyguların yaşandığı bir yıl geride kalmıştı. Pek çok olağanüstü olay ve alamet gerçekleşmiş, Veba'nın siyah kanatları deniz ile karanın üstünde çok uzaklara dek yayılmıştı. Ama yıldızları okuyabilenler gökyüzünde bir uğursuzluk olduğunu biliyorlardı; ve ben, yani Yunan Oinos ve başkaları, yedi yüz doksan dört senede bir gerçekleşen bir olayın yaşandığını, Koç'un girişinde Jüpiter gezegeninin korkunç Satürn'ün kırmızı halkasıyla kavuşum yaptığını açıkça görüyorduk. Büyük bir yanılgı içinde değilsem eğer, gökyüzünün özgün ruhu yalnızca dünyanın fiziksel küresinde değil, insanların ruhunda, hayal gücünde ve derin düşüncelerinde de kendini belli ediyordu.

Bir gece vakti yedi kişi, Ptolemais adlı loş bir şehirdeki bir malikânenin duvarları arasında, kırmızı Sakız şarabı fıçılarının yanında oturuyorduk. Odamızın yüksek bir pirinç kapıdan başka girişi yoktu; zanaatkâr Korinnos'un[1] nadide bir eseri olan bu kapı içe-

1 Truva Savaşı sıralarında yaşamış efsanevi şair. –*çn*

riden sürgülenmişti. Kasvetli odadaki siyah perdeler de ayı, parlak yıldızları ve insansız sokakları bizden gizliyordu – ama uğursuzluk hissi ve Kötülüğün anısı bu şekilde dışlanamazdı. Etrafımızda net anlatamayacağım şeyler vardı – cismani ve ruhsal şeyler – havada bir ağırlık – boğulma hissi – kaygı – ve hepsinden öte, huzursuz insanların duyuları son derece canlı ve uyanıkken düşünme yetileri pasifleştiğinde yaşadığı o korkunç varoluş hâli. Üstümüze ölü bir ağırlık çökmüştü. Uzuvlarımızın – içerideki mobilyaların – içki içtiğimiz kadehlerin üstüne çökmüştü; ve her şey iç karartıcı, dolayısıyla da bunaltıcıydı – eğlencemizi aydınlatan yedi demir lambanın alevleri hariç her şey. Bu soluk ve hareketsiz lambaların alevleri, uzun ve ince ışık şeritleri hâlinde yükseliyordu; ve aydınlıklarının aynaya dönüştürdüğü, oturduğumuz abanoz masanın yüzeyinde, her birimiz kendi solgun benzimizi ve arkadaşlarımızın inik gözlerindeki huzursuzluk parıltısını görüyorduk. Yine de kendi tarzımızda – yani histerikçe gülüyor ve eğleniyorduk; ve Anakreon'un[1] şarkılarını – çılgın şarkılarını söylüyorduk; ve bol bol içiyorduk – mor şarap bize kanı çağrıştırsa da. Çünkü odamızda bir sakin daha vardı ve bu kişi genç Zoilus[2] idi. Ölüydü ve kefenlenmiş hâlde, boylu boyunca yatıyordu – o sahnenin hem dâhisi hem de iblisiydi. Ne yazık! Neşemizi paylaşmıyordu, vebayla çarpılmış çehresinde ve Ölüm'ün o salgının ateşinin yalnızca yarısını söndürdüğü gözlerinde sanki eğlencemize yönelik ilginin, ölülerin ölmeye mahkûm olanların eğlencesine belki bazen gösterdiği türden bir ilginin yer alması hariç. Ama ben, Oinos, ölünün gözlerini üstümde hissetsem de, onlardaki acı ifadeyi görmezden gelmeye kendimi zorlayarak aşağıya, abanoz aynanın derinliklerine sabitçe bakmayı sürdürdüm ve Teios'un[3] oğlunun şarkılarını yüksek, gür bir sesle söyledim. Ama şarkılarım gitgide tükendi ve uzaktan, odanın matem rengi perdelerinin arasından yankılanan sesleri giderek hafifleyip fark edilmez hâle gelerek kesildi. Ve şaşırtıcı bir şey oldu! Şarkının seslerinin yittiği yerden, o

1 Aşk ve içki üstüne şarkılarıyla ünlü Yunan lirik şair (MÖ 582-485). –*çn*

2 Yunan gramerci ve filozof (MÖ 400-320). –*çn*

3 Teos şehri. –*çn*

matem rengi perdelerin arasından belli belirsiz bir kara gölge çıktı – ayın gökyüzünde alçaktayken oluşturduğu bir insan gölgesi gibiydi: Fakat ne bir insana, ne Tanrı'ya ne de bilindik herhangi bir şeye aitti. Ve odanın perdeleri arasında bir süre titreştikten sonra nihayet pirinç kapıyı tamamen kapladı. Ancak bu belirsiz, şekilsiz, biçimsiz gölge ne bir insanın ne de Tanrı'nın – ne Yunan tanrısının, ne Keldanilerin tanrısının ne de herhangi bir Mısır tanrısının gölgesiydi. Ve pirinç kapının üstünde, kemerli kapı saçağının altında hareketsiz kalarak, kımıldamadan ve tek kelime etmeden öylece durdu. Ve gölgenin kapladığı kapı, yanlış hatırlamıyorsam, kefenlenmiş genç Zoilus'un ayakucundaydı. Ama biz, orada toplanmış yedi kişi, gölgenin perdelerin arasından çıktığını görünce, ona doğru bakmaya cesaret edemedik ve gözlerimizi indirip abanoz aynanın derinliklerine durmaksızın baktık. Ve sonunda ben, Oinos, gölgeye nerede ikamet ettiğini ve ismini usulca, sert bir sesle sordum. Ve gölge "Ben GÖLGE'yim, ikamet yerim de Ptolemais'in Katakompları civarında ve Helusion'un,[1] pis Kharon kanalının sınırındaki loş ovalarının çok yakınındadır," diye yanıtladı. Ve o zaman yedimiz de dehşetle ayağa fırladık ve korkudan titreyerek öylece kalakaldık; zira gölgenin sesindeki tonlar birçok değil birçok varlığa aitti ve heceden heceye dalgalanırken, binlerce ölü arkadaşımızın çok iyi anımsadığımız tanıdık aksanlarıyla kulaklarımıza ulaşarak kedere boğuyordu.

1 Elysion. –*çn*

Sessizlik – Bir Masal

Ενδονσιν δ' ορεων κορνφαι τε και φαράγγες
Πρώονές τε και χάραδραι.
– Alkman[1]

Dağın zirveleri uyukluyor; vadiler, sarp kayalıklar
ve mağaralar *sessiz.*[2]

İblis elini başımın üstüne koyarken, "*Beni* dinle," dedi. "Bahsettiğim bölge Libya'da, Zaire Nehri'nin[3] sınırlarında bulunan kasvetli bir bölgedir.[4] Ve orada ne sükûnet vardır ne de sessizlik.

"Nehrin suları safran renginin çirkin, mat bir tonundadır; ve denize doğru akmayıp, güneşin kırmızı gözünün altında, çalkantılı ve çırpıntılı hareketlerle ebediyen nabız gibi atar. Nehrin çamurlu yatağının her iki yanında, dev nilüferlerden oluşan soluk bir çöl kilometrelerce uzanır. O ıssızlıkta birbirlerine iç geçirir, uzun ve hayalet gibi solgun boyunlarını gökyüzüne doğru uzatır, ebedi başlarını onay verircesine öne arkaya sallayıp dururlar. Ve aralarından,

1 MÖ 7. yüzyılda yaşamış Yunan lirik şair. –*çn*

2 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:
"Bir kelimeler dünyasıdır bizimki: Sesleniriz usulca
Sessizlik – kelimelerin en basitidir aslında." *El Araf.* –*çn*

3 Kongo Nehri. –*çn*

4 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:
'Bu lanetli dünyada bir nokta vardır ki, henüz görmüş değilsin. Şans eseri *gördüysen* bile, yasaklanmış güneş ışınlarının arasında – dediğim gibi, kırdaki melankolik tapınakların vakur sütunlarından aşağıya kayan o güneş ışınlarının arasında uykuya dalan uyuyucunun beynine samyeli misali gelen o canlı rüyalardan birinde görmüş olsan gerek.' –*çn*

yeraltında akan suları çağrıştıran belli belirsiz bir mırıltı yükselir. Ve birbirlerine iç geçirirler.

"Ama diyarlarının bir sınırı vardır – uzun ağaçlardan oluşan karanlık, korkunç bir orman bu sınırı teşkil eder. Orada, ağaç diplerindeki bodur çalılar sürekli, Hebridlerin[1] etrafındaki sular misali dalgalandırılır. Ama gökyüzünde rüzgâr esmez. Ve ilkel çağlardan kalma, uzun ağaçlar yüksek çatırtılarla sallanıp durur. Ve yüksek zirvelerinden, ebedi çiy damlaları birer birer düşer. Ve köklerinde kıvrılmış yatan tuhaf, zehirli çiçekler huzursuzca uyur. Ve yukarıda yüksek hışırtılarla, hızla, ebediyen batıya doğru giden gri bulutlar, ufkun ateş gibi kıpkırmızı duvarının üstünden şelale misali dökülür. Ama gökyüzünde rüzgâr esmez. Ve Zaire Nehri'nin kıyılarında ne sükûnet vardır ne de sessizlik.

"Geceydi ve yağmur yağıyordu; ve yağarken yağmurdu ama düştükten sonra kandı. Ve ben bataklıkta, uzun nilüferlerin arasında duruyordum ve başıma yağmur yağıyordu – ve nilüferler yalnızlıklarının vakarıyla birbirlerine iç geçiriyordu.

"Ve birden, seyrek ve hayaletimsi sisin içinden ay yükseldi ve rengi kızıldı. Ve nehir kıyısında duran, ay ışığıyla aydınlanan, devasa, gri bir kaya gözüme ilişti. Ve kaya gri, hayalet gibi solgun ve yüksekti – ve kaya griydi. Ön tarafına, taşa birtakım harfler kazınmıştı; ve taştaki harfleri okuyabilmek için nilüfer bataklığında yürüdüm, ta ki kıyıya yaklaşana dek. Ama yazıyı anlayamadım. Ve tam bataklığa geri dönüyordum ki, parlak ay kıpkırmızı kesildi ve ben dönüp kaya ile harflere tekrar baktım – ve orada ISSIZLIK yazıyordu.

"Ve yukarıya baktım ve kayanın tepesinde bir adam duruyordu; ve adamın hareketlerini izlemek için nilüferlerin arasına gizlendim. Ve adam uzun boylu ve heybetliydi, eski Roma'da kullanılan türden bir togayla da omuzlarından ayaklarına dek sarmalanmıştı. Ve vücut hatlarını seçemiyordum – ama yüz hatları bir ilahın yüz hatlarıydı; gecenin, sisin, ayın ve çiylerin örtüsü, adamın yüz hatlarını açıkta bırakıyordu. Ve adamın uzun alnı düşünceliydi, gözlerinde de tasalardan kaynaklanan çılgın bir ifade vardı; ve yanağındaki tek tük

1 İskoçya'nın batı kıyılarında bulunan Hebrid Takımadası. –*çn*

kırışıklıklarda kedere, bezginliğe, insanoğluna duyulan tiksintiye ve yalnızlık özlemine dair masallar okudum.[1]

"Ve adam kayanın üstüne oturup başını eline dayadı ve ıssızlığa baktı. Aşağıya, huzursuz bodur çalılara ve yukarıya, ilkel çağlardan kalma, uzun ağaçlara ve daha da yukarıya, hışırdayan gökyüzüne ve kızıl aya baktı. Ben de yakında, nilüferlerin arasında gizlenip adamın yaptıklarını izledim. Ve adam yalnızlık içinde titredi — ama gecenin sonu yaklaşırken o hâlâ kayanın üstünde oturuyordu.

"Ve adam dikkatini gökyüzünden alıp kasvetli Zaire Nehri'ne ve sarı, hayalet gibi solgun sulara ve soluk nilüfer lejyonlarına baktı. Ve adam nilüferlerin iç geçirmelerini ve aralarından yükselen mırıltıyı dinledi. Ve ben yakında, gizlendiğim yerde kalıp adamın yaptıklarını izledim. Ve adam yalnızlık içinde titredi; — ama gecenin sonu yaklaşırken o hâlâ kayanın üstünde oturuyordu.

"Sonra bataklığın iç kısımlarına indim; bata çıka yürüyerek nilüfer kırının epey içlerine gittim ve bataklığın iç kısımlarındaki düz arazilerde yaşayan hipopotamlara seslendim. Ve hipopotamlar sesimi duyup fille birlikte kayanın dibine geldiler ve ayın altında yüksek sesle, korkuyla böğürdüler. Ve ben yakında, gizlendiğim yerde kalıp adamın yaptıklarını izledim. Ve adam yalnızlık içinde titredi — ama gecenin sonu yaklaşırken hâlâ kayanın üstünde oturuyordu.

"Sonra doğa güçlerini kargaşanın lanetiyle lanetledim; ve daha önce rüzgârsız olan gökyüzünde korkunç bir fırtına koptu. Ve gökyüzü fırtınanın şiddetiyle kurşuni renge büründü — ve adamın başına yağmur yağdı — ve nehrin taşmasıyla birlikte ortalığı sel götürdü — ve nehir çalkantılı bir hâl alıp köpük köpük oldu — ve nilüferler yataklarında çığlık attı — ve orman rüzgârın karşısında harap oldu — ve gök gürledi ve yıldırım düştü — ve kaya temeline kadar sarsıldı. Ve adam yalnızlık içinde titredi — ama gecenin sonu yaklaşırken hâlâ kayanın üstünde oturuyordu.

"Sonra öfkelendim ve nehri, zambakları, rüzgârı, ormanı, gök-

---

1 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:

'Ve yüzüne, yüz hatlarına ay ışığı vurdu ve ah! O hatlar, Delos'un kızlarının etrafında dolanan ruhların havai düşlerinden bile güzeldi!' —*çn*

yüzünü, gök gürültüsünü ve nilüferlerin iç geçirmelerini *sessizliğin* lanetiyle lanetledim. Ve lanetlendiler ve *hareketsiz kaldılar.* Ve ay gökyüzünde titreyerek yükselmeyi kesti – ve gök gürültüsü kesildi – ve şimşek çakmaz oldu – ve bulutlar havada hareketsiz hâlde asılı kaldı – ve su seviyesi eski hâline indi ve öyle kaldı – ve ağaçlar sarsılmayı kesti – ve nilüferler iç geçirmez oldu – ve aralarından yükselen mırıltı kesildi, o engin ve sınırsız çölde de çıt çıkmaz oldu. Ve kayadaki harflere baktım ve değişmişlerdi – ve orada SESSİZLİK yazıyordu.

"Ve gözlerim adamın yüzüne çevrildi ve korkudan beti benzi atmıştı. Ve başını telaşla elinden kaldırıp kayanın üstünde ayağa kalktı ve kulak kabarttı. Ama engin ve sınırsız çölde hiç ses yoktu ve kayanın üstünde SESSİZLİK yazıyordu. Ve adam titreyerek yüzünü öteye çevirdi ve telaşla uzaklara kaçtı, bir daha da onu görmedim."

Mecusi rahiplerinin kitaplarında – demir ciltli, melankolik kitaplarında güzel öyküler vardır. Diyorum ki, o kitaplarda Cennet'e, Dünya'ya, kudretli denize – ve denizi, dünyayı ve ulvi gökyüzünü yönetmiş Cinlere dair muhteşem tarihçeler yer alır. Sibillerin[1] deyişleri de epey bilgi içeriyordu; ve bir zamanlar Dodona'nın[2] çevresinde titreşen soluk yapraklar kutsal, kutsal şeyler duymuştur – ama Allah şahidimdir ki, mezarın gölgesinde, yanımda oturan İblis'in anlattığı masalın hepsinden güzel olduğunu düşünüyorum! Ve İblis öyküsünü bitirirken mezar çukuruna sırtüstü düşüp güldü. Ve ben İblis'le birlikte gülemedim ve gülemediğim için beni lanetledi. Ve ezelden beri mezarda yaşayan vaşak[3] oradan çıkıp İblis'in ayaklarının dibine uzandı ve yüzüne sabit gözlerle baktı.

1 Antik Yunanistan ve Roma'da kadın kâhinler. –*çn*

2 Antik Yunanistan'da bir Epirus şehri; burada bulunan Zeus tapınağında rahipler yaprak seslerini dinleyerek kehanette bulunurdu. –*çn*

3 Vaşak, Apollo için kutsal bir hayvan olduğundan kehanet sembolüydü. –*çn*

Çan Odasındaki Şeytan

Saat kaç?
— Eski Deyiş

Dünyanın en güzel yerinin Hollanda'daki Vondervotteimittiss Köyü olduğunu –heyhat, *artık değil*– herkes az çok bilir. Ama orası anayollara biraz uzak ve ücra denebilecek bir yerde bulunduğundan, okurlarım arasında oraya gidenler çok azdır belki. Dolayısıyla, *gitmemiş* olanlar için oradan biraz bahsetmem yerinde olur. Aslında geçenlerde köyün başına gelen felaketi anlatarak oranın sakinlerine sempati duyulmasını sağlamak niyetinde olduğum için, bu daha da gerekli bir hâl alıyor. Beni tanıyanlar, üstlendiğim bu görevi elimden geldiğince iyi yapacağımdan, katı bir tarafsızlık sergileyeceğimden, gerçekleri ihtiyatla inceleyeceğimden ve otoritelerin yazdıklarını özenle karşılaştıracağımdan şüphe duymayacaktır; tarihçi unvanını hak etmek isteyen biri bunları yapmalıdır.

Vondervotteimittiss Köyü'nün en başından beri tam şimdiki gibi olduğunu çeşitli madalyalara, elyazmalarına ve yazıtlara dayanarak söyleyebilirim. Ama ne zaman kurulduğu konusunda ne yazık ki, tıpkı bazen birtakım cebir formülleri karşısında bocalayan matematikçiler gibi, belirsiz bir belirginlikle konuşabilirim ancak. Dolayısıyla köyün kurulduğu tarih, rakamsal olarak ifade edilebilecek herhangi bir sayıdan daha az olamaz bence.

Vondervotteimittiss[1] isminin kökenine gelince, maalesef bu

1 İngilizce "Wonder what time it is" ("Saatin kaç olduğunu merak ediyorum") cümlesini çağrıştırıyor. *–çn*

konuda da kesin bir şey söyleyemeyeceğimi itiraf ediyorum. Bu hassas konu üstüne öne sürülen çok sayıda fikrin –bazıları zekice, bazıları bilgece, bazılarıysa tam tersi– hiçbiri bana tatminkâr gelmiyor. Belki Grogswigg'in –Kroutaplenttey'ninkine oldukça yakın– tezini ihtiyatla tercih etmek yerinde olur – bu tez şöyledir: *"Vondervotteimittiss – Vonder, lege Donder – Votteimittiss, quasi and Bleitziz – Bleitziz obsol: pro Blitzen."*[1] Doğruyu söylemek gerekirse bu etimoloji, Köy Meclis Binası'nın kulesinin tepesindeki elektrik sıvısı[2] izleriyle örtüşmektedir. Ancak böylesine önemli bir konuya daha fazla değinmeyi yeğlemiyorum, bu konuda bilgilenmek isteyen okurlaraysa Dundergutz'un *"Oratiuncitloe de Rebus Proeter-Veteris"*ini[3] öneririm. Ayrıca bkz. Blunderbuzzard'ın *"De Derivationbus"*u,[4] s. 27-5010, Kırmızı-Siyah karakterli Folyo Gotik baskı, Madde Başı Sözcüklü ve Açarsözsüz – ayrıca buradaki kenar notlarını Stuffundpuff'ın dipnotlarıyla karşılaştırınız.

Vondervotteimittiss'in kuruluş tarihi ve isminin kaynağı böylesine belirsiz olsa da, daha önce de söylediğim gibi, oranın hiç değişiklik geçirmediğinden kuşku duyamayız. Köyün en yaşlısı, hatırlayabildiği kadarıyla oranın hep aynı olduğunu söyler; hatta köyün değişmiş olabileceği iması bile hakaret sayılır. Köy, çevresi yaklaşık yarım kilometre olan ve etrafı alçak tepelerle tamamen çevrili bir vadide bulunmaktadır; köy halkı bu tepeleri aşmayı hiç denememiştir. Bunun için, diğer tarafta hiçbir şey olmadığına inanmak gibi gayet sağlam bir gerekçeleri vardır.

Vadinin (tamamı yassı taşlarla döşeli ve dümdüzdür) eteklerinde, altmış küçük ev yan yana uzanır. Sırtı tepelere dönük bu evler ovanın merkezine bakar elbette; burası ile her evin ön kapısının arası sadece altmış yardadır. Her evin önünde küçük bir bahçe yer alır;

---

1 "Saatin kaç olduğunu merak ediyorum – Merak Etmeyi Gök Gürültüsü olarak okuyun – Saat 'sanki' anlamında ve Bleitziz – Bleitziz eski bir sözcük: Blitzen (Şimşek) anlamında." –*çn*

2 Eskiden elektriğin maddesi olduğu varsayılan farazi sıvı; şimşek. –*çn*

3 "Eskiden de Eski Meseleler Üstüne Hitabe". –*çn*

4 "Türetim". –*çn*

bu bahçelerin her birinde yuvarlak bir yol, bir güneş saati ve yirmi dört lahana bulunur. Binalar birbirine o kadar benzer ki hiçbir şekilde ayırt edilemez. Çok eskiden inşa edildiklerinden mimarileri biraz tuhaftır ama bu, pitoreskliklerine gölge düşürmez. Kırmızı, siyah kenarlı, iyice pişirilmiş tuğladan yapıldıklarından, duvarları büyük birer satranç tahtası gibi görünür. Her birinin üçgen çatısı öne dönüktür ve saçaklarıyla ana kapısının üstünde, evin geri kalanı kadar büyük saçak silmeleri mevcuttur. Çatıda uzun ve kıvrık kenarlı çok sayıda kiremit bulunur. Binaların ahşap kısımları koyu renklidir ve üzerlerindeki çok sayıda oymanın şekilleri birbirinden pek farklı değildir; zira Vondervotteimittis'in oymacıları, ezelden beri sadece iki şeyin oymasını yapabilmiştir – saatlerin ve lahanaların. Ama bunların oymasını kusursuzca yaparlar; keskilerini kullanacak bir yer buldular mı eşsiz dehalarını sergilemeye girişirler.

Evlerin içi de dışı gibidir ve eşyaları birbirinin aynısıdır. Yerler karo kaplıdır, ince kavisli bacaklı ve enik ayaklı sandalyeler ile masalar da siyah görünümlü ahşaptan yapılmadır. Şömine rafları geniş ve yüksektir; ön cephelerinde saat ve lahana oymaları bulunmakla kalmayıp, üzerlerinde ve tam ortada da gerçek birer saat yer alır ve çok yüksek sesle tıkırdayan bu saatlere, rafın iki ucunda duran birer lahana saksısı, atlı uşak misali eşlik eder. Lahanalarla saat arasında da birer porselen adam heykelciği durur; heykelciklerin, ortasında büyük ve yuvarlak birer delik bulunan iri göbekleri vardır, ki bu deliklerden bakınca içeride saat kadranı görülür.

Şömineler büyük ve derindir; içlerinde çarpık görünüşlü, kızgın kütük demirleri yer alır. Şömine hep gürül gürül yanar, ateşin üstünde de Alman usulü lahana turşusu ve domuz etiyle dolu dev bir kazan durur; evin iyi hanımı sürekli bu kazanın başındadır. Bu ufak tefek, şişman, mavi gözlü ve kırmızı yüzlü, yaşlı kadın başına mor ve sarı kurdelelerle süslü, koni şeklinde kelle şekerini andıran, dev bir kep geçirmiştir. Yünlü pamuklu kumaştan yapılma turuncu elbisesinin kalça kısmı epey kabarık, robasıysa çok kısadır – aslında elbise diğer açılardan da oldukça kısadır ve dizden aşağıya inmez. Kadının dizleri ve ayak bilekleri kalındır ama onları güzel, uzun bir çift yeşil

çorapla örter. Ayakkabılarında –pembe ve deridirler– bağcık niyetine kullanılan sarı kurdelelere lahana şeklinde düğüm atılmıştır. Kadın sol elinde küçük, ağır bir Hollanda saati taşır; sağ elindeyse lahana turşusu ile domuz etini karıştırmakta kullandığı bir kepçe vardır. Yanında tombul bir tekir kedi durur; kedinin kuyruğuna yaldızlı bir çalar cep saati, "oğlanlar" tarafından, eğlence olsun diye bağlanmıştır.

Oğlanlara gelince, üçü de bahçede domuzla ilgilenmektedir. Her birinin boyu altmış santimdir. Her birinin üstünde üç köşeli ve kalkık kenarlı bir şapka, uyluklarına kadar inen mor bir yelek, güderi kısa pantolon, kırmızı yün çoraplar, iri gümüş tokalı ağır ayakkabılar ve iri sedef düğmeli, uzun bir redingot yer alır. Ayrıca her birinin ağzında bir pipo, sağ elinde de küçük ve kalın bir saat bulunur. Pipolarından bir nefes çekip saatlerine bakar, sonra da saatlerine bakıp pipolarından bir nefes çekerler. Domuz –oldukça tombul ve tembeldir– kâh yere düşmüş tek tük lahana yapraklarını yemekle, kâh o yumurcakların kedi kadar güzel görünsün diye *kendisinin* kuyruğuna da bağladıkları yaldızlı çalar cep saatini tekmelemekle meşgul olur.

Ön kapının hemen ardındaki, tıpkı masalar gibi kavisli bacaklı ve enik ayaklı olan, yüksek sırtlı ve oturma yeri deri kaplı koltukta evin reisi oturmaktadır. Kendisi son derece şişman, kısa boylu, iri ve yusyuvarlak gözlü, devasa gerdanlı, yaşlı bir beyefendidir. Kıyafeti oğlanlarınki gibidir – bu konuda başka bir şey söylememe gerek yok. Tek fark, piposunun onlarınkilerden biraz büyük olması ve daha fazla duman çıkarabilmesidir. Tıpkı onlar gibi, bir saate sahiptir; ama saatini cebinde taşır. Doğruyu söylemek gerekirse, ilgilenmesi gereken, saatten önemli bir şey vardır – bunun ne olduğunu birazdan açıklayacağım. Sağ bacağını sol dizinin üstüne atarak oturur; ciddi bir ifade takınır ve gözlerinden en az birini, ovanın ortasındaki dikkate değer bir nesneden ayırmayıp kararlılıkla bakar.

Bu nesne Köy Meclis Binası'nın kulesinde yer almaktadır. Köy Meclisi'nin tüm üyeleri oldukça ufak tefek, toparlak, besili, zeki adamlardır; fincan tabağını andıran iri gözleri ve tombul gerdanları, ayrı-

ca Vondervotteimittiss'in sıradan sakinlerininkinden çok daha uzun paltoları ve çok daha büyük ayakkabı tokaları vardır. Köydeki geçici ikametimden sonra defalarca toplanıp şu üç önemli kararı aldılar:

"Eski köye yeni âdet getirmek gereksizdir."

"Vondervotteimittiss'in dışında katlanılabilecek bir yer yoktur," ve –

"Saatlerimizle lahanalarımız bize yeter."

Meclis'in toplantı salonunun üstünde kule, kulenin içinde de çan odası bulunur; bu odada, köylülerin kendilerini bildi bileli gurur ve hayret duyduğu şey – Vondervotteimittiss Köyü'nün büyük saati vardır. Oturma yeri deri kaplı koltuklarda oturan yaşlı beyefendilerin gözlerinin çevrili olduğu nesne işte budur.

Büyük saat yedi yüze sahiptir – her biri kulenin yedi cephesinden birinde yer alır – saat her taraftan kolayca görülebilsin diye. Saatin yüzleri büyük ve beyaz, kollarıysa ağır ve siyahtır. Tek vazifesi onun bakımını yapmak olan bir görevli vardır; ama bu vazife, maaşlı işlerin en kolayıdır – zira Vondervotteimittiss saatinde şimdiye kadar bir sorun çıktığı görülmemiştir. Yakın zamana dek, sorun çıkabileceğini ima etmek bile kâfirlik sayılırdı. O büyük çan, arşivlerde kaydı olan en eski zamanlardan beri saat başı çalmıştır. Aslında bu, köydeki diğer irili ufaklı tüm saatler için de geçerlidir. Daha titizce saat tutulan bir yer asla görülmemiştir. O iri çan tokmağı "Saat on iki!" demeyi uygun gördüğünde, tüm itaatkâr müritleri boğazlarını aynı anda açıp çok benzer bir yankı gibi karşılık veriyordu. Kısacası, o iyi köylüler lahanalarını sevseler de, saatleriyle gurur duyuyorlardı.

Zahmeti az ve maaşı yüksek işlerde çalışan herkese az çok saygı duyulur; Vondervotteimittiss'in çan odası görevlisi böyle işlerin en mükemmelinde çalıştığından, dünyada en çok saygı gören insandır. Köyün en yüksek mevkili şahsiyetidir ve domuzlar bile ona başlarını kaldırıp hürmetle bakar. Paltosunun eteği köydeki diğer yaşlı beyefendilerinkinden *çok* daha uzundur – piposu, ayakkabı tokaları, gözleri ve karnı *çok* daha büyüktür; çenesine gelince, onda çifte şöyle dursun, üçlü gerdan bulunur.

Vondervotteimittiss adlı o mutlu yerleşim yerinin tablosunu böylece çizmiş oldum: Böylesine güzel bir resmin tepetaklak olması ne acıl

Köyün en bilgelerinin uzun zamandır söylediği bir deyiş vardır: "Tepelerin ardından hayırlı bir şey gelmez," derler; bu sözde bir kehanet gizliydi âdeta. İki gün önce, öğlene beş kala, doğu tarafındaki tepenin zirvesinde çok tuhaf görünüşlü bir nesne belirdi. Bu elbette ki herkesin ilgisini çekti ve oturma kısmı deri kaplı koltukta oturan her ufak tefek, yaşlı beyefendi bir gözünü kuledeki saatten ayırmadan, diğer gözünü bu fenomene kaygıyla çevirdi.

Öğlene sadece üç dakika kala, söz konusu acayip nesnenin oldukça kısa boylu, yabancı görünüşlü, genç bir adam olduğu artık anlaşılmıştı. Tepelerden hızla indiğinden, kısa süre sonra herkes ona iyice bakma fırsatı buldu. Kendisi Vondervotteimittiss'te görülmüş en müşkülpesent ve ufak tefek kişiydi gerçekten. Teni enfiye renginin koyu bir tonundaydı; uzun bir kanca burnu, bezelye gibi gözleri, geniş bir ağzı ve mükemmel dişleri vardı, ki dişlerini sergilemeye özel çaba harcar gibiydi, zira ağzı kulaklarına varacak şekilde sırıtıyordu. Bıyığıyla favorileri yüzünün geri kalanını gizliyordu. Başı açıktı ve saçı özenle, ete sarılı kasap kâğıdını çağrıştıracak şekilde taranmıştı. Üstünde kırlangıç kuyruklu ve dar bir siyah palto (bir cebinden upuzun bir beyaz mendil sarkmaktaydı), kısa bir siyah kaşmir pantolon, uzun siyah çoraplar ve bombeli iskarpinler bulunuyordu, ki bunların bağcık niyetine kullanılan dev siyah saten kurdeleleri fiyonk yapılmıştı. Adam bir kolunun altında dev bir üç köşeli katlanır şapka, diğerindeyse kendisinden neredeyse beş kat büyük bir keman taşımaktaydı. Sol elinde altın bir enfiye kutusu vardı; hoplaya zıplaya, türlü türlü fantastik adımlarla tepeden inerken yüzünde en yoğun tatmin ifadesiyle bu kutudan enfiye çekip duruyordu. Tanrı beni korusun! – Vondervotteimittiss'in dürüst sakinleri için nasıl bir görüntüydü bu!

Açık konuşmak gerekirse, bu adam her ne kadar sırıtsa da yüzü küstah ve sinsiydi; ve sıçraya sıçraya köyün ortasına inerken iskarpinlerinin tuhaf, kısa ve kalın bombeleri epey şüphe uyandırdı; ayrıca, onu o gün gören birçok köy sakini, adamın kırlangıç kuyruklu paltosunun cebinden öylesine dikkat çekici bir şekilde sarkan beyaz patiska mendilin altına göz atmak için çok şey verirdi. Fakat köylü-

leri haklı olarak kızdıran asıl şey, o züppe serserinin kâh *fandango* dansı yaparcasına, kâh topaç gibi dönerek adım atarken, *tempolu olmak* diye bir şeyin varlığından tamamen habersiz görünmesiydi.

Ancak köyün iyi halkı gözlerini tamamen açma fırsatını yeni bulmuşken ve tam öğlene yarım dakika varken, o hergele ortalarına sıçrayıverdi; bale hareketleriyle, kâh şaze, kâh balanse adımlarıyla dans etti; piruet dönüşü ve *pas de zéphyr* hareketi yapmasının ardından da güvercin gibi havalanarak Köy Meclis Binası'nın çan odasının içine dalıverdi; burada çan odası görevlisi hayretler içinde, vakar ve korkuyla oturmuş pipo tüttürmekteydi. Fakat ufak tefek adam onu ânında burnundan tutuverdi; burnunu salladı ve çekti; elindeki üç köşeli büyük, katlanır şapkayı onun başına geçirip gözlerine ve ardından ağzına kadar indirdi; sonra da büyük kemanı kaldırıp ona öyle uzun ve temiz bir dayak attı ki, çan odası görevlisi çok şişman ve kemanın içi de bomboş olduğundan, sanki Vondervotteimittiss'in kulesinin çan odasında, çift tokmaklı bas davulculardan oluşan bir grup, şeytana konser veriyormuş gibi sesler çıktı.

Şimdi öğlene sadece yarım saniye kalmış olması gibi önemli bir gerçek söz konusu olmasa, bu ilkesizce saldırının köy sakinlerini nasıl gözü dönmüşçe bir intikam arayışına yönelteceğini bilemeyiz. Çan çalmak üzereydi ve herkesin saatine iyice bakması öncelik taşıyan mutlak bir gereklilikti. Ancak kuledeki adam tam bu anda, saate üstüne vazife olmayan bir şeyler yapmaktaydı besbelli. Fakat çan artık çalmaya başladığından kimsenin o adamın hareketlerine dikkat edecek vakti yoktu, zira çan seslerini hep bir ağızdan saymaları gerekiyordu.

"Bir!" dedi saat.

"Biir!" diye tekrarladı Vondervotteimittiss'teki, oturma yerleri deri kaplı koltuklarda oturan her ufak tefek, yaşlı beyefendi; "Biir!" dedi saatleri de; "Biir!" dedi eşlerinin saatleri de; "Biir!" dedi oğlanların saatleri ve kedilerle domuzların kuyruklarındaki küçük, yaldızlı çalar cep saatleri de.

"İki!" diye devam etti büyük çan; ve

"İkii!" diye tekrarladı tüm tekrarlayıcılar.

"Üç! Dört! Beş! Altı! Yedi! Sekiz! Dokuz! On!" dedi çan.

"Üüç! Döört! Beeş! Aaltı! Yeedi! Seekiz! Dookuz! Oon!" diye karşılık verdi diğerleri.

"On bir!" dedi büyük olan.

"Oon bir!" diye onayladı küçükler.

"On iki!" dedi çan.

"Oon iki!" diye, tamamen tatmin olmuş bir hâlde karşılık verip sustular.

"Vee oon ikii!" dedi tüm ufak tefek, yaşlı beyefendiler ve saatlerini ceplerine koydular. Ama büyük çanın onlarla işi henüz bitmemişti.

"*On üç!*" dedi.

"Der Teufel!"[1] diye inledi ufak tefek, yaşlı beyefendiler; betleri benizleri attı ve pipolarını ellerinden düşürdüler, sağ bacaklarını da sol dizlerinden indirdiler.

"Der Teufel!" diye inlediler. "Oon üç! Oon üç!! – Mein Gott,[2] saat Oon Üç!"

Sonraki o korkunç sahneyi neden tasvire kalkışmalı? Tüm Vondervotteimittissliler içler acısı bir yaygara kopardılar ânında.

"Mideme ne girecek?" diye gürledi tüm oğlanlar... – "Bir saattir karnım aç!"

"Lahana turşularıma ne oldu?" diye haykırdı tüm kadınlar. "Bir saat fazla piştiler!"

"Pipoma ne oldu?" diyerek küfretti tüm ufak tefek, yaşlı beyefendiler. "Donder[3] ve Blitzen![4] Bir saattir tüttürüyorum; herhalde sönmüştür!" – Ve pipolarını tekrar, büyük bir hiddetle doldurup koltuklarında arkalarına yaslanarak öyle hızla ve şiddetle tüttürmeye başladılar ki, vadide dumandan göz gözü görmez oldu bir anda.

---

1 "Hay Şeytan!" –*çn*

2 "Aman Tanrım." –*çn*

3 Gök gürültüsü. –*çn*

4 Şimşek. –*çn*

Bu arada tüm lahanalar kıpkırmızı kesilmişti ve yaşlı Nick[1] sanki saat şeklindeki her şeyi zapt etmişti. Mobilyaların üstüne oyulmuş saatler büyülenmişçesine dans etmeye başladı, şömine raflarının üstündekiler de hiddetlerini zor dizginliyordu ve on üçü öyle durmaksızın çalmakta, sarkaçlarını öyle kıpır kıpır oynatmaktaydılar ki gerçekten korkunç bir manzaraydı bu. Fakat hepsinden kötüsü, kediler de domuzlar da kuyruklarına bağlanmış küçük çalar cep saatlerinden artık bıkmışlardı ve öfkelerini oradan oraya koşarak, tırmalayarak ve oyarak, tiz sesler çıkarıp keskin çığlıklar atarak, miyavlayarak ve cıyaklayarak, insanların yüzlerine saldırarak ve iç etekliklerinin altına koşarak, yani mantıklı bir insanın hayal edebileceği en korkunç gürültü patırtıyı koparırarak çıkarıyorlardı. Bu da yetmezmiş gibi, kuledeki o ufak tefek, alçak haylaz görünüşe bakılırsa elinden geleni ardına koymuyordu. O adi herifi arada sırada bir anlığına, dumanların arasından görmek mümkündü. Çan odasında, yerde sırtüstü iki seksen yatan çan odası görevlisinin üstünde oturmaktaydı. O cani, dişlerinin arasında tuttuğu çan ipini başıyla çekip durmak suretiyle çanı öyle bir çaldırıyordu ki, düşüncesi bile kulaklarımı tekrar çınlatıyor. Kucağında duran büyük kemanını iki eliyle tutmuştu ve zamanlama, akort gibi şeylere hiç aldırmadan (salak herif!) büyük bir gösteri yapıyor, "Judy O'Flannagan"ı[2] ve "Paddy O'Raferty"yi[3] çalıyordu.

İşler böyle berbat bir hâl alınca, orayı tiksintiyle terk ettim; şimdi de doğru saati ve leziz Alman lahana turşusunu seven herkese yardım çağrısında bulunuyorum. Hep birlikte o köye gidelim ve o ufak tefek adamı kuleden kovarak Vondervotteimittiss'e kadim düzenini geri getirelim.

1 Şeytan. *—çn*

2 Eski bir İrlanda şarkısı. Thomas Moore'un *İrlanda Melodileri* adlı kitabında bahsi geçer. *—çn*

3 Eski bir İrlanda şarkısı. Amerikalı yazar, denemeci ve tarihçi Washington Irving'in (1783-1859) *Bir Seyyahın Öyküleri* adlı kitabında şeytanın bu şarkıyı çalması istenir. *—çn*

Oval Portre[1]

1 Poe önce "Ölüm İçinde Yaşam" adıyla yayımlattığı bu öykünün başlığını sonradan değiştirmiş ve başındaki alıntı ile ilk paragrafı çıkarmıştır:

'Egli è vivo e parlerebbe se non osservasse la rigola del silentio. [O yaşıyor ve susma kuralına uyması gerekmese konuşurdu.]
– St. Bruno'daki bir İtalyan resminin altındaki yazı.

'Ateşim epeydir çok yüksekti. O yaban Apenin bölgesinde görülebilecek her türlü tedaviyi denemiştim ama boşunaydı. Issız şatodaki uşağım ve yegâne yardımcım kanımı akıtamayacak kadar kaygılı ve beceriksizdi – zaten eşkıyalarla yaptığım kavga sırasında çok kan kaybetmiştim. Uşağımın beni bırakıp yardım çağırmaya gitmesine izin vermem de güvenli olmazdı. Sonunda aklıma nargile kutusunun içindeki tütünümün arasında duran küçük afyon paketi geldi; İstanbul'da bu otu tütünle birlikte içmeye alışmıştım. Pedro kutuyu verdi. Uyuşturucuyu arayıp buldum. Ama tam bir parçasını kesecekken, duraksama ihtiyacı duydum. Bunu tütünle birlikte içerken *ne kadar* kullanıldığı pek fark etmezdi. Genellikle nargile lülesini, eşit miktarda kesilip iyice karılmış afyon ve tütünle, yarısına kadar doldururdum. Bazen bu karışımın tamamını kullandığım hâlde pek etkisi olmazdı; bazense karışımın üçte ikisini bitirince delilik belirtileri sergilemeye başlardım ve bunlar beni kaygılandırır, içmeyi kesmem için uyarırdı. Fakat yavaş içince bu tehlike tamamen ortadan kalkıyordu. Ancak bu kez durum farklıydı. Daha önce hiç afyon *yutmamıştım.* Arada sırada lavdanom ve morfin kullanmıştım; *bunlar* konusunda tereddüde kapılmam için bir sebep yoktu. Fakat afyonun katı hâlde yutulduğunu daha önce hiç görmemiştim. Ne kadarını yutmam gerektiği konusunda Pedro da benim kadar bilgisizdi – dolayısıyla, acı çektiğim o acil durumda, tahmin yürütmekten başka çarem yoktu. Yine de fazla huzursuzluk duymuyordum; çünkü afyonu *azar azar* almaya karar vermiştim. Önce *çok* küçük bir doz alacaktım. Bu etkili olmazsa aynı miktarda almayı sürdürecektim, ta ki uyuyana ya da ateşim düşene dek; çok acilen uyumam gerekiyordu, zira uyku lütfuna kavuşmayalı bir haftadan fazla oluyordu ve artık sersemlemiş hâldeydim. Mantığımın tutarsızlığını – kıyaslama yapabileceğim bir

Ağır yaralı olduğum için geceyi açık havada geçirmemi istemeyen uşağımın rızamı almadan kapısını zorlayarak bizi içine soktuğu şato, Bayan Radcliffe'in[1] fantazyalarını andıran türdendi; Apenin Dağları'nın arasında çok uzun yıllardır kaş çatan, kasvetli ve heybetli taş yığınlarındandı. Görünüşe bakılırsa, çok yakın zamanda geçici olarak terk edilmişti.[2] En küçük ve dekorasyonu en az gösterişli odalardan birine yerleştik. Bu oda, şatonun ücra bir taretindeydi. Mobilyaları şaşaalı fakat yıpranmış ve antikaydı. Çok sayıda ve çeşit çeşit yadigâr zırhla bezeli, resimli halılar asılı duvarlarındaki, girişik bezemeli ve parlak altın sarısı çerçeveli, oldukça modern tabloların sayısı sıradışı ölçüde fazlaydı. Bu tablolara – sırf ana duvarlarda değil, şatonun tuhaf mimarisinin zorunlu kıldığı pek çok girintide de asılı duran bu tablolara, belki de yeni başlayan deliryum hâlim sebebiyle büyük ilgi duydum; öyle ki Pedro'ya odanın büyük panjurlarını kapamasını –ne de olsa gece çökmüştü bile–, yatağımın başucunda duran kollu şamdanın mumlarını yakmasını – ve yatağı çevreleyen siyah, kadife, püsküllü perdeleri ardına dek açmasını söyledim. Tüm bunları istememin sebebi, uyku tutmazsa en azından bu resimlere bakarak ve yastığın üstünde bulduğum, görünüşe göre onları eleştiren ve tasvir eden küçük kitabı okuyarak vakit geçirmek niyetinde olmamdı.

Uzun süre – uzun süre okudum – ve bağlılıkla, adanmışlıkla

---

standarda sahip olmadığımdan dozun ne kadarının küçük, ne kadarının büyük olacağını bilemeyeceğimi fark etmemi engelleyen şey bu sersemlemişlik – daha şimdiden içimi karartan bu uyuşuk deliryum hâliydi şüphesiz. O an çok küçük bir doz olarak kabul ettiğim katı afyon miktarının aslında çok büyük bir doz olabileceğinin hiç farkında değildim. Hatta tam tersine, afyonun ne kadarını keseceğime bütününe bakarak karar verdiğimi ve bu konuda içimin çok rahat olduğunu hatırlıyorum. Sonunda bu parçayı yuttum; korkusuzca yuttum; *elimdeki afyonun çok ufak bir parçasıydı* şüphesiz.' *–çn*

1 Gotik romanın öncülerinden olan İngiliz yazar Ann Radcliffe (1764-1823). *–çn*

2 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:
'Evde oturan ailenin geri gelmesini günbegün bekledik; geldiklerinde, yaşadığım talihsizlikten bahsetmem, evlerine izinsiz girmemin özrü olarak yeterli olacaktı kuşkusuz.' *–çn*

baktım.[1] Saatler hızla, ihtişamla geçti ve zifiri karanlık gece yarısı geldi. Kollu şamdanın yeri hoşuma gitmemişti; uyuyan uşağımı uyandırmak istemediğimden, elimi güçlükle uzatıp şamdanı kitabı daha iyi aydınlatacağı bir yere koydum.

Ama bu eylem hiç beklemediğim bir sonuç doğurdu. Çok sayıda mumun (şamdanda epey mum vardı) ışığı şimdi odadaki, daha önce karyola direklerinden birinin koyu gölgesinde kalmış bir girintiyi aydınlatıyordu. Bu parlak ışıkta, daha önce fark etmediğim bir resim gördüm. Kadınlığa yeni geçmeye başlamış bir genç kızın portresiydi. O tabloya çabucak göz attıktan sonra gözlerimi yumdum. Böyle yapmamın sebebini başta ben bile anlayamadım. Ama gözlerimi kapalı tuttuğum süre içinde, onları sımsıkı yummamın sebebini düşündüm. Düşünmek için zaman kazanmak – gözlerimin beni yanıltmadığına emin olmak – hayal gücümü yatıştırıp, daha sakin ve kendimden emin bir şekilde bakmak amacıyla yaptığım dürtüsel bir hareketti bu. Sadece birkaç dakika sonra tabloya tekrar, sabit gözlerle baktım.

Doğru gördüğümden artık şüphe edemezdim ve etmiyordum da; çünkü o tuvalin üstündeki ilk mum ışığı parıltıları, duyularımı gizlice ele geçiren, rüyadaymışım gibi hissetmeme yol açan uyuşukluğu dağıtmış ve ânında irkilerek uyanıklık hayatına dönmemi sağlamıştı.

Dediğim gibi, genç bir kızın portresiydi bu. Kızın sadece başı ile omuzları vardı ve bunlar teknik açıdan *vignette*[2] denilen tarzda çizilmişti; Sully'nin[3] gözde portrelerinin tarzına çok benziyordu. Kollar, göğüs ve hatta parlak saçın uçları bile, genel arka planı teşkil eden

1 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:
'Bu arada, o keyif verici uyuşturucunun usulca beynimi etkilediğini hissediyordum. O çerçevelerin göz alıcı ihtişamının ve çeşitliliğinin – tuvallerin semavi renkli ışıltısının – ve okuduğum kitabın tuhaf ilginçliğinin büyük ölçüde uyuşturucunun sihirli etkisinden kaynaklandığını hissediyordum. Ama bu farkındalık illüzyondan aldığım hazzı azaltmaktan çok artırıyordu, bir yandan da illüzyonu zayıflatırken.' *–çn*

2 Odak noktasının net, etrafınınsa bulanık şekilde çizilmesi. *–çn*

3 Amerikalı ressam Robert Sully (1803-1855). *–çn*

belli belirsiz ama koyu gölgeye, fark edilmeyecek kadar hafifçe karışıyordu. Tablonun oval şeklinde, parlak yaldızlı ve telkâri çerçevesi Mağribi tarzıydı. Bu tablodan daha takdire şayan bir sanat eseri olamazdı.[1] Fakat beni öylesine ani ve yoğun bir şekilde etkileyen şey, ne bu eserin ortaya konulmasındaki ustalık ne de o çehrenin ölümsüz güzelliği olabilirdi. En azından, yarı uykulu hâldeyken sarsılarak harekete geçirilen hayal gücüm, o başın kanlı canlı bir insana ait olduğunu sanmış olabilir miydi? Tasarımdaki, *vignette* tarzının uygulanışındaki ve çerçevedeki tuhaflıkların böyle bir fikri ânında çürütmesi – onu bir an olsun ciddiye almamı engellemesi gerektiğini hemen anladım. O portrenin karşısında belki bir saat boyunca, gözlerimi ona dikmiş ve biraz geriye eğilmiş hâlde oturarak bu hususlar üstüne düşündüm. Nihayet portrenin etkisinin gerçek sırrını bulduğuma kanaat getirerek yatağa sırtüstü uzandım. O büyülü resimde öylesine *gerçeği andıran* bir yüz ifadesi görmüştüm ki beni önce irkiltmiş, sonunda da şaşırtmış, hâkimiyetine almış ve afallatmıştı.[2] Kollu şamdanı derin bir saygı ve huşuyla eski yerine koydum. Kapıldığım yoğun huzursuzluğun kaynağını böylece görmez olunca, oradaki tabloları ve geçmişlerini irdeleyen kitabı hevesle aradım hemen. Oval portreden bahsedilen sayfayı açıp aşağıdaki şu muğlak ve tuhaf sözleri okudum:

"Genç kız en nadir görülen türden güzelliğe sahipti ve güzel olduğu kadar neşeliydi de. Fakat o ressamı görüp sevmesi ve onunla evlenmesi felaketi oldu. O tutkulu, çalışkan, sert mizaçlı adamın zaten bir eşi vardı ve bu Sanatıydı; kız en nadir görülen türden güzelliğe sahipti ve güzel olduğu kadar neşeliydi de: Etrafına ışık ve gülücük saçardı, ayrıca yavru geyikler kadar eğlence düşkünüydü; her şeyi sever ve değer verirdi; rakibi olan Sanat'tan nefret ederdi yalnızca; onu sevgilisinin çehresinden mahrum bırakan paletten,

---

1 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:
'O yüzün güzelliği, efsanevi Hurilerin güzelliğini bile geride bırakırdı.' –*çn*

2 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:
'O aralanmış dudaklardaki üzgün ve anlamlı gülümsemeye, o duygulu gözün fazlasıyla gerçek parıltısına daha fazla bakamazdım.' –*çn*

fırçalardan ve diğer münasebetsiz resim gereçlerinden korkardı yalnızca. Dolayısıyla ressamın kendi genç eşinin bile portresini yapmak istediğini söylediğini duymak, bu kadın için korkunç bir şey oldu. Fakat ses çıkarmadan boyun eğdi ve soluk tuvalin üstüne yalnızca tepeden ışık vuran o yüksek ve karanlık taret odasında haftalar boyu uysalca oturdu. Fakat ressam işiyle gurur duyuyor ve saatlerce, günlerce çalışıyordu. Tutkulu, çılgın, ruh hâlleri değişken bu adam hayallere dalar oldu; bu yüzden, o ıssız tarete öylesine hayaletsi bir şekilde düşen ışığın, eşinin sağlığını bozup içini kararttığını ve onu sarartıp soldurduğunu bir tek o *göremiyordu.* Ancak kadın yine de hiç şikâyet etmeden gülümsemeyi sürdürüyordu çünkü ressamın (oldukça tanınmış biriydi) kendini yaptığı işe kaptırdığını ve o işten büyük haz aldığını görüyordu; adam kendisini öylesine seven ama gün geçtikçe morali bozulup güçten düşen eşinin resmini yapmak için gece gündüz çalışıyordu. Ve işin doğrusu, portreyi görenler kadını teselli etmek için, onun kendisine ne kadar benzediğini, büyük bir mucizeden bahsedercesine fısıldıyor ve o tablonun, ressamın sadece ustalığının değil, aynı zamanda resmini öylesine iyi yaptığı eşini ne kadar sevdiğinin de kanıtı olduğunu söylüyorlardı. Fakat sonunda, işin sonu yaklaştıkça, ressam tarete kimseyi sokmaz oldu; çünkü yaptığı işe kendini öyle kaptırmıştı ki delirmiş ve eşinin yüzüne bakmak için bile gözlerini tuvalden pek ayırmaz olmuştu. Karşısındaki tuvalin üstüne yaydığı renklerin, yanında oturan eşinin yanaklarından çekilip alındığını *göremiyordu.* Uzun haftalar geçtiğinde ve geriye sadece ağza bir fırça darbesi atmak, gözlerden birinin de rengini rötuşlamak kaldığında kadının ruhu bir kez daha, lambanın içindeki alev misali titreşti. Sonra fırça darbesi atıldı, ardından da göz renklendirildi; ressam, eserinin karşısında büyülenmiş gibi kalakaldı bir an; ama hemen ardından, resme bakmayı sürdürürken titremeye başladı; beti benzi attı ve dehşetle 'Bu gerçekten *canlı!*' diye haykırarak, sevdiceğine bakmak için dönüverdi – *Kadın ölmüştü!*"

Nefes Kaybı

"Blackwood"a Ne Uyan Ne de Uymayan Bir Öykü

Ah nefes alma, vs.
– Moore'un[1] *Melodileri*

En kötü şöhretli talihsizlik bile eninde sonunda felsefenin yorulmak bilmez cesaretine boyun eğer – tıpkı en inatçı şehrin, bir düşmanın ardı arkası kesilmez saldırılarına boyun eğmesi gibi. Kutsal metinlerde yazdığına göre Şalmanezer,[2] Samiriye'nin önünde üç sene beklemiştir; ama sonunda o şehir düşmüştür. Sardanapalus[3] ise – bkz. Diodorus–[4] Ninova'nın[5] önünde yedi sene beklemiştir; ama boşuna. Truva'nın fethi yaklaşık on sene sürmüştür; ve Aristaeus'un[6] şerefi üstüne yemin ederek söylediğine göre, Azoth[7] kapılarını Psammetikos'a[8] ancak yirmi sene sonra açmıştır.

"Seni sefil seni! – Seni şirret seni! – Seni cadaloz seni!" dedim karıma, düğünümüzün ertesi sabahında... "Seni cadı seni! – Seni kocakarı seni! – Seni kendini beğenmiş seni – seni günah çukuru seni! – Sen iğrenç olan her şeyin alev yüzlü özüsün! – Sen – sen –" Bu noktada parmak uçlarımda yükselerek boğazını kavradım ve tam ağzımı ku-

1 İrlandalı şair Thomas Moore (1779-1852). *–çn*
2 Asur Kralı. *–çn*
3 Asur Kralı. *–çn*
4 Yunan tarihçi Diodorus Silicus (MÖ 90-30). *–çn*
5 Asur Devleti'nin başkenti. *–çn*
6 Yunan matematikçi (MÖ 370-300). *–çn*
7 Azotus; Filistin Konfederasyonu'nun beş şehrinden biri. *–çn*
8 Mısır firavunu I. Psamtik. *–çn*

lağına yaklaştırıp, bağırarak söylenirse karımı kendi önemsizliğine ikna edecek yeni ve daha ağır hakaretlerde bulunmaya hazırlanıyordum ki, *nefesimi kaybettiğimi* büyük bir dehşet ve hayretle fark ettim.

"Nefesim kesildi" ve "Nefessiz kaldım" gibi sözler gündelik konuşmalarda sık kullanılır; ama bahsettiğim bu korkunç kazanın cidden, *sahiden* yaşanabileceğini hiç düşünmemiştim! Hayal edin – yani hayal gücü kuvvetli biriyseniz – hayal edin diyorum, kapıldığım şaşkınlığı – korkuyu – umutsuzluğu!

Ama neyse ki beni asla tamamen terk etmeyen, iyi bir huyum vardır. En huysuz hâlimde bile görgü kurallarına az çok uymayı sürdürürüm; *et le chemin des passions me conduit* –Lord Edouard'ın[1] "Julie"de söylediği gibi– *à la philosophie veritable.*[2]

İlk başta bu durumun beni tam olarak ne kadar etkilediğine emin olamasam da, başıma gelen bu benzersiz felaketi her hâlükârda, boyutlarını yeni deneyimlerle keşfedene dek karımdan gizlemeye karar verdim. Bu yüzden, şişmiş ve çarpılmış çehreme bir anda muzip ve cilveli bir sevecenlik katıp, eşimin bir yanağını hafifçe vurarak okşayıp diğerini öptüm ve tek kelime etmeden (Lanet olsun! Zaten edemezdim), onu bu tuhaf davranışımla hayretler içinde bırakarak, *pas de zéphyr* adımlarıyla parmak uçlarımda döne döne odadan çıktım.

Özel buduvarıma sağ salim kapağı atışımı, asabiliğin kötü sonuçlarının ürkünç bir örneği olarak hayalinizde canlandırın – yaşıyordum ama bir ölünün nitelikleriyle – ölüydüm ama bir canlının arzularına sahiptim – yeryüzündeki bir anormalliktim – son derece sakin ama nefessizdim.

Evet! Nefessizdim. Nefesimi tamamen kaybettiğimi söylerken ciddiyim. Canım söz konusu olsaydı bile, nefesimle bir kuştüyünü kıpırdatamaz, hatta bir aynayı bile buğulandıramazdım. Kahpe felek! – Yine de, ilk yaşadığım o ani ve ağır keder nöbetini hafifleten

---

1 Jean-Jacque Rousseau'nun (1712-1778) *Julie, ou la Nouvelle Heloise* adlı romanından bir karakter. –*çn*

2 "Tutkuların yolu beni gerçek felsefeye götürdü." – J.J. Rousseau. –*çn*

bir etken vardı. Karımla konuşmayı sürdüremez olunca tamamen yitirdiğimi sandığım konuşma yetimi aslında yalnızca kısmen yitirdiğimi, o ilginç kriz esnasında sesimi alçaltıp son derece kalın bir şekilde gırtlaktan çıkarırsam karıma duygularımı ifade etmeyi sürdürebileceğimi, deneme yöntemiyle keşfettim; anladım ki bu ses tonu (gırtlaksı ton) nefes akışıyla değil, boğaz kaslarının belirli bir kasılma hareketiyle çıkıyor.

Kendimi bir sandalyeye atıp bir süre düşüncelere daldım. Düşüncelerim kesinlikle rahatlatıcı değildi. Bin bir türlü muğlak ve göz yaşartıcı hayal, ruhumu ele geçirmişti – hatta aklımdan intihar etmek bile geçti; fakat apaçık ve hazır olanı reddedip uzakta ve belirsiz olanı yeğlemek, insan doğasının sapkınlığının bir özelliğidir. Böylece, tekir kedi halının üstünde şevkle mırlarken ve su köpeği masanın altında durmadan hırlarken, ikisi de akciğerlerinin gücünü sergilemek suretiyle benim pulmoner yetmezliğimle açıkça alay ederlerken, ben intiharı vahşetin doruğu olarak görüp ürperdim.

Yaşadığım fırtınalı hisler, muğlak umut ve korkular yüzünden bunalmış hâldeyken, nihayet merdivenden inen karımın ayak seslerini duydum. Artık onun gittiğine emin olduğumdan felaketimin mahalline, pır pır eden bir yürekle geri döndüm.

Kapıyı özenle içeriden kilitledikten sonra gayretli bir aramaya giriştim. Aradığım kayıp şeyi belki gözden ırak bir köşede veya bir dolabın ya da çekmecenin içinde bulabileceğimi düşünüyordum. Buhar formunda olabilirdi – elle tutulur formda bile olabilirdi. Filozofların çoğu, felsefeye ilişkin pek çok hususta hâlâ felsefi yaklaşıma oldukça uzaktır. Ancak William Godwin,[1] "Mandeville"inde[2] "görünmeyen şeylerin yegâne gerçeklikler olduğundan" bahseder; yaşadığım durumun da buna bir örnek olduğunu herkes kabul edecektir. Sağduyulu okur, böyle iddiaları fazlasıyla absürd olmakla suçlamadan önce durup bir düşünsün. Hatırlarsanız Anaksagoras[3] karın siyah olduğunu öne sürerdi[4] ve haklı olduğunu sonradan keşfettim.

1 İngiliz yazar, siyasi filozof ve muhabir (1756-1836). *–çn*

2 William Godwin'in üç ciltlik romanı. *–çn*

3 Sokrates öncesi dönemden bir Yunan filozof (MÖ 500-428). *–çn*

4 Anaksagoras'ın asıl iddiası, siyah suya dönüştüğüne göre karın içinde siyahlık

Araştırmamı uzun süre ciddiyetle sürdürdüm: Ama çabalarımın ve azmimin dudak bükülesi ödülü yalnızca bir takma diş seti, iki takma kalça, bir takma göz ve Bay Windenough'ın[1] karıma yazdığı bir tomar aşk mektubu oldu. Burada, eşimin Bay Windenough'a karşı beslediği muhabbetin bu kanıtının beni pek rahatsız etmediğini belirtmeliyim. Bayan Lackobreath'in[2] benden bu kadar farklı birini beğenmesi kötü ama doğal ve kaçınılmaz bir durumdu. Ben gürbüz ve kilolu, aynı zamanda biraz kısa boylu biri olarak tanınırım. Dolayısıyla da tanışımın çıta gibi zayıf olmasının ve dillere destan boyunun, Bayan Lackobreath'in dikkatini çekmesine şaşmamalı. Ama konumuza dönelim.

Dediğim gibi, çabalarım boşa çıkmıştı. Dolapları – çekmeceleri – köşeleri – bir bir, dikkatle, boş yere araştırmıştım. Ancak bir ara, bir makyaj kutusunun altını üstüne getirirken, kazayla bir Grandjean's Oil of Archangels şişesini kırınca ödülümü bulduğumu zannettim – bu arada, bu parfümü tavsiye ederim.

Buduvarıma kasvetle geri döndüm – orada, ülkeyi terk etme hazırlıklarına başlamamdan önce karımın sırrımı öğrenmesini engellemenin bir yolunu bulmaya çalıştım, zira gitmeye karar vermiştim. Başıma gelen üzücü felaketi tanınmadığım, yabancı bir diyarda gizleme olasılığım vardı – ki benimki, insanları soğutmaya dilencilikten bile daha elverişli ve bu biçarenin üstüne erdemlilerle mutluların haklı öfkesini çekecek bir felaketti. Fazla duraksamadım. Tez canlı bir yapım olduğundan "Metamora"[3] tragedyasının tamamını ezberledim. Bu dramın şiveli okunan kısımlarında veya en azından kahramana ayrılmış böyle kısımlarda, çıkaramadığımı fark ettiğim ses tonlarının tamamen gereksiz olduğunu ve gırtlaktan gelen boğuk sesin, dramın başından sonuna dek monoton bir şekilde hâkim

---

olması gerektiğiydi, ancak sonradan karın siyah olduğunu söylemekle suçlanmıştır. –*çn*

1 "Yeterli nefes." –*çn*

2 "Nefessizlik." –*çn*

3 Amerikalı aktör ve oyun yazarı John Augustus Stone'un (1801-1834) yazdığı tiyatro oyunu. –*çn*

olmasının beklendiğini anımsamamı sağlayacak kadar şansım yaver gitmişti.

İşlek bir bataklığın kıyısında bir süre alıştırma yaptım – ancak Demostenes'inkine[1] benzemeyen, bizzat bana ait, değişik bir yöntemi uyguladım. Böylece her açıdan silahlanmamın ardından, eşimi ansızın içimde sahne tutkusu uyandığına inandırmaya karar verdim. Bunda mucize eseri başarılı oldum; ve her soru ya da öneriye, tragedyadan bir pasajı en kurbağamsı ve kasvetli ses tonlarımla okuyarak karşılık vermekte hiç zorlanmadım – bu pasajların herhangi bir kısmının herhangi bir konuya aynı şekilde uygun düşeceğini kısa sürede fark edince de çok sevindim. Ancak böyle pasajları okurken yan yan bakmayı – dişlerimi göstermeyi – dizlerimi oynatmayı – ayaklarımı sürümeyi – ya da günümüzde haklı olarak popüler bir oyuncunun nitelikleri olarak görülen diğer tarifsiz incelikleri sergilemeyi ihmal ettiğim sanılmasın. Açıkçası, bana deli gömleği giydirmekten bahsetmeye başladılar – ama Tanrı'ya şükürler olsun! Nefesimi kaybettiğimden hiç şüphelenmediler.

Nihayet işlerimi düzene koyduktan sonra bir sabahın köründe —'ye giden posta arabasına bindim; tanışlarıma, son derece önemli bir iş meselesi yüzünden hemen o şehre gitmek zorunda olduğumu bildirmiştim.

Arabanın içi tıklım tıklımdı; fakat alacakaranlığın loşluğunda yol arkadaşlarımın yüzlerini seçemiyordum. Izbandut gibi iki beyefendinin arasına oturtulmaya, etkili bir direniş göstermeden razı oldum; daha iri yapılı bir üçüncüsüyse, yapacağı şey için özür dilemekten sonra boylu boyunca üstüme uzandı ve ânında uykuya dalarak, rahatsızlığımı ifade eden tüm gırtlaksı haykırışlarımı, Phalaris'in[2] boğasının böğürtülerini bile aratan horultularıyla bastırdı. Neyse ki solunum sistemimin durumu, kazayla boğulmam ihtimalini tamamen ortadan kaldırıyordu.

1 Ağzına çakıl taşları koyup konuşma egzersizi yaparak kekemeliğini geçiren Atinalı politikacı (MÖ 384-322). –*çn*

2 Sicilya'daki Akragis'in tiran hükümdarı; tunç boğasının içine kapattığı kurbanlarını, boğanın altında ateş yaktırarak öldürürdü. –*çn*

Ancak şehre yaklaştığımızda, ortalık aydınlanırken işkencecim kalkıp gömleğinin yakasını düzeltti ve nezaketim için, son derece dostane bir tavırla teşekkür etti. Hareketsiz kalmayı sürdürdüğümü görünce (tüm uzuvlarım yerinden çıkmıştı ve başım yana dönüktü) kaygılanmaya başladı; ve diğer yolcuları uyandırarak, geceleyin yanlarına canlı ve sorumluluk sahibi bir yol arkadaşı yerine ölü bir adamın verildiğini düşündüğünü, son derece kendinden emin bir şekilde dile getirdi; bunu söylerken, iddiasının doğruluğunu kanıtlamak için başparmağını sağ gözüme bastırdı.

Bunun üzerine hepsi teker teker (dokuz kişiydiler) kulağımı çekmeyi görev bildiler. Genç bir pratisyen hekim de, nefes almadığımı ağzıma bir cep aynası tutmak suretiyle anlayınca, işkencecimin iddiasının doğruluğuna kanaat getirdi; ve gelecekte böyle dayatmalara kuzu kuzu katlanmamaya, yola devam etmeden önce de cesetten kurtulmaya hep birlikte karar verdiler.

Böylece beni "Crow"[1] tabelasının (o sırada at arabasının önünden geçtiği tavernanın adıydı bu) önüne atmaları, iki kolumun da taşıtın sol arka tekerleğinin altında kırılmasından başka bir kötü sonuç doğurmadı. Ayrıca sürücüye hakkını teslim etmeli, en büyük bavulumu arkamdan atmayı unutmadığını belirtmeliyim, ki maalesef başıma düşen bu bavul kafatasımın hem ilginç hem de sıradışı bir şekilde çatlamasına yol açtı.

"Crow"un misafirperver bir adam olan sahibi, bavulumun içindekilerin benim için gireceği ufak zahmetin bedelini karşılamaya yeteceğini görünce hemen tanıdık bir cerrahı çağırttı ve beni on dolarlık bir fatura ile makbuz karşılığında ona teslim etti.

Beni satın alan kişi dairesine götürdü ve hemen operasyona girişti. Ancak kulaklarımı kesince hayat belirtileri keşfetti. Bunun üzerine çan çalıp, bu acil durumla ilgili akıl danışmak üzere eczacı komşusunu çağırttı. Sağ olduğum yönündeki şüphelerinde haklı çıkma olasılığını hesaba katarak, eczacıyı beklerken karnımı yardı ve birkaç iç organımı şahsi araştırmalarında kullanmak üzere çıkardı.

1 Karga. *—çn*

Eczacı sahiden ölü olduğuma kanaat getirdi. Var gücümle tekmeler savurup çırpınarak ve büyük bir şiddetle kıvranarak bu kanıyı çürütmeye çalıştım – zira cerrahın operasyonları beni biraz kendime getirmişti. Fakat bütün bunları yeni galvanik pilin etkisine yordular ve bunun üzerine, gerçekten bilgili bir adam olan eczacı bir sürü tuhaf deneye girişti, ki gerçekleşmelerine bizzat katkıda bulunan biri olarak o deneyleri ister istemez epey ilginç buldum. Ancak konuşmaya defalarca çalışmama karşın, bırakın koşullar farklı olsa Hipokrat patolojisi konusundaki derin bilgilerimle kolayca çürütebileceğim o birtakım zekice ama boş teorilere karşılık vermeyi, ağzımı bile açamayacak kadar konuşma yetimi yitirmiş hâlim beni çileden çıkardı.

Pratisyenler bir sonuca varamayınca, incelemeyi daha sonra sürdürmek üzere beni sakladılar. Bir tavan arası odasına çıkarıldım; ve cerrahın eşi bana paçalı don ile uzun çorap giydirdi, cerrahsa ellerimi bağladıktan sonra çenemi de cep mendiliyle bağladı – ardından da kapıyı dışarıdan sürgüleyip aceleyle akşam yemeğine giderek beni sessizlikte düşüncelerimle baş başa bıraktı.

Ağzım cep mendiliyle bağlanmış olmasa konuşabileceğimi keşfedince büyük bir sevinç yaşadım. Kendimi bu düşünceyle avutmamın ardından, uykuya teslim olmadan önce hep yaptığım gibi "Tanrı'nın Her Yerdeliği"nin[1] bazı kısımlarını içimden tekrarlarken, açgözlü ve saldırgan görünüşlü iki kedi duvardaki bir delikten girip *à la Catalani*[2] kurumla üstüme atladılar ve yüzümün iki yanında karşılıklı durarak, burnum gibi önemsiz bir sebep yüzünden, münasebetsizce kavga etmeye başladılar.

Ama nasıl Acem Mecusî, yani Mige-Gush[3] kulaklarını kaybedince Kiros'un tahtına oturduysa ve nasıl Zopyrus[4] burnunu kaybederek Babil'i ele geçirdiyse, benim de çehremden yüz gram kadar kaybetmem bedenimin kurtulmasını sağladı. Acıyla uyarılmış ve

1 Robert Montgomery'nin (1807-1855) ünlü dinsel şiiri. –*çn*

2 "Catalani [İtalyan opera şarkıcısı Angélique Catalani (1780-1849)] gibi." –*çn*

3 Kulakları kesilen Pers Kralı. –*çn*

4 I. Darius'un tahta çıkmasına yardım eden soylu Acem. –*çn*

öfkeden çılgına dönmüş hâlde, tek bir hamleyle iplerden ve sargıdan kurtuldum. Kavgacılara küçümseyen gözlerle bakarak odayı katettim, pencereyi açarak uç noktada dehşete ve hayal kırıklığına kapılmalarına sebep olduktan sonra da gayet çevikçe dışarıya atlayıverdim.

Tam o sırada, posta arabası soyguncusu W—,[1] ki ona tuhaf bir şekilde benziyordum, şehir cezaevinden kenar mahallelere, kendisi için hazırlanmış idam sehpasına doğru yol almaktaydı. Aşırı hâlsizliği ve uzun süren hastalığı sayesinde, kelepçesiz olma ayrıcalığını elde etmişti; üstünde darağacı kıyafetiyle –tuhaf bir şekilde kıyafetime benziyordu–, celladın at arabasının (ki tam kendimi dışarıya attığım sırada cerrahın pencerelerinin altından geçmekteydi) arka tarafında boylu boyunca uzanmış yatıyordu; arabadaki muhafızlar da uyuyan sürücüden ve altıncı piyade alayına mensup, sarhoş ve acemi iki erden ibaretti.

Talihsizlik eseri taşıtın içine, ayaklarımın üstüne düştüm. Kurnaz bir adam olan W— eline geçen fırsatı fark etti. Hemen ayağa fırlayıp arabanın arkasından atladı ve dar bir sokağa saparak, göz açıp kapayıncaya dek sırra kadem bastı. Gürültüye uyanan erler durumu tam olarak kavrayamadılar. Fakat suçlunun tıpatıp aynısı bir adamın arabada, gözlerinin önünde, ayakta dimdik durduğunu görünce, o namussuzun (yani W—'nin) kaçmaya çalıştığını sandılar (bunu bizzat ifade ettiler) ve bu konuda fikir teatisinde bulunduktan sonra içkilerinden bir yudum alıp, beni misket tüfeklerinin dipçikleriyle yere serdiler.

Gidilecek yere varmamız uzun sürmedi. Lehime hiçbir şey söylenemezdi elbette. Asılmak kaçınılmaz yazgımdı. Bunu sersemlemiş ve hırçın bir hâlde kabullendim. Biraz kinik olduğumdan bir köpeğin tüm duygularına sahiptim.[2] Cellat ise ilmiği boynuma geçirdi. Kapak aşağıya doğru açıldı.

Darağacındayken yaşadığım hisleri anlatmak istemiyorum; gerçi istesem bunu gayet iyi yapabilirim şüphesiz, bu konuda doğru dü-

1 George Wilson. –*çn*

2 Kinik kelimesi, Yunancada köpeksi anlamına gelen "kynikos"tan türetilmiştir. –*çn*

rüst bir şey de söylenmemiştir. Aslında böyle bir konuda yazabilmek için asılmak şarttır. Her yazar kendini deneyimlerle sınırlamalıdır. Mark Antony[1] sarhoşluk üstüne bir bilimsel incelemeyi bu şekilde yazmıştı.

Ama ölmediğimi söyleyebilirim. Bedenimin kesilecek nefesi *yoktu*; ve sol kulağımın altındaki düğümü saymazsak (asker düğümü olduğu belliydi) pek bir rahatsızlık hissetmiyordum. Düşmenin boynumdaki etkisine gelince, arabadaki şişman beyefendi yüzünden yan dönmüş boynumun düzelmesini sağladı, o kadar.

Ancak geçerli sebeplerden ötürü, kalabalığa girdikleri zahmetin karşılığını vermek için elimden geleni yaptım. Kıvranmalarımın sıradışı olduğu söylendi. Spazmlarımın daha iyisini becermek zor olurdu. Halk *tezahürat yaptı*. Bayılan beyefendiler oldu; ve histeri krizi geçiren pek çok hanımefendi kucaklarda taşınarak evlerine götürüldü. Pinxit[2] fırsattan istifade edip oracıkta çiziktirdiği bir eskizden yola çıkarak, takdire şayan "Diri Diri Derisi Yüzülen Marsias"[3] tablosunu yaptı.

Halkı yeterince eğlendirmemden sonra, darağacından indirilmemin vaktinin geldiğine karar verildi – bunun sebeplerinden biri, gerçek suçlunun bu arada tekrar yakalanmış ve kimliğinin tespit edilmiş olmasıydı; ama benim ne yazık ki bundan haberim yoktu.

Bana epey sempati duyuldu elbette ve kimse cesedime sahip çıkmadığından, bir halk mezarlığındaki bir yeraltı mezarına defnedilmem emredildi.

Bir süre sonra oraya götürüldüm. Zangoç gitti ve yalnız kaldım. Marston'ın[4] *Şikâyetçi* adlı oyunundan bir dize –

Ölüm iyi biridir ve evinin kapısı her zaman açıktır –

1 Romalı siyasetçi ve general (MÖ 83-30). –*çn*

2 "O boyadı." –*çn*

3 Yunan mitolojisinde satir Marsias, Apollo'yla müzik yarışmasına girer ve bu küstahlığı sebebiyle diri diri derisi yüzülerek öldürülür. –*çn*

4 İngiliz şair ve oyun yazarı John Marston (1575-1634). –*çn*

dizesi o an kuyruklu bir yalan gibi geldi. Ama tabutumun kapağını vurarak açıp dışarı çıktım. İçerisi öyle korkunç bir şekilde kasvetli ve rutubetliydi ki içim bunaldı. Eğlenmek için, etrafta sıra hâlinde dizilmiş çok sayıda tabutun arasında el yordamıyla gezindim. Onları birer birer indirip, kapaklarını kırarak açtım ve içlerinde yatan ölüler üstüne düşüncelere dalarak oyalandım.

Kabarık, şişkin ve toparlak bir cesede ayağım takılıp düşünce "Bu," dedim kendi kendime... – "Bu hiç şüphesiz kelimenin tam anlamıyla mutsuz – talihsiz bir adamdı. Korkunç yazgısı badi badi yürümekti – hayatı insan gibi değil, fil gibi yaşamaktı – insan gibi değil, gergedan gibi yaşamaktı.

"Sosyalleşme çabaları boşa çıkmıştı ve dolaşım sistemi felaket hâldeydi. Öne doğru bir adım atınca maalesef iki adım sağa ve üç adım sola gidiyordu. Çalışmaları Crabbe'in[1] şiirleriyle sınırlıydı. Piruet[2] yapmanın muhteşemliğini bilemezdi. *Pas de papillon*[3] ona göre soyut bir kavramdı. Hiçbir zaman bir tepenin zirvesine çıkmadı. Hiçbir zaman bir metropolün görkemini bir kilise kulesinden seyretmedi. Sıcak onun can düşmanıydı. Yazın en sıcak günlerinde köpek gibi yaşardı. Dolayısıyla rüyalarında, alevler arasında boğulduğunu – dağlar üstünde dağları – Ossa'nın üstündeki Pelion'u[4] görürdü. Nefesi yetmiyordu – kısacası nefesi yetmiyordu. Nefesli çalgılar çalmaktan kaçınırdı. Kendi kendine hareket eden fanın, manikanın[5] ve vantilatörün mucidiydi. Körük imalatçısı Du Pont'a üstünlük taslayıp dururdu ve puro içmeye çalışırken berbat bir şekilde öldü. Onunki epey ilgimi çeken bir vakaydı – yazgısını gerçekten benimkine yakın buluyorum.

"Oysa bu," – dedim – "bu" – ve nahoş biçimde tanıdık gelen sıska, uzun boylu ve tuhaf görünüşlü birini nefretle tabutundan çekip

1 İngiliz şair ve cerrah George Crabbe (1754-1832). Poe yengeçlerin yan yan yürümesine (İngilizcede *crab* = yengeç) gönderme yapıyor. –*çn*

2 Balede tek ayak üstünde dönme hareketi. –*çn*

3 Balede kelebek hareketi. –*çn*

4 Yunan mitolojisinde Titanlar, Pelion Dağı'nı Ossa Dağı'nın üstüne koyarak Olimpos Dağı'nın zirvesindeki tanrılara ulaşmaya çalışır. –*çn*

5 Gemilerde havalandırma amacıyla kullanılan, ucu çan ağzı şeklinde boru. –*çn*

Lombardiya kavaklarının mucidinin lütfedip bana açıklama yapmayı sürdürdüğü o uzun zaman zarfında.

Bunun sebebi, hep başlıca özelliğim olan her zamanki ihtiyatlılığımdı. Hâlâ önümde, sağ kalmak istiyorsam aşmam gereken ve ancak olağanüstü bir çabayla üstesinden gelebileceğim birçok zorluk olabileceğini düşünüyordum. Pek çok insanın, sahip oldukları şeylere – o sırada kendileri için ne kadar değersiz olurlarsa olsunlar – ne kadar sıkıntı ya da huzursuzluk verici olurlarsa olsunlar – başkalarının onları elde etmekle veya kendilerinin onlardan vazgeçmekle kazanacağı avantajlarla doğru orantılı olarak değer vermeye meyilli olduğunu biliyordum. Bu durum Bay Windenough için de geçerli olamaz mıydı? Şu an kurtulmaya can atar gibi göründüğü o nefesi istediğimi belli edersem, onun para hırsının kurbanı olmaz mıydım? Bu dünyada kapı komşularını bile kazıklamakta tereddüt etmeyecek kadar adi insanlar bulunduğunu ve (bu Epiktetos'un[1] sözüdür) insanların kendi dertlerinden kurtulmayı en çok istediği zamanların tam da başkalarını dertlerinden kurtarmaya en az gönüllü oldukları zamanlar olduğunu iç geçirerek anımsadım.

Bunlara benzer düşüncelerin ardından, ki bu arada Bay W.'nin burnunu tutmayı sürdürüyordum, bir karşılık vermemin vaktinin geldiğini düşündüm. En büyük haksızlığa uğramış birinin öfkesiyle "Canavar!" diyerek söze başladım. "Canavar; ve çift nefesli budala! – Kötülüklerin yüzünden Tanrı tarafından çifte solukla lanetlenmiş *sen* – dediğim gibi *sen,* benimle eski bir tanıdık gibi konuşmaya cüret mi ediyorsun? Yalan söylüyormuşum demek! Ve dilimi tutaymışım! – Tek nefesli bir beyefendiyle ne biçim konuşuyorsun öyle! – Üstelik seni kesinlikle hak ettiğin bu beladan kurtarma imkânım varken – talihsiz solunumunun fazlalıklarını senden alabilecekken."

Brutus gibi durup yanıt bekledim – ve Bay Windenough kasırga gibi yanıt vermeye girişti hemen. İtiraz üstüne itiraz, özür üstüne özür geldi. Razı olmadığı ve sonuna kadar istifade etmediğim hiçbir koşul yoktu.

Ön hazırlıklar tamamlandıktan sonra tanışım bana soluğu verdi; ben de (soluğu iyice inceledikten sonra) ona makbuz verdim.

Kavranması böylesine güç bir işleme bu kadar üstünkörü değin-

1 Yunan Stoacı filozof. (55-135). –*çn*

diğim için pek çok kişinin beni suçlayacağının farkındayım. Fizik felsefesinin son derece ilginç bir dalına yepyeni bilgiler katabilecek –ki bu gerçekten doğru– bir olayı daha ayrıntılı anlatmam gerektiği düşünülecektir.

Ne yazık ki bütün bunlara verecek bir karşılığım yok. Sadece bir ipucu vermeme izin var. Birtakım *koşullar* söz konusuydu – ama şimdi düşünüyorum da, böylesine hassas – öfkesini şu an üstüme çekmeyi hiç mi hiç istemediğim, kükürt kokan üçüncü bir şahsın çıkarlarıyla ilgili, tekrarlıyorum, *böylesine hassas* bir konuda olabildiğince az konuşmak çok daha güvenli bence.

Bu gerekli işlemi tamamladıktan kısa süre sonra o mezarlığın zindanlarından kurtulduk. Canlanmış seslerimiz, birleşmiş güçleri sayesinde kısa sürede yeterince duyulur oldu. Whig'in editörü Scissors "yeraltından gelen seslerin doğası ve kökeni" üstüne bir incelemeyi tekrar yayımladı. Demokrat bir gazetenin sütunlarından buna bir karşılık – yanıt – çürütme – ve gerekçelendirme geldi. Bay Windenough ile benim ortaya çıkışımızın iki tarafın da kesinlikle yanılıyor olduğunu kanıtlaması, ancak tartışmanın sonucunu belirlemek için yeraltı mezarının açılmasıyla gerçekleşti.

Her daim yeterince olaylı geçen bir hayatın bazı çok tuhaf kesitlerine ilişkin bu ayrıntıları aktarmayı, görülemeyen, hissedilemeyen ve tamamen anlaşılamayan o bela oklarına karşı kişiyi her zaman, mutlak surette koruyan, ayrım yapmayan felsefenin meziyetlerine okurun dikkatini tekrar çekmeden sona erdiremem. Eski İbraniler cennetin kapılarının, *"Âmin!"* sözcüğünü sağlam ciğerle ve mutlak bir özgüvenle haykıran günahkâra ya da ermişe mutlaka açılacağına bu bilgeliğin ruhuyla inanırlardı. Büyük bir veba salgını Atina'yı kasıp kavurduğunda ve hiçbir şekilde önüne geçilemediğinde Epimenides,[1] Laertios'un bu filozofa ilişkin ikinci kitabında anlattığı üzere, "uygun Tanrı'ya" bir mabet ve tapınak inşa edilmesini bu bilgeliğin ruhuyla tavsiye etmişti.

LYTTLETON BARRY.[2]

---

1 Girit Paradoksu'nun atfedildiği Yunan filozof, şair ve kâhin. –*çn*

2 "Mark Littleton", Amerikalı yazar ve siyasetçi John P. Kennedy'nin (1795-1870), "Barry Cornwall" ise İngiliz şair Bryan Procter'ın (1787-1874) mah-

Kalabalıkların Adamı

Ce grand malheur, de ne pouvoir être seul.[1]
— La Bruyère

Belirli bir Almanca kitap hakkında "*er lasst sick nicht lessen*" — yani kendisinin okunmasına izin vermiyor denirken ne güzel söylenmiştir. Bazı gizemler vardı ki, anlatılmalarına izin vermezler. Bir gece vakti yatağında, günah çıkartan hayaletimsi papazın elini sıkarak ve gözlerinin içine acıklı acıklı bakarak ölen insanlar vardır — açığa vurulmalarına *izin vermeyen* gizemlerin korkunçluğu yüzünden kalplerinde umutsuzlukla, boğazlarında kasılmalarla ölürler. Maalesef bazen bir insanın vicdanı öyle dehşet verici bir yük taşır ki, bu ancak mezarın içine atılabilir. Böylece tüm suçların özü ifşa olmamış olur.

Geçenlerde, bir güz akşamının sonlarına doğru, Londra'daki D——— Kahvehanesi'nin kavisli büyük penceresinin önünde oturuyordum. Birkaç aylık hastalıktan sonra nekahet dönemindeydim ve gücüm geri geldikçe, bunaltının tersi olan o neşeli ruh hâllerinden birine kapılmıştım — hani insan en yoğun arzuları duyar ve zihinsel gözünün perdesi kalkar — αχλυς ος πριν επηεν[2] — ve canlanan akıl sıradan hâlinin çok üstüne çıkar, tıpkı Leibniz'in güçlü ama samimi mantığı, Gorgias'ın[3] çılgınca ve zayıf retoriği gibi. Sırf nefes almak bile keyif veriyordu; acı kaynağı sayılan birçok şeyden bile büyük haz alıyordum. Her şeye karşı dingin ama araştırmacı bir ilgi duyu-

lasıydı. —*çn*

1 "Tek başına olamamak gibi büyük bir talihsizlik." —*çn*

2 "Önceden üzerlerinde olan sis". *İlyada*'dan. —*çn*

3 Yunan filozof ve sofist (MÖ 483-375). —*çn*

yordum. İkindinin büyük bölümünü ağzımda puro, kucağımda gazeteyle oyalanarak geçirmiştim; kâh reklamlara göz gezdirmiş, kâh odadaki karışık kalabalığı gözlemlemiş, kâh buğulu pencerelerin ardından sokağa bakmıştım.

Bu sokak şehrin en işlek caddelerinden biridir, gün boyunca da epey kalabalıktı. Fakat karanlık çöktükçe kalabalık iyice arttı; tüm lambalar yandığındaysa, kapının önünde iki yöne doğru, yoğun insan selleri dalga dalga, aralıksız akıyordu artık. Akşamın bu vaktinde benzer bir durumla karşılaşmamıştım hiç, dolayısıyla da insan kafalarından oluşan o çalkantılı deniz içimi yepyeni ve hoş bir duyguyla doldurdu. Sonunda otelin içiyle ilgilenmeyi bırakıp dışarıdaki sahneye tamamen odaklandım.

İlk baştaki gözlemlerim soyut ve geneldi. Gelip geçen insan kitlelerine bakıyor, bu insanlar üstüne düşünürken onları bir bütün olarak ele alıyordum. Ama kısa süre sonra ayrıntılara indim ve sayısız farklı figürü, kıyafeti, edayı, yürüyüşü, çehreyi ve yüz ifadesini büyük bir dikkat ve ilgiyle incelemeye başladım.

Gelip geçenlerin çoğunda hâlinden memnun işinsanı havası vardı ve kalabalığın arasından geçmek dışında bir şey düşünmüyor gibiydiler. Kaşları çatık, gözleri fıldır fıldırdı; diğer yayalardan biri çarptığında sabırsızlık belirtisi sergilemiyor, giysilerini düzeltip aceleyle yollarına devam ediyorlardı. Bazılarıysa (ki bunların da sayısı epey fazlaydı) huzursuzca hareket ediyordu; yüzleri kızarmıştı ve etraflarındaki yoğun kalabalık yüzünden yalnızlık duyarcasına kendi kendilerine konuşup el kol hareketleri yapıyorlardı. İlerlemeleri engellendiğinde birden mırıldanmayı kesiyor ama el kol hareketlerini iki misline çıkarıyorlardı ve kendilerini engelleyen kişilerin yapacağı hareketi, dudaklarında dalgın ve abartılı bir gülümsemeyle bekliyorlardı. İtildiklerinde yerlere kadar eğilip, kendilerini iten kişiye selam veriyor ve büyük bir şaşkınlığa kapılmış gibi görünüyorlardı.
– Bu iki büyük sınıfın belirttiklerim dışında çok belirgin özellikleri yoktu. Düzgün kıyafetli olarak tanımlanan türdendiler. Soylulardan, tacirlerden, avukatlardan, esnaftan, borsa simsarlarından oluştukları şüphesizdi – aralarında en soylular ve sıradan insanlar vardı

– aylaklar ve kendi meseleleriyle canla başla uğraşan insanlar vardı – işlerinin sorumluluğu onlardaydı. Pek ilgimi çekmiyorlardı.

Kâtipler kabilesini seçmek kolaydı ve bunlarda belli başlı iki sınıf gözlemledim. Bazıları genelevlerde çalışan kâtip yardımcılarıydı – bu genç beyefendilerin ceketleri dar, çizmeleri parlak, saçları briyantinli, dudakları kibirliydi. Hâl ve hareketlerindeki ataklığı ve şıklığı bir kenara koyarsak, ki daha uygun bir terim olmadığından buna *masa başıcılık* diyebiliriz, tavırları bir-bir buçuk yıl önce sosyeteden insanların takındığı tavırların aynısı gibi geldi. Yüksek tabakanın dışlayıcılığına sahiptiler – bence bu sınıfın en iyi tanımı bu.

Köklü firmalarda çalışan üst düzey kâtipleri, yani "istikrarlı ihtiyarları" başkasıyla karıştırmak olanaksızdı. Onlar, oturduklarında rahat ettirecek şekilde kesilmiş siyah veya kahverengi ceket ve pantolonlarından, beyaz kravatları ile yeleklerinden, sağlam görünüşlü geniş ayakkabılarından ve kalın çorapları ile tozluklarından tanınıyordu. – Hepsinin başı hafifçe keldi, sağ kulakları da uzun süre kalem taşımaktan kepçeleşmişti. Şapkalarını hep iki elleriyle birden çıkardıklarını ya da düzelttiklerini ve kısa, sağlam, eski tarz altın zincirli saatler taşıdıklarını gözlemledim. Saygın görünmeye çalışıyorlardı – böyle bir çabanın ne kadar onurlu olduğu tartışılır.

Havalı görünen birçok kişi de vardı, ki bunların tüm büyük şehirlere hastalık gibi yayılmış usta yankesiciler soyundan olduğunu kolayca anladım. Bu seçkin şahısları büyük bir dikkatle izledim ve centilmenlerin onları kendilerinden sanmalarına hayret ettim. Oysa manşetlerinin kalınlığı ve aşırı samimi tavırları onları hemen ele vermeliydi.

Kumarbazları, ki onlardan epey gördüm, tanımak daha da kolaydı. Her türden kıyafet giyiyorlardı... Çaresizlikten gözü dönmüş üçkâğıtçı kabadayıların kadife yeleklerinden, gösterişli atkılarından, yaldızlı zincirlerinden ve telkâri düğmelerinden tutun da rahiplerin sadeliğine özen gösterilmiş giysilerine dek, ki hiçbir şey bunlardan daha az şüphe uyandırıcı olamaz. Yine de, esmer ve terli ciltleri, zarla kaplıymışçasına donuk gözleri ve solgun dudaklarını birbirine bastırmaları onları ele veriyordu. Onları başka iki özelliklerinden

de ânında tanıyabilirdim hep; – ihtiyatlı, kısık bir sesle konuşmalarından ve başparmaklarının diğer parmaklarıyla yaptığı sıradışı, doksan derecelik açıdan. – Bu dolandırıcıların arasındayken, farklı alışkanlıklara sahip olsalar da yine de benzer türden kişilere sık sık rastlamışımdır. Bunlara, geçimlerini zekâlarıyla sağlayan beyefendiler denebilir. Görünüşe göre, halkın sırtından geçinme konusunda iki gruba ayrılmışlardır – züppeler ve askerler olarak. Züppelerin başlıca özellikleri uzun bukleleri ve gülümsemeleridir; askerlerin başlıca özellikleriyse bağcıklı düğmeli paltoları ve çatık kaşlarıdır.

Asalet denen şeyin basamaklarını indikçe, insanı düşüncelere sevk eden daha karanlık ve derin temalara rastladım. Yahudi seyyar satıcılar gördüm, ki şahin bakışlı gözleri hariç, yüzlerinin tamamına sefilce bir tevazu hâkimdi; sırf umutsuzluktan gece vakti sadaka toplamaya çıkmış olan ve daha düzgün denebilecek kişilere kaş çatan irikıyım, profesyonel sokak dilencileri gördüm; ölüme iyice yaklaşmış, dermansız, feci görünüşlü hastalar o güruhun arasından yan yan ve sendeleyerek geçerken herkesin yüzüne yalvarırcasına, tesadüfen bulabilecekleri bir tesellinin veya yitirdikleri bir umudun peşine düşmüşçesine bakıyorlardı; iffetli genç kızlar geç vakte dek sürmüş uzun bir işgününün ardından neşesiz evlerine dönerlerken, külhanbeylerinin kaçınılmaz bakışları ve hatta doğrudan temasları karşısında sinirlenmekten çok ağlamaklı bir hâlde siniyorlardı; şehirdeki her türden, her yaştan kadınlar görülebiliyordu – kadınlıklarının doruğunda olan, tartışmasız güzellikleri Lukianos'un[1] bahsettiği heykeli, yüzeyi Paros mermerinden yapılma, içiyse pislik dolu heykeli anımsatan kadınlar – paçavralar içinde, tamamen mahvolmuş, tiksinti uyandıran cüzzamlılar – ciltleri kırış kırış olmuş, genç görünmek için son bir çaba sarf eden, mücevherler takınmış, yüzleri bir karış makyajlı kocakarılar – bedenleri olgunlaşmamış ama mesleklerini uzun süredir icra ettiklerinden korkunç bir şekilde şuh davranan ve kendilerinden büyük meslektaşlarıyla ahlaksızlıkta boy ölçüşebilmek için kudurmuşçasına yanıp tutuşan çocuklar; ayrıca tasvir edilemez, sayısız sarhoş vardı – kimileri yırtık pırtık ve yamalı

1 Süryani hicivci ve belagatçi Samsatlı Lukianos (125-180). –*çn*

giysiler içindeydi; kabaydı; sendeliyordu; yüzleri yara bere içinde ve gözleri parıltısızdı – kimileri kirli ama yırtığı olmayan kıyafetler giymişti; biraz düzensiz adımlarla, kasıla kasıla yürüyorlardı; dudakları kalın ve şehvetliydi; al yanaklı yüzleri sağlıklı görünüyordu – kimileriyse bir zamanlar güzel olan ve şimdi bile özenle temizlenmiş giysiler içindeydi – bu adamlar doğal denemeyecek kadar sert ve canlı adımlarla yürüseler de, yüzleri korkunç derecede solgundu; gözleri ürkütücü biçimde vahşiydi ve kan çanağıydı; kalabalığın arasından uzun adımlarla geçerken ellerinin uzanabildiği her nesneyi titrek parmaklarıyla tutuveriyorlardı; bunların yanı sıra börekçiler, hamallar, kömürcüler, temizlikçiler; laternacılar, maymun sergileyenler, sokak şarkıcıları ve onlar için para toplayanlar; her türden kılıksız zanaatkâr ve yorgun işçiler vardı... Ortalığa öyle bir gürültü ve aşırı hareketlilik hâkimdi ki, insanın kulakları tırmalanıyor ve gözleri acıyordu.

Gece çöktükçe, karşımdaki sahneye duyduğum ilgi arttı; zira kalabalığın genel nitelikleri belirgin bir şekilde değişmekle kalmamıştı (düzenli hayat süren insanlar giderek ortadan kaybolmuş, yerlerini daha kaba ve şimdi rahatlayıp cüretkârlaşmış kişiler almış, vakit ilerledikçe her türden rezil insanlar inlerinden çıkmaya başlamıştı); sona eren günle başlarda güçsüzce mücadele eden gaz lambası şuaları artık iyice güçlenmişti ve her şeyi titrek, çiğ bir ışıkla aydınlatıyordu. Her şey karanlık ama görkemliydi – tıpkı Tertullianus'un tarzının benzetildiği abanoz gibi.[1]

Işığın yoğun etkileri beni insanların yüzlerini incelemeye yöneltti; ve pencerenin önünden hızla akıp giden ışık dünyası her çehreye yalnızca bir an bakabilmeme fırsat verse de, o tuhaf ruh hâlindeyken, öyle kısacık bakışlarla bile uzun yılların tarihini sık sık okuyabiliyormuşum gibi geldi.

Alnımı cama dayamış, o güruhu incelemekle meşgulken birden görüş alanıma bir çehre girdi (altmış beş-yetmiş yaşlarında, ihtiyar, çökmüş bir adama aitti) – bu çehre, taşıdığı ifadenin mutlak eş-

1 Bu benzetmeyi Fransız yazar Jean-Louis Guez De Balzac (1594-1655) yapmıştır. –*çn*

sizliğiyle ânında tüm dikkatimi çekti. Daha önce hiç ona uzaktan yakından benzeyen bir ifade görmemiştim. Onu görünce ilk düşüncemin şu olduğunu net hatırlıyorum: Retzsch[1] bu simayı görse, yaptığı resimlerdeki iblis görüntülerine yeğlerdi. Orada barınan ifadeyi ilk bakışta, kısa bir dakikalığına analiz etmeye çabalarken zihnimde ona ilişkin, akıl karıştırıcı ve paradoksal izlenimler uyandı – müthiş bir zihinsel güce, ihtiyatlılığa, cimriliğe, açgözlülüğe, soğukkanlılığa, fesatlığa, kana susamışlığa, zafere, neşeye, aşırı dehşete ve yoğun, uç noktada bir umutsuzluğa dair izlenimler. Tuhaf bir şekilde canlanmış, irkilmiş, büyülenmiştim. "Şu bağırda kim bilir ne çılgınca bir tarih yazılıl" dedim kendi kendime. Sonra yoğun bir arzu, o adamı görüş alanımda tutma – onu daha fazla tanıma arzusu duydum. Telaşla pardösümü giyip şapkamla bastonumu kaparak sokağa çıktım ve kalabalıkta, o adamın gittiğini gördüğüm yönde, ite kaka ilerledim; zira adam gözden kaybolmuştu bile. Biraz güçlük yaşadıktan sonra nihayet onu gördüm; yaklaştım ve yakından ama dikkatini çekmemek için ihtiyatla takip ettim.

Artık onu rahatça inceleme imkânım vardı. Kısa boyluydu; çok zayıftı ve son derece dermansız görünüyordu. Giysileri genel olarak pis ve eskiydi; fakat arada sırada, bir lambanın güçlü ışığından geçtiği esnalarda, kıyafetlerinin kumaşının kirli de olsa güzel olduğunu görüyordum; ayrıca, ya gözlerim beni yanılttı ya da sarınmış olduğu, dizlerinin ardına kadar inen, sıkıca iliklenmiş, belli ki ikinci el olan uzun pelerinindeki bir yırtığın ardında hem bir cam keskisi hem de bir hançer görür gibi oldum. Bu gözlemlerim merakımı iyice artırdı ve yabancıyı gittiği yere dek takip etmeye karar verdim.

Artık iyiden iyiye gece çökmüştü ve şehrin üstünde kalın, nemli bir sis tabakası asılı duruyordu; bu tabaka, az sonra başlayan şiddetli sağanakla birlikte dağıldı. Bu hava değişimi, kalabalık üstünde tuhaf bir etki yarattı; kalabalığın tamamı ânında hareketlendi ve bir şemsiyeler dünyasının gölgesinde kaldı. Sendelemeler, itişip

1 Alman ressam ve gravürcü Moris Retzsch (1779-1857). Goethe, Schiller ve Shakespeare gibi sanatçıların eserlerinin illüstrasyonlarını yapmasıyla tanınır. –*çn*

kakışmalar ve uğultu on kat arttı. Ben şahsen yağmuru pek sevinçle karşılamıyordum – eskiden geçirdiğim ve bedenimde pusuya yatmış olan ateşli bir hastalık yüzünden, nem benim için hoş olsa da fazla tehlikeliydi. Ağzıma mendil bağlayıp, yürümeyi sürdürdüm. Yaşlı adam büyük caddede yarım saat boyunca, güçlükle ilerledi; ben de onu gözden kaybetme korkusuyla, neredeyse dirseğinin dibinden yürüyordum. Adam bir kez bile başını çevirip arkasına bakmadığından beni görmedi. Sonunda bir çapraz yan yola saptı; burası yine ana baba günü olsa da, adamın ayrıldığı cadde kadar kalabalık değildi. Burada adamın tavırlarında bariz bir değişiklik oldu. Daha yavaş ve hedefsizce – daha kararsızca yürümeye başladı. Sokakta defalarca, görünüşe göre amaçsızca karşıdan karşıya geçti; ve kalabalık hâlâ öyle yoğundu ki, adamın bunu her yapışında onu yakından takip etmek zorunda kalıyordum. Sokak dar ve uzundu; adam burada neredeyse bir saat yürüdü, ki bu arada gelip geçenlerin sayısı giderek azalmış, aşağı yukarı Broadway'de öğle vakti Park[1] civarında görülen kadar olmuştu – Londra'nın kalabalığı ile en işlek Amerikan şehrininki arasındaki fark böylesine büyüktür. İkinci kez sapınca, son derece aydınlık ve cıvıl cıvıl bir meydana vardık. Yabancının eski tavrı geri geldi. Çenesi göğsüne düştü ve çatık kaşlarının altındaki gözleri dört bir yana, üstüne gelenlere fıldır fıldır bakmaya başladı. Düzenli adımlarla, azimle ilerliyordu. Fakat meydanı turladıktan sonra geri dönüp tersten turladığını görünce şaşırdım. Bu yürüyüşü defalarca tekrarlaması beni iyice şaşırttı – bir keresinde ansızın dönünce, beni az kalsın fark edecekti.

Bu şekilde bir saat daha geçirdi; bu sürenin sonunda, gelip geçenler artık bizi baştakinden çok daha az engelliyordu. Yağmur hızla yağıyordu; hava serinlemişti; ve insanlar evlerine çekiliyordu. Gezgin sabırsızca bir el hareketi yaptıktan sonra nispeten boş bir yan sokağa saptı. Aşağı yukarı dört yüz metre uzunluğundaki bu sokakta öyle hızlı yürüdü ki, o kadar yaşlı birinin böyle hareket ettiğini görmeyi hayal bile edemezdim ve takipte epey zorlandım. Birkaç dakika sonra büyük ve hareketli bir pazara geldik; yabancının burayı iyi bildiği

1 New York'taki City Hall Parkı. –*çn*

belliydi ve sürüsüne bereket alıcılarla satıcıların arasında amaçsızca, ite kaka, ileri geri yürürken en baştaki tavırları tekrar belirginleşti.

Burada geçirdiğimiz aşağı yukarı bir buçuk saat içinde, fark edilmeden adama yakın mesafede kalmak için epey ihtiyatlı davranmam gerekti. Neyse ki ayakkabılarımda kauçuk galoşlar olduğu için hiç ses çıkarmadan yürüyebiliyordum. Kendisini gözetlediğimi bir an bile görmedi. Dükkânlara girip çıkıyor, hiçbir şeyin fiyatını sormuyor, tek kelime etmiyor, etrafındaki tüm nesnelere delice ve donuk gözlerle bakıyordu. Artık davranışları karşısında tamamen hayrete kapılmıştım ve ona dair merakımı bir ölçüde gidermeden takipten vazgeçmemeye azimle karar verdim.

Bir saat, yüksek sesle on biri çaldı; şimdi insanlar pazarı hızla terk ediyordu. Esnafın teki kepenk kapatırken yaşlı adamı itekledi; o an ihtiyarın tepeden tırnağa, zangır zangır titrediğini gördüm. Kendini yola atıp bir an etrafına kaygıyla bakındıktan sonra inanılmaz bir hızla koşmaya başlayarak eğri büğrü, dar, insansız pek çok sokaktan geçti ve sonunda ilk baştaki büyük caddeye – D——— Oteli'nin bulunduğu sokağa tekrar çıktık. Ama sokağın görünüşü artık aynı değildi. Hâlâ gaz lambalarıyla ışıl ışıl aydınlanıyordu; fakat sağanak vardı ve ortalıkta tek tük insanlar görülüyordu. Yabancının beti benzi attı. Bir süre önce kalabalık olan caddede keyifsizce birkaç adım atmasının ardından derin derin iç geçirerek nehrin bulunduğu tarafa döndü ve birçok çapraşık sokaktan geçti; nihayet görüş alanında şehrin başlıca tiyatrolarından biri belirdi. Tiyatro kapanıyordu ve izleyiciler kapılardan dışarıya akın etmekteydi. Yaşlı adamın boğulurcasına nefes alıp kendini kalabalığın içine attığını gördüm; ama yüzündeki yoğun ıstırap biraz hafiflemiş gibiydi. Başı yine göğsüne düştü; onu ilk gördüğüm zamanki gibi görünüyordu. Şimdi tiyatro seyircilerinin çoğunun gittiği yönde ilerlediğini gördüm – ama genel olarak, bu değişken davranışlarına anlam veremiyordum.

O yürüdükçe kalabalık dağılıyordu; adamın baştaki huzursuzluğu ve bocalaması geri geldi. On-on iki kişilik, şamatacı bir grubu yakından takip etti bir süre; fakat bu gruptakiler birer birer ayrıldı ve sonunda, pek işlek olmayan dar ve karanlık bir sokağa geldikle-

rinde, geride yalnızca üç kişi kalmıştı. Yabancı duraksadı ve bir an düşünceye dalmış gibi göründü; sonra her türlü gerginlik belirtisini sergileyerek hızla bir yoldan gitmeye başladı ve bu yol bizi şehrin sınırına, daha önce gittiklerimizden çok farklı kesimlere götürdü. Burası Londra'nın en tiksinç semtiydi; her şey, en acınası yoksulluğun ve en çaresizce işlenmiş suçların en berbat izlerini taşıyordu. Yer yer rastlanan sokak lambalarının loş ışığında, yıkılmaya yüz tutmuş, yüksek, çok eski, harap, kurt yeniği apartmanlar görülüyordu; bunlar çeşitli yönlerde öyle gelişigüzel eğilmişti ki, aralarında iyi kötü bir geçidin seçildiği nadirdi. Bakımsız otların büyürken yerinden uğrattığı kaldırım taşları düzensizce sağda solda yatıyordu. Tıkanmış su oluklarındaki berbat pisliklerden iğrenç kokular yayılıyordu. Oranın tamamına ıssızlık havası hâkimdi. Fakat biz ilerledikçe tekrar insanların çıkardığı sesler belirip düzenli olarak arttı ve sonunda, Londra halkının en terk edilmiş kesiminin fertlerinden oluşan büyük grupların yalpalayarak ileri geri yürüdüğünü gördük. Yaşlı adam yine neşelendi, tıpkı sönmek üzere olan bir lambanın alevinin canlanışı gibi. Bir kez daha, uzun ve esnek adımlarla ilerledi. Sonunda bir köşeyi dönünce karşımızda bir ışık parladı; ayyaşlığın banliyölerdeki en büyük tapınaklarından birinin — Cin adlı içkinin, o iblisin saraylarından birinin önünde duruyorduk.

Artık şafak sökmek üzereydi; fakat sefil sarhoşlar o gösterişli kapıdan girip çıkıyordu hâlâ. Yaşlı adam hafif bir sevinç çığlığıyla, ite kaka içeriye girdi ve hemen ilk baştaki tavrını takınarak, kalabalığın arasında görünüşte amaçsızca, ileri geri dolanmaya başladı. Ancak kısa süre sonra kapıya edilen hücum, mekânın kapanmakta olduğunu haber verdi. Öylesine ısrarla gözetlediğim tuhaf varlığın yüzünde o zaman gözlemlediğim ifade umutsuzluktan bile yoğundu. Fakat o hiç duraksamadan, çılgınca bir enerjiyle, geldiği yoldan giderek görkemli Londra'nın merkezine hızla geri döndü. Adam uzun ve tez adımlarla kaçarken, ben onu son derece büyük bir hayretle takip ettim; artık hâd safhada bir merakla sürdürdüğüm incelemeyi bırakmamakta kararlıydım. Biz ilerlerken güneş yükseldi; büyük nüfuslu şehrin en kalabalık alışveriş merkezine, D——— Oteli'nin

sokağına bir kez daha vardığımızda da buradaki insanların telaşı ve faaliyetleri, dün akşam gördüğümden az değildi. Ve burada, anbean artan kargaşanın içinde, yabancıyı takip etmekte uzun süre direttim. Ama o her zamanki gibi ileri geri yürümeyi sürdürdü ve o sokağın hengâmesini gün içinde terk etmedi. İkinci akşamın gölgeleri çökerken, kendimi ölesiye yorgun hissederek gezginin tam karşısında durdum ve gözlerimi ayırmadan yüzüne baktım. Beni fark etmedi ve vakarla yürümeyi sürdürdü; bense takibi keserek, düşüncelere dalmaya devam ettim. "Bu yaşlı adam büyük ve dâhice suçlar işleyecek tipten," dedim sonunda. "Tek başına olmayı reddediyor. *O, kalabalıkların adamı.* Onu takip etmem boşuna olur; zira ne ona ne de yaptıklarına dair daha fazla şey öğrenebileceğim. Dünyanın en kötü kalbi, 'Hortulus Animae'dan[1] daha iç bulandırıcı[2] bir kitaptır ve *'er lasst sich night lesen'* olması, belki de Tanrı'nın en büyük lütuflarındandır."

Ayışığı Kitaplığı

1 Grünninger'nın "Hortulus Animae cum Oratiunculis Aliquibus Superadditis"i. – Poe.

2 Isaac D'Israeli, Alman yazar Johann Reinhard Grüninger'ın (1483-1531) hazırladığı bu kitabı metin bakımından ziyade illüstrasyonları açısından uygunsuz bulur. –*çn*

Mistifikasyon

Slid, eğer "passado"ların[1] ve "montante"ların[2]
bunlarsa istemiyorum, eksik olsunlar.
– Ned Knowles[3]

Baron Ritzner Von Jung soylu bir Macar ailesinden gelmeydi ve bu ailenin her ferdinin (en azından kesin kayıtların gösterdiği kadar eski zamanlardan beri) az çok yetenekli olduğu bir alan vardı – ailenin evlatlarından Tieck, çoğu *grotesk* olan bu yeteneklerin en çok değilse de oldukça çarpıcı örneklerinden birini sergilemiştir.[4] Ritzner'le tanışıklığım 18— senesinin yaz aylarında, kamuya anlatmayacağım bir dizi gülünç maceranın yolumu muhteşem Jung Şatosu'na düşürmesiyle başladı. Burada Ritzner'in gözünde saygın bir yer edindim ve yine burada onun zihin yapısını az çok tanıdım, ki bu daha zor oldu. Günler geçtikçe ve yakınlığımızla birlikte samimiyetimiz de arttıkça onu daha çok tanıdım, ki buna izin vermesinin sebebi baştan beri birbirimize muhabbet duymuş olmamızdı;

1 Eskrimde öne doğru bütün vücutla yapılan hamle. *–çn*

2 Eskrimde yukarıya doğru yapılan hamle. *–çn*

3 Ben Jonson'ın (1572-1637) *Every Man in His Humour* (1598) adlı oyunundaki Lorenzo (Edward Knowell) karakteri. *–çn*

4 Bu cümleden önce yer alan aşağıdaki paragraf sonradan çıkarılmıştır:
'Şuna inanıyorum ki, şimdi bile Gotham'da, "Baron Ritzner Von Jung'un hüküm sürdüğü dönemde" G——— Üniversitesi'nde okumuş genç Amerikalılar bulunmaktadır. Bu doğruysa, o kişiler kendisini gayet iyi hatırlayacaktır; ama yine de, bu makaleye söz konusu sıradışı şahsiyetin adını vermeyi seçmeme [Poe başta öyküye "Von Jung, Mistifikasyoncu" adını vermişti. *–çn*] anlam veremeyebilirler. Ancak burada bir öykü yatmaktadır.' *–çn*

ve üç yıllık ayrılıktan sonra G———n'de[1] karşılaştığımızda, Baron Ritzner Von Jung'un karakteriyle ilgili bilinmesi gereken her şeyi biliyordum.

25 Haziran gecesi gelişinin üniversite çevrelerinde uyandırdığı merak ve heyecanı hatırlıyorum. Herkesin ilk görüşte ondan "dünyanın en dikkat çekici insanı" diye bahsetmesine karşın kimsenin böyle düşünmesinin sebebini açıklamaya çalışmadığını daha da iyi hatırlıyorum. Baron'un *eşsiz* olduğu öyle bariz bir gerçek gibi geliyordu ki, bu eşsizliğin nereden kaynaklandığını sormak densizlik olarak görülüyordu. Fakat şimdilik bu konuyu kapatacak ve şunu söylemekle yetineceğim ki, Baron üniversitenin sınırlarından içeriye adımını atmasından itibaren çevresini saran topluluktaki herkesin alışkanlıklarını, tavırlarını, kişiliklerini, cüzdanlarını ve eğilimlerini, büsbütün ve despotça fakat bir yandan da son derece belirsiz ve tamamen açıklamasız bir şekilde etkiledi. Bu etki sebebiyle, onun üniversitede kaldığı kısa süre, okulun tarihinde başlı başına bir devir olarak görülür ve o devri ya da ona damgasını vuran bağımlılıkları yaşamış, her sınıftan insanlar ondan "Baron Ritzner Von Jung'un hüküm sürdüğü o çok tuhaf dönem" şeklinde bahseder.[2]

---

1 Gottingen. *—çn*

2 Bu paragraf sonradan çıkarılmıştır:

'En infial uyandırıcı, en saçma sapan olayların en ipe sapa gelmez ve bariz şekilde yetersiz sebepler yüzünden yaşandığını görmüşlüğüm –ki şu akılda tutulmalıdır ki, hâlâ Gotham'da yaşayan ve böyle şeylere benimle birlikte tanık olmuş beyefendiler, benim şimdi yalnızca değindiğim olayları tamamen hatırlayacaktır–, dediğim gibi, görmüşlüğüm vardır. Gördüğüm şeyler – aslında ne görmedim ki? Dansöz Villanova'nın Milli Hukuk kürsüsünde ders verdiğini ve D———, P———, T——— ile Von C——— 'nin, onun sözlerinin derinliği karşısında hep birlikte büyülendiklerini gördüm. Gözetmenin, üniversite temsilcisinin ve bütün fakültenin, bir rüzgârgülünün kıvrımları karşısında apışıp kaldıklarını gördüm. Sontag'ın yuhalanarak karşılandığını, bir laternacıyaysa iç geçirildiğini gördüm. Rotunda'da düzenlenen zirvede öküzlerin çektiği bir araba gördüm. G——— 'in tüm domuzlarına peruk takılmış, tüm ineklerineyse din adamı kıyafeti giydirilmiş olduğunu gördüm. St. P—— Kilisesi'nin kulesinde yaygara yapan bin beş yüz kedi gördüm. Üniversite şapelinin taşlandığını gördüm – üniversite surlarının son derece rahatsız edici bir şekilde

Baron, G———n'e geldikten sonra odamı bulup beni ziyaret etti. O zamanlar belirli bir yaşı yoktu – yani demek istediğim, verdiği kişisel bilgilerden yola çıkarak yaşını kestirmek olanaksızdı. On beş ya da elli yaşında olabilirdi; *aslında* yirmi iki yaşından yedi ay almıştı. Kesinlikle yakışıklı bir adam değildi – belki tam tersiydi. Yüzü biraz kemikli ve sert hatlıydı. Alnı uzundu ve çok açık tenliydi; burnu kısa ve kalkıktı; gözleri iri, ciddi, donuk ve ifadesizdi. Ağzı daha dikkat çekiciydi. Hafif çıkık dudakları öyle bir şekilde üst üste duruyordu ki, en karmaşık insan yüz hatları kombinasyonunun bile böylesine yoğun, mutlak ve benzersiz bir ağırbaşlılık, vakar ve sakinlik ifadesi taşıyabileceğini tahayyül etmek olanaksızdır.[1]

Baron'un *mistifikasyon* bilimiyle hem hobi hem de meslek olarak ilgilenen, eşine ender rastlanan aykırı insanlardan olduğu, şimdiye kadar anlattıklarımdan anlaşılmıştır şüphesiz. Tuhaf zihni ona bu bilim için gerekli ipuçlarını içgüdüsel olarak verirken, fiziksel görünüşü de projelerini hayata geçirmesi konusunda sıradışı avantajlar sağlıyordu. Oldukça garip bir şekilde "Baron Ritzner Von Jung'un hüküm sürdüğü dönem" olarak adlandırılan o meşhur dönemde, G———n'deki hiçbir öğrencinin, Baron'un kişiliğini gizleyen esrarı doğru dürüst çözmediğine kesinlikle inanıyorum. Ben hariç üniversitedeki hiç kimsenin, onun sözlü şaka veya el şakası yapabileceğini sanmadığını gerçekten düşünüyorum: Bahçe kapısındaki yaşlı buldoğu – Herakleitos'un[2] hayaletini – veya Fahri İlahiyat

---

ilanlarla kaplandığını gördüm – bütün dünyanın ihtilafa düştüğünü gördüm – yaşlı Wertemuller'in gözyaşı döktüğünü gördüm – ve hepsinde de öte, hükmedici Baron Ritzner Von Jung'un sessiz ama her yere nüfuz eden sihirli etkisi sayesinde, böyle olayların zamanla dünyanın en makul, takdire şayan ve kaçınılmaz şeyleri olarak kabul edilir hâle geldiğini gördüm.' *–çn*

1 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:

'Böylece okurlarım Baron'un fiziksel tasvirini edinmiş oluyor. Onun henüz ancak kısmen değindiğim zihinsel tuhaflıklarına dair yapacağım eklemeleriyse kendi sözlerimle ortaya koyacağım – zira şunu fark ediyorum ki, arkadaşımdan bahsederken o hükmedicinin, Baron Ritzner Von Jung'un tuhaf ve sürüsüne bereket edebi tarzlarından birini farkında olmadan benimsemişim.' *–çn*

2 Zıtların savaşının doğal olduğunu savunan Yunan filozof (MÖ 535-475). *–çn*

Profesörü'nün peruğunu şakacılıkla suçlamayı yeğlerlerdi. Akla gelebilecek en berbat ve affedilmez aldatmacaların, tuhaflıkların ve soytarılıkların doğrudan kendisi tarafından değilse bile, en azından açıkça onun aracılığı veya suç ortaklığıyla gerçekleştirildiğinin bariz olmasına karşın durum böyleydi. Baron'un tabiri caizse *mistifike etme sanatı*nın güzelliği, onun sorumlusu olduğu maskaralıkların her seferinde kısmen garezden kaynaklanırmış, kısmense tam da kendisinin onları önlemeye ve okuduğu üniversitenin düzeniyle itibarını korumaya yönelik, övgüye değer çabalarına karşı verilen tepkilermiş gibi görünmesini sağlama konusunda müthiş bir yeteneğe (insanların içyüzünü neredeyse sezebilmesinin ve kendine son derece muhteşem bir şekilde hâkim olabilmesinin sonucu olan bir yeteneğe) sahip olmasında yatıyordu. Takdire şayan çabalarının böyle her boşa çıkışında yüzünün her hattında beliren derin, iç paralayıcı, sarsıcı mahcubiyet ifadesi, en kuşkucu arkadaşlarının bile onun samimiyetine ilişkin tüm şüphelerini ortadan kaldırıyordu. Yaratıcıyı değil, yaratıyı – kendini değil, sebebiyet verdiği saçmalıkları tuhaf gösterebilme becerisi de aynı ölçüde görülmeye değerdi.[1] Daha önce hiçbir müzmin hilecinin, çevirdiği dolapların doğal sonucundan – yani kendi karakterinin ve şahsının gülünç görünmesinden sakınabildiğini görmemiştim. Sürekli kaprisli bir havada olan dostum, sırf toplumun katı kuralları için yaşar gibi görünüyordu; ve kendi ev halkı bile, Baron Ritzner Von Jung'u sadece ve sadece katı ve muhterem biri olarak hatırlamaktadır.[2]

---

1 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:
'Arkadaşımın bu zor işi nasıl başardığını, kendisinin tuhaflıklarını uzun süre gözlemledikten ve meseleyi onunla sık sık konuştuktan sonra tamamen anladım; ama bu konuda ayrıntıya inemem.' *–çn*

2 Bu paragraf sonradan çıkarılmıştır:
'Baron'un ince becerisinin labirentlerine tamamen girmek veya hatta sırf G———n'in çılgın ruhlarının üstünde öylesine muhteşem bir üstünlük kurmasını sağlayan o eğlenceli pratik mistifikasyon kariyerini takip etmek bile bu yazı için belirlediğim uzunluğu epey aşmama yol açar. Bu konulara sonradan değinebilirim ama özel ayrıntılara inmeden. Ritzner gibi zeki birinin, acayipliklere duyduğu ilgi hem kalıtsal hem de sonradan geliştirilmiş olan ve

Baron'un G———n'de kaldığı süre içinde, *dolce far niente*[1] şeytanı, üniversitenin üstüne karabasan misali çökmüş gibiydi gerçekten. En azından, yiyip içmek ve eğlenmek dışında hiçbir şey yapılmıyordu. Öğrenci odaları meyhaneye dönmüştü, ki bunların en meşhur ve işlek olanı Baron'unkiydi. Burada yaptığımız çok sayıda içki âlemi, gürültülü ve uzun olmalarının yanı sıra mutlaka olaylı geçiyordu.

Bir keresinde, neredeyse tan vaktine dek oturmuş ve her zamankinden fazla şarap içmiştik. Odada Baron ile benim dışımızda yedi-sekiz kişi daha vardı. Bunların çoğu, nüfuzlu tanıdıkları olan, soylu aileleriyle gurur duyan, zengin, genç adamlardı ve hepsi de onuruna aşırı düşkündü. *Düello* konusunda Almanların en uç fikirlerini benimsemişlerdi. Son zamanlarda Paris'te yayımlanan bazı kitaplar ve G———n'de edilip ölümle sonuçlanan birkaç vahşi kavga, bu Don Kişotvari yaklaşımlarını iyice güçlendirip tetiklemişti; dolayısıyla gecenin büyük bölümünde, o zamanların en çok bahsedilen konusu konuşulmuştu. Akşamın başında alışılmadık ölçüde suskun ve dalgın olan Baron nihayet durgunluğundan sıyrılır gibi göründü ve sohbete katılarak dizginleri eline alıp, şövalyelerin silahlı geçiş oyunlarından günümüze kalmış adap kurallarının faydalarından ve özellikle de güzel yönlerinden öyle coşkulu, zarif, etkileyici ve

---

bunu kalbin gündelik itkilerine yönelik sezisel bir idrakle – (kesinlikle marazi bir idrakle) birleştiren birinin faaliyetlerinin neredeyse sihirli sonuçlarının en ince ayrıntılarına dek ve bilinçli olarak izini sürmemin, karşımda ayak basılmamış bir alanın, yenilik ve canlılık, duygu ve olay açısından zengin ve hem spekülasyon hem de analizin nadide gıdasıyla dolup taşan bir alanın açılmasına yol açacağının pekâlâ bilincindeyim. Ama dediğim gibi, yerim kısıtlıyken bunu başaramam. Dahası, Baron hâlâ Belçika'da yaşıyor ve şimdi yazdığım şeylere gözünün rast gelmesi ihtimal dışı değil. Dolayısıyla, kendisinin her ne kadar keyfekeder bir şekilde de olsa gizlemekten haz aldığı zihinsel mekanizmasını *en azından bu şekilde ve burada* ifşa etmemeye özen göstereceğim. Ancak gelişigüzel bir anekdot, Baron'un pratiğinin *ruhu* hakkında az çok fikir verebilir. Kendisinin kullandığı *yöntemler* sonsuzca çeşitlilik gösteriyordu; ve bu istikrarlı çeşitliliğin temelinde, en çok da muhtelif operasyonlarını şüphe uyandırmadan kotarmasının sırrı yatıyordu.' *–çn*

1 "Hoş avarelik". *–çn*

tutkulu bir şekilde bahsetti ki, onu dinleyen herkeste yoğun bir heves uyandırdığı gibi, beni bile epey tereddüde düşürdü, Baron'un savunduğu bu görüşlerle aslında içten içe dalga geçtiğini, özellikle de düello adabı konusunda atıp tutanları hak ettikleri şekilde tamamen hor gördüğünü bilmeme karşın.

Baron'un konuşmasına (Coleridge'in ateşli, ezgili, monoton ama müzikal vaazlarını[1] andırdığını söylemem, okurlarıma bu konuşma hakkında az çok fikir verebilir) ara verdiği bir sırada etrafıma bakınırken, odadakilerden birinin yüzünde, genel ilgiden bile fazlasının belirtilerini gördüm. Hermann olarak bahsedeceğim bu beyefendi her açıdan nevi şahsına münhasırdı – belki tam bir budala olması dışında. Fakat üniversitedeki belirli bir çevrede, derin bir metafizikçi düşünür ve sanırım mantık yürütmede az çok yetenekli biri olarak tanınmayı becermişti.[2] Düellocu olarak büyük ün salmıştı,

---

1 Bir ara vaizlik yapmış olan Coleridge'in Charles Lamb'e, "Vaaz vermemi duydun mu hiç?" diye sorması üzerine Lamb'in, "Başka bir şey yaptığını duymadım ki zaten," demesi meşhurdur. –*çn*

2 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:

'Görünüşü öyle acayipti ki, o tip kişilerle bir arada bulunmuş herkesin onu ânında tanıyacağına eminim. Hayatımda gördüğüm en uzun boylu insanlardandı; boyu tam iki metreydi. Uzuvları son derece orantısızdı. Bacakları kısa, çarpık ve çok zayıftı; yukarılarında yükselen gövdeyse Farnese Hercules heykeli gibiydi. Ancak omuzları toparlaktı, boynu da kalın olmasına karşın uzundu ve genel olarak eğik durması, kambur görünmesine yol açıyordu. Muazzam ebatlarda başı, düz ve gür kuzguni saçının gölgesinde kalıyordu; şakaklarından kaskatı inerek kendisine matem havası katan, pomatla yapıştırılmış iki dev buklesi, elmacıkkemiklerini kısmen örtüyordu – bu tarz, son zamanlarda Gothamlılar [New Yorklular] arasında moda olmuştur (buraya daha önce gelmemiş olmasına şaşmalı). Ancak Hermann'ın asıl tuhaf tarafı yüzüydü. Yüzünün üst kısmı gayet güzel orantılıydı ve ona son derece zeki bir insan havası katıyordu. Alnı devasa ve genişti; şakaklarının yukarısındaki, alın kemiğinin üstünde kendilerini ele veren o yaratıcılık ve ayrıca nedensellik, karşılaştırma ve takdir organları öylesine hayret verici bir şekilde gelişmişti ki, Hermann'ı gören herkesin ânında dikkatini çekiyordu. İri ve parlak gözleri, zekâ göstergesi sanma hatasına düşülebilecek bir şekilde ışıldıyordu; bunların yukarısındaki kısa, düz ve pitoresk görünüşlü tek kaşı (ki genel muktedirliğin belki de en kesin belirtilerindendir) dikkatleri üstüne çekiyordu. Kanca burnu

G———n'de bile. Öldürdüğü kişilerin sayısını unuttum; ama epey fazlaydı. Cesur biriydi şüphesiz. Ne var ki, özellikle *düello* adabını en ince ayrıntısına kadar bilmekle ve onuru konusundaki *hassasiyetiyle* övünürdü. Böyle şeyler, uğruna ölümü göze aldığı bir hobiydi. Gözü hep grotesk şeyler arayan Ritzner, mistifikasyon konusunda Baron'un tuhaflıklarından uzun süredir faydalanmaktaydı. Fakat ben bunun farkında değildim; gelgelelim şimdi, arkadaşımın yine bir dolap çevirme peşinde olduğunu ve bunun için özellikle Hermann'ı gözüne kestirdiğini açıkça görüyordum.

Ritzner konuşmasına, daha doğrusu monoloğuna devam ederken Hermann'ın heyecanının giderek arttığını fark ettim. Hermann sonunda konuştu; R.'nin ısrarla savunduğu bir noktaya itiraz etti ve bunun sebeplerini ayrıntılarıyla anlattı. Baron bunlara uzun uzun (abartılı duygusallığını hâlâ koruyarak) karşılık verdi ve sözünü, oldukça kaba bulduğum bir tavırla alay edip dudak bükerek bitirdi. Hermann'ın merakı hemen zokayı yuttu. Adamın verdiği hesaplı, kılı kırk yaran, önemsiz ayrıntılara odaklı yanıttan anladım bunu.

---

da Yahudi madalyonlarında sırıtmazdı; o burundan daha ihtişamlı, narin ve zarif biçimli bir şey görülmemiştir muhakkak. Dediğim gibi, bütün bunlarda sorun yoktu; Hermann'ın çehresinin alt kısmıysa epey deformeydi ve üst kısmın üstünlük iddiasını çabucak yalanlıyordu. Üstdudağı (ki çok genişti) arı sokmuş gibi şişkindi; hele burnun hemen altındaki o küçücük, nokta gibi, simsiyah bıyık yüzünden iyice çirkin görünüyordu. Yoldaşının tiksinç obezliğinden besbelli ki iğrenen altdudaksa, ona olabildiğince az benzemeyi ve ondan olabildiğince uzak durmayı kafaya koymuş gibiydi. Epey dar ve ince olan bu dudak görülmekten tamamen utanırcasına geride duruyordu; dört beş santim daha da geriye çekilmiş çeneyse – çene hariç evrendeki herhangi bir şey sanılabilirdi.

'Yüzün üst kısmından alt kısmına inerken aniden görülen bu değişimin, daha doğrusu yozlaşmanın benzeri yüz ile gövde arasında da görülüyordu, ki gövdenin acayip yapısından daha önce bahsetmiştim. Sonuç olarak, Hermann'ın kişisel görünüşü konusunda birbirine zıt görüşlerde bulunuluyordu her gün. Dik durduğunda kesinlikle tiksinti uyandırıyordu ve aslında olduğu şey, yani budala gibi görünüyordu. Masada oturduğu ve çehresinin alt kısmını elleriyle örttüğü zamanlardaysa (derin düşüncelere daldığı çoğu zaman yapardı bunu), hayatımda onun genel görünüşü kadar etkileyici bir tablo görmediğimi söyleyebilirim.' *—çn*

Son sözlerini net anımsıyorum. "İzninizle şunu söyleyeyim ki, Baron Von Jung, fikirleriniz temelde doğru olsa da, birçok ince ayrıntıları hem kendiniz hem de okuduğunuz üniversite için utanç verici. Hatta bazı açılardan, ciddiye alınmaya bile değmezler. Sizi gücendirmekten korkmasam [bunu söylerken hafifçe gülümsedi] fikirlerinizin bir centilmenden beklenecek fikirler olmadığını söylerdim, efendim."

Hermann bu imalı cümleyi tamamlarken tüm gözler Baron'a çevrildi. Baron'un yüzü soldu, ardından da kıpkırmızı kesildi; sonra mendilini düşürdü ve onu almak için eğildiğinde yüzünde beliren ifadeyi masadakiler arasında benden başkası görmüş olamaz. Yüzü doğal hâli olan alaycı ve keyifli ifadesiyle ışıl ışıldı, ancak ben bu ifadeyi baş başa olduğumuz ve kendini serbest bıraktığı zamanlar dışında hiç görmemiştim. Hemen ardından dikelip Hermann'la yüz yüze geldi; bir insanın yüz ifadesinin öylesine kısa sürede, öylesine mutlak bir değişim geçirmesine daha önce kesinlikle tanık olmadığımı söyleyebilirim. Baron'u yanlış yorumladığımı, gerçekten ciddi olduğunu bile düşündüm bir an. Öfkesini bastırıyordu, yüzü de ceset gibi beyazdı. Kısa süreliğine sessiz kaldı; duygularına hâkim olmaya çalışır gibiydi. Sonunda başarılı olmuş gibi görünerek, yakınında duran bir şarap sürahisine uzandı ve onu sımsıkı tutarken şöyle dedi – "Mynheer[1] Hermann, benimle konuşurken takınmayı uygun bulduğunuz üslup öyle çok açıdan yakışıksız ki, hepsini saymaya ne sabrım ne de zamanım var. Ama fikirlerimin bir centilmenden beklenecek fikirler olmadığını söylemeniz öyle apaçık bir hakaret ki, takınacağım tutum konusunda seçme şansı tanımıyor bana. Ancak hem bu topluluğun huzurunda bulunmamız hem de şu an misafirim olmanız sebebiyle, az çok kibar davranmalıyım. Dolayısıyla, benzer şahsi hakaretler söz konusu olduğunda centilmenler arasında genellikle izlenen yoldan biraz sapmamı bağışlarsınız. Hayal gücünüzü biraz zorlamamı ve şu aynadaki yansımanızı bir an için, kanlı canlı Mynheer Hermann'ın ta kendisi olarak görmeye çalışmanızı istememi affedersiniz. Bu dediğimi yaptığınızda tüm

1 Hollandacada "bayım; beyefendi". –*çn*

güçlükler ortadan kalkacak. Bu şarap sürahisini şu aynadaki görüntünüze fırlatacağım ve böylece hakaretinizin intikamını gerçekten değilse de sembolik olarak almış olacağım, size fiziksel şiddet uygulamama da gerek kalmayacak."

Bu sözlerin ardından, şarap dolu sürahiyi Hermann'ın tam karşısında asılı duran aynaya fırlattı; müthiş bir isabetlilikle Hermann'ın yansımasına çarpan sürahi elbette ki aynayı tuzla buz etti. Herkes ayağa fırladı, ben ve Ritzner dışındakiler de çıkıp gitti. Hermann çıkarken Baron bana, onun peşinden gidip yardım teklifinde bulunmamı fısıldadı. Bunu kabul ettim; böylesine gülünç bir mesele hakkında tam olarak ne düşüneceğimi bilemiyordum.

Düellocu yardım teklifimi her zamanki soğuk ve aşırı yapmacık tavrıyla kabul ettikten sonra koluma girip beni odasına götürdü. O kendisine edilen hakaretin "son derece tuhaf olmasından" büyük bir ciddiyetle bahsederken, ben yüzüne karşı gülmemek için kendimi zor tutuyordum. Alışıldık üslubuyla, uzun ve sıkıcı bir şekilde verip veriştirmesinin ardından, kütüphanesinin raflarından, *düello* üstüne yazılmış küf kokulu kitaplar indirdi ve beni içerikleri hakkında uzun uzun bilgilendirdi; yüksek sesle okurken arada samimi yorumlar yapıyordu. Bu yapıtlardan sadece bazılarının ismini hatırlayabiliyorum. Aralarında Philip le Bel'in[1] "Teke Tek Çarpışma Kuralları", Favyn'in "Onur Tiyatrosu"[2] ve Audiguier'nin "Düello İzni Üstüne"[3] adlı eserleri vardı. Hermann, Brantome'un[4] 1666'da Cologne'da Elzevir[5] tarafından yayımlanan *Düello Anıları*'nı da büyük bir kibirle gösterdi – Derôme[6] tarafından ciltlenmiş, güzelce kenar boşlukları bırakılmış,

1 Fransa Kralı IV. Philip (1268-1314). –*çn*

2 Tarihçi André Favyn'in *Le Théâtre d'honneur et de Chevalerie* adlı eseri. –*çn*

3 Vital d'Audiguier'nin (1569-1624) *Le Vray et Ancien Usage des Duels, Confirmé par l'exemple des Plus Illustres Combats et Deffys Qui se Soient Faits en la Chrestiante* adlı eseri. –*çn*

4 Fransız tarihçi ve asker Pierre de Bourdeille, seigneur de Brantôme (1540-1614). –*çn*

5 Hollandalı yayıncı ve matbaacı Isaac Elzevir (1596-1651). –*çn*

6 Fransız kitap tasarımcısı ve ciltçi Nicolas-Denis Derome (1731-1788). –*çn*

tirşe kâğıtlı, değerli ve eşsiz bir kitaptı bu. Fakat Hermann, Hedelin[1] diye bir Fransızın barbar Latincesiyle yazdığı, *"Duelli Lex scripta, et non, aliterque"*[2] gibi ilginç bir isme sahip, kalın bir oktavoya[3] özellikle ilgi göstermemi, gizemli bir bilgelik havasıyla rica etti. Bana bu kitaptan, dünyanın en tuhaf ve eğlenceli bölümlerinden birini, *"Injuriae per applicationem, per constructionem, et per se"*yle[4] ilgili bir bölümü okudu ve burada yazanların aşağı yukarı yarısının kendi "çok özel" durumuna bire bir uyduğunu iddia etti; oysa ben okuduklarının tek kelimesini bile anlamamıştım. Bölümü bitirdikten sonra kitabı kapadı ve ne yapılması gerektiğini düşündüğümü sertçe sordu. Onun üstün hassasiyetine güvenimin tam olduğu ve önerdiği her şeyi yapacağım karşılığını verdim. Bu yanıt karşısında koltukları kabarmış gibiydi ve Baron'a mesaj yazmak için oturdu. Mesaj şöyleydi:

"Bayım, — Arkadaşım Bay P—— size bu mesajı iletecektir. Bu gece odanızda yaşananların açıklamasını müsait olduğunuz ilk zamanda yapmanızı talep etmeyi görev addediyorum. Bu talebimi geri çevirmeniz durumunda Bay P., seçeceğiniz bir arkadaşınızla birlikte, bir buluşmanın ön hazırlıklarını yapmaktan memnunluk duyacaktır.

"En derin saygılarımla,

"En âciz kulunuz,

"JOHAN HERMANN.

"Baron Ritzner Von Jung'a,

"18 Ağustos 18—."

Aklıma yapacak daha iyi bir şey gelmediğinden, gidip Ritzner'e bu mektubu verdim. Ben mektubu uzatırken Ritzner eğilip selam verdi; ardından da bir koltuğa oturmamı çok ciddi bir ifadeyle işa-

---

1 Fransız yazar ve rahip François Hedélin, abbé d'Aubignac (1604-1676). *–çn*

2 "Yazılı ya da yazısız, her türden düello kuralları." *–çn*

3 Üzerine on altı sayfalık metin basılmış büyük tabaka kâğıtların üç kez katlanmasıyla elde edilen kitap. *–çn*

4 "Yaralamanın uygulama ve yapı itibarıyla, kendi içinde irdelenişi." *–çn*

ret etti. Düello davetini dikkatle okuduktan sonra aşağıdaki yanıtı yazdı ve bunu Hermann'a götürdüm.

"Bayım,

"Bu akşam yazdığınız mesajı ortak arkadaşımız Bay P.'den aldım. Etraflıca düşününce, yapmamı önerdiğiniz açıklamanın gerçekten de gerekli olduğunu gördüğümü açıkça itiraf ediyorum. Bunu itiraf etmeme karşın, meselenin tüm ayrıntılarına ve çeşitli muğlak noktalarına değinecek şekilde özür dilemek için uygun kelimeler bulmakta büyük zorluk çekiyorum (anlaşmazlığımızın *son derece tuhaf* doğasından ve etmiş olduğum kişisel hakaretten dolayı). Ancak siz adap kuralları konusunda çok uzun süredir büyük bir uzman olarak tanındığınızdan, bu konuya ilişkin meselelerde, son derece hassas olan, ince ayrıntıları görebilme yetinize büyük güven duyuyorum. Anlaşıldığıma bu yüzden kesinlikle emin olarak, duygularımı bizzat ifade etmek yerine, Sieur Hedelin'in "*Duelli Lex scripta, et non, aliterque*" adlı eserinin "*Injuriae per applicationem, per constructionem, et per se*" adını taşıyan bölümünün dokuzuncu paragrafında yer alan fikirleri okumanızı rica etmek için izninizi istiyorum. Burada bahsedilen tüm konulara hâkim olmanız sebebiyle, bu takdire şayan pasajı *okumanızı istemiş olmamın,* onurlu bir adam olarak benden talep ettiğiniz açıklamanın ta kendisi olduğuna kanaat getireceğinize eminim.

"En derin saygılarımla,

"En itaatkâr hizmetkârınız,

"VON JUNG.

"*Herr Johan Hermann'a*

"*18 Ağustos 18—.*"

Hermann bu mektubu dikkatle okurken kaşlarını çattı fakat *Injuriae per applicationem, per constructionem, et per se*'den bahsedilen saçma sapan kısma gelince yüzünde son derece gülünç ve

kibirli bir gülümseme belirdi. Okumayı bitirmesinin ardından, kendisi bahsedilen esere bakarken oturmamı, olabilecek en mülayim gülümsemeyle rica etti. Bahsedilen pasajı açıp büyük bir dikkatle içinden okudu; sonra da benim, güvenilir bir arkadaşı olarak Baron Von Jung'a, tam şövalye ruhuna uygun şekilde davrandığı için kendisinin takdirlerini iletmemi ve yapılan açıklamayı son derece anlaşılır, onurlu ve gayet tatmin edici bulduğunu söylememi istedi.

Bütün bunlara biraz şaşırmış hâlde Baron'un yanına gittim. Hermann'ın dostane mektubunu bekler gibiydi ve biraz havadan sudan konuşmamızın ardından iç odalardan birine gidip *"Duelli Lex scripta, et non, aliterque"* adlı ölümsüz eseri getirdi. Kitabı bana verdi ve biraz göz atmamı istedi. Dediğini yaptım ama okuduklarımdan hiçbir şey anlamadım. Bunun üzerine Baron kitabı elimden alıp bir bölümünü yüksek sesle okudu. Okuduğu kısımda, iki Habeş maymunu arasındaki bir düellonun son derece absürd bir şekilde anlatıldığını anlayınca şaşırdım. Sonra Baron işin içyüzünü açıkladı; kitabın, ilk bakışta anlaşıldığı üzere, Du Bartas'ın[1] saçma şiirlerinin tarzında yazıldığını söyledi; yani kitap öyle dâhice bir üslupla yazılmıştı ki kulağa mantıklı, hatta derin gelirken aslında hiçbir anlam taşımıyordu. İşin sırrı, sırayla her ikinci ve üçüncü sözcüğü atmaktaydı; o zaman, modern zamanlarda yapılan düellolarla ilgili komik sorular ortaya çıkıyordu.

Baron daha sonra, maceradan iki üç hafta önce Hermann'ın bu eseri okumasını sağladığını, onun kitabı büyük bir dikkatle okuyup çok değerli bir eser olduğuna kanaat getirdiğini de genel konuşmalarından anladığını söyledi. Bunu fark edince harekete geçmişti. Hermann evrende *düello* üstüne yazılmış herhangi bir şeyi anlayamadığını itiraf etmektense bin kez ölmeyi yeğlerdi.

1 Fransız şair Guillaume de Salluste Du Bartas (1544-1590). –çn

İşadamı

Yöntem, işin ruhudur.
— *Eski Deyiş*

Ben bir işadamıyım. Yöntemli bir adamım. Sonuçta yöntem *şarttır.* Ama gerçekten en tiksindiğim insanlar, yöntemin ne olduğunu anlamadan ondan bahsedip duran eksantrik budalalardır; böyleleri yönteme harfiyen uyar ama onun ruhuna aykırı davranır. Bu insanlar en sıradışı şeyleri, yöntemli dedikleri bir şekilde yapar hep. İşte burada — bariz bir paradoks olduğunu düşünüyorum. Gerçek yöntem sadece sıradan ve aşikâr şeylere uygulanabilir; sıradışı şeylere uygulanamaz. İnsan "yöntemli züppe" veya "sistematik kandırıkçı" gibi ifadelere nasıl bir belirgin anlam yükleyebilir ki?

Çok küçükken geçirdiğim talihli bir kaza olmasa, bu konudaki fikirlerim bu kadar net olmayabilirdi. İyi kalpli, yaşlı bir İrlandalı dadı (kendisini vasiyetimde unutmayacağım), gereğinden fazla gürültü yaptığım bir gün beni topuklarımdan tuttuğu gibi iki-üç kez döndürerek "cıyaklayıp duran küçük bir serseri" olduğumu söyledi ve gözlerime sövdü, sonra da kafamı karyola direğine çarparak üçgen şapka şekline soktu. Bu olay yazgımı belirledi ve servet kazanmamı sağladı. Alnımda ânında beliren şişliğin, bir yaz günü görülebilecek herhangi bir *düzen* organı[1] kadar güzel olduğunu sonradan anladım. Şimdi saygın bir işadamı olmamı da onun verdiği, sisteme ve düzenliliğe olan düşkünlüğüme borçluyum.

Dünyada nefret ettiğim bir şey varsa dâhilerdir. Sizin o dâhilerin

1 Frenolojiye göre gözlerin yukarısında bulunur. —*çn*

hepsi su katılmamış aptal – dehaları ne kadar büyükse, aptallıkları da o kadar büyük oluyor – ve bu kuralın kesinlikle hiç istisnası yok. Nasıl bir Yahudi'den daha fazla para kazanamaz veya birinci sınıf hindistancevizlerini çam ağacından elde edemezseniz, bir dâhiyi de işadamına dönüştüremezsiniz. O yaratıkların sürekli dikkati dağılır; tuhaf tuhaf işlere kalkışır veya "eşyanın tabiatı"na aykırı, saçma sapan fikirler öne sürerler; iş denebilecek bir işleri yoktur. Dolayısıyla böyle tipleri meşgalelerinden tanıyabilirsiniz hemen. Bir insanın tacirliğe ya da imalatçılığa soyunduğunu; veya pamuk ya da tütün gibi eksantrik şeylerin ticaretine atıldığını; veya mensucatçılık ya da sabun üreticiliği gibi bir işle uğraştığını; veya avukat, nalbant ya da doktormuş –sıradışı herhangi bir mesleği icra ediyormuş– gibi yaptığını görürseniz, o kişinin bir dâhi, üçler kuralı uyarınca da aptal olduğuna hemen kanaat getirebilirsiniz.

Bense hiçbir açıdan dâhi değilim; sıradan bir işadamıyım. Günlük Defterim ve Muhasebe Defterim bunu bir dakika içinde kanıtlayacaktır. Onları iyi tutarım, her ne kadar bunu kendim söylüyor olsam da; doğruluk ve dakiklik konusunda da hiçbir saat benimle boy ölçüşemez. Dahası, uğraşlarım diğer insanların alışkanlıklarıyla uyumlu olmuştur hep. Gerçi bu konuda kendimi zayıf iradeli ebeveynime biraz olsun borçlu hissediyor değilim; koruyucu meleğim tam zamanında gelip kurtarmasa, ebeveynim eninde sonunda beni su katılmamış bir dâhiye dönüştüreceklerdi şüphesiz. Biyografilerde doğruyu söylemek her şeyden önemlidir, hele otobiyografiler için daha da geçerlidir bu – ancak on beş yaşlarımdayken zavallı babamın beni kendi tabiriyle "işleri tıkırında giden, saygın bir hırdavatçı ve simsarın" yanına muhasebeci olarak verdiğini ne kadar ciddiyetle söylersem söyleyeyim, bana inanılacağını pek ummuyorum. İşleri tıkırında gidiyormuş! Ama bu aptallığın sonucunda, iki üç gün sonra eve, mankafa ailemin yanına gönderilmem gerekti; ateşim çıkmıştı ve alnımda, düzen organımın etrafında son derece şiddetli ve tehlikeli bir acı hissediyordum. Az kalsın ölecektim – altı hafta boyunca yaşamla ölüm arasında gidip geldim – doktorlar

benden umudu kesmişti filan. Ama çok acı çeksem de, genel olarak hâline şükreden bir çocuktum. "İşleri tıkırında giden, saygın bir hırdavatçı ve simsar" olmaktan kurtarılmıştım ve hem beni kurtaran çıkıntıya hem de bana bu imkânı sağlayan iyi kalpli kadına minnet duyuyordum.

Çoğu oğlan çocuğu on-on iki yaşlarında evden kaçar, oysa ben bunu yapmak için on altı yaşıma kadar bekledim. Yaşlı annemin geçimimi kazanmaya başlamam için beni bakkalın yanına vermekten bahsettiğini duymasam, o zaman bile kaçmazdım herhalde. *Bakkalın* yanına verecekmiş! — Bir düşünsenize! Hemen gidip *doğru dürüst* bir işle uğraşmaya karar verdim; bu tuhaf ihtiyarların kaprislerine uyarak sonunda dâhiye dönüştürülme riskine daha fazla girmeyecektim. Bu projemde daha ilk denemede başarılı oldum, on sekiz yaşıma geldiğimde artık işimi epey büyütmüştüm ve iyi para kazanıyordum; terziler için Seyyar Tanıtımcılık yapıyordum.

Bu mesleğin zahmetli vazifelerinin altından kalkmamı, sadece zihnimin başlıca özelliği olan o katı sistem düşkünlüğüne borçluydum. Eylemlerime ve tuttuğum defterlere titiz bir *yöntem* hâkimdi. Adam olmamı sağlayan şey — para değil — yöntemdi: Yanında çalıştığım terzinin biçimlendirmediği yönlerimi kastediyorum. Her sabah dokuzda bu şahsa gidip günün giysilerini alırdım. Saat onda, popülerleşmiş bir gezi yeri gibi bir kamusal eğlence yerinde olurdum. Üstümdeki takım elbisenin her tarafını sergilemek için, tüm yakışıklılığımla hep aynı vakitte belirmekle, o işi bilen herkesin takdirini toplardım. Her öğlen mutlaka bir müşteriyi işverenlerimin, Bay Cut ile Bay Comeagain'in işyerine götürürdüm. Bunu gururla fakat gözlerimde yaşlarla söylüyorum — zira o firmadakiler nankörlerin en adisi olduklarını kanıtladılar. O mesleğin içyüzünü bilen hiçbir beyefendi, üstünde tartıştığımız ve sonunda yollarımızı ayırmamıza sebebiyet veren cüzi meblağın fazla olduğunu düşünemez. Ama okurun bu konuda kendi kararını vermesine izin vermekten gurur ve tatmin duyuyorum. Kestiğim fatura şöyleydi:

Bay Cut ile Bay Comeagain, Tacir Terziler.
Peter Profitt'e, *Seyyar Tanıtımcı,*

		Dolar
10 Temmuz.	Her zamanki gibi piyasa yapıldı ve müşteri işyerine getirildi,	$00 25
11 Temmuz.	İş iş iş yapıldı,	25
12 Temmuz.	İkinci sınıf bir yalan söylendi; hasarlı siyah kumaş, görünmez yeşil diye satıldı,	25
13 Temmuz.	Birinci sınıf, ekstra kalite ve büyüklükte bir yalan söylendi; tırtıklı satinet, çuha diye tavsiye edildi,	75
20 Temmuz.	Gri Petersham'a[1] uysun diye yeni kâğıt gömlek yakası veya göğüslük alındı,	2
15 Ağustos.	Çift yakalı, kısa kuyruklu frak giyildi (termometre gölgede 41)	25
16 Ağustos.	Üç saat tek ayak üstünde durularak yeni stil kayışlı pantolon sergilendi, bacak ve saat başına 12 ½ sentten,	37 ½
17 Ağustos.	Her zamanki gibi piyasa yapıldı ve iriyarı bir müşteri işyerine getirildi (şişman adam,)	50
18 Ağustos.	İş iş iş yapıldı (orta boy,)	25
19 Ağustos.	İş iş yapıldı (kısa adam ve düşük ücret)	6
		$2 96 ½

Bu faturada en çok itiraz ettikleri şey, göğüslük için iki peni gibi cüzi bir meblağ istememdi. Şerefim üzerine yemin ederim ki, o göğüslük için fahiş bir fiyat *değildi* bu. Hayatımda gördüğüm en temiz ve güzel, küçük göğüslüklerdendi; üç adet Petersham'ın satılmasını sağladığına inanmam için de geçerli sebepler var. Ama firmanın yaşlı ortağı, onun için sadece bir peni vermek istedi ve büyük boy bir dosya kâğıdından öyle dört adet göğüslük yapılabileceğini gösterdi. Ancak benim *prensip* gereği geri adım atmadığımı söylememe gerek yok. İş iştir ve doğru dürüst yapılmalıdır. Beni bir peni dolandırmalarında – yani göz göre göre paramın yüzde ellisinin üstüne yatmalarında kesinlikle bir *sistem* yoktu. – Herhangi bir *yöntem* yoktu.

1 Yün palto. Adını, tasarımcısı olduğu söylenen Viskont Petersham'dan almıştır. *–çn*

Bay Cut ile Bay Comeagain'in hizmetinden hemen ayrıldım ve tek başıma Görsel Çirkinlik işine atıldım – sıradan mesleklerin en kazançlı, saygın ve bağımsızlarındandır bu.

Sarsılmaz dürüstlüğümle tutumluluğumu ve katı iş alışkanlıklarımı bu alanda da sürdürdüm. İşlerim tıkırında gitti ve kısa sürede, "değişmiş" bir adam olarak tanındım. İşin doğrusu, gösterişe asla meraklı olmamışımdır ve mesleğimin güzel, eski, ciddi rutinini sürdürdüm – olağan iş operasyonlarından biri sırasında başıma gelen küçük bir kaza olmasa, hâlâ o mesleği icra ediyor olacaktım kuşkusuz. Zengin bir ihtiyar, savurgan bir vâris veya batık bir şirket saray inşa etmek istediğinde onları durdurmanın olanaksız olduğunu her akıllı insan bilir. Aslında Görsel Çirkinlik işinin temeli buna dayanır. Dolayısıyla, bu saydıklarımdan biri bir inşaat projesini epey ilerlettiğinde, biz tacirler o arsanın güzel bir köşesini veya hemen yanındaki ya da karşısındaki, prim yapacak küçük bir arsayı satın alırız. Sonra sarayın yarısının inşa edilmesini bekleriz, ardından da zevk sahibi bir mimar tutarak saraydan görülecek, süslemeli bir balçık kulübe yaptırırız; veya Down-East[1] ya da Hollanda Pagodası tarzı bir bina, bir domuz ağılı veya Eskimo, Kickapoo ya da Hottentot[2] tarzı bir yapı. Arsa ve sıva gibi masraf kalemlerini göz önünde bulundurarak, bu binaları ancak yüzde beş yüz kâr karşılığında yıkabiliriz elbette; daha azına razı olamayız. *Değil mi?* Bunu soruyorum. İşadamlarına soruyorum. Öyle bir şeye razı olabileceğimizi varsaymak mantıksız olur. Oysa adi şirketin teki tam da bunu – *tam da bunu* yapmamı istedi benden! Bu saçma tekliflerine yanıt vermedim tabii; ama o gece saraylarını yakıp kül etmeyi görev bildim. O mantıksız, kötü adamlar bunu yaptım diye beni hapse attırdılar; hapisten çıktığımda da, Görsel Çirkinlik piyasasındaki herkes benimle bağlantıyı kesti ister istemez.

Şimdi geçimimi sağlamak için gözümü karartıp başlamak zorunda kaldığım Saldırı ve Darp işi, narin fiziğime uygun sayılmazdı; fakat yüreğimi ortaya koyarak çalıştım ve daha önce olduğu gibi,

---

1 New England ile Kanada'nın doğu kıyılarının belirli bir kısmı. –*çn*

2 Güney Afrika'da yaşayan Khoikhoiler. –*çn*

o muhteşem yaşlı dadının vura vura benimsettiği katı yöntemsel titizlik alışkanlığımı sürdürdüm – vasiyetimde o kadını hatırlamazsam, bana dünyanın en adi insanı denilmesini hak ederim kesinlikle. Dediğim gibi, işimin her ayrıntısında en katı sistemi uygulayarak ve titizce defter tutarak birçok ciddi zorluğun üstesinden gelmeyi başardım ve sonunda o meslekte gayet başarılı oldum. İşin doğrusu, mesleğinde (her ne olursa olsun) benden daha usta olan çok az kişi vardı. Günlük Defterimden aşağı yukarı bir sayfayı kopyalamakla yetineceğim; böylece kendimi övmemin gerekliliği ortadan kalkacak – ki yüce fikirli hiç kimse öylesine rezilce bir şey yapmaz. Günlük Defteri'yse asla yalan söylemeyen bir şeydir.

"1 Ocak. – Yeni yılın ilk günü. Sokakta Snap'le karşılaştım; sarhoştu. Not – idare eder. Az sonra Gruff'la karşılaştım; zilzurna sarhoştu. Not – o da idare eder. İki beyefendiyi de Muhasebe Defterime kaydettim; ikisi için de birer kayıt açtım.

"2 Ocak. – Borsa'da Snap'i gördüm ve yanına gidip ayağına bastım. Yumruğu çakıp beni yere serdi. Güzel! – Ayağa kalktım. Avukatım Bag'le biraz sorun yaşadım. Bin dolar tazminat istiyorum ama o, basit bir yumruk için beş yüzden fazlasını koparamayacağımızı söylüyor. Not – Bag'den kurtulmalıyım – hiç *sistemi* yok.

"3 Ocak. – Tiyatroya gidip Gruff'ı aradım. Bir yan locada, ikinci sırada, şişman bir kadın ile zayıf bir kadının arasında oturduğunu gördüm. Onları opera dürbünüyle izledim, ta ki şişman kadının kızarıp G.'ye bir şeyler fısıldadığını görene dek. Sonra locaya girdim ve burnumu G.'nin elini yaklaştırarak, tutabileceği mesafeye getirdim. Burnumu çekmedi – olmadı. Sümkürüp tekrar denedim – olmadı. O zaman oturup zayıf kadına göz kırptım, G. beni ensemden tuttuğu gibi locadan aşağıya atınca da büyük bir tatmin yaşadım. Boynum çıktı ve sağ bacağımda epey kırık oluştu. Büyük bir sevinçle

eve gidip bir şişe şampanya içtim ve o genç adama beş bin dolarlık tazminat davası açmaya karar verdim. Bag o kadar yeter diyor.

"15 Şubat. – Bay Snap'le uzlaştım. Defter'e girilen meblağ – elli sent – bkz.

"16 Şubat. – Gruff denen o alçak, bana beş dolar verdi. Takım elbisenin maliyeti dört dolar yirmi beş sent. Net kâr – bkz. Günlük – yetmiş beş sent."

İşte çok kısa sürede elde ettiğim net bir kazanç, tam bir dolar yirmi beş sent – üstelik sadece iki vakadan, Snap ile Gruff'tan; okuru şu konuda temin ederim ki, bu alıntıları Günlük Defteri'mden rasgele yaptım.

Ancak sağlığın yanında paranın önemsiz olduğu sözü eski ama doğrudur. Mesleğimin zorluklarının narin bünyeme fazla ağır geldiğini gördüm; dayak yemekten eciş bücüş olduğumu nihayet keşfedince de (bu konuda ne düşüneceğimi bilemiyordum; sokakta karşılaştığım arkadaşlarım beni tanıyamıyor, Peter Proffit olduğumu anlamıyorlardı), en iyi çözümün meslek değiştirmem olduğunu düşündüm. Dolayısıyla Çamur Sıçratma işine yöneldim ve bu işe birkaç sene devam ettim.

Bu mesleğin en kötü yanı, onu çok fazla insanın icra etmesi, dolayısıyla da rekabetin epey fazla olması. Seyyar tanıtımcı veya üçkâğıtçı bir görsel çirkinlik uzmanı ya da dayak yeme uzmanı olamayacak kadar beyinsiz olduğunu keşfeden her cahil, çamur sıçratıcılık işini gayet iyi yapabileceğini düşünür elbette. Fakat çamur sıçratmanın beyin gerektirmediği kanısından daha yanlış bir fikir görülmemiştir asla. Özellikle de, bu işte *yöntem* olmadan bir yere varılamaz. Ben sadece perakende çalışsam da, eski *sistem* alışkanlıklarım iyi kötü geçinmemi sağladı. Öncelikle, çalışacağım kavşağı büyük bir özenle seçiyor ve şehrin *oradan* başka hiçbir kısmını süpürmüyordum. Yakınımda bir anda ulaşabileceğim güzel küçük bir

su birikintisinin bulunmasına da özen gösteriyordum. Böylece güvenilir biri olarak tanındım; size şunu söyleyeyim ki, ticarette savaşın yarısı budur. *Bana* bir bakır para vermeyen hiç kimse *kavşağımdan* temiz pantolonla geçemiyordu. Bu konudaki iş alışkanlıklarım yeterince anlaşılınca da hiç sorun yaşamadım. Biri bana diklenmeye kalksa alttan almazdım. Kimseye bir dayatmada bulunmadığım gibi, kimsenin bana ölü taklidi yapmasına da izin vermiyordum. Bankaların dolandırıcılığı konusunda elimden bir şey gelmezdi elbette. Faaliyetlerinin askıya alınması[1] beni batırdı. Ama sonuçta bunlar birey değil şirket; şirketlerin de ne tekmelenecek bir vücuda ne de lanet okunacak bir ruha sahip olduğu gayet iyi bilinir.

Bu işten iyi para kazanırken talihsiz bir anda, işimi Köpekle Çamur Bulaştırma işiyle birleştirmeye sevk edildim – bu diğerine benzese de kesinlikle o kadar saygın değildir. Lokasyonum merkezi olduğundan mükemmeldi, siyah ayakkabı boyamla fırçalarım da birinci sınıftı. Küçük köpeğim de oldukça tombul ve epey cingözdü. Uzun zamandır içinde olduğu bu mesleği gayet iyi anladığını söyleyebilirim. Genel rutinimiz şöyleydi – Pompey çamurda güzelce yuvarlandıktan sonra dükkân kapısının yanında oturup, parlak çizmeli bir züppenin gelmesini bekliyordu. Sonra adamın karşısına çıkıyor ve onun Wellington çizmelerine bir iki kez sürtünüyordu. Züppe ağız dolusu küfrediyor ve etrafa bakınarak ayakkabı boyacısı arıyordu. Tam karşısında, ayakkabı boyam ve fırçalarımla ben oluyordum. Bu iş beni bir süre idare etti – aslında paragöz değildim ama köpeğim öyleydi. Ona kârın üçte birini veriyordum ama yarısında ısrar etmesi tavsiye edildi kendisine. Bunu kabul edemezdim – dolayısıyla tartıştık ve yollarımızı ayırdık.

Sonrasında bir süre Müzik Kutusu Kullanma işini denedim ve gayet başarılı olduğumu söyleyebilirim. Özel bir yetenek gerektirmeyen, basit ve yalın bir iştir bu. Kollu bir müzik kutusunu çok ucuza almak mümkün, ayarını yapmak için de kapağını açıp mekanizmasına çekiçle üç dört seri darbe indirmek yeterli. Böylece,

---

1 Jackson ile Van Buren'ın başkanlık dönemlerinde Amerika'da sık yaşanan bir durumdu. –*çn*

işim açısından, aletin ses tonu hayal edemeyeceğiniz ölçüde daha iyi oluyor. Sonrasında tek yapacağınız, aleti sırtlanıp, talaş serpilmiş bir sokak ve kapı kolu geyik derisiyle sarmalanmış bir ev[1] bulana dek yürümek. Sonra durup aletin kolunu çevirmeye başlarsınız; kıyamet gününe dek orada durup o kolu çevirmek niyetindeymişsiniz gibi bir hâliniz olmalıdır. Sonunda bir pencere açılır ve biri size altı penilik bozukluk atıp "Sus ve yoluna git," gibisinden bir talepte bulunur. Bu mesleği icra edenlerden bazılarının bu meblağı kabul edip "yoluna gidebilecek" durumda olduklarının farkındayım; ama ben epey sermaye yatırdığımdan, "yoluma gitmek" için bir şilinden aşağısına razı olmuyordum.

Bu meslekte epey başarılı oldum; ama nedense tatmin olmadığım için sonunda bıraktım. İşin doğrusu, maymunumun olmaması bir dezavantajdı – ayrıca Amerikan sokakları *öyle* çamurlu, demokrat ayaktakımı da *öyle* saygısız ki; ortalık da lanet olası fesat veletlerden geçilmiyor.

Sonrasında aylarca işsiz kaldım ama epey uğraşarak Sahte Mektup sektöründe yer edinmeyi başardım. Bu iş basittir ve tamamen kârsız sayılmaz. Örneğin – sabahın köründe, sahte mektup paketimi hazırlamam gerekiyordu. Bu mektupların her birine –yeterince gizemli bulduğum herhangi bir konu hakkında– birkaç satır karalıyordum – ve hepsine Tom Dobson, Bobby Tompkins gibi imzalar atıyordum. Hepsini katlayıp zarfa koyduktan ve sahte posta damgası –New Orleans, Bengal, Botany Körfezi gibi çok uzak yerlerin sahte damgalarını– vurduktan sonra hemen çıkıp, çok acelem varmış gibi yaparak gündelik rutinime başlıyordum. Mektupları hep büyük evlere götürüyor ve posta ücreti alıyordum. Kimse bir mektup için para ödemekten kaçınmaz – hele çifte mektup için – insanlar *öyle* aptal ki – onlar zarfları açmadan önce köşeden sapıp gitmem de hiç zor olmuyordu. Bu işin en zor tarafı, çok fazla ve hızlı yürümek zorunda olmamdı; bir de güzergâhımı sık sık değiştirmemin gerekmesiydi. Ayrıca vicdanım epey rahatsızdı. Masum kişilere hakaret

1 Gürültü olmaması için alınan bu tedbirler, söz konusu evde hasta birinin olduğunu gösterir. –*çn*

edilmesine dayanamam – bütün şehrin Tom Dobson ile Bobby Tompkins'e sövüp saymasını dinlemek de gerçekten berbattı. Tiksintiye kapılarak o işi bıraktım.

Sekizinci ve son işim Kedi Yetiştiriciliği'ydi. Bunun son derece zevkli, kazançlı ve gerçekten tamamen zahmetsiz bir iş olduğunu gördüm. Ülkemizin kedi istilasına uğradığı iyi bilinmektedir – hele son zamanlarda sayıları öyle arttı ki, yasama organının o unutulmaz son toplantısında, aralarında saygın insanların da yer aldığı çok sayıda kişi tarafından imzalanmış bir dilekçe, kedi nüfusunun azaltılmasına yönelik bir dilekçe sunuldu. Bu dönemdeki üyeler konu hakkında alışılmadık ölçüde bilgiliydi; başka birçok bilgece ve erdemli kararnameye de imza atmışlardı fakat başarılarını Kedi Yasası'yla taçlandırdılar asıl. Bu yasanın ilk hâlinde, her *kedi kafası* için para (dört peni) ödenecekti; fakat Senato yasanın ana maddesinde değişiklik yaparak, "kafa" kelimesini "kuyruk" ile değiştirmeyi başardı. Bu değişikliğin uygunluğu öyle barizdi ki, oybirliğiyle kabul edildi.

Vali yasa tasarısını imzalar imzalamaz, varımı yoğumu tekirlere ve sarmanlara yatırdım. Başta onları yalnızca fareyle besleyebiliyordum (fareler ucuz oluyor) ama Kitab-ı Mukaddes'teki emre[1] öyle şaşılacak derecede uydular ki, sonunda kesenin ağzını açmamın en iyisi olacağına karar verip onları istiridye ve kaplumbağayla beslemeye başladım. Şimdi kuyruklarını yasayla belirlenmiş fiyattan satarak iyi bir gelir elde ediyorum; zira briyantin kullanarak senede üç mahsul elde edebileceğimi keşfettim. O hayvanların bu işe kısa sürede alıştığını ve söz konusu uzantılarının kesilmesini yeğlediklerini görmek de beni sevindiriyor. Sonuç olarak, kendimi artık zengin biri olarak görüyorum ve Hudson'daki bir konağı satın almak için pazarlık yapma aşamasındayım.

1 "Verimli olun ve çoğalın"; Tekvin 1:28. –*çn*

Ayışığı Kitaplığı

L'omelette Dükü

Ve hemen daha serin bir iklime adım attı.
— Cowper[1]

Keats[2] bir eleştiri yüzünden can vermişti. "Andromak"[3] yüzünden ölen kimdi?[4] Aşağılık ruhlar! — L'Omelette Dükü bir *ortolan*[5] yüzünden can verdi. *L'historie en est brève.*[6] Apicius'un[7] Ruhu, yardım et bana!

İnsanın içini eriten o sevgi dolu, uyuşuk, küçük, kanatlı gezgin, uzak Peru'daki evinden *Chaussée D'Antin*'e[8] altın kafesle taşındı. Sahibi Kraliçe La Bellissima tarafından gönderilen o talihli kuşu, L'Omelette Dükü'ne imparatorluğun altı asilzadesi götürdü.

Dük o gece yemeğini tek başına yiyecekti. Çalışma odasının

1 İngiliz şair William Cowper (1731-1768). *—çn*

2 İngiliz Romantik şair John Keats (1795-1821). *Quarterly Review* dergisinde hakkında yayımlanan bir eleştiri yazısından sonra üzüntüden öldüğü söylenir. *—çn*

3 Yunan oyun yazarı ve şair Euripides'in (MÖ 480-406) tragedyası. *—çn*

4 Montfleury. Parnasse Réformé'nin yazarı onu Hades'te şöyle konuşturur: *"L'homme donc qui voudrait savoir ce dont Je suis mort, qu'il ne demande pas s'il fût de fievre ou de podagre ou d'autre chose, mais qu'il entende que ce fut de 'L'Andromache."* [Nasıl öldüğümü bilmek isteyen, hummadan mı guttan mı diye sormasın; "Andromak" yüzünden öldüğümü duysun.] — Poe.

5 Tadı leziz bir tür Avrupa kirazkuşu. *—çn*

6 "Bunun öyküsü kısadır." *—çn*

7 Romalı gurme ve hedonist Marcus Gavius Apicius. Kaz ciğeri ezmesinin mucidi olduğuna inanılır. *—çn*

8 Paris'te bir sokak. *—çn*

mahremiyetinde, açık artırmada kralından yüksek teklifte bulunmak suretiyle sadakatini feda ederek satın aldığı divana – Cadêt'nin kötü şöhretli divanına halsizce sırtüstü uzandı.

Yüzünü yastığa gömüyor. Saat çalıyor! Duygularına hâkim olamayan Ekselansları bir zeytin yutuyor. O anda kapı hafif bir müzik sesiyle birlikte usulca açılıyor ve işte! Kuşların en zarifi, erkeklerin en âşığının karşısında duruyor! Ama Dük'ün çehresi şimdi nasıl bir tarifsiz dehşetle karardı? – *"Horreur! – chien! – Baptiste! – l'oiseau! Ah, bon Dieu! Cet oiseau modeste que tu as déshabillé de ses plumes, et que tu as servi sans papier!"*[1] Daha fazlasını söylemek gereksiz: – Tiksinti krizi geçiren Dük son nefesini verdi.

"Ha ha ha!" dedi Ekselansları, vefatından sonraki üçüncü günde.

"He he he!" diye usulca karşılık verdi Şeytan, mağrur bir tavırla doğrularak.

L'Omelette Dükü sertçe "Ama ciddi olamazsınız," dedi. "Günah işledim – *c'est vrai*[2] – ama sayın beyefendi, bir düşünün! – Öylesine – öylesine – barbarca tehditleri eyleme geçirmek gibi bir niyetiniz yoktur herhalde."

"Öylesine *neyi?*" dedi Majesteleri. – "Haydi beyefendi, soyunun!"

"Soyunaymışım! – Aman ne güzel! Hayır, efendim, *soyunmayacağım.* Söyler misiniz, siz kim oluyorsunuz da ben, yeni reşit olmuş Foie-Gras[3] Prensi, 'Mazurkiad'ın[4] yazarı ve Akademi[5] Üyesi, L'Omellette Dükü, sırf siz istiyorsunuz diye, Bourdon'da[6] şimdiye kadar dikilmiş en hoş pantolonu, Rombêrt'in diktiği en zarif ropdöşambrı çıkaracağım – üstüne üstlük saçımı da kâğıttan çıkaracağım – bir de eldivenlerimi çıkarma zahmetine gireceğim?"

1 "Korkunç! – Köpek! – Baptist! – Kuş! Ah, ulu Tanrım! Bu vasat kuşun tüylerini yolup kâğıtsız servis etmişsin!" –*çn*

2 "Bu doğru." –*çn*

3 Kaz ciğeri ezmesi. –*çn*

4 Mazurki (mazurek), Paskalya için hazırlanan Polonya kekidir. –*çn*

5 Fransız Aşçılık Akademisi. –*çn*

6 Paris'teki Bourdon Bulvarı. –*çn*

"Ben kim mi oluyorum? – Ah, doğru ya! Ben Baal-Zebub'um, Sineklerin Prensi'yim. Seni içi fildişi kaplı bir pelesenk tabuttan yeni çıkardım. Tuhaf kokuyordun ve üstüne bir irsaliye iliştirilmişti. Seni Belial – yani Mezarlıklar Müfettişim gönderdi. Bourdon'da dikildiğini söylediğin pantolon aslında mükemmel bir keten paçalı don, ropdöşambrınsa büyük bir kefen."

"Beyefendi!" diye karşılık verdi Dük. "Hakaretinizi karşılıksız bırakmam! – Beyefendi! Bu hakaretin intikamını ilk fırsatta alacağım! – Beyefendi! Yine görüşeceğiz! Şimdilik *au revoir!*"[1] – Ve Dük eğilip veda ederek Şeytan'ın huzurundan ayrılırken, beklemekte olan bir beyefendi tarafından durdurulup geri getirildi. Ekselansları bunun üzerine gözlerini ovuşturdu; esnedi; omuzlarını silkti; düşündü. Kendi kimliği konusunda tatmin olduktan sonra etrafına üstünkörü göz gezdirdi.

Daire muhteşemdi. L'Omelette Dükü bile oranın *bien comme il faut*[2] olduğunu söyledi. Ürkütücü olan şey, odanın uzunluğu ya da genişliği değil – ah, yüksekliğiydi! Tavan yoktu – kesinlikle yoktu – onun yerine fıldır fıldır dönen, ateş rengi, yoğun bir bulut kümesi vardı. Ekselansları yukarıya bakınca sersemledi. Yukarıdan bilinmeyen, kan rengi bir metalden yapılma bir zincir sarkıyordu – üst ucu görünmüyordu, tıpkı Boston şehri gibi *parmi les nues*[3] yitmişti. Alt ucunda büyük bir meşale sallanmaktaydı. Dük bunun yakuttan yapılma olduğunu anladı; fakat meşale öyle yoğun, öyle dingin, öyle korkunç bir ışık saçıyordu ki, Acemistan asla böylesine tapmamıştı – Zerdüşt asla böylesini hayal etmemişti – Müslüman afyonun etkisindeyken, sırtı çiçeklere ve yüzü Tanrı Apollo'ya dönük hâldeyken bir haşhaş tarlasına doğru sendeleyerek yürürken asla böylesinin hayalini kurmamıştı. Dük kesinlikle övgü niyetine, hafif bir küfür mırıldandı.

Odanın yuvarlaklaştırılmış köşelerinde nişler vardı. – Bunlardan üçü devasa heykellerle doluydu. Heykellerin güzelliği Yunan,

---

1 "Hoşça kalın!" –*çn*

2 "Olması gerektiği gibi." –*çn*

3 "Bulutların arasında." –*çn*

deformasyonları Mısır, *tout ensemble*'ları[1] Fransız tarzıydı. Dördüncü nişteki heykelin üstü örtülüydü; çok büyük *değildi.* Fakat aşağıya doğru incelen bir ayak bileği, sandaletli bir ayak görünüyordu. Elini kalbine bastıran L'Omelette Dükü gözlerini kapadı, onları yukarıya çevirince de Satanik Majesteleri'ni – yüzü kızarırken yakaladı.

Ama tablolar! – Kupris![2] Astarte![3] Astoreth![4] – Birbirinin aynısı bin tane! Ve Rafaelle[5] onları görmüş! Evet, Rafaelle buraya gelmiş; zira şunu çizen o değil miydi—? Ve bu yüzden lanetlenmedi mi? Tablolar! – Tablolar! Ey lüks! Ey aşk! – Bu yasak güzellikleri gören kim, lal taşı ve somakiden yapılma duvarları yıldızlar misali bezeyen altın çerçevelerin zarafetine bakar ki?

Ama Dük'ün kalp atışları hafifliyor. Ancak sandığınız gibi ihtişamdan başı dönmüş veya sayısız buhurdanın mest edici buharıyla sarhoş olmuş değil. *C'est vrai que de toutes ces choses il a pensé beaucoup – mais![6]* L'Omelette Dükü dehşete kapılmış hâlde; çünkü tek bir perdesiz pencerenin sergilediği kızıl manzarada, işte bakın! Ateşlerin en korkuncu parıldıyor!

Le pauvre Duc![7] Büyülü pencere camlarının simyasından süzülerek ve dönüştürülerek geçip o salona yayılan fevkalade, şehvetli, bitimsiz ezgilerin aslında umutsuzların ve lanetlilerin inilti ve feryatları olduğunu düşündü ister istemez! Hem şuradaki! – Şuradaki! – Divanın üstündeki! – Kim olabilirdi? – *Petit-maitre*[8] – Hayır, Tanrı – olabilir miydi, soluk çehresiyle, *si amèrement, et qui sourit,*[9] mermerden oyulmuşçasına oturan?

Mais il faut agir[10] – zira bir Fransız asla tamamen bayılmaz. Hem

1 "Genel görünüşleri." –*çn*

2 Yunan mitolojisinde, aşk ve güzellik tanrıçası Afrodit. –*çn*

3 Yunan mitolojisinde, cinsellik ve bereket tanrıçası. –*çn*

4 Astarte. –*çn*

5 İtalyan ressam ve mimar Raphaello Sanzio (1483-1520.) –*çn*

6 "Bunları epey düşündüğü doğru – ama!" –*çn*

7 "Zavallı Dük!" –*çn*

8 "Küçük efendi." –*çn*

9 "Öylesine acı acı gülümseyerek." –*çn*

10 "Ama harekete geçmeli." –*çn*

Ekselansları olay çıkmasından nefret ederdi – L'Omelette Dükü kendine geldi. Bir masada eskrim kılıçları – ve kılıç ucuna takılan kılıflar vardı. Dük, B—'nin öğrencisiydi; *il avait tué ses six hommes.*[1] Yani *il peut s'échapper.*[2] İki kılıcı tartıyor ve seçimi, taklit edilemez bir zarafetle Majesteleri'ne bırakıyor. *Horreur!*[3] Majesteleri kılıç kullanmak istemiyor!

Mais il joue![4] – Ne mutluluk verici bir düşünce! – Fakat Ekselansları'nın hafızası hep kusursuz işlemişti. Abbé Gaultier'nin[5] "Diable"üne[6] göz gezdirmişti. Orada *"que le Diable n'ose pas refuser un jeu d'écarté"*[7] denir.

Ama olasılıklar – olasılıklar! Evet – umutsuzluk vericiydi: Ama Dük umutsuzluğa kapılacağı kadar kapılmıştı zaten. Hem o işin sırrını bilmiyor muydu? – Páere Le Brun'un[8] eserlerine göz atmamış mıydı? – Yirmi Bir Kulübü'ne üye değil miydi? – *"Si je perds, je serai deux fois perdu,"*[9] dedi – "iki kere lanetleneceğim – *voila tout!*[10] [Ekselansları bunu söylerken omuz silkti.] *Si je gagne, je reviendrai à mes ortolans – que les cartes soient préparées!"*[11]

Ekselansları pürdikkat kesilmişti – Majesteleri'yse özgüven doluydu. Gören olsa, onları Francis[12] ile Charles'a[13] benzetirdi. Ekselansları oyununu düşündü. Majesteleri düşünmedi; kartları kardı. Dük kesti.

Kartlar dağıtıldı. Koz belli oldu – koz – koz – papaz! Hayır –

1 "Altı adam öldürmüştü." –*çn*

2 "Kurtulabilir." –*çn*

3 "Korkunç!" –*çn*

4 "Ama kâğıt oynar!" –*çn*

5 Fransız rahip Aloisius Édouard Camille Gaultier (1745-1818). –*çn*

6 Şeytan. –*çn*

7 "Şeytan bir el kâğıt oynamaya hayır diyemez." –*çn*

8 Fransız saray ressamı Charles Le Brun (1619-1690). –*çn*

9 "Kaybedersem iki kere lanetleneceğim." –*çn*

10 "O kadar!" –*çn*

11 "Kazanırsam ortolanlarıma geri döneceğim – kartlar karılsın!" –*çn*

12 Fransa Kralı I. Francis (1494-1547). –*çn*

13 Kutsal Roma İmparatoru V. Charles (1500-1558). –*çn*

kızdı. Majesteleri kızın erkeksi kıyafetine sövdü. L'Omelette Dükü elini kalbinin üstüne koydu.

Oynuyorlar. Dük sayıyor. El dağıtılıyor. Majesteleri ağır ağır sayıyor; gülümsüyor ve şarap alıyor. Dük bir kart veriyor.

Majesteleri desteyi keserken, *"C'est à vous à faire,"*[1] dedi. Ekselansları eğilerek selam verip kartları dağıttı ve *en présentant le Roi*[2] masadan kalktı.

Majesteleri'nin canı sıkılmış gibiydi.

İskender,[3] İskender olmasa Diyojen[4] olurdu; ve Dük giderken hasmını şu konuda temin etti: *"Que s'il n'eût été De L'Omelette il n'aurait point d'objection d'être le Diable."*[5]

1 "Sıra sende." *–çn*

2 "Papazı göstererek." *–çn*

3 Makedonya Kralı Büyük İskender (MÖ 356-323). *–çn*

4 Kinik Yunan filozof (MÖ 412-323). *–çn*

5 "L'Omelette Dükü olmasam Şeytan olmaya itiraz etmezdim." *–çn*

Peri Adası

Son coeur est un luth suspendu;
Sitôt qu'on le touche il résonne.[1]
— De Béranger[2]

Nullus enim locus sine genio est.[3]
— Servius[4]

"*La musique,*" der Marmontel,[5] "Contex Moraux"[6]da,[7] ki tüm çevirilerimizde bunu, ruhuyla alay edercesine, ısrarla "Ahlaki Öyküler" şeklinde tercüme etmişizdir — "*la musique est le seul des talens qui jouissent de lui-même; tous les autres veulent des témoins.*"[8] Kendisi burada, hoş seslerden alınan hazzı, onları yaratma kapasitesiyle karıştırır. Müzik *yeteneğinin* onu takdir edecek bir başkası olmadan da verdiği mutlak haz, diğer yeteneklerin verdiğinden fazla değildir. Diğer yeteneklerle bir ortak yanı da, tadına yalnızken tamamen varılabilen *etkiler* yaratmasıdır. Buradaki, öykücünün ya doğru dürüst

1 "Yüreği, askılı bir ut; / Dokunulduğu anda tınlayan." —*çn*

2 Fransız şair ve şarkı sözü yazarı Pierre-Jean de Béranger (1780-1857). —*çn*

3 "Ruhu olmayan bir yer yoktur." —*çn*

4 MS 4. ve 5. yüzyıllarda yaşamış Romalı gramerci ve yazar Maurus Servius Honoratus. —*çn*

5 Fransız tarihçi ve yazar Jean-François Marmontel (1723-1799). —*çn*

6 Marmontel'in 1761 tarihli romanı. —*çn*

7 Buradaki Moraux, *mœurs*'ten türetilmiştir ve "modaya uygun" veya daha doğru bir çeviriyle "görgü kurallarına uygun" anlamına gelir. — Poe.

8 "Müzik kendi başına haz verebilen tek yetenektir; diğer tüm yetenekler tanık gerektirir." —*çn*

anlatamadığı ya da *önemli hususlara parmak basmaya* karşı duyduğu, milliyetinden kaynaklanan tutkusuna kurban ettiği fikir, en üst düzey müziğin tadına en iyi yalnız olduğumuzda vardığımız fikridir hiç şüphesiz ve gayet makuldür. Bu sav bu şekilde ifade edildiğinde, liri hem kendi içinde hem de ruhani faydaları sebebiyle sevenler tarafından hemen kabul edilecektir. Ama düşmüş fanilerin hâlâ ulaşabileceği –belki de tek– bir haz vardır ki, yalnızken müzikten bile daha çok zevk verir. Doğa manzarası seyretmenin verdiği mutluluktan bahsediyorum. İşin doğrusu, Tanrı'nın yeryüzündeki ihtişamını doğru dürüst görmek isteyen kişi bu ihtişamı tek başına görmelidir. En azından bana göre – toprakta yetişen ve sesi olmayan yeşil şeylerin dışındaki herhangi türden bir canlının –sadece insanın değil– varlığı – manzarayı lekeler – o sahnenin dehâsıyla savaş hâlindedir. Karanlık vadileri, gri kayaları, sessizce gülümseyen suları, huzursuzca uyuklarken iç geçiren ormanları ve hepsine mağrurca tepeden bakarak dikkatle izleyen dağları seyrederken – bunları hem kendi içlerinde ayrı olarak hem de canlı, bilinçli, engin bir bütünün devasa fertleri olarak görmeye bayılırım – o bütün ki şekli (küre) en kusursuz ve en kapsayıcıdır; yolu, yakın gezegenlerin arasından geçer; uysal hizmetçisi aydır; dolaylı efendisi güneştir; yaşamı ebediyettir; düşünceleri bir Tanrı'nın düşünceleridir; hazzı bilgidir; yazgıları enginlikte yitmiştir; bize dair farkındalığı, bizim beynimizi istila eden mikroskobik hayvancıklara dair farkındalığımıza benzer – bu yüzden de onu tamamen cansız ve özdeksel olarak görürüz, ki herhalde o mikroskobik hayvancıklar da bizi öyle görmektedir.

Teleskoplarımız ve matematiksel araştırmalarımız, uzayın ve dolayısıyla dünyanın da Tanrı'nın gözünde önemli olduğunu her açıdan gösterir bize –bazı cahil rahiplerin samimiyetsiz laflarına karşın–. Yıldızların içinde hareket ettiği çemberler, olabildiğince çok sayıda kütlenin birbirine çarpmadan, hep birlikte hareket etmesine en elverişli olacak şekildedir. Bu kütlelerin biçimleri de sınırlı bir yüzeyde olabildiğince çok maddeyi barındırmaya uygundur – yüzeylerin kendileri de, başka şekilde düzenlenseler, o kadar çok partikülün barınmasına elverişli olmazdı. Uzayın sonsuz olması da

Tanrı'nın oylumsal hedefler gözetmesi fikrini çürütmez; zira bu uzayı dolduran maddenin miktarı da sonsuz olabilir. Maddeye hayat bağışlanmasının bir ilke olduğunu da açıkça gördüğümüze göre – aslında, görebildiğimiz kadarıyla bu, Tanrı'nın edimlerindeki *başlıca* ilkedir–, bunun yalnızca küçük boyutlardaki, gündelik yaşamımızda gördüğümüz maddeler için geçerli olduğunu ve devasa boyutlardaki maddeleri kapsamadığını düşünmek pek mantıklı değildir. Sonsuzca iç içe geçmiş – ama hepsi de çok uzaktaki tek bir merkezin, Tanrı'nın etrafında dönen çemberler keşfettikçe, aynı şekilde hayatın da iç içe geçmiş olduğunu, büyüğün küçüğü kapsadığını ve hepsinin Kutsal Ruh'un içinde yer aldığını, kıyaslama yoluyla varsayamaz mıyız? Kısacası, insanlar olarak kendimizi beğenmişliğimiz yüzünden, şimdiki ya da gelecekteki kaderimizin, sürüp küçümsediğimiz ve bir ruha sahip olduğunu sırf bu ruhun faaliyetlerini göremiyoruz diye yadsıdığımız o engin "vadi toprağı"ndan[1] daha önemli olduğuna inanmak gibi çılgınca bir hataya düşüyoruz.[2]

Bunlar ve benzeri fikirler dağlarda, ormanlarda, nehir ve okyanus kıyılarında daldığım düşüncelere, gündelik hayatta muhakkak ki fantastik olarak adlandırılacak bir niteliği az çok katmıştır hep. Böyle yerlerde pek çok kez, çoğu zaman da tek başıma, epey araştırarak gezinmişimdir; ve loş, derin vadilerden geçerken ya da parlak göllerde göğün yansımasına bakarken duyduğum ilgi, *yalnız olarak* geçtiğimi ve baktığımı düşündükçe oldukça artmıştır. Zimmerman'ın ünlü eseri[3] hakkında *"La solitude est une belle chose; mais il faut quelqu'un pour vous dire que la solitude est une belle chose?"*[4] diyen uçarı Fransız kimdi? Bu nükteli sözdeki doğruluk payı inkâr edilemez; ama öyle bir gereklilik olduğu doğru değildir.

1 Eyüp Kitabı, 21:33: "Vadi toprağı tatlı gelir onlara; herkes peşlerinden gider, önlerinden gidenlerse sayısızdır." *–çn*

2 Pomponius Mela, *De Sitû Orbis* (Dünyanın Bir Tasviri) adlı bilimsel eserinde gelgitlerden bahsederken "Dünya, ya büyük bir hayvandır ya da..." der. – Poe.

3 İsviçreli filozof ve yazar Johann Georg Ritter von Zimmermann'ın (1728-1795) *Einsamkeit* (Yalnızlık) adlı eseri. *–çn*

4 "Yalnızlık güzel şeydir ama insan yalnızlığın güzel şey olduğunu söyleyeceği birine ihtiyaç duyar." *–çn*

Yine tek başıma, uzak bir bölgede, sıra sıra dağlarla kasvetli nehirlerin arasında, her şeyin ortasında kıvrılan ya da uyuyan küçük ve melankolik dağ göllerinin arasında gezinirken – karşıma bir dere ve bir ada çıktı. Bol yapraklı haziran ayında ansızın onlara rast geldiğimde, manzarayı seyrederek uyuklamak amacıyla, cinsini bilmediğim hoş kokulu bir çalının dalları altındaki çimenlere kendimi attım. Tek yapmam gerekenin o manzarayı seyretmek olduğunu hissettim – o hayal gibi görüntü öylesine etkileyiciydi.

Her yönde –güneşin batmak üzere olduğu batı dışında– ormanın yeşil duvarları yükseliyordu. Keskin bir dönüşle gözden kaybolan küçük nehrin, doğudaki ağaçların koyu yeşil yaprakları tarafından soğurulmak dışında, hapishanesinden kurtulmasının yolu yok gibiydi – zıt yönde ise (en azından, boylu boyunca uzanmış hâlde yukarıya bakarken bana öyle geldi) göğün günbatımı pınarlarından, aşağıdaki vadiye, parlak altın rengi ve kızıl bir çağlayan sessizce ve durmadan akmaktaydı.

Ağaçların arasından gördüğüm bu kısa ve hayalsi manzaranın ortalarında bir yerde, derenin bağrında küçük, yuvarlak, yemyeşil ve sakin bir ada vardı.

> Orada kıyılar ile gölgeler öyle kaynaşmıştı ki
> Havada asılı duruyorlardı sanki –

Su yüzeyi ayna gibiydi; öyle ki o kristaller diyarının, zümrüt rengi çimenlerle kaplı yokuşun hangi noktasında başladığını anlamak güçtü.

Bulunduğum yerden, adacığın hem doğu hem de batı uçlarını bir bakışta görebiliyordum; bu uçların görünüşleri arasındaki tuhaf farklılık dikkatimi çekti. Batı ucu, bahçe güzellikleriyle dolu ve ışıl ışıl bir haremdi. Gökteki gözün eğik şuaları altında parıldayıp kızarıyor, çiçekleriyle âdeta hoş kahkahalar atıyordu. Çimenleri kısa, esnek ve güzel kokuluydu; aralarında yer yer çirişotları vardı. Ağaçları kıvrak, şen, dikti – parlak, ince ve zarifti – doğu ağaçlarının şekline ve yapraklarına sahiptiler; kabukları düz, parıltılı ve renk renkti. Her

şey yoğun bir canlılık ve neşe hissi saçar gibiydi; rüzgâr esmemesine karşın, sayısız kelebeğin hafifçe ileri geri uçuşması manzaraya hareketlilik katıyordu, ki bu kelebekler kanatlı lale sanılabilirdi.[1]

Adacığın diğer ucu, yani doğu ucu, kapkara gölgelerle kaplıydı. Buradaki her şey kasvetli fakat güzel ve huzurlu bir loşluktaydı. Ağaçlar koyu renkliydi; şekil ve edaları kederliydi – faniliğin üzücülüğünü ve vakitsiz ölümü akla getiren mahzun, vakur ve hayaletimsi biçimlere bürünmüşlerdi. Çimenler servilerin koyu renk tonunu taşıyordu ve bükük uçları sarkıyordu; aralarında yer yer, çok sayıda küçük ve çirkin, alçak ve dar, pek uzun olmayan tümsek vardı ve bunlar mezara benziyordu fakat değildiler; gerçi üzerlerine ve etraflarına sedefotları ile biberiyeler tırmanmıştı. Ağaçların suya düşen koyu gölgesi sanki oraya gömülüp suyun derinliklerini karanlıkla döllüyordu. Güneş alçaldıkça her gölgenin, kendisini doğuran ağaçtan somurtkanca ayrıldığını ve nehir tarafından özümsendiğini hayal ettim; mezara girmişçesine gömülen bu gölgelerin yerini, ağaçların yeni gölgeleri alıyordu hemen.

Bu fikir hayal gücümü ateşledi ve hayallere daldım. "Büyülü bir ada varsa kesinlikle burasıdır," dedim kendime. "Burası mahvolmuş Peri ırkının son birkaç zarif ferdinin uğrak yeri. Şu yeşil mezarlarda onlar mı yatıyor? – Yoksa tatlı canlarını insanlar gibi mi teslim ediyorlar? Ölürken kedere kapılmıyorlar mı ve varlıklarını Tanrı'ya azar azar mı veriyorlar, tıpkı bu ağaçların gölgelerini vermesi ve özlerini dağıtarak tüketmesi gibi? Giderek tükenen ağaç onun gölgesini içen ve beslendiği şeyle kararan su için neyse, Peri'nin yaşamı da onu içine çekip yutan ölüm için aynı şey olamaz mı?"

Ben kısık gözlerle bunları düşünürken ve güneş dinlenmek için hızla batarken, girdaplı sular da adanın etrafında dönüp dururken ve bağırlarında iri, göz kamaştırıcı, beyaz firavuninciri kabuğu parçaları taşırken –bunların suda oluşturduğu çeşitli şekilleri, zengin bir hayal gücü istediği şeye dönüştürebilirdi–; ben bunları düşünürken, üstünde akıl yorduğum Perilerden biri adanın batı ucundaki

1 *Florem putares nare per liquidum æthera.* ["Uçar ve yüzer, sıvı havada bir çiçek." –çn] — *P. Commire.* – Poe.

aydınlıktan çıkıp yavaşça karanlığın içine girdi sanki. Son derece narin bir kanoda dimdik ayakta duruyor ve onu incecik, hayaletimsi, tek bir kürekle ilerletiyordu. Oyalanan güneş ışınlarının altındayken Peri'nin neşeli bir hâli var gibiydi – fakat gölgeye girince duruşu kederle çarpıldı. Suyun üstünde yavaşça süzülerek nihayet adacığın ucundan dolandı ve aydınlık bölgeye tekrar girdi. Düşünceli bir edayla, "Peri'nin şimdi atmış olduğu tur, onun kısacık yaşamının çemberi," diye devam ettim. "Kışının ve yazının içinden salınarak geçti. Ölüm'e bir yıl yaklaştı: Zira gölgeli kesime girerken üstünden gölgesinin kayıp düştüğü ve karanlık sular tarafından yutulduğu, suların siyahlığını iyice koyulaştırdığı gözümden kaçmadı."

Kayık ve Peri tekrar belirdiler; ama Peri bu kez daha kaygılı ve kararsız, daha az esnek ve neşeli hareket ediyordu. Yine suyun üstünde süzülerek ışıktan çıkıp loşluğa (ki anbean koyulaşmaktaydı) girdi ve yine gölgesi üstünden kayarak abanoz rengi suya düşüp, onun karanlığı tarafından yutuldu. Peri, adayı tekrar tekrar turladı (güneş bir önce uyuma telaşıyla alçalırken) ve ışığın içine her girişinde görünüşü biraz daha kederliydi, ışık da giderek hafifleyip oldukça soluklaşıyor ve belirsizleşiyordu; Peri'nin loşluğa her girişindeyse, üzerinden öncekinden daha koyu bir gölge düşüyordu ve bu, daha siyah bir gölgenin içine çekiliyordu. Fakat sonunda güneş tamamen batınca, artık oldukça çökmüş ve eski hâlinden eser kalmamış olan Peri avutulamaz bir hâlde, kayığıyla birlikte abanoz akıntının bölgesine girdi – oradan çıktı mı bilmiyorum – zira her şeyin üstüne karanlık çöktü ve o büyülü silueti bir daha görmedim.

Eleonora

Sub conservatione formae specificae salva anima.[1]
– Raymond Lully[2]

Tutkulu ve hayal gücü kuvvetli bir aileden geliyorum. Bana deli diyenler oldu; ama deliliğin en büyük akıllılık olup olmadığı – muhteşem pek çok şeyin – derin olan her şeyin – hastalıklı düşüncelerden – genel akıl pahasına yükseltilmiş zihinsel *ruh hâllerinden* kaynaklanıp kaynaklanmadığı hâlâ tartışılan bir meseledir. Gündüz vakti düş görenler, yalnızca geceleri düş görenlerin gözden kaçırdığı pek çok şeyin farkındadırlar. Loş rüyalarında sonsuzluktan anlık kesitler görür, uyandıklarında da büyük bir sırrı öğrenmenin eşiğine gelmenin heyecanını duyarlar. O kısa sürelerde iyiliğe ait bilgelikten bir şeyler kapar, kötülüğe ait alelade bilgileriyse daha çok öğrenirler. "Tarifsiz ışığın" engin okyanusuna dümensiz, pusulasız da olsa açılır ve yine, tıpkı Nubiyalı coğrafyacının bahsettiği maceraperestler gibi yaparlar: *"Agressi sunt mare tenebrarum, quid in eo esset exploraturi."*[3]

O hâlde deli olduğumu söyleyelim. En azından, zihinsel varlığımın iki ayrı belirgin hâli olduğunu kabul ediyorum – biri hayatımın ilk dönemini teşkil eden olayların anılarına dair olan, tartışma götürmeyen açık zihinlilik hâli – diğeriyse şimdiki zamana ve hayatımın ikinci büyük döneminin hatıralarına dair olan kasvetli ve şüp-

1 "Ruh belirli bir formun koruması altında güvende olur." *–çn*

2 İspanyol filozof, matematikçi ve düşünür Ramon Llull (1232-1316). *–çn*

3 "Gölgeler denizine girmişlerdi, orada ne olduğunu keşfetmek için." *–cn*

heci hâlim. Dolayısıyla, hayatımın ilk dönemi hakkında anlatacaklarıma inanın; daha sonrası hakkında söyleyebileceğim sözlereyse ancak akla yakın geliyorlarsa inanın; veya hepsinden şüphe edin; ya da, şüphe edemiyorsanız bunları Oedipus'un bilmecesi[1] gibi görün.

Gençliğimde sevdiğim kız (şimdi ona ilişkin bu anılarımı sakince ve netlikle yazabiliyorum), öleli epey olmuş annemin tek kız kardeşinin yegâne kızıydı. Kuzinimin adı Eleonora'ydı. Rengârenk Otlar Vadisi'nde, tropik güneşin altında birlikte yaşar, birbirimizden hiç ayrılmazdık. Birisi yol göstermedikçe o vadiye kimse gelmezdi çünkü orası çok yükseklerdeydi ve en hoş kuytularına gün ışığı vurmasını engelleyen dev tepelerle çevriliydi. Civarından yol geçmezdi; mutlu yuvamıza ulaşmak için, binlerce orman ağacının dalları arasından güçbela geçmek ve milyonlarca muhteşem, güzel kokulu çiçeği ezip öldürmek gerekirdi. Dolayısıyla ben, kuzinim ve annesi – yapayalnız yaşar ve vadinin dışındaki dünya hakkında hiçbir şey bilmezdik. Tepelerle çevrili memleketimizin yukarı ucundaki, dağların ötesindeki loş bölgelerden usul usul akan dar ve derin nehir, Eleonora'nın gözleri hariç her şeyden parlaktı; labirentsi yatağında kıvrıla kıvrıla, gizli gizli akarak sonunda, kaynağındakilerden bile loş tepelerin arasındaki gölgeli bir boğazdan geçerdi. Ona "Sessizlik Nehri" derdik; zira akarken ortalığı sessizleştirir gibiydi. Yatağından mırıltılar yükselmezdi ve öyle hafif hafif akardı ki, bağrının derinliklerinde yer alan ve bakmaya bayıldığımız o inci gibi çakıllar hiç kımıldamaz, hâllerinden memnunlukla hareketsiz kalırdı; her biri yerini koruyup ebediyen, görkemle ışıldardı.

Nehrin ve çeşitli yerlerden ona karışan çok sayıda göz kamaştırıcı derenin kıyıları, ayrıca kıyılar ile en dipteki çakıllı yatağın arasındaki kısımlar – bu noktalar, tıpkı vadinin nehirden ta onu çevreleyen dağlara dek bütün yüzeyi gibi, otlarla kaplıydı – yumuşak, yeşil, kalın, kısa, tam aynı boyda ve vanilya kokulu bu otlar sarı düğünçiçekleriyle, beyaz papatyalarla, mor menekşelerle ve yakut kırmızısı çirişotlarıyla öyle bezeliydi ki, o manzaranın olağanüstü

1 Sfenks'in "Sabah dört ayak, öğlen iki ayak, akşam üç ayak üstünde yürüyen varlık nedir?" sorusunu Oedipus, "İnsan," diye yanıtlar. –*çn*

güzelliği kalbimize hitap eder, sevgiden ve Tanrı'nın ihtişamından yüksek sesle bahsederdi.

Ve bu otların etrafındaki düşsü korularda fantastik ağaçlar bitmişti yer yer; bunların uzun ve ince gövdeleri dimdik yükselmez, öğle vakti vadinin ortasını aydınlatan ışığa doğru zarifçe eğilirdi. İhtişam katan abanoz ve gümüş renklerinin birbirini takip ettiği parlak kabukları, Eleonora'nın yanakları hariç her şeyden pürüzsüzdü; öyle ki tepelerinde uzun ve titrek hatlar şeklinde yayılmış, batı esintileriyle oyalanan, devasa, parlak yeşil yaprakları olmasa insan bu ağaçları Hükümdar Güneş'e saygı gösterisinde bulunan dev Suriye yılanları sanabilirdi.

Kalbimize Aşk düşmeden önce, Eleonora ile ben bu vadide on beş yıl boyunca el ele gezindik. Eleonora on beş yaşının, ben de yirmi yaşımın sonundayken bir akşam, o yılana benzeyen ağaçların altında oturup birbirimize sarıldık ve aşağıdaki, Sessizlik Nehri'nin sularındaki yansımamıza baktık. O tatlı günün geri kalanında hiç konuşmadık; ertesi gün bile çok az ve ürkekçe konuştuk. Dalgaların arasından İlah Eros'u getirtmiştik ve şimdi içimizde atalarımızın ateşli ruhlarını uyandırdığını hissediyorduk. Soyumuzu asırlardır başkalarından farklı kılan tutkular, atalarımızın bir o kadar tanınmış bir özelliği olan hayallerle birlikte üstümüze akın ediyor ve birlikte, coşkun bir vecit hâlini Rengârenk Otlar Vadisi'ne nefes gibi yayıyorlardı. Her şey değişikliğe uğradı. Önceden çiçeksiz olan ağaçlarda yıldız şeklinde, tuhaf, parlak çiçekler açıyordu şimdi. Yeşil halının tonları koyulaşıyordu ve beyaz papatyalar birer birer soldukça, her birinin yerini onlarca yakut kırmızısı çirişotu alıyordu. Ve yürüdüğümüz yollar canlanıyordu; zira önceden ortalıkta görünmeyen uzun boylu flamingo, diğer parlak ve şen kuşlarla birlikte, kızıl tüylerini bize cakayla sergiliyordu. İçinde altın ve gümüş rengi balıkların gezindiği nehrin bağrından azar azar yükselen bir mırıltı giderek Aiolos'un[1] arpından çıkandan bile daha kutsal, sakinleştirici bir melodiye dönüştü – bu melodi Eleonora'nınki dışında tüm seslerden

1 Antik Yunan mitolojisinde rüzgâr tanrısı. *–çn*

daha tatlıydı. Ve yine şimdi, uzun süredir izlediğimiz, Hesper'in[1] civarındaki dev bir bulut oralardan salınarak gelip, kızıl ve altın sarısı renklerinin verdiği tüm ihtişamla tam tepemizde durdu ve günden güne alçaldı, ta ki kenarları dağların zirvelerine değerek onların bütün loşluğunu görkeme dönüştürene ve bizi haşmetli, heybetli, sihirli bir hapishaneye sanki ebediyen kapatana dek.

Eleonora'nın Seraflara[2] özgü bir güzelliği vardı;[3] fakat çiçeklerin arasında geçirdiği kısa yaşamı kadar saf ve masum, el değmemiş bir genç kızdı. Kalbini canlandıran aşk ateşini kurnazca gizliyor değildi; ve birlikte Rengârenk Otlar Vadisi'nde yürüyüş yapıp, orada son zamanlarda meydana gelen büyük değişikliklerden bahsettiğimizde beni kalbinin en derin kuytularından inceliyordu.

Nihayet bir gün, eninde sonunda tüm insanların başına gelmek zorunda olan o son, üzücü değişimden gözyaşları içinde bahsetti; o günden sonra da bu hazin konuyu dilinden hiç düşürmedi ve tüm konuşmalarımızda değindi, tıpkı Şirazlı ozanın[4] şarkılarındaki tüm etkileyici ifade varyasyonlarında aynı imgelerin tekrar tekrar yinelenmesi gibi.

Eleonora bağrına Ölüm'ün parmağının dokunduğunu görmüş-

---

1 Venüs, Akşam Yıldızı, Hesperus. *—çn*

2 İbrahimi dinlerde bahsedilen altı kanatlı melekler. *—çn*

3 Bu kısım sonradan çıkarılmıştır:

'— ve şimdi, bu döneme ait her şey gibi bunu da çok iyi hatırlıyorum. Eleonora uzun boyluydu ve narin denebilecek kadar zayıftı; incecik vücudu ve yanaklarının renk tonları, onu yaşama bağlı tutan bağın zayıflığını acı verici bir şekilde sergiliyordu. Vadinin zambakları Eleonora'dan güzel değildi. Yunan tanrıçası Venüs'ün burnuna, dudaklarına ve çenesine sahipti o; muhteşem bir alnı, doğal dalgalı ve kestane rengi saçı, ailesinden gelen iri ve parlak gözleri vardı. Fakat güzelliği insanın kalbinde sevginin yanı sıra bir o kadar da hayret uyandıran türdendi. Hareketlerinin zarafeti uhreviydi kesinlikle. Muhteşem adımlarını atarken çirişotlarında iz bırakmazdı – ve onun ruh hâllerinin değişmesini, kâh melankoliye, kâh neşeye kapılmasını (içinin kutsallığında korunan iki ayrı ruhtu bunlar) kendimden geçercesine seyrederken hülyalara dalardım ister istemez. Böyle zamanlarda yüzü öyle değişirdi ki, bir an bir gülümseme ruhu, bir başka ansa bir gözyaşı iblisi tarafından zaptedildiğini düşünürdüm. [*Yeni paragraf*] O...'

4 Hâfız-ı Şirâzî; İranlı şair Hâce Şemseddin Muhammed (1315-1390). *—çn*

tü – mükemmel bir güzellikte yaratılmışken, tıpkı efemeralar[1] gibi kısa sürede öleceğini anlamıştı; fakat mezara girmekten tek bir şey yüzünden korkuyordu, ki bunu bir akşam alacakaranlıkta, Sessizlik Nehri'nin kıyısında bana açtı. Onu Rengârenk Otlar Vadisi'ne gömdükten sonra oranın mutluluk verici kuytularını ebediyen terk etmemden ve şimdi kendisine karşı duyduğum tutkulu aşkı, dışarıdaki gündelik dünyada bulunan kızlardan birine yöneltmemden korkuyordu. Derhal, hemen oracıkta Eleonora'nın ayaklarına kapandım ve Dünya'da yaşayan hiçbir kızla asla evlenmeyeceğime – Eleonora'nın ve beni kutsayan sadık sevgisinin kıymetli anısına hiçbir şekilde alçaklık etmeyeceğime yemin ettim. Evrenin Yüce Hükümdarı'na, yeminimin ciddiyetine ve içtenliğine tanık olması için seslendim. *Tanrı*'dan ve Helusionlu azizeden, bu yemini bozarsam, ihanet edersem beni öyle korkunç bir şekilde lanetlemelerini istedim ki buraya yazmaya içim elvermiyor. Bu sözlerimi duyunca, Eleonora'nın parlak gözleri daha da parladı; bağrından ölümcül bir yük kaldırılmışçasına iç geçirdi; titreyerek acı acı ağladı; fakat yeminimi kabul etti (sonuçta bir çocuktan başka neydi ki?) ve bu, ölüm döşeğinde yatmasını kolaylaştırdı. Birkaç gün sonra huzur içinde ölürken, ruhunu rahatlattığımı, bu yüzden de bu dünyayı terk etmesinden sonra ruhunun beni koruyacağını, izin verilirse de gecenin geç saatlerinde geri gelip, kendisini görebileceğim şekilde karşıma çıkacağını söyledi; fakat bunu yapmak Cennet'teki ruhların gücünü aşıyorsa, en azından varlığını sık sık belli edecekti bana; akşam rüzgârlarıyla birlikte üstüme nefesini verecek ya da soluduğum havaya meleklerin buhurdanlarından gelen hoş kokular yayacaktı. Bunları söylerken masum yaşamı sona erdi ve böylece benim yaşamımın ilk dönemi de son bulmuş oldu.

Buraya kadarını olduğu gibi anlattım. Ama Zaman'ın yolundaki, sevdiğimin ölümüyle oluşan engeli aşıp da hayatımın ikinci dönemine geçmemle birlikte beynimin üstünde bir gölgenin toplandığını hissediyor ve yazdıklarımın doğruluğundan şüpheye düşüyo-

---

1 Kısa ömürlü böcekler. –*çn*

rum. Ama devam edeyim. – Yıllar ağır ağır geçip giderken ben hâlâ Rengârenk Otlar Vadisi'nde yaşıyordum – ancak her şey ikinci bir değişimden geçmişti. Yıldız şeklinde çiçekler, ağaç dallarında soldu ve bir daha açmadı. Yeşil halının rengi attı; yakut kırmızısı çirişotları da birer birer kurudu; ve yerlerinde, göze benzeyen, koyu renkli menekşeler onar onar açtı, ki her biri huzursuzca kıvranıyordu ve sürekli çiyle yüklüydü. Ve Hayat patikalarımızı terk etti; uzun boylu flamingo artık karşımızda kızıl tüylerini cakayla sergilemeyip, beraberinde getirdiği bütün o şen ve parlak kuşlarla birlikte, hüzünle vadiden tepelere uçtu. Altın ve gümüş rengi balıklar topraklarımızın aşağı ucundaki boğazdan geçip gittiler ve tatlı nehri bir daha asla varlıklarıyla bezemediler. Aiolos'un rüzgâr arpının sesinden bile daha yumuşak ve Eleonora'nın sesi hariç her şeyden daha kutsal olan o sakinleştirici melodi de giderek hafifleyip duyulmaz oldu ve mırıltıları zamanla kesildi; ve nihayet nehir ilk baştaki vakur sessizliğine tekrar büründü. En sonunda da, o dev bulut yükselip dağ zirvelerini eski loşluklarına terk ederek ve o altın sarısı, muhteşem, çeşitli ihtişamlarını yanında götürerek Rengârenk Otlar Vadisi'nden ayrılıp Hesper'in bölgesine geri döndü.

Fakat Eleonora verdiği sözleri unutmamıştı; zira meleklerin sallanan buhurdanlarının sesini duyuyordum; kutsal, hoş bir koku vadiye durmaksızın, ırmak ırmak yayılıyordu; ve yalnız geçirdiğim saatlerde, kalbim küt küt atarken, alnımı yıkayan rüzgârlar hafif iç çekme sesleriyle yüklü oluyordu; gece havası belli belirsiz mırıltılarla dolu oluyordu çoğu zaman; bir keresinde de –ah, ama sadece bir kerel– ölü gibi uyurken birden dudaklarıma ruhani dudakların bastırıldığını hissederek uyandım.

Ama kalbimdeki boşluk bunlarla dolmayı bile reddediyordu. Daha önce kalbimi doldurup taşırmış aşkın özlemini çekiyordum. Sonunda, vadi Eleonora'ya dair anıları canlandırarak *acı vermeye* başlayınca, dünyanın boş şeyleri ve kavgalı gürültülü zaferleri uğruna orayı ebediyen terk ettim.

Kendimi tuhaf bir şehirde buldum; oradaki her şey, Rengârenk Otlar Vadisi'nde öylesine uzun süre boyunca gördüğüm tatlı düşlerin anılarının silinmesine yarayabilirmiş gibi geldi. Görkemli bir sarayın debdebesi ve tantanalı ama boş gösterileri, silahların çılgınca tangırtıları, kadınların parlak güzelliği beni şaşkına çevirdi ve sarhoş etti. Fakat ruhum ettiği yeminlere henüz sadıktı ve gecenin sessiz saatlerinde hâlâ Eleonora'nın varlığına dair belirtiler sunuluyordu bana. Bu tezahürler bir anda kesildi; dünyam kararadı; ve beni zapt eden yakıcı düşünceler – dört bir yandan saldıran korkunç, baştan çıkarıcı arzular karşısında dehşet içinde kaldım; zira hizmetinde olduğum kralın eğlenceli sarayına, çok uzaklardaki bilinmeyen bir diyardan öylesine güzel bir genç kız gelmişti ki, hain kalbim hemen ona teslim oldu – onun ayak taburesinin önünde, hiç direnmeden, en şevkli ve onursuzca aşk tapınmasıyla eğildim. Güzeller güzeli Ermengarde'ın ayaklarının dibine bütün ruhumu gözyaşları içinde sererken duyduğum ateşli, hezeyanlı, coşturucu tapınma vecdinin yanında, vadideki genç kıza karşı duymuş olduğum tutku neydi ki? – Ah, seraf Ermengarde ışık saçıyordu! Bu konuda ona rakip tanımıyordum. – Ah, melek Ermengarde ilahiydi! Anıları canlandıran gözlerinin derinliklerine bakarken yalnızca o gözleri – ve *o kızı* düşünüyordum.[1]

Evlendim; yeminimi bozmanın lanetine uğramaktan korkmadan evlendim; bu lanete uğramadım da. Ve penceremin kafesinin içinden tek bir kez –gecenin sessizliğinde tek bir kez daha–, artık beni

1 Poe öykünün *Gift* dergisinde yayımlanan versiyonunda yer alan şu kısmı sonradan çıkarmıştır: 'Anlamlı gözlerinin mavi derinliklerine bakarken sadece o gözleri ve o kızı düşünüyordum. Ah, Leydi Ermengarde güzeldi! Bunu biliyordum ve gözüm başkasını görmüyordu. Ah, kestane rengi buklelerinin dalgalı akışı harikuladeydi! Onları göğsüme bastırırken duyduğum mutlulukla kendimden geçiyordum. Ermengarde'ın yürüyüşündeki muhteşem zarafet de içimi hazla dolduruyordu – ve çok eskiden yitirdiğim Eleonora gibi kâh ağlayıp kâh güldüğünü görmeye başlayınca, beni şaşırtan bu hâli bir kez daha görmeye başlayınca, Ermengarde'a duyduğum aşk vahşi bir hezeyan hâlini barındırır oldu. [*Yeni paragraf*] Öylesine düşüncesizce ettiğim yeminin lanetinin korkunçluğunu unutup – onu küçümseyip, Leydi Ermengarde'la evlendim.' –*çn*

terk etmiş olan o hafif iç çekme sesleri geldi; çok iyi tanıdığım o tatlı sese dönüştüler ve bu ses şöyle dedi:

"Huzur içinde uyu! – Çünkü Aşkın Ruhu saltanat sürer ve hükmeder; sen tutkulu kalbine Ermengarde denen kişiyi alınca, Eleonora'ya verdiğin sözlerden muaf tutuldun ve bunun sebepleri ancak Cennet'te açıklanacak sana."

Ayışığı Kitaplığı